

A la Fundació Jaume
Bofill, amb agraïment
per la seva ajuda,

J.L. →
23/9/88

JOAN LLUIS PEREZ FRANCESCH

E-141

"LES BASES DE MANRESA
I EL PROGRAMA POLITIC DE LA
UNIO CATALANISTA (1891-1899)".

Tesi doctoral elaborada sota la
direcció del Dr. Isidre MOLAS.

FACULTAT DE DRET
UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA
Setembre del 1987.

Als meus pares.

A la Teté.

A tots els amics,

que em fan mantenir l'esperança.

A la Cuca, germana, amiga

i col.lega.

"El problema és saber qui té el poder".

(Alicia en Terra de Meravelles)

"¿Y sin partidos, sin caciques y sin sufragio universal, todo ello en plena vigencia; y no apelando a procedimientos revolucionarios o de fuerza, creían los prohombres de la Unió Catalanista que podrían conseguir la implantación de la autonomía? Las armas legales del sistema democrático y parlamentario, por falseadas que fuesen en la práctica, no impedían sin embargo una actuación política eficaz. Procurar que no se vulnerase la voluntad del pueblo, demostrar que estaba al lado de los catalanistas, eran los únicos procedimientos, como dijo Verdaguer Callís en ocasión de las elecciones en el distrito de Vilafranca del Penedès, capaces de dar virtualidad a la propaganda platónica de la Unió Catalanista".

(CARRERA PUJAL, Jaime: Historia política de Cataluña en el siglo XIX. Barcelona (Bosch) 1958. vol. VI. pág. 249).

"...Todavía no era yo estudiante y ya oímos hablar los mozos de aquella época de las "Bases de Manresa". Y esto ya era una conclusión, un resultado de la campaña de la Unión Catalanista. Por cierto, Sres. Diputados, que es muy útil releer ahora las Bases de Manresa; muy útil. Y comparar lo que significaba la ambición catalanista en aquel año con lo que es ahora el Estatuto, de lo cual se deduce en que manera ha progresado el sentimiento gubernamental, realista y realizador del resto de España para contemplar con mejor acuerdo y criterio el problema catalán. De suerte que aquella divergencia del año 92 entre las Bases de Manresa y la repulsa de la opinión española y del Parlamento frente al movimiento catalanista, ha venido siguiendo un movimiento convergente, que espero yo que coincida, felizmente para todos en el Estatuto".

Manuel AZAÑA: Defensa de la autonomía de Cataluña.
Barcelona (Undarius) 1977.

Í N D E X :

<u>INTRODUCCIÓ</u>	7
<u>CAPITOL PRIMER: EL MARC HISTÒRIC. LA CONFORMACIÓ D'UN CATALANISME CONSERVADOR DES DE 1887.</u>	
I. EL CATALANISME ORGANITZAT SOTA LA DIRECCIÓ DE VALENTI ALMIRALL.....	11
II. LES PRIMERES ESCISSIIONS A LA PLATAFORMA UNITARIA DEL CATALANISME.....	21
1. La Lliga de Catalunya.....	21
2. El Centre Escolar Catalanista.....	26
3. Les tensions i l'escissió en els nuclis catalanistes de comarques.....	27
III. LES TOPADES ENTRE LES TENDENCIES DEL CATALANISME.....	30
IV. LA CAMPANYA CONTRA EL CODI CIVIL.....	35
V. LA CONSTITUCIÓ DE LA UNIO CATALANISTA.....	43
VI. LA BASE SOCIAL DE LA UNIO CATALANISTA.....	50
VII. L'ESTRUCTURA ORGANITZATIVA DE LA UNIO CATALANISTA.....	60
VIII. LES BASES DE MANRESA O LA FIXACIÓ DEL PROGRAMA POLITIC A DESENVOLUPAR.....	74

IX. SIGNIFICACIÓ HISTÒRICO-POLÍTICA DE LES "BASES DE MANRESA".....	100
X. LA DINAMITZACIÓ DEL CATALANISME I LA CRISI DE FI DE SEGLE.....	117
XI. LES NOVES ORIENTACIONS DE LA UNIÓ CATALANISTA.....	135

CAPITOL SEGON: LES BASES DE MANRESA COM A PROGRAMA POLÍTIC.

I. LES CARACTERISTIQUES DEL PROGRAMA POLÍTIC.....	148
1. Les Bases de Manresa com a programa catalanista.....	148
2. Les Bases de Manresa com a programa polític del catalanisme....	149
3. Les Bases de Manresa com a programa polític reformista.....	149
4. El programa polític formal i els interessos de classe.....	151
II. EL TRADICIONALISME DE LES BASES DE MANRESA.....	154
1. El recurs a la tradició i la definició fixista de Catalunya....	154
2. El tradicionalisme transaccionista de les Bases de Manresa.....	155
3. Les transformacions del tradicionalisme: de doctrina a "mentalitat".....	157
III. ELS TERMES FONAMENTALS DE L'ARGUMENTACIÓ TRADICIONALISTA DE LES BASES DE MANRESA.....	165
1. Les Bases de Manresa o "Bases per a una Constitució Regional Catalana": el concepte de constitució.....	165
2. El concepte de sobirania a les Bases de Manresa.....	166
3. El concepte d'autonomia.....	170

4. L'organicisme a les Bases de Manresa.....	172
5. El recurs a la història.....	184
6. La mentalitat positiva, incorporada a l'argumentació tradicio- nalista de les Bases de Manresa.....	194
7. Tradicionalisme i modernisme.....	199

CAPITOL TERCER: CATALUNYA A LES BASES DE MANRESA.

I. ALGUNS ASPECTES DE LA REFLEXIÓ SOBRE CATALUNYA EN LA PRIMERA ETAPA DE LA RESTAURACIO I ABANS DE 1887.....	208
II. LA CONSOLIDACIO DEL CATALANISME CONSERVADOR DES DE 1887 I LA REFLEXIÓ SOBRE CATALUNYA.....	213
1. La idea de nació a les Bases de Manresa.....	214
III. ELS ELEMENTS DE LA REFLEXIÓ SOBRE CATALUNYA SEGONS LES BASES DE MANRESA.....	223
1. El poder regional català.....	223
1.1. Organització dels poders de Catalunya.....	224
1.2. El poder legislatiu regional.....	225
1.3. El poder executiu català.....	229
1.4. El poder judicial.....	231
2. El catalanisme en el marc del moviment interregional proposat per la reforma de l'Estat espanyol.....	233
3. Els mitjans d'actuació pública.....	237
3.1. El recurs a les eleccions.....	238
4. Els grans temes a reivindicar.....	247
4.1. La qüestió religiosa.....	247
4.1.1. La nova estratègia de l'Església catòlica.....	249

4.1.2. De l'antimodernisme al diàleg amb el modernisme.....	256
4.1.3. "La Veu del Montserrat" i l'adhesió a les Bases de Manresa.....	257
4.1.4. Les Reivindicacions de l'Església catalana i les Bases de Manresa.....	261
4.2. La defensa del dret català.....	272
4.3. La defensa de la llengua catalana.....	277
4.4. L'ensenyament català.....	289
4.5. El "domini públic" català.....	293
4.6. Economia i hisenda a les Bases de Manresa.....	295
4.6.1. L'encunyació de moneda.....	295
4.6.2. El sistema tributari.....	296
4.7. La "qüestió social".....	307
4.8. Catalunya i les facultats de defensa i ordre públic.....	310
4.8.1. Catalunya i l'exèrcit espanyol a les Bases de Manresa.....	310
4.8.2. Catalunya i les facultats d'ordre públic.....	316
4.8.2.1. El Sometent	317
4.8.2.2. El cos estable d'ordre públic.....	318

CAPITOL QUART: L'ESTAT ESPANYOL A LES BASES DE MANRESA.

I. LA RECONSTRUCCIÓ DE L'ESTAT ESPANYOL.....	320
II. LA CONFIGURACIÓ DEL PODER CENTRAL.....	325
1. Atribucions del poder central.....	326
2. L'organització del poder central.....	330
2.1. La divisió de poders.....	331
2.2. El poder legislatiu central.....	332
2.3. El poder executiu central.....	337
2.4. El poder judicial central.....	340

III. L'ACCIDENTALISME.....	343
IV. ELS MODELS D'ESTAT ESTRANGERS.....	345
 <u>NOTES</u>	
NOTES AL CAPÍTOL PRIMER.....	350
NOTES AL CAPÍTOL SEGON.....	394
NOTES AL CAPÍTOL TERCER.....	415
NOTES AL CAPÍTOL QUART.....	446
 <u>CONCLUSIONS</u>	 455
 <u>BIBLIOGRAFIA CITADA</u>	 469

INTRODUCCIO

Després d'una etapa històrica en què l'organització territorial de l'Estat espanyol fou debatuda constitucionalment, donant-se fins i tot experiències federals, el règim canovista establert arran del cop militar del general Martínez Campos a Sagunto a finals de 1875 tornà a organitzar-se sobre la base del centralisme. La constitució liberal de 1876 no recollí en el seu articulat cap previsió sobre la forma d'organització territorial de l'Estat però la dinàmica política caracteritzada pel caciquisme i els partits de torn, en un sistema dominat per l'oligarquia castellano-andalusa feren del centralisme i de la crítica als partits polítics -a la "política oficial"- uns punts de referència constant, destacant-ne la necessària reforma (1). Les visions crítiques s'aplegaren entorn d'una paraula clau: regeneracionisme, que expressava la urgència de substituir la situació existent per una altra més ajustada als interessos dels grups socials que no gaudien de tot el poder polític desitjat (2).

A Catalunya, les actituds crítiques durant la primera etapa de la Restauració es recolliren en projectes polítics diversos, tant des de dins com des de fora del règim. Destaquem ara la figura de Valentí Almirall, dissident del partit republicà federal, iniciador d'un catalanisme d'esquerra i de mentalitat burgesa-urbana. Fou efectivament, el primer gran dirigent del catalanisme organitzat i així va promoure les primeres activitats, com la creació del Centre Català (1882) o el Memorial de Greuges (1885). A partir de 1887, però, la primera pretesa plataforma unitària del catalanisme -l'esmentat Centre

Català- entrà en crisi i el moviment catalanista patí una forta incidència de plantejaments polítics més conservadors, fins al punt que aquests elements conservadors se separaren de l'entitat i edificaren tota una proposta política catalanista paral·lela i alternativa a la que volia portar a terme Almirall. Aquesta és la línia ideològica que inicien els homes que formen el 1887 la Lliga de Catalunya i altres grups que s'alien amb ells, com el Centre Escolar Catalanista, a més d'un conjunt considerable de grups catalanistes de les diferents comarques de Catalunya. També gaudirà d'una forta influència el "nucli de Vic" que portarà endavant una estratègia de catalanisme catòlic que incidirà més enllà de l'esticte ambient clerical. D'aquesta nova dinàmica sorgirà el 1891 la Unió Catalanista, entitat que aglutinarà el catalanisme conservador al llarg de la darrera dècada del segle XIX i que el 1892 formularà els seus principis programàtics, les "Bases de Manresa".

Estem presenciant el difícil entre-dos-segles. Arreu d'Europa s'introdueixen, malgrat que amb força variable, les idees liberals. Augmenta el poder de la burgesia, que es va consolidant com a classe hegemònica. Efectivament, al voltant del 1885 s'havien imposat en gran mesura -almenys a Europa central- els objectius inicials del liberalisme, és a dir, conquerir dins un marc constitucional el dret de participació de les classes burgeses i fixar constitucionalment els drets i llibertats dels ciutadans. Les velles capes aristocràtiques, encara fortes en llurs tradicionals posicions de poder, es mantien gràcies a una hàbil política d'interessos, atraient les capes burgeses i assegurant el suport de gran part de la pagesia. Però des de 1885 a Anglaterra, 1890 a França i Itàlia, i una mica més tard a Alemanya i Rússia, les forces conservadores jugaren un paper de nacionalisme patètic, amb l'esperança de frenar la pèrdua d'influència sobre les masses. Els conflictes internacionals ajudaren a fer d'aquest nacionalisme un factor cada vegada més intens de tensió: França i Alemanya no podien reconciliar-se a causa de l'Alsàcia-Lorena; França i Itàlia resta-

ven separades per una autèntica guerra duanera i pels seus interessos divergents en la ribera oposada del Mediterrà. A més a l'Orient estava naixent una nova potència, el Japó.

La caiguda de Bismarck provocà una onada d'inseguretat a tot Europa. Encara que el període 1890-1904 fou relativament tranquil i l'expansió colonial s'accelerà, es formaren ja els dos blocs d'aliances definitives, l'un al voltant de França i l'altre al voltant d'Alemanya. Ensenms, es traslladà el conflicte a les colònies. Però els Balcans seguien essent una de les zones més conflictives del planeta. Les tensions nacionalistes en el si de l'imperi austro-hongarès reflexen la força de les idees nacionalistes en aquest període.

Irlanda en relació al Regne Unit presentava un altre focus de tensió. Gladstone presentà un projecte de "Home Rule Bills" al Parlament britànic que originà la divisió del partit liberal i la seva caiguda (1886-1892). França veia enriquit el seu "xauvinisme" per l'Affaire Dreyfus (1894-1906) i l'aparició d'un nacionalisme integral i radical -l'Action Francaise- que ataca els esquemes liberals.

A finals del segle XIX, doncs, els motlles de l'Estat liberal són una realitat que s'imposa amb consistència. També a Espanya. La constitució de 1876 és una manifestació de les idees del liberalisme doctrinari -el Rei i les Corts formen la constitució interna, no subjecta a debat, car són producte de la providència i la història-, però tanmateix moderada i flexible en admetre la tolerància, en admetre la tolerància de cultes i en mantenir la porta oberta envers la introducció del sufragi universal (1890). A part, la pròpia constitució realitzava una àmplia declaració de garanties socioeconòmiques de tipus liberal, com les que trobem al codi civil que considerava sagrada la propietat privada, assegurant així la propietat burgesa sobre els béns eclesiàstics desamortitzats, o al paper dels registres de la propietat, dels jutges i tribunals i forces d'ordre públic, que quedaren comissionats per l'Estat per salvaguardar aquella propietat. Cap al 1890 les burgesies terrati-

nents i les aristocràcies latifundistes consolidaren el fenomen del caciquisme. Per altra banda, el capitalisme anà desenvolupant-se en les zones perifèriques de la península ibèrica, on hi h avien grups de burgesia industrial i mercantil cada vegada més poderosos. El codi de comerç fou un notable instrument de perfeccionament dels tipus i figures jurídics del trànsit comercial i mercantil.

També en el marc de la constitució de 1876 es desenvoluparen mitjançant legislació ordinària les diferents llibertats públiques pròpies de l'Estat liberal. El 1883 es dictà la llei de policia d'impremta. El 1880 la llibertat de reunió. El 1883 la llibertat d'expressió. El 1887 la de llibertat d'associació. Però a despit del desenvolupament formal de les llibertats públiques i dels esquemes liberals sobre l'Estat, la realitat pràctica del sistema polític espanyol topava amb aquesta "Espanya oficial". El desfament fou molt criticat per les esmentades postures regeneracionistes en el sentit ampli de la paraula, que és el que aquí seguim. La crisi colonial de 1898 acabà per manifestar públicament tots els defectes de l'edifici polític i la urgència d'una reformulació. I és que l'Estat espanyol encara estava per fer. El catalanisme, com altres grups socials i polítics marginals del joc polític oficial, donà proposte concretes fins i tot a nivell constitucional. En aquestes coordenades, la Unió Catalanista sancionà el 1892 el seu projecte polític reformador, les Bases de Manresa, que consttueixen l'objecte central del nostre estudi.

CAPITOL PRIMER: EL MARC HISTORIC. LA CONFORMACIO D'UN
CATALANISME CONSERVADOR DES DE 1887.

I. EL CATALANISME ORGANITZAT SOTA LA DIRECCIÓ DE
VALENTÍ ALMIRALL.

Un punt de partida obligat per estudiar la Unió Catalanista i les seves "Bases de Manresa" ha de ser la determinació de la lògica que fan seva en recollir un moviment polític anterior. Efectivament, el catalanisme com a tal podem dir que neix amb el sexenni revolucionari (1868-1873) i ja en aquests moments hi podem trobar dues concepcions, una d'esquerra i una altra de dreta, una que gira entorn del federalisme i una altra que sorgeix amb la constitució de la societat "La Jove Catalunya" (3), de caràcter més conservador. Aquesta segona continuà amb els homes que el 1887 funden la Lliga de Catalunya i que seran, juntament amb altres grups, els qui posaran les bases humanes per constituir la Unió Catalanista el 1891.

La primera organització que aplegà els catalanistes sota la Restauració fou el Centre Català, fundat el 1882 com a conseqüència d'una de les resolucions del II Congrés Catalanista reunit l'any anterior, en el qual es denuncià la militància en els partits polítics espanyols. La convivència dins el Centre Català resultà difícil entre els homes afectes a la direcció d'Almirall i els que es consideraven "apolítics", que s'expressaven majoritàriament al voltant del periòdic "La Renaixensa", inspirat per Àngel Guimerà, director de la publicació. Des de bon començament, els dos sectors palesaren substancials diferències, no solament en les fonsts ideològiques sinó també en els mitjans per portar a terme el programa polític.

El 1883 el grup "polític" o almirallià aconseguí arrossegar l'"apolític" i el Centre Català era enregistrat com una entitat

política. No per massa temps, ja que el 1887 es produí l'esmentada escissió dels conservadors que formaran la Lliga de Catalunya, en una dinàmica caracteritzada per la construcció ideològica de tot un edifici doctrinal i estratègic alternatiu a la proposta d'Almirall. Queicòm que podríem anomenar "reacció antialmiralliana".

Durant el I Congrés Catalanista (1880) ja es posaren de manifest les dificultats de convivència entre aquests dos sectors del catalanisme. Es fixaren dos punts centrals per discutir: un ideari catalanista i una presa de consciència de la necessitat de protestar pel projectes de codi civil que ofegava les possibilitats de pervivència del dret tradicional català. En presentar-se dues candidatures per ocupar la presidència del Congrés, la d'Almirall i la d'Albert de Quintana -ex-diputat conservador i patrocinada pels homes de "La Renaixensa" sota l'etiqueta de "candidatura no política-, el primer batejà la seva candidatura amb el mot "candidatura no separatista", i el sector de "La Renaixensa", molest, acabà per retirar-se del Congrés. D'altra banda, les tres conclusions principals adoptades foren: a) crear una comissió per vetllar per la defensa del dret civil català, b) fundar una Acadèmia de la Llengua Catalana, c) fundar a Barcelona "un gran centre de caràcter permanent, científic i artístic", que estigués en relació i col.laboració amb centres semblants de les comarques catalanes (4).

La pugna que es manifestà en el I Congrés Catalanista provocà l'aparició de "La Renaixensa" com a diari, el primer de gener de 1881, per bé que continuà publicant-se la revista del mateix nom, amb caràcter totalment literari (5). Almirall, referint-se als discrepants, encunyà un apel.latiu des del Diari Català, òrgan d'expressió del grup almirallià: "Els Sants Innocents". Criticava la incomprensió del sector conservador que no entenia que al marge del joc polític no hi havia sortida possible per al moviment catalanista. Com veurem en les pàgines següents, la discussió sobre els mitjans d'actuació del catalanisme -especialment, la concurrència o no a les eleccions- serà una de les qüestions que provocarà més polèmiques.

Ara, com diu MOLAS, el que cal destacar és que "l'oposició dins el catalanisme ja tenia el seu diari i podia exposar les tesis pròpies al mateix nivell que els seus rivals" (6). Durant poc temps, totes dues línies gaudiren del respectiu diari, car el "Diari Català" no desaparegué fins l'estiu de 1881. Pel juny d'aquest any, com a conseqüència del viatge de Pi i Margall per Catalunya, Almirall comprovà que no havia aconseguit el suport del líder federal. Almirall, encara comilitant amb Pi dins el partit republicà federal anà accentuant la postura catalanista. Al final, publicà el "Diari Català" l'article "En Estat normal" en què anunciava la seva separació del partit i dies després l'esmentat diari deixà de publicar-se (7).

Fou llavors quan Almirall promogué la fundació d'aquell gran centre acordat en el I Congrés Catalanista, per a la qual cosa comptà amb l'ajut dels homes de "La Renaixensa", que, per altra banda, amb la desaparició del "Diari Català" es convertí en l'únic diari en català. Així, segons deia la circular de la comissió organitzadora del Centre Català, de maig de 1882, aquest centre aplegaria "catalans de totes idees religioses o anomenades polítiques formant-se de tots els que s'interessin per la regeneració del nostre caràcter i la millora de la nostra terra; reunint, en una paraula, totes les forces vives de Catalunya i sense cap influència ni dependència de Madrid" (8). El primer president fou Frederic Soler i el vice-president Valentí Almirall, dos íntims col·laboradors, que, en dirigir el Centre Català subordinaren llur perspectiva ideològica a les possibilitats d'unitat del catalanisme, fent concessions com la de no qualificar el Centre com una organització política, si més no, en els primers moments.

El discurs d'Almirall és prou eloqüent d'aquestes concessions dels dirigents, ja que l'essencial era partir d'un acord mínim. Afirmà que el Centre s'ocuparia de tots els interessos morals i materials de Catalunya, però que li eren vedades pels estatuts dues coses: la religió i la política, que restaven reservades al fur intern de cada membre. Almirall deia: "Cal tenir una bandera única,

l'amor a Catalunya". Des d'aquesta base, "sols manca que agafem una bandera i comencem. Sigui aquesta Catalunya i avant, avui, demà i sempre" (9). El Centre es presentava, doncs, com una entitat patriòtica, per damunt dels partits i al marge del joc polític i electoral; però la voluntat de direcció per part d'Almirall fou innegable.

El Centre Català inicià -com a primera plataforma organitzativa del moviment catalanista- una tendència que després reproduiran altres grups. Si bé l'extensió de l'entitat era petita, existint només l'entitat barcelonina, es preveia que la societat "tindrà socis corresponsals que seran nomenats pel Consell General" (art. 9) i que quan en una població siguin deu es constituirà una entitat (art. 7). Aquesta forma d'organització es repetirà al llarg dels anys següents en diverses associacions catalanistes, com adverteix MOLAS: la direcció residirà a la ciutat de Barcelona i serà elegida per l'entitat mare, mentre que els nuclis foranis, de districte, mantindran llur vida pròpia sense influir realment en el funcionament de l'entitat mare o motor, i per tant en els òrgans de direcció (11).

Pel juny de 1883 tingué lloc el II Congrés Catalanista (12), organitzat pel Centre Català, en el qual hom acordà condemnar qualsevol tipus d'activació política dels catalans en el si dels partits espanyols. Amb aquesta resolució es volia tanmateix marcar distàncies respecte els grups catalans que es movien en l'òrbita dels partits dinàstics i que demostraven certes tendències regionalistes. Es volia remarcar que el catalanisme havia de gaudir d'una plataforma pròpia, perquè com ha dit GONZÁLEZ CASANOVA, justament quan augmentava el nombre i la força del Centre Català, i a mesura que els partits dinàstics representaven menys els interessos socials i econòmics afectats per la situació de crisi tant econòmica com jurídica (projecte de codi civil), es notava més la manca d'una actuació política que es traduí en resultats positius (13). Per

això, el 5 de juny de 1883 el Centre Català sol·licità el permís per convertir-se en entitat política, permís que li fou atorgat el dia 9 del mateix mes (14). El 7 de gener de 1884 fou inaugurada l'actuació política del Centre Català amb un míting al Teatre Romea de Barcelona on Almirall pronuncià un significatiu discurs en el que afirmà que l'activitat política del Centre Català en el marc de les seves orientacions era una activitat regeneradora i que necessàriament havia de desmarcar-se de les actituds dels partits que participaven en el joc polític oficial.

Però Almirall, amb les noves orientacions, no pogué evitar l'enemistat amb els sectors conservadors i apolítics, que no volien fer una acció política de partit. D'altra banda, el grup republicà federal català feia una evolució envers un plantejament més catalanista gràcies a l'estratègia de Vallès i Ribot, qui en el congrés federal de 1883 va impulsar l'aprovació d'un projecte de Constitució de l'Estat català dins la Federació espanyola.

L'acte més important que aconduí Almirall fou la reunió que tingué lloc a la Llotja de Barcelona el dia onze de gener de 1885. Hi eren presents els elements representatius dels interessos econòmics afectats pel projecte de conveni comercial amb Anglaterra i per l'intent d'unificació jurídica que suposava el codi civil. En realitat eren els homes del Centre Català els qui jugaven el paper decisiu, juntament amb homes lligats a l'òrbita de l'Església catalana; en destaca el bisbe de Vic, Josep Morgades (15). El fet més remarcable que cal recordar d'aquesta reunió fou l'aprovació d'una moció presentada conjuntament per Valentí Almirall, Marià Maspons i Labrús, Narcís Verdaguer i Callís i Josep Pella i Forgas, per tal d'eleva a les altes instàncies de l'Estat una Exposició en contra del Conveni comercial amb Anglaterra i de la unificació jurídica. En conseqüència, es presentà al Rei Alfons XII una Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña (16), que en tornar els compromissaris a Barcelona fou substituït per un terme més encès: Memorial de Greuges (17).

El 10 de març fou lliurada al Rei l'esmentada Memoria i anaren a Madrid Marià Maspons i Labrús, Valentí Almirall, Jacint Verdaguer, Frederic Soler, Àngel Guimerà, Josep Pella i Forgas, Joan J. Permanyer i Ayats, Jaume Collell, Benet Malvehí, Joan Antoni Sorribas, Josep Pujol i Ramón Torelló. Tots ells personalitats de renom en l'àmbit intel·lectual i industrial. Almirall era el cap visible d'aquesta iniciativa (18). Coordinava els dos elements majoritàriament presents, els econòmics i els catalanistes. La presentació al Rei del Memorial de Greuges representava un notable èxit de l'incipient moviment catalanista sota l'Estat de la Restauració i en certa mesura iniciava una pràctica usual, la presentació de "queixes" al Cap de l'Estat en exercici del dret de petició reconegut a la constitució de 1876.

Però malgrat la potenciació del catalanisme arran del Memorial de Greuges, hem de tenir present que el mateix any 1886 començaren a donar-se els primers símptomes de crisi dins el Centre Català. En primer lloc, amb motiu de les eleccions a diputats del 4 d'abril de 1886. El Centre Català volgué presentar una candidatura pròpia enfront de les candidatures de conservadors i liberals a la ciutat de Barcelona. Això significava una notable retracció dels catalanistes més conservadors que preferiren votar la candidatura monàrquica conservadora o abstenir-se, abans de donar el seu suport al Centre català. En segon lloc, la publicació pels elements més lligats a la burgesia barcelonina d'una revista titulada "La España Regional". Dirigien aquesta iniciativa homes com Francesc Romaní i Puigdengoles, Josep Pella i Forgas o Eusebi Güell. En tercer lloc, la constitució dins el mateix Centre Català d'un nucli de joves que feien professió de fe nacionalista des de postures teòriques conservadores. Era el Centre Escolar Catalanista, que es fundà el 21 d'octubre de 1886 i s'inaugurà formalment el 15 de gener de 1887. Aquest centre suposava una fisura important dins el Centre Català i ens demostra com "el Centre Català s'havia creat en una coincidència d'objectius concrets, però no pressuposava una

coincidència ideològica. La diferència entre creients i no creients, entre liberals i tradicionalistes, entre polítics i apolítics es mantenia ben viva" (19).

Precisament, és ara quan Valentí Almirall realitza la fixació teòrica del seu catalanisme, del "particularisme", com deia ell. El 1886 apareix Lo Catalanisme. Motius que el legitimen, fonaments científics i solucions pràctiques, el mateix dia -2 de maig- de la festa dels Jocs Florals, dels quals aquell any n'era el president del consistori. Poc després aparagué a "La Revue du Monde Latin" un altre llibre, L'Espagne tell quelle est, complement de l'anterior treball. En ambdues obres transmet un missatge de regeneració des d'una mentalitat i una metodologia positivistes. Almirall diferencia un caràcter castellà -unitari i unitarista- i un caràcter català -analític, federal, liberal i positivista-. Propugna la regeneració de l'Estat espanyol i per a tal fi apel·la la burgesia catalana com a directora del moviment. Almirall creia -potser anticipant-se a la història- en una burgesia modernitzadora del país, amb empenta suficient com per fer transformacions. Però com ja estudià i remarcà Borja de Riquer (20), la burgesia catalana a qui cridava Valentí Almirall estava encara molt lligada als nuclis directius de la política centralista i operava políticament de forma majoritària en el marc dels partits de torn.

Per a GONZÁLEZ CASANOVA, Almirall intentà canalitzar la burgesia catalana, especialment la industrial, conjuntament amb la intel·lectualitat catalanista, la qual cosa era especialment difícil. Aquest propòsit era també forçat, ja que implicava adaptar els mitjans operatius dels dos sectors socials a les seves pròpies conviccions. I una cosa així era arriscada. Potser tanmateix reduccionista: "La crisi cíclica del 1886-1896, les inquietuds de la burgesia catalana, el resorgiment del moviment obrer i el terrorisme anarquista, la introducció del sufragi universal, les aportacions doctrinals del catalanisme conservador i tradicionalista, feien inviable l'oportunisme desesperat d'Almirall.

Les seves concessions a la mitologia de la dreta catalana (un particularisme que admet l'accidentalisme, la substitució del parlamentarisme i del sistema de partits per representacions comarcals i corporatives) no les podrà canviar per valors més progressistes. El seu positivisme li havia de dir que la Catalunya hegemònica en aquells moments era conservadora i tradicional i, que per això mateix, les tensions de la burgesia amb Madrid podien trobar una justificació ideològica amb més força en la tradició medieval, "pairal", d'una Catalunya antijacobina" (21). Com veurem, aquestes concepcions, que eren dominants dins el moviment catalanista, seran les que des de 1891 s'aplegaran dins la Unió Catalanista.

Almirall, però, no comprenia com les dues tendències del catalanisme no podien conviure plegades. Fins i tot pensava que les diferències en el moviment catalanista eren profitoses i enriquidores. Segons ell, calia que la direcció dels diferents centres catalanistes estigués en mans dels "avançats" o "retrograds" -les diferents poblacions formarien part d'un grup o d'un altre-. Així doncs, llocs com Barcelona, Sabadell o Terrassa, entenia que el més lògic fóra que tinguessin un color "avançat", mentre que Vic, per exemple, havia de correspondre als "retrograds". Aquestes idees d'Almirall es troben en una Comunicació del Centre Català de Barcelona al Centre Escolar Catalanista de setembre de 1887, en la que sosté que "les agrupacions patriòtiques devien tenir colors polítics avançats o retrograds en conformitat a les poblacions en que viuen" (22), idees que ja havien estat esboçades al "Programa de Presidència" en el qual vol legitimar-se l'esmentada comunicació. Cal tenir present, però, que la publicació de l'article "A Irlanda", a la revista "L'Arch de Sant Martí" on censurava el catolicisme irlandès acusant-lo de fanatisme, va provocar les ires dels sectors catalanistes conservadors que es sentiren al·ludits i va separar encara més les dues tendències (23).

La creença en la unitat d'acció la tornà a repetir Almirall, amb motiu de la inauguració del Centre Català de Sabadell, quan encara l'escissió no estava consumada. Afirmava que "si estem avui agrupats, no estem pas confosos. Dintre del catalanisme, cada ú conserva lo seu criteri personal, sense abdicar-ne ni una coma, però a tots ens lliga un fi comú. En lo nostre programa hi ha una part negativa en que tots estem conformes i una altra part positiva a la que també convenim tots. Tots estem conformes en que s'ha de destruir fins a sas arrels l'actual organització centralitzadora de l'Estat i el fals parlamentarisme que es la nostra vergonya. Tots convenim, així mateix, en que Catalunya, lo propi que les altres regions d'Espanya que ho desitjin, han de recobrar llur personalitat pròpia, amb totes sas conseqüències, en tots els terrenys"(24).

Potser veient-hi la inevitabilitat de l'escissió fa una crida a la unitat en els següents termes: "jo, en nom dels aquí reunits, invito als senyors Mañé i Flaquer i Duran i Bas, a que exposin la simpatia que senten d'una manera franca i lleial i espero que, com tots els que ens trobem en lo cas catalanista, faran sacrifici d'amor propi, acceptant dels principis que defensem los que ens uneixen, apartant i deixant de banda lo que ara ens separa" (25). Ara bé, segons Almirall, "mentre els catalans no logrem unir-nos, podem temer (...) que (el) sol que es veu sia el sol que es posa; però si estem tots els catalans disposats a fer exclusió d'opinions, no de principis, podem dir (...): Es el sol que s'aixeca, el sol de la llibertat que ve a regenerar Catalunya, per a regenerar, després tota Espanya, com un dia segur regenerarà el món" (26).

Malgrat les temptatives d'Almirall per defensar la unitat d'acció i de reivindicació del catalanisme organitzat en el Centre Català, la divisió esdevingué ruptura, amb l'escissió dels conservadors. Efectivament, en la renovació de la Junta Directiva, Almirall aconseguí el càrrec de president deixant fora de camí els adversaris ideològics, que presentaren una candidatura apart. Aleshores els derrotats van separar-se de l'entitat. Noms significatius

d'aquest grup eren Àngel Guimerà, Joan J. Permanyer, Josep Güell, Ferran Alsina, Lluís Domènech i Montaner, entre altres, que constituïren la Lliga de Catalunya.

Al Centre Escolar Catalanista, en canvi, va triomfar l'oposició a Almirall. El 15 d'octubre de 1887 "La Renaixensa" publicava una nota del Centre Escolar que plantejava la ruptura amb el Centre Català. El mateix dia sortia a la llum pública "La Veu del Centre Català", on es minimitzava l'escissió, afirmant que els separats ja havien sortit altres vegades i que sempre havien acabat per tornar. Però el Centre Escolar Catalanista inaugurà el nou curs, el 3 de desembre de 1887, en el local de la Lliga de Catalunya (27), alhora que els estudiants fidels al Centre Català constituïen el Centre Escolar Català. L'escissió es consumava i les possibilitats de reunificació esdevenien bastant difícils. La direcció del moviment catalanista romandria a partir d'ara en mans dels conservadors.

II. LES PRIMERES ESCISSIIONS A LA PLATAFORMA

UNITÀRIA DEL CATALANISME

1. La Lliga de Catalunya

Amb la constitució el 1887 de la Lliga de Catalunya podem parlar d'una autèntica "reacció antialmiralliana", d'un viratge en la direcció del moviment catalanista per part dels sectors conservadors. Reacció en la que també prendran postura els nuclis conservadors dinàstics barcelonins, especialment Mañé i Flaquer que escriu ara El Regionalismo, considerant tanmateix Almirall el principal enemic del regionalisme benpensant (28). És també l'any en què Torras i Bages escriu L'Església i el Regionalisme, expressió d'una tendència creixent dins el clergat català d'identificació amb el moviment catalanista, especialment orientada pel "nucli de Vic", del que també formen part Morgades, Verdaguer i Callís, Collell, o el mateix Jacint Verdaguer (29).

En aquest context, la Lliga de Catalunya formarà un catalanisme, que Rovira i Virgili qualificarà de "romàntic, historicista i socialment conservador" (30). O en paraules de Borja de Riquer, la seva actuació "es limitarà en bona part a la reivindicació, des de posicions literàries molt conservadores, de la personalitat històrica de Catalunya, de la seva llengua, del seu dret. La seva tasca en el terreny culturalista serà notòria, però en el polític predominarà un dogmatisme que li impedirà una real influència en la vida política catalana" (31). Pompeu Gener explicà les característiques de la Lliga de Catalunya en aquests termes: "quisiera restaurar la Cataliña antigua, la de los Condes de Barcelona y de los Reyes de Aragón, más o menos adaptada a las exigencias modernas. Esta tendencia se funda en el pasado, en la

tradición. Sin determinar científicamente a lo que obedece la superioridad de los catalanes, siente dicha superioridad, recuerda su historia, se entusiasma ante sus glorias, se siente con fuerzas para defender sus libertades y aspira a un Estado que tal vez, si se realizara según sus votos, o se quedarían algo aislados o no marcharían de acuerdo con las demás naciones de Europa. Tiene razón en lo fundamental, pero apoyándose justamente en un pasado glorioso, no se atreve a marchar hacia el porvenir, por miedo a que se le destruyera ese pasado que tanto venera" (32).

La Lliga de Catalunya, igual que les altres associacions o entitats catalanistes del moment, incloent el Centre Català, no poden ésser considerades partits polítics, malgrat que es declari de caràcter polític. Com ha destacat MOLAS, constitueixen quelcom semblan a un "club", amb sucursals o filials, pròximes a les lligues polítiques que floriren durant el segle passat a Anglaterra. D'altra banda, cal remarcar el pes creixent de la ciutat de Barcelona, sociològicament i econòmica, la qual cosa va influir en la distribució territorial del moviment catalanista, força dependent d'aquella. Així, els estatuts de la Lliga de Catalunya -de Barcelona- foren presentats al Govern Civil d'aquesta província, sota la presidència de Pau Sans i Guitart. Segons els estatuts, l'objecte social era "el foment, millora i defensa dels interessos morals, polítics i econòmics de Catalunya, per tots els medis que permet la legislació vigent o que d'ara endavant permeti" (art. 1), mentre que l'article 7, seguint la mateixa lògica afirmarà que "la regeneració de Catalunya i la defensa i reivindicació tant de sos drets com de sa personalitat, constituiran sempre l'únic objectiu de tots i de cada un dels socis de la Lliga de Catalunya" (33).

La inauguració de la nova entitat tingué lloc el 5 de novembre de 1887. El discurs inaugural del president (34), és il·lustratiu dels pressupòsits teòrics i de les formes d'actuació

pública que propugnava la Lliga de Catalunya. Pau Sans i Guitart afirmava: "Sota la bandera de la "Lliga" s'hi trobaran (...) a plaer, tots aquells que estimen la novetat, en quant és penyora de comoditat i de millora i de benestar general, i al mateix temps volen guardar lo antic com a segell de les edats passades, com a punt de referència que fa conèixer la manera de ser de les societats ara ja mortes, lo seu organisme i les seves costums" (35).

El discurs de Pau Sans i Guitart ens anticipa alguns dels temes que més tard reivindicarà la Unió Catalanista. Per això em sembla interessant esmentar-los tot seguit. Segons el president, la Lliga de Catalunya es planteja tres grans objectius: "1er. reivindicar la personalitat de Catalunya tant de temps perduda i ara intensament anyorada. 2on. Millorar l'estat present pels medis que la llei permeti; procurant l'obtenció del major benestar relatiu de Catalunya en benefici d'ella i de les demés regions d'Espanya, i abogant en pro de la reivindicació, com a oficial, de la llengua catalana; en pro també de la conservació, desenrotllo i purificació del dret català i per últim per lo manteniment de les Institucions i costums que caracteritzen la vida del Principat sens perjudici del seu progrés. 3er. Preparar la realització en lo temps menos llarg que sia possible, del verdader i eficaç desenrotllo de la riquesa de Catalunya, baix la base fonamental del treball, perfeccionat per la ciència i lliure exercici dintre dels límits de la justícia i la moralitat" (36).

La Lliga de Catalunya, com a representant de la "reacció antialmiralliana", no podia deixar d'esmentar un atac explícit al Centre Català: "Deixem a la grandesa d'ànim d'aquells paisans nostres que tinguin lo cor immens com l'Oceà, la gegantina tasca de constituir los Estats Units d'Europa i de sommiar amb la Confederació Universal. Lo camp de la nostra acció és més reduït i com més proporcionat a les nostres forces, l'aplicació de la nostra activitat en aqueix camp solament és un mètode més pràctic, més

senzil i per lo tant més realitzable que el d'aquell Regionalisme tan expansiu que alguns pretenen, i que a força d'estendre'l se l'arriba a perdre de vista" (37). El camp d'actuació catalanista proposat per la Lliga de Catalunya ha de ser Catalunya, "més al ocupar-nos exclusivament de la nostra terra, ho fem indirectament de les regions espanyoles, ja que a totes elles pot aplicar-se el nostre procediment. Nosaltres, veurem amb gust i donarem tota l'ajuda que poguem al Valencià, al Aragonès, al Navarro, i fins als mateixos castellans que treballin en lo benefici de les seves regions respectives, però en primer terme treballarem per casa nostra i mirarem d'instruir les demés regions més amb l'exemple que amb paraules" (38). Aquesta estratègia de comunicació inter-regional la trobarem després a la Unió Catalanista. Ara la Lliga de Catalunya ens anticipa que "buscarà afanyosa i farà mèrits per a tenir honrosas i estretas relacions amb les societats de dins i fora de Catalunya, ja en Espanya, ja en l'estranger, que (...) funcionin en favor del Regionalisme, i aplicarà gran part de la seva activitat a la propaganda del catalanisme en el pobles de la nostra regió" (39).

El catalanisme de la Lliga de Catalunya és concebut com una "obra de regeneració" (40), de la qual Catalunya ha de donar exemple a les altres regions de l'Estat espanyol: "La Lliga de Catalunya creu que la regió catalana té una gran missió que cumplir. La nostra terra segueix el progrés i avenços d'aquest segle amb més velocitat que les demés regions d'Espanya i per lo mateix no va unísona amb el tó de la nació. Això, unit a la circumstància de tenir costums i llenguatge distints d'elles, un passat que es destaca molt i gloriosament dintre del cuadro històric de la península ibèrica i un present ple de vida i d'activitat d'empresa mercantil i industrial que són exòtiques i fins i tot antipàtiques a la generalitat de les demés regions espanyoles, tots aquests caràcters especials de Catalunya la fan estar intranquila i neguitosa, perquè no viu dintre del medi econòmic que a la seva manera de ser li correspon" (41). D'aquesta queixa es deriva una necessi-

tat de canvi: "Hauria de ser, en ff, la filla més estimada de la encopetada i distingida i envejada nació espanyola i és l'aborrida, la motejada i oprimida (...) Ha de sanejar l'atmosfera política espanyola donant exemples de patriotisme, ha de sanejar l'administració espanyola exigint (...) la més rigurosa moralitat, ha de sanejar els costums (...), amb son exemple arrossegà les simpaties d'altres regions que amb ella desitjin el benestar per medi del treball i l'economia i entre totes podrà fer-se una campanya ferma i segura per a lograr la regeneració total d'Espanya" (42).

Juntament amb la voluntat de regenerar l'Estat espanyol, la Lliga de Catalunya mostra els instruments amb què compta per portar a terme el seu programa: "Farà propaganda regionalista, dintre i fora de Catalunya, per medi del llibre, del folleto o revista basada dita propaganda principalment en l'estudi de les forces vives del país, moral, intel·lectual i econòmicament considerades. Farà manifestacions de la vida industrial i agrícola de Catalunya, i de la seva vida artística i literària; farà propaganda també per a influir el bon gust artístic als nostres industrials i obrers; abogant en pro de la institució d'escoles d'Arts i Oficis, genuïnament catalanes, en los principals centres industrials de la nostra regió. Farà sentir sa veu, sempre que convinga, als poders públics reclamant el que sigui de dret oportú per a Catalunya en vista de les circumstàncies o de les necessitats que en ella imperin. Celebrarà conferències, disertant sobre assumptes industrials i agrícoles, principalment baix el punt de vista de les crisis del treball a Catalunya i de la manera de resoldre-les, i sobre temes científics, literaris, històrics i artístics, propis de la nostra terra" (43).

Aquests eren els elements que es proposaven per actuar. També es deia que "en lo seu dia acudirà a les eleccions, per a lograr amb el sufragi la genuïna representació de l'esperit català en els Municipis, en les Diputacions Provincials i en les Corts de la Nació" (44). Aquest punt del recurs a les eleccions era més una

preocupació teòrica que no pas una estratègia política, ja que la Lliga de Catalunya restà sempre dominada per les idees "apolítiques" que condicionaven la viabilitat pràctica d'aquest criteri d'actuació (45). Molts homes de l'entitat, enquistats més tard en la Unió Catalanista, frenaren acords presos en el sentit de participar en les lluites electorals, com tindrem ocasió d'observar més tard.

2. El Centre Escolar Catalanista

Com en dit, en triomfar el 1887 els elements de l'oposició a Valentí Almirall en el Centre Escolar Catalanista, aquests es separaren del Centre Català i se n'anaren amb els conservadors de la Lliga de Catalunya (46). El curs 1887-88, s'inaugurà ja en els locals d'aquesta nova associació (47). La inauguració del nou curs va córrer a càrrec del president, Narcís Verdager i Callís, qui acabà essent un canal de comunicació important entre el Centre Escolar i la Lliga de Catalunya (48). D'altres noms significatius eren Prat de la Riba (49), Duran i Ventosa (50) o Puig i Cadafalch (51). L'ur plantejament catalanista era decididament nacionalista encara que d'un contingut teòric conservador, amb la qual cosa es trobaren ben acollits dins la "reacció antialmiralliana" (52).

Els homes del Centre Escolar no tingueren masses possibilitats d'expressar llur nacionalisme, ofegats per les argumentacions regionalistes i apolítiques dominants, manifestades públicament per "La Renaixensa", que havia esdevingut l'òrgan d'expressió de la Lliga de Catalunya, l'associació més potent i que també faria de promotora de la futura Unió Catalanista. Per això, Verdager i Callís, molt ben relacionat amb els dos grups, propicià el

naixement d'un nou periòdic a Barcelona -"La Veu de Catalunya"- l'any 1891, després d'haver participat en la fundació de la revista "Les Quatre Barres" a Vilafranca del Penedès, el primer periòdic que portà el subtítol de nacionalista.

El Centre Escolar formà sempre un grup separat de la Lliga de Catalunya, degut sobretot al caràcter més polític de les seves orientacions. Però aquests joves des de finals de la dècada dels vuitanta del passat segle comencen a gestar la doctrina del catalanisme polític conservador que quallarà en diferents plataformes durant els anys següents, i especialment en la dècada dels noranta en la Unió Catalanista. Com ha dit PABON, en el seu estudi de Cambó -home que s'inicià políticament en aquest grup- "los hombres y las ideas del catalanismo político a que pertenece el futuro, están en el Centre Escolar. (En él) se esboza la doctrina, se traza la estrategia y se forman los hombres del catalanismo futuro" (53).

Però, malgrat les diferències, els homes del Centre Escolar no plantejaren grans divergències sobre la manera de portar a terme el programa catalanista conservador. Prova del que diem és que consideraven la Lliga de Catalunya "nostra germana major" (54). Segons el mateix PABON, "el espíritu de los estudiantes se encuadra en "La Renaixensa", pero su voluntad aspira como la del Centre Català a una actividad pública" (55), dinamisme estudiantil que portà a la reivindicació de qüestions puntuals, com la sol·licitud el 1888 d'una càtedra de dret civil català, que no prosperà (56).

3. Les tensions i l'escissió en els nuclis catalanistes de comarques

La dissidència del Centre Català no afectà només els catalanistes de la ciutat de Barcelona. Hem comentat anteriorment les

fortes controvèrsies dins la sucursal del Centre Català a Sabadell, que acabaren per trencar la unitat de direcció que es volia donar a l'entitat seguint les directrius d'Almirall. Ara afegirem que en un Ofici del Centre Català de Sabadell al de Barcelona -entitat mare- hom atacà la comunicació enviada per l'últim, segons la qual l'orientació que havia d'assolir-se havia de ser "liberal i avançada", en els termes que a continuació detallem: "Lo Centre Català de Sabadell no és ni avançat ni retrograd; i no vol caracteritzar-se amb cap d'aquestos matissos per la senzilla raó de sa inconveniència i inutilitat" (57). Al contrari, consideraven que calia adoptar una actitud neutral, interpretable en un sentit més proper a les idees apolítiques, que eren les dominants a la Lliga de Catalunya de Barcelona.

La sucursal del Centre Català a Sabadell fou dissolta (58). L'acord de dissolució fou publicat al "Butlletí del Centre Català" (59). La controvèrsia es centrà en l'acusació que se li feia per part de la direcció de Barcelona de dirigir la resistència en contra dels membres fidels i d'organitzar un acte en què l'única representació barcelonina va correspondre als escindits, acusats de no haver demanat prèviament permís.

Com a conseqüència, les sucursals d'El Masnou, "i més o menys lo Centre Català Provensalench" (60) també es posaren d'acord amb els escindits. Les delegacions de Sant Sadurní d'Anoia -la més nombrosa-, de Portbou, de Sant Martí de Provençals, de Malgrat i d'Igualada -en vies de formació- es posaren de costat d'Almirall, mentre que Terrassa i Reus "han permanescut a l'espectativa, sens declarar-se en pro ni en contra" (61). L'entita de Terrassa, però, acordà més tard de dissoldre's i la de Reus sembla ser que es decantà pels separats (62).

En la nova situació, els del Centre Català de Sabadell, consideraven que eren els legítims catalanistes. En un Manifest, realitzat a l'efecte, afirmaven que "estem separats de criteri amb aquella Associació i d'avui endavant constituïrem un cos inde-

pendent amb el mateix programa d'abans", un programa que consisteix a "defensar els drets i interessos de la pàtria, en obsequi als quals rebutjarem tot hora qualsevol aspiració que pugui comprometre son triomf per considerar-la proporcionalment a ells mezquina i despreciable" (63). La separació era ja inevitable, fins i tot argumentaven la similitud de criteris de l'orientació almiralliana amb la dels federalistes de Vallès i Ribot: "La dissidència aparentment és, doncs, impossible d'evitar, però en la realitat no existeix. Els exclusivament catalanistes queden en els mateixos punts de mira que han tingut sempre i els que abans de ser catalanistes són ara liberals avançats constitueixen una agrupació apart que si no s'uneix amb els federalistes barcelonins d'en Vallès i Ribot serà per diferències purament secundàries que no revesteixen importància" (64). Les diferències queden marcades de forma eloqüent: "amic l'un i adversari l'altre de la política de partit, obligada poma de discòrdia sempre entre els qui únicament deuen treballar per lo benestar i riquesa de Catalunya" (65).

Mentrestant, Almirall llegia al Centre Català de Barcelona el discurs inaugural del curs 1887-88, titulat Poesia del Regionalisme, on es definia accidentalista però tendencialment inclinat vers la República, en una mena de distinció entre el possible i el desitjable. Els punts de separació esdevenien ja definitivament irreconciliables.

III. LES TOPADES ENTRE LES TENDÈNCIES DEL CATALANISME

Des del 1887 el moviment catalanista es trobà dividit entre el Centre Català almirallià i els diferents grups adherits a aquesta tendència, d'una banda i de l'altra el sector conservador, encapçalat per la Lliga de Catalunya. Els enfrontaments no trigaren a deixar-se veure. En dos moments immediats, amb ocasió dels preparatius de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i en els Jocs Florals del mateix any.

Respecte a l'Exposició Universal -promoguda per l'Alcalde Rius i Taulet- Almirall va fer córrer un document en què s'indicava que significaria un augment dels impostos i refermaria el col.laboracionisme amb el règim. Els homes de la Lliga de Catalunya van fer una campanya a favor (66). Lluís Domènech i Montaner, el nou president d'aquesta associació, llegí el discurs inaugural tot defentsant-la i aprofitant l'ocasió per contraatacar les acusacions d'Almirall en el sentit que ells eren "separatistes" (67).

La topada més forta, però, tingué lloc quan es debatí l'elecció dels membres del Consistori dels Jocs Florals. Guanyà la candidatura presentada per la Lliga de Catalunya, la qual acordà ajornar alguns dies la celebració, per fer-los coincidir amb l'estada de la Reina Regent a la ciutat de Barcelona. Romani i Puigdemogodes, del grup de "La España Regional" aplaudia també l'ajornament (68). El Centre Català organitzà uns Jocs Florals alternatius en la data tradicional, celebrats al Teatre Novetats, que fracassaren.

Quant a la composició de les candidatures presentades pels dos grups, la guanyadora promoguda per la Lliga de Catalunya era integrada per Marià Aguiló, Baró de Toustoulon, Marcelino Menéndez Pelayo, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Joaquim Cabot. La perde-

dora, la integraven Joan Mañé i Flaquer, Josep Balarí i Jubany, Josep Lluís Pellicer, Eduard Vidal i Valenciano, Josep Martí i Folguera i Antoni Rubió i LLuch.

Almirall suposà que Menéndez Pelayo seria el president del Consistori i que des d'aquest càrrec faria les paus amb Mañé -que acabava de publicar El Regionalismo-, però aquest li digué a Almirall que Menéndez Pelayo ni era regionalista ni tenia cap interès per Catalunya (69). La realitat és que Almirall anava perdent força persuasiva en la direcció del moviment catalanista i fets com aquests n'eren una bona mostra.

Marià Aguiló, president del Consistori, llegí el discurs inaugural en presència de la Reina Regent. Reivindicà el dret d'usar la llengua catalana en totes les activitats i defensà la coexistència dels quatre idiomes peninsulars en plena harmonia. Els Jocs foren oberts per Sagasta, aleshores president del Govern. Menéndez Pelayo actuà de Mantenedor i pronuncià el discurs de gràcies, en català i sobre el lema dels Jocs Florals: "patria, fides, amor". Afirmava que la Reina Regent no havia vingut a escoltar una llengua estrangera sinó tan espanyola com qualsevol altra: "Vostre generós i magnànim esperit comprèn que la unitat dels pobles és una unitat orgànica i viva i no pot ser aquesta unitat fictícia, veritable unitat de mort; i comprèn també que les llengües, senyal i penyora de raça no es forjen capritxosament ni s'imposen per la força, ni es prohibeixen ni es venen per llei, ni es deixen ni es prenen per volguer, puix res hi ha més inviolable i més sant en la consciència humana que el nexum secret en què viuen la paraula i el pensament" (70).

Jaume Collell, guanyà la flor natural amb la poesia "La Absoluta" -al·ludint a la llicència per no fer el servei militar- i va oferir-la a la Reina Regent. Guanyà també el premi dels mantenedors amb la poesia "Sacramental", en què després de lloar el catalanisme per la seva lluita en contra del codi civil i en contra de la unificació lingüística, deia -amb uns versos que després s'han fet famosos:

"Mes no esmentem fets innobles
ni parlem ja de greus torts;
gemegà és propi de pobles
decadents o casi morts.
No captem el dret de viure
dret que no es compra ni es ven;
poble que mereix ser lliure,
si no li donen, s'ho pren.
Front altiu i parla franca
i amb el cor esperançat
conquistarem el que ens manca
guardant be el que ens ha quedat.
i Germans! Nostre crit retrunya
ben alt i a la llum del sol:
iVisca lliure Catalunya
dintre el reialme espanyol!"

Els Jocs Florals de 1888 entraven, així, pel camí de la sintonia catalanista. Cal subratllar, però, que els Jocs Florals no eren una institució popular. Deixant de banda la importància objectiva que presentaven per a la llengua catalana, eren el lloc de trobada de la intel·lectualitat catalanista. Aquell any també representaven la submissió i l'acatament al Govern de Madrid. També significaven una voluntat d'apropament envers la Reina Regent, com a Cap de l'Estat, per damunt de les circumstàncies de la lluita partidista. Però l'acatament es devia, en part, al desig de pal·liar els efectes que podia causar al Govern de Madrid el Missatge que hom presentava a la Reina Regent, que per a alguns era més avançat que el redactat a la Llotja el 1885 (71).

Aprofitant l'estada a Barcelona de la Reina Regent amb motiu dels Jocs Florals i de l'Exposició Universal, la Lliga de Catalunya promogué el lliurament d'un Missatge (72) redactat ara en català (73), en què es demanava l'autonomia de Catalunya. Aquesta iniciativa fou criticada tant pel regionalisme afecte a la monarquia (74), com pel Centre Català, que veien en ella una actitud excessivament separatista (75).

El Missatge era signat pels presidents de diverses entitats: Lliga de Catalunya, Centre Escolar Catalanista, Associació Catalanista d'Excursions, Acadèmia de Taquigrafia, Foment Industrial, Círcol Barcelonès d'Obrers, els directors dels periòdics "La Renaixensa", "La Il·lustració Catalana" i "L'Art del Pagès", i els representants d'entitats i particulars de nombroses poblacions. Com ha dit GONZÁLEZ CASANOVA (76), "En termes xifrats el missatge és signat pel president de la Lliga de Catalunya (Pau Sans i Guitart), 117 propietaris, 49 hisendats, 49 professionals (hi predominen farmacèutics i metges), 47 representants d'entitats culturals, ateneus i casinos, 15 d'entitats agrícoles i industrials, 13 directors de publicacions, 12 industrials (dels quals només 4 es consideraven fabricants), 9 representants d'associacions i cooperatives diverses, 6 sacerdots i 30 entitats catalanistes. En conjunt sumen unes 350 persones que corresponen a 321 municipis de Catalunya, encapçalades per Barcelona amb 9 signatures, Vic amb 9, Sabadell (indústria cotonera) amb 7, Sant Feliu de Guíxols amb 6, Valls i Molins de Rei amb 5, Reus amb 4, Tarragona i Girona amb 3 i Lleida amb 1. No ens trobem, doncs, davant un moviment de l'alta burgesia industrial, lligada encara amb els grups madrilenys sinó de burgesia mitjana, propietaris rurals, sectors professionals i culturals de municipis petits del camp català i els primers grups catalanistes locals". Una base social semblant a la que des del 1891 veiem aplegada dins la Unió Catalanista.

El Missatge afirmava l'especificitat de Catalunya amb "la virtut fàctica i ideològica de presentar-se com un nacionalisme històric, com una consciència de nació catalana en el sentit pre-revolucionari del concepte" (77). Un concepte que després la Unió Catalanista reproduirà també a les seves "Bases de Manresa".

El Missatge és dirigit a la Reina com a tal, com a petició personal, perquè és Cap de l'Estat, dins una lògica romàntica d'enyorament del que havia estat el Rei de les Espanyes. Es recorda tanmateix que la muller del pretendent de la Casa d'Àustria

durant la guerra de successió va prometre en nom del seu marit que ni ella ni la seva casa no abandonarien mai Catalunya. Es connecta en el temps amb 1705 i es recorda aquells qui lluitaren per llur reina i confiaren en les seves promeses.

Tanmateix es vol lligar el present Missatge amb l'anterior Memorial de Greuges. I d'altra banda, es percebeix la influència del model confederal alemany en els intel·lectuals catalanistes del moment, de la mateixa manera que destaca també l'admiració per l'imperi dual austro-hongarès i Francesc Josep I, qui gaudia de la Corona d'Àustria i d'Hongria, nacions que en totes les matèries comptaven amb administracions separades. Fins i tot es recullen en el Missatge de 1888 unes paraules dels patriotes hongaresos a l'emperador: "la condició fonamental de nostra vida política i de nostra independència nacional es l'autonomia legal i la independència del nostre país" (78). En desenvolupament d'aquest "dualisme" o perspectiva confederal, hom reivindica unes Corts catalanes, obertes pel Rei o pel seu Delegat, amb representació directa de tots els estaments socials, en les que sigui votat el pressupost de Catalunya i la contribució a les despeses generals d'Espanya. Altres reivindicacions són: l'exèrcit -Catalunya determinarà el contingent que consideri necessari suprimint les quintes i les lleves forçoses-; la llengua catalana -oficial a Catalunya-; l'ensenyament -impartit sempre en català-; tribunals de justícia -decidint en darrera instància tots els litigis dintre del territori català. Hom reconeix també una sobirania règia, trencant en certa mesura amb el plantejament de l'accidentalisme, encara que es deixa la porta oberta a aquesta perspectiva. En definitiva, el Missatge exposa una argumentació tradicionalista i conservadora, una visió romàntica de Catalunya, la reivindicació, en fi, d'un règim autonòmic per a Catalunya dins l'Estat espanyol, des d'una perspectiva que tornarem a veure a les Bases de Manresa el 1892.

IV. LA CAMPANYA CONTRA EL CODI CIVIL

El Missatge de 1888 i el triomf progressiu de les tesis dels elements conservadors consagrà aquest sector en la direcció del catalanisme, desbancant el Centre Català. Aquesta entitat presentà el 1890 un programa polític, caracteritzat per un to de reivindicació catalanista menor que el de la Lliga de Catalunya, que com hem dit considerava "separatista" (79). En la presentació parlaren Frederic Soler i Manuel de Lasarte, que tornaren a defensar la posició bàsica del Centre: fer política catalanista reivindicant l'autonomia de Catalunya per damunt d'ideologies, però també afirmant que llur política no seria de partit (80). D'alguna manera això era cercar la competència amb les idees dominants i assumides per la Lliga de Catalunya, malgrat que els continguts i les inspiracions de les reivindicacions catalanistes respectives eren irreconciliables entre si, ja que responien a fonts ideològiques majoritàriament liberals en un cas i tradicionalistes en l'altre. Fou, però, aquesta darrera orientació la que seguiren la majoria dels joves, que hem vist reunits al voltant del Centre Escolar Catalanista. D'altra banda, el Centre Català anà perdent importància, sobretot en faltar dos homes clau, Rossend Arús i Frederic Soler, fins al punt que ni el programa esmentat de 1890 ni el Manifest del 28 d'octubre de 1892 pogueren fer-lo reeixir. El 4 de desembre de 1894 es dissolgué el Centre Català i des de llavors existí una associació catalanista del mateix nom adherida a la Unió Catalanista i partícep de les orientacions tradicionalistes i conservadores dominants en el catalanisme (81).

L'activitat de la Lliga de Catalunya com a entitat directora del moviment catalanista conservador, des de 1887, es traduí en un doble front d'acció. D'una banda, la lluita pel manteniment del

dret civil català -la campanya contra el codi civil, que es desenvolupà durant el 1889-. D'altra banda, la promoció d'una mena de confederació d'entitats catalanistes que nasqué per febrer de 1891 i que va rebre el nom d'Unió Catalanista.

La llei de l'11 de maig de 1888 autoritzà el primer govern per publicar d'acord amb les bases que ja havien estat presentades per Silvela el 1885, un codi civil que només regiria a Castella i que seria supletori en les províncies i territoris de dret foral, preveient-hi un sistema d'apèndixs destinats a recollir aquest dret. Havia de començar a regir el 1er. de maig de 1889. El sistema de llei de bases permetia aprovar el codi sense discussió parlamentària, car entrava en vigor després de la redacció per la Comissió General de Codificació i les modificacions que volgués introduir el govern. Efectivament, aquest donà comptes a les Corts després de la publicació a la Gaceta de Madrid, i, per tant, després d'entrar en vigor.

X | En aquestes condicions, l'articulat que en determinats aspectes feria de mort les possibilitats de subsistència dels drets "forals", atacava la sensibilitat dels juristes de les regions "forals". L'article 15 era el centre de la polèmica i segons l'opinió crítica, les conseqüències de la seva aplicació en el camp del dret de família i successions eren profundament uniformistes. Hom considerava que, amb el pas dels anys no quedarien catalans als quals aplicar el dret català, donat que s'entenia que els catalans "acabarien essent castellans" (82).

D'alguna manera, la campanya hauria començat amb ocasió de la reunió a Llotja el 1885, ja que el codi s'estava elaborant des del 1880 i els perills unificadors es percebien cada vegada com més reals (83). Però en aprovar-se el codi civil el 1889, es produí tota una campanya d'oposició, de diverses instàncies, des dels parlamentaris fins a les protestes populars i de la premsa. A Catalunya, el màxim impulsor de la campanya fou Narcís Verdaguier i Callís, qui demostrà una notòria capacitat de mobilització de l'opinió.

Format en el Centre Escolar Catalanista -del qual n'era el president el curs 1887-8-, passà a la Lliga de Catalunya per ocupar el càrrec de secretari de la Comissió de Relacions. Va escriure a "La Veu del Montserrat", de Vic, un conjunt d'articles en contra del codi civil que després s'aplegaren sota el nom de "La primera victòria del catalanisme" (84). Els lligams de relació, de col·laboració i d'organització creats amb ocasió de la campanya, foren aprofitats per fer possible el naixement de la Unió Catalanista. I, en aquesta dinàmica, Verdaguer i Callís des de la Lliga de Catalunya entrà en contacte amb altres elements catalanistes per fundar noves entitats, com el "Foment Català" o l'"Associació de Propaganda Catalanista".

Però la campanya en contra del codi civil no serví només per posar en contacte el catalanisme barceloní amb les agrupacions catalanistes de comarques i preparar d'aquesta manera la xarxa d'entitats que donarà lloc a la Unió Catalanista, sinó també per relacionar tot aquest bloc amb el regionalisme conservador afecte a la monarquia. Al Parlament espanyol, els diputats catalans adscrits als partits dinàstics foren molt actius en la seva crítica al nou codi. Com assenyala CARRERA PUJAL (85): "los catalanes se mostraron más batalladores que otros, animados constantemente por telegramas y comunicaciones de las fuerzas vivas". Duran i Bas, intervingué els dies 22, 23, 26, 27 i 28 de febrer, i Maluquer del Tirell, els dies 9 i 15 de febrer i 2 de març, ambdós en el Senat, encara que cal tenir en compte que l'atac a l'article 15 i altres com el 12, no va procedir només d'aquests dos senadors, sinó també d'altres de no "foralistes" com Aurelio Linares Rivas, Lluís Silvela, Augusto Comas. Al Congrés, ho feren Vilaseca i Mogas (2 i 5 d'abril), Frederic Pons (12, 20 de març i 5 d'abril) i Maluquer i Viladot (2 de març) (86).

Les intervencions de Duran i Bas foren molt enceses, expressant els postulats d'un regionalisme conservador, de caire historicista, respectuós amb la monarquia i amb l'ordre social. Deia Duran:

"No basta decir que se forma un Código Civil. Un Código Civil no se forma para todas las naciones sino que se forma para una nación determinada, y es necesario apreciar el momento histórico en que se forma. Nosotros nos encontramos con una nación de circunstancias especiales, es una nación que todavía en el día de hoy, no porque le falte unidad política, sino por los elementos de formación de sus partes, un conjunto de antiguos reinos independientes cada uno de los cuales vivió en tiempos pasados, no solamente con costumbres propias, y muchos con lenguas propias, sino con poderes políticos propios, monarcas y asambleas, con legislaciones especiales" (87).

L'acció conjunta de les entitats catalanistes i d'intel·lectuals o dirigents d'organitzacions polítiques portà a la constitució a Barcelona d'una comissió representativa de totes les tendències, integrada per Francesc Romaní i Puigdemgòles, el Marquès de Palmerola, Jacint Verdaguer, Joaquim Almeda, Eusebi Güell, Idelfons Par, el Marquès de Comillas, F. Benet i Colom. Joaquim Pernaú, Eugeni Palau, Josep Milà i Pi, Frederic Schwartz, Juan Sol i Ortega, Ernesto Castelar, Josep Maspons, Josep Puig i Cadafalch i Josep M. Vallès i Ribot, la qual va estar en contacte amb les parlamentaris que expressaven el malestar de Catalunya.

En aquesta campanya cal destacar també el suport d'una part considerable de la jerarquia eclesiàstica i de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, apart de juristes catalans que reffermaren llur oposició al projecte de codi civil, expressada ja des del Congreso Jurídico Español de 1886.

La protesta de gran nombre de sectors de la societat catalana es feu efectiva immediatament. "La España Regional" del 24 de gener de 1889 reproduïa una crònica de Bilbao en la que es reflectia la simpatia que despertaven els catalans per llur protesta i acabava declarant que totes les regions d'Espanya n'havien de seguir l'exemple perquè tenien tot el dret a fer-ho. En la mateixa línia, cal destacar el discurs inaugural del curs 1888-9 a la Universitat de Saragossa, on es digueren paraules de suport a les reivindicacions catalanistes. Així ho explicava "La Renaixensa": "No és sols Cata-

lunya que ha alçat la seva veu en contra del malaurat codi civil; de l'autèntic reialme d'Aragó ha sortit també potent veu clarament contra tal imposició. De les exposicions de totes parts i diversos centres i corporacions dirigides a Madrid contra aquest desdixat codi, és notable la de la Real Academia Jurídico-pràctica aragonesa, que actua en la capital d'Aragó dedicada a les tasques que el seu nom indica" (88).

Podem observar i determinar, en definitiva, un estat d'es-
rit força generalitzat contra les pretensions uniformadores del
codi civil, fins i tot més enllà de les fronteres peninsulars, ja
que es donaren adhesions des de Cuba, Argentina o Londres (89).

Les entitats cíviques que canalitzaren aquesta reivindicació responien a un criteri arrelat en amplis sectors de la població espanyola i molt concretament a Catalunya, on es veia la unificació del dret com un dels "greuges" dels quals l'artifici polític de l'Estat espanyol havia de donar comptes. Les entitats jurídiques, les acadèmies de dret, els col·legis professionals de notaris i d'advocats, foren nuclis molt actius. Però la protesta no tenia solament un caire jurídic. Fou la primera vegada que el catalanisme polític dominat pels elements conservadors, sortí al carrer i s'enfrontà directament amb les regulacions de l'Estat.

Els catalanistes, per mitjà de la premsa o de les mobilitzacions populars, trobaren en el conflicte general per la primera publicació del codi civil, l'argument definitiu de propaganda i d'implantació. Sobre aquesta voluntat ens poden il·lustrar les següents paraules de "La Renaixensa": "... nosaltres el que fem és complir amb el nostre deure, si ells no ens fan cas, que haurem de fer? Hem protestat en meetings i reunions científiques, a la manera d'Anglaterra, usant pacíficament el nostre dret: si no ens fan cas, serà que volen que usem el sistema d'Irlanda, quan sigui necessari i quan pugui fer-se?" (90).

Com afirma COMALADA en el seu estudi:

"resulta quasi impossible de recollir tot el que aparegué a "La Renaixensa": diàriament s'hi parla del Codi Civil, de la problemàtica que ofereix l'article 15, de l'actuació dels senadors i diputats a Madrid, dels arguments d'oposició dels polítics castellans, de la postura del govern; i molt especialment s'hi van donant notícies dels actes que es van desenrotllant ja no solament a les capitals de províncies, sinó a qualsevol poble, petit o gran, de les comarques catalanes. És com si de mica en mica i tan sols en uns pocs mesos, tot Catalunya se sentís unida per un sentiment exclusiu: la forta protesta pel nou Codi" (91).

Pel que fa a la premsa, "La Renaixensa" fou capdavantera del moviment de protesta. Però també tingueren ressò les articles de "La España Regional", de Barcelona i "La Veu del Montserrat" de Vic. En aquesta darrera publicació Narcís Verdaguer i Callís publicà els seus famosos articles, en els quals defenà la concepció que la lluita contra l'art. 15 CC no era solament una qüestió jurídica sinó també política i que per tant la lluita contra la uniformització del dret havia d'ésser un dels continguts reivindicatius del catalanisme. El "Diario de Barcelona" -màxim representant del regionalisme conservador afecte a la monarquia- reproduïa els plantejaments de Silvela i no passà de recollir els debats a les cambres, sense esmentar les protestes populars dirigides pels catalanistes.

Quant a les protestes populars, cal destacar que molts "entre la gent dels camps de conreu, de la mar o de la muntanya, tant la dels oficis com de les petites professions liberals; homes de la tasca artesanal, menestrals o àdhuc obrers hi feren sentir llur veu de protesta" (92).

Aquesta connexió d'un moviment intel·lectual com el catalanisme amb "la gent del poble", com diu PLA (93), ens permet ob-

servar una nova òptica -encara que només sigui conjuntural- del catalanisme de "quatre gats". El catalanisme que s'està estructurant no és un moviment de masses, això sembla clar, però es cerca la proximitat de les masses, per a esporàdiques mesures de pressió, com la present, o com hem vist amb el Memorial de Greuges, o per mitjà dels Missatges al Cap de l'Estat. Hom apeïja el poble, per recollir d'ell una legitimació puntual, com ara la lluita contra la unificació jurídica.

Com a conseqüència de tota aquesta campanya en contra del codi -que no es donava només a Catalunya- la llei de 26 de maig de 1889 manà que es fes una nova redacció del codi civil, introduint les esmenes de la Comissió General de Codificació d'acord amb els interessos i aspiracions manifestats pels elements "forals". Duran i Bas, Vilaseca i Mogas, Maluquer i Viladot, redactaren un nou article 15. Al cap de pocs dies es reuniren en el Congrés diversos diputats i senadors de les regions forals amb Alonso Martínez, president de la Comissió General de Codificació, i amb el nou ministre de Gràcia i Justícia, José Canalejas. S'aprovà per unanimitat el nou article i es disposà la publicació de la reforma a la Gaceta de Madrid, per un Reial Decret de 24 de juliol de 1889. En aquest procés sembla ser que tingué un paper destacat la Reina Regent (94).

El codi civil espanyol, doncs, va experimentar dues edicions inicials, una primera que es publicà el 6 d'octubre de 1888, que entrà en vigor el 1er. de maig de 1889, i la segona publicada el 24 de juliol del mateix any. Entre una data i l'altra les protestes que hem esmentat, obligaren a canviar d'orientació, malgrat que les protestes seguiren una vegada realitzada la reforma. El mateix Verdaguer i Callís, màxim dirigent de la campanya pel que fa als elements catalanistes, considerà la nova redacció que es donà a l'art. 15 CC com una millora dins un mal menor. Durant els últims dies d'agost, Verdaguer publicà encara alguns articles a "La Veu del Montserrat": hi trobem el titulat "Les lleis de Catalunya, després de la reforma del article 15", el dia 24 hi parlà de l'amenaça i el 31 de la defensa. La imposició de l'esmena a tal article va ésser una victòria, efectivament,

la primera victòria del catalanisme. Ara bé, com deia el mateix Verdager i Callís:

"... no podem pas oblidar que si aquesta victòria corona una batalla, no decideix pas la guerra (...). L'article 12 diu "en lo demás, las provincias y territorios en que subsista el derecho foral, lo conservan por ahora, etc." "Por ahora". Heus aquí l'amenaça. Això vol dir que vindrà d'aquí algun temps l'arranjament dels apèndixs del Codi, i que per llavors, ens esperen als catalans els uniformistes castellans (...). La consideració d'aquest vital problema, com de tants d'altres que al nostre país molt fortament interessen, condueix decididament al programa regionalista, a la consecució de la vida autonòmica, dintre de l'Estat espanyol, d'aquelles entitats, que, com Catalunya, són prou majors d'edat per anar més independents, i tenen interessos privatis d'importància sobrada per a reclamar una administració propia i especial (...). Mentre la vida del nostre dret estigui confiada a les males mans del centralisme, no tindran seguretat la indústria i el comerç de Catalunya, mentre en sa existència dependeixin d'aquest centralisme abassegat pels lliurecanvistes. Ni més ni menys" (95).

En resum, podem considerar que la campanya contra el codi civil, fou en un principi estrictament jurídica -dins les acadèmies o corporacions-, però els catalanistes, ja del Centre Català com sobretot de la Lliga de Catalunya, el Centre Escolar Catalanista i altres nuclis del catalanisme conservador, realitzaren una intensa campanya de divulgació, especialment a través de la premsa. Per aquest motiu, el catalanisme, potser per primera vegada, arribà als pobles i aconseguí una notable audiència, la qual cosa serví -això és el que més ens interessa- per fer néixer la Unió Catalanista, a partir dels lligams aconseguits i les relacions fixades entre els diferents nuclis catalanistes, garantint alhora una direcció efectiva del moviment en mans de la Lliga de Catalunya.

V. LA CONSTITUCIÓ DE LA UNIÓ CATALANISTA

L'audiència aconseguida amb la campanya en defensa del dret civil català contra les tendències uniformadores del codi, els llaços trabats amb personalitats locals, especialment notaris i propietaris rurals, i la constitució de diversos nuclis catalanistes, sobretot a comarques, coadjuvaren en la formació d'una plataforma aglutinadora de les diferents entitats catalanistes que rebé el nom d'Unió Catalanista.

En aquest projecte destacà com a promotora la Lliga de Catalunya, la qual anà rebent per via d'adhesió la incorporació de nombroses associacions i també periòdics tant de Barcelona com de fora d'ella. Això va facilitar el propòsit que ja existia des de feia temps de lligar en un organisme superior les diverses entitats catalanistes que hi havien o que s'anaren creant arreu de Catalunya (96).

El 24 de febrer de 1891, el Govern Civil de Barcelona n'aprovà els Estatuts (97) i començà a actuar sota la presidència de Josep M. Valls i Vicens (98). La nova entitat sorgia de la voluntat d'integrar el catalanisme conservador i de lligar formalment les entitats tant de Barcelona com de comarques. Però també, d'alguna manera es pretenia racionalitzar -i per què no, controlar- les visions del catalanisme que podien bifurcar-se entre la Lliga de Catalunya i el seu òrgan d'expressió, "La Renaixensa", per una banda, i els homes més dinàmics del Centre Escolar Catalanista.

Les finalitats bàsiques de la nova entitat, segons els Estatuts, eren propagar les idees catalanistes i la realització del programa catalanista, és a dir, realitzar una fixació ideològica del catalanisme conservador mitjançant un programa i uns instruments d'actuació pública.

Narcís Verdaguer i Callís inicià els treballs per redactar un "projecte d'Unió Catalanista, que després molt millorat pels més

distingits individus de la Lliga de Catalunya es va convertir en les Bases de la Unió Catalanista acceptades per les associacions que en formarien part" (99).

Un catalanisme conservador, d'inspiració tradicionalista, quedava així consagrat. El Centre Català, segons el que ja hem esmentat més amunt, anà quedant arraconat (100). La "reacció antialmiralliana" havia quallat definitivament.

La Unió Catalanista començà a funcionar. Una de les primeres decisions que s'adoptaren fou la de celebrar una reunió del "Consell de Representants", format per uns dos-cents delegats de les entitats adherides, el 15 de març de 1891. En aquesta primera reunió es prengueren dues decisions: una, convocar una Assemblea General de Delegats, a Manresa, amb la intenció ràpida d'elaborar el programa polític essencial de l'entitat, sota el nom de "Bases per a la constitució regional catalana". L'altra decisió, era completar l'esquema d'òrgans de direcció de la Unió, nomenant una Junta Permanent, composta per: LLuís Domènech i Montaner, arquitecte, de Barcelona, president; Enric Prat de la Riba, "advocat", de Castellterçol, secretari; Pau Font i de Rubinat, advocat i propietari, de Reus, tresorer; i com a vocals, Pau Colomer i Oliver, comerciant i propietari, de Sabadell, i Joaquim Vayreda, industrial i artista, d'Olot (101). Es nomenà també una comissió-ponent encarregada d'elaborar un projecte de programa polític, integrada per LLuís Domènech i Montaner, Joan J. Permanyer, Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Coroleu, Ramon Picó i Campanar, Pau Font de Rubinat, Pau Colomer, Joaquim Vayreda i Enric Prat de la Riba. En realitat, segons confessà el propi Domènech i Montaner, en el discurs de cloenda de l'Assemblea de Manresa, "la nostra obra, confosa idea en sos principis, ha tingut un enginyer que n'ha traçat el primer pla; sobre d'aquest pla hem treballat els demás. Es l'autor d'aquell, senyors, el docte catedràtic de la Universitat Catalana En Joan Permanyer" (102).

La comissió decidí que Joan Permanyer fes un primer esbós. Després de passar còpies als ponents i de realitzar una sèrie de con-

sultes privades, la redacció definitiva la realitzà una subcomissió integrada pel president Domènech i Montaner, Aulèstia i Prat de la Riba (103).

Una de les qüestions que curiosament suscità més debat en la ponència, fou l'ordre de les Bases. Així, Permanyer entenia que no podien començar amb l'enumeració de les facultats del poder central, o del que deia Prat de la Riba, de les "limitacions a la sobirania de Catalunya". Coroleu, per la seva banda, parlava de la desconfiança que les futures Bases podien produir en el poble català, que no deixava de viure escèptic i indiferent respecte al programa catalanista. Àngel Guimerà, entenia que era rebutjable tot programa que no partís de l'absoluta autonomia de Catalunya, malgrat que la majoria fos contrària a aquest radicalisme. Fou, però, Prat de la Riba, qui presentà un ordre de Bases alternatiu, ~~que~~ ^{que} es' imposà com a definitiu: base primera, idioma; base segona, legislació civil; base tercera, administració de justícia; base quarta, divisió territorial; base cinquena, organització general, de comarques i municipal; base sisena, exèrcit; base setena, contribucions i aracels; base vuitena, instrucció pública; base novena, bancs i crèdit públic; base desena, obres públiques; base onzena, relacions exteriors. Permanyer, qui havia proposat l'ordre lògic que després s'acceptà, criticà el de Prat, però ho feu de passada. La veritat és que no es prestà més atenció a la proposta, puix el projecte de Prat "partia de una óptica esencialmente nacionalista, casi falsa, porque sólo al final y en cuanto limita los poderes de Cataluña se enfrenta con el tema del Estado Español, cuando en realidad éste es el tema central, de partida, de cualquier programa catalanista no separatista", tal com posa de relleu MOLAS (104).

D'aquesta manera -en principi provisional- quedaren redactades les Bases que es posaren a discussió en la primera reunió de l'Assemblea General de Delegats que es celebrà a Manresa els dies 25 i 27 de març de 1892. Tots els acords presos en la reunió del Consell de Representants del 15 de març de 1891 es recolliren en una circular enviada conjuntament amb el projecte de Bases a tots els simpatitzants,

associacions i homes propers a la Unió Catalanista, especialment els delegats a l'Assemblea, per al seu coneixement, estudi i presentació d'esmenes. Els exemplars havien de ser tramesos al llarg del mes d'agost a la Junta Permanent en la seu social (carrer Fontanella, 8, principal, de Barcelona). Les circulars, signades per Domènech i Montaner i Prat de la Riba, tenen data de 15 de juliol de 1891 (105). Aquest últim signà, com a secretari de l'entitat, el que seria el següent pas per refermar i enfortir la Unió Catalanista: la convocatòria de l'Assemblea General de Delegats a Manresa.

Una vegada la ponència acabà l'examen de les esmenes presentades pels delegats, es trameté el projecte de Bases per a la deliberació de l'Assemblea, car,

"les esmenes presentades causen en conjunt una agradable impressió, puix revelen la gran unitat de pensament dels regionalistes catalans; amb tot i ésser bastant nombroses es refereixen a punts secundaris del nostre programa convenint totes en l'essencial" (106).

La Unió Catalanista no volia ésser un partit polític. Així, el mateix Verdaguer i Callís ens explica amb motiu de la constitució de l'entitat que és l'"antítesi dels partits polítics" (107). Aquesta idea s'inscriu en la perspectiva regeneracionista que veu en els partits polítics, els partícips del caciquisme, de la corrupció electoral, del fals parlamentarisme i de l'artificial vida política oficial. Respon, a més d'un discurs tradicionalista i antiliberal, a l'expressada concepció de l'Espanya oficial i en aquest sentit, a una visió crítica de la pràctica política del moment. Concepció que tornem a veure pocs dies abans de començar les sessions de Manresa quan els dirigents de la Lliga de Catalunya convidaren una sèrie de presidents d'associacions i de periòdics catalanistes, a una reunió a la sala de juntes de l'entitat, per tal de tractar aquest tema i posar èmfasi en l'antiparlamentarisme (108).

Troblem en aquest punt unes notes caracteritzadores de la Unió Catalanista que es complementen amb una altra: la pretensió de configurar-la com la plataforma unitària del catalanisme, en una lògica excloent d'altres concepcions sobre el catalanisme, com si no fos possible "un altre catalanisme" fora de la Unió. Sobre aquest punt ens poden ser útils les següents paraules aparegudes a "La Veu del Montserrat", signades per "M":

"... tracta la nova institució d'aplegar unir i fondre en un sol cos u organisme a tots els elements dispersos, a totes les forces vives separades del catalanisme dant-ne creixent impuls al moviment regionalista, i fixant i determinant sa fins ara massa vaga i indecisa direcció (...) Que estem molt lluny avui encara de semblant consens de pensar i voler los qui ens diem regionalistes, tenint per divisa el deber de reivindicació de l'entitat i vida de la pàtria regional i històrica, ho diuen clarament, en una forma que no es pot desmentir, les divisions entre nosaltres establertes d'independents i polítics, republicans i monàrquics, separatistes i no separatistes" (109).

En aquest context, la Unió Catalanista tractava de redefinir el catalanisme vers uns continguts tradicionalistes i conservadors, mínimament unitaris, en els quals l'Església havia de jugar un paper substancial d'aportació estratègica i ensems amb homes que es legitimessin en ella o que trobessin el seu suport, en una voluntat específicament orientada a desqualificar el catalanisme dirigit per altres tendències, com l'almirallià. Per això, la mateixa "La Veu del Montserrat" no dubtà en afirmar:

"Acava de constituir-se la "Unió Catalanista" i en sa Junta no hi figura cap sacerdot. Qual si l'insigne i humil Mestre en Gay Saber D. Jacint Verdaguer i il·lustre Canonge de Vic, D. Jaume Collell no meresqueren sisquera una presidència honorària.

La "Unió Catalanista" estem en la convicció que neix morta, i poc d'ella podrà esperar-se, si als membres de

la Junta Directiva els anima l'esperit de les modernes societats catalanistes (...)

Quí reb si la indiferència religiosa es causa de que lo flagell de Déu se deixi sentir sobre nostra desventurada regió? " (110).

Malgrat aquest radical comentari, el fet és que dins la Unió Catalanista, els clergues hi jugaren un paper bastant actiu, en aquesta tasca coparticipadora de definició ideològica, com es pogué veure en l'adhesió de clergues, en la presència en les reunions de l'entitat o en la secció de propaganda religiosa que es creà dins d'ella.

D'altra banda, les tendències apolítiques de la Lliga de Catalunya topaven amb la dinàmica activista dels homes del Centre Escolar Catalanista. Malgrat el possible encarcament que podia produir l'acceptació de les directrius imposades per la Lliga, el CEC volgué destacar-se en una actuació pròpia, com ho venia fent fins aleshores. Així, el CEC presentà el 27 de febrer de 1891 una sol·licitud a la Diputació de Barcelona, avalada per altres entitats, per tal que es creés una càtedra de dret civil català, com ja ho havia fet altres vegades, i sempre sense resultats positius (111). Tanmateix, la Lliga de Catalunya elevà una sol·licitud a la Diputació de Barcelona a fi que es creés una Càtedra de llengua catalana a la Universitat, que també fou denegada. Els arguments adduïts per a la denegació, en el primer cas, que queia fora de les seves competències, i, en el segon cas, la falta de recursos, no convenceren ningú. La reivindicació de la llengua i el dret català entraven així, per la porta gran com a temes paradigmàtics del catalanisme organitzat en la Unió Catalanista (112). Però el catalanisme també es sensibilitzava davant qüestions puntuals, com les derivades de la conjuntura econòmica, i no volgué deixar de cercar una vegada més la relació amb la burgesia industrial afectada per les mesures del govern: pel setembre de 1891 els elements catalanistes i els industrials tornaren a trobar-se a l'acte públic del Teatre Principal de Barcelona, a iniciativa del Foment del Treball Nacional en contra del Tractat Comercial entre Espanya i els Estats Units

d'Amèrica, considerat perjudicial per als interessos comercials espanyols. (113).

La Unió Catalanista, però, allunyada dels plantejaments d'intervenció política en el sentit estricte del terme, volia assolir una tasca de sensibilització patriòtica, de foment d'un estat d'esperit catalanista, d'un consens en uns punts mínims entre els catalanistes conservadors. Totes aquestes qüestions eren abstractes i foren contestades des de dins de l'entitat, ja que tota postura renovadora quedava ràpidament oblidada per la direcció de la UC -línia Lliga de Catalunya- i això motivà també l'escissió del sector crític amb l'estancament a què arribà l'entitat, a finals de la dècada dels noranta. De tota manera, les diferències en el si de la UC, més que ideològiques foren tàctiques, de decisió sobre quin havia de ser el paper del catalanisme organitzat en la vida pública de Catalunya. I, no debades, la defensa d'un catalanisme patriòtic i cultural, com un moviment unitari o de resistència, responia a la mentalitat dominant de classes socials que, per llur procedència o acomodació, no estaven en situació d'acceptar unes propostes de caire més concret i realista, si més no, en el moment inicial de constitució de la Unió Catalanista.

VI. LA BASE SOCIAL DE LA UNIÓ CATALANISTA

Parlar de la base social de la UC implica fer esment del suport social de què gaudia el catalanisme organitzat en el seu si durant el període estudiat, i, per una altra banda, observar la procedència social de les persones que es movien dins les associacions o agrupacions catalanistes afiliades o que a títol individual participaven en elles. També, cal esbrinar els continguts programàtics defensats.

En una primera aproximació, podem determinar la presència d'unes classes socials retardàries, procedents del camp català, d'uns homes, els avantpassats dels quals, o en alguns casos ells mateixos, sentiren el desencís del carlisme arran de la desfeta bèl·lica de 1870-76: propietaris rurals, professionals liberals, de procedència i amb vinculacions familiars o tanmateix laborals amb el camp, com advocats, notaris, metges, malgrat que aquests no participen en el moviment catalanista per la seva professió. Juntament amb aquests membres hi ha algun representant de la burgesia mitjana, els quals també són moltes vegades intel·lectuals catalanistes i per família o tradició resten molt lligats al camp.

Ens volem centrar especialment en el període 1891-1899. Moltes persones presenten una evolució d'un abast més llarg en el temps, però el que és bàsic aquí és observar la relació classe social-formulació ideològica.

Hi ha un cert medievalisme a les Bases de Manresa, lligat a la mentalitat romàntica i historicista. En aquest sentit, com afirma GONZÁLEZ CASANOVA, el sistema se representació entre:

"censatària, corporativo-gremial i familiar (...), no sols es justificava per un utopisme envers el passat i una mentalitat medievalitzant, sinó que es

basa en els grups socials de la Unió Catalanista i en el temor que el sufragi universal i el democràticisme implícit portessin a la formació de partits polítics a Catalunya, lligats ideològicament i organitzativament amb els d'Espanya, és a dir, doblement nefastos, per espanyols i per partits, amb una ideologia forçosament lligada a qüestions tan poc accidentals en aquells moments com monarquia o república, capitalisme o obrerisme, règim constitucional moderat o veritable parlamentarisme liberal-democràtic.

Aquest medievalisme, repeteixo, tenia les seves raons socials i el veurem reaparèixer en els ideals polítics de la Lliga Regionalista i en el pensament de Prat, convenientment polit. Si els seus antecedents són pre-estatals, si àdhuc resulta reaccionari davant del censatarisme oligàrquic de l'etapa moderna espanyola, no per això resulta ésser la utopia futurible d'uns grups socials per als quals la transformació industrial i urbana de Catalunya, amb el seu seguit de lluita política i social, el parlamentarisme i la democràcia -conquestes de la petita burgesia i del proletariat europeus d'ençà d'aquella època- són fenòmens que temen, car, es vulgui o no, es tracta d'una veritable revolució de l'estructura social, econòmica i mental de la ruralia pagesa" (114).

Del medievalisme en podem concloure que potser els esquemes mentals dominants a la UC eren força ruralistes, producte de la procedència o actuació vital efectiva en el camp català, d'on treuran llurs arrels ideològiques bàsiques.

La determinació d'una base social específica darrera la UC té un interès concret, sobretot per explicar-nos, com ja he dit, les seves formulacions ideològiques i polítiques. Això, independentment de l'audiència quantitativa del catalanisme sota l'òrbita de la UC, que ja sabem que no era molt nombrosa. La implantació de la UC era, en paraules de García Venero "Infima" (115). PLA ens diu: "Els catalanistes eren molt pocs, quatre gats. A cada comarca hi havia aproximadament un catalanista: era generalment, un home distingit que tenia fama de guillat" (116). En el mateix sentit, podem portar aquí el testimoni de Rovira i Virgili, per corroborar l'escassa audiència del catalanisme

militant en els moments inicials de la UC: "Fins a aquells moments, la Unió Catalanista no tingué ambient popular. Les seves assemblees es descabdellaven enmig de la buidor. Hi havia uns quants catalanistes a Barcelona i alguns d'altres escampats per les comarques. Hom els podia comptar. Moltes viles tenien un catalanista i prou; altres no en tenien cap. Es tractava, en general, d'una selecció de literats, erudits i homes de carrera, sense lligams amb els corrents populars. Va ésser cap a la fi del segle quan l'alenada de la multitud entrà a les sales closes del catalanisme històric i les posà en presència de la realitat del poble català vivent" (117).

D'altra banda, MOLAS ja es dedicà en el seu treball sobre les Bases de Manresa a criticar l'afirmació mantinguda sobretot per Ramos Oliveira i seguida també, en certa mesura per García Venero, que les Bases de Manresa eren un producte de la burgesia catalana, on "se reclamava la independència de Catalunya o poco menos" (118).

Davant d'aquesta afirmació s'ha d'entendre que "en realidad, ni en Manresa estava representada la burgesia catalana como clase, ni la Unió Catalanista era la organizació de la burgesia" (119) i fins i tot, seguint el mateix autor que "a l'Assamblea de Manresa i a la Unió Catalanista pocs burgesos hi havia, i, encara, els que hi eren no es podien considerar representatius de llur classe" (120).

MOLAS realitzà una llista de distribució dels assistents a l'esmentada assemblea, per categories professionals; la qual resulta en els següents termes:

Clergues	4	
Hisendats	24	(dos d'ells escriptors)
Pèrits agrònoms	1	
Propietaris	52	
Notaris	16	
Advocats	31	(4 propietaris, 4 cate- dràtics, 4 escriptors)
Metges	22	
Farmacèutics	14	(2 propietaris)
Arquitectes	3	

Pintors, escultors, dibuixants	4	
Escriptors	6	
Banquers	2	
Fabricants	14	(4 propietaris, 1 hi- sendat)
Industrials	5	
Impressor	1	
Mestre d'obres	2	(1 propietari)
Fuster	1	
Ingenier Industrial	6	
Comerciants	13	(3 propietaris)
Del comerç	3	
Catedràtics	3	
Mestres	3	
Pilots	1	
Cronistes de la ciutat	2	
Sense dades	8	

D'aquesta classificació MOLAS en desprèn tres grans conseqüències:

- 1) un clar predomini dels hisendats sobre els fabricants
- 2) els dos banquers que assisteixen a les reunions no tenen excessiu relleu financer. Són en Josep M. Valls i Vicens de Barcelona, que fou el primer president de la Junta Permanent de la UC quan començà a funcionar el febrer de 1891, i en Francesc Montsalvatge, d'Olot.
- 3) preponderància dels "advocats", però usant aquest qualificatiu d'una manera laxa: "A diferencia del tipo de abogado catalanista de años futuros, están ahora bastante ligados a la propiedad agraria o a actividades no directamente burguesas. Este tipo de abogado rural, se combina bien con el notario en su conexión con la propiedad agrícola y la defensa del derecho tradicional catalán".

En conclusió, "buede apreciarse una concentración de elementos ligados directa o indirectamente a la propiedad y al campo a través de su actividad profesional declarada" (121).

Tan important com aquest lligam amb el camp i les estructures tradicionals de Catalunya és l'escassa representació i mobilització dels sectors burgesos catalans. Vegeu com a il.lustració del que diem, la llista dels fabricants assistents a Manresa per a l'Assemblea de 1892:

Barcelona: Eusebi Güell i Bacigalupi (també propietari)
Ferran Alsina
Francesc Casas
Josep Aranyó (també propietari)
Enric Batalló (id. id)
Emili Carles i Amat

Gràcia: LLuís Ferrer i Soler

S.Martí de

Provençals: Joaquim Quatre Casas

Sabadell: Antoni de P. Campmany
Modest Duran i Folguera

Manlleu: Benet Baulenas

Comarca de

Berga i Bagà: J. Viladomiu

Igualada: Manuel Miserachs

Capellades: Joan Almirall i Forasté

Vilanova: Enric Santacana
Francesc Caba

LLagostera: Jaume Coris

Olot: Josep Esquerra

La Cerdanya: Miquel Salvador

El Pla
d'Urgell: Antoni M. Calaf (també propietari)

D'aquesta llista en podem deduir una escassa representació de la burgesia industrial i dins d'ella dels sectors fabricants. Aquesta classe social encara estava poc sensibilitzada pel catalanisme, i haurérem d'esperar el seu reagrupament després de la crisi del 98 per veure-la participar-hi, encara que, aleshores, no s'identificarà plenament amb els postulats de les Bases de Manresa. La participació de la burgesia industrial i manufacturera en el catalanisme mai tindrà lloc mitjançant la Unió Catalanista.

Per observar la presència d'uns sectors socials determinats dins l'òrbita de la UC, l'interpret s'ha de basar en les fonts directes, sobretot en el propis folletons explicatius de la procedència dels delegats a les reunions de l'entitat, de llur professió i el pes global que presenten en el conjunt de les forces socials incorporades al projecte de la UC. Aquests folletons (122), editats per la pròpia UC, si bé són un element d'informació essencial, no poden ser considerats absolutament fidels a la realitat i s'han d'interpretar tenint en compte determinats aspectes. Així, MOLAS posà de relleu la necessitat d'interpretar les referències a la composició social dels assistents a Manresa contingudes en el llibre que en recull les deliberacions i acords, seguint uns criteris de clarificació i matisació: 1) qualificacions socials exagerades per fer un conjunt més respectable (així per exemple, Prat de la Riba és considerat un "advocat" quan era en realitat estudiant de dret). 2) Poca precisió en les determinacions de les categories professionals. Per exemple, la mateixa qualificació d'"advocat" es fa servir en un sentit ample, cabent-hi professions en general relacionades amb el dret. 3) En definitiva, no s'ha de fer massa cas de la classificació professional, ja que moltes vegades l'adhesió al catalanisme prové no de la professió sinó d'afeccions literàries (123).

En general, es pot concloure amb una afirmació bàsica: l'absència de representants de les classes populars, "predomini dels sectors il·lustrats i dels propietaris rurals i influència migrada entre la burgesia i els sectors més populars del Principat", un predomini

que es concreta en la direcció efectiva del moviment catalanista per part dels barcelonins: "Si d'altra banda pensem que de fet la direcció de la Unió i la seva política seran quasi sempre monopolitzades pels barcelonins, comorenem encara millor el perquè de l'hegemonia intel.lectualista dins el catalanisme" (124). En paraules de POBLET, "El que hom no hi troba, dissortadament (...) són representants dels obrers i dels pagesos, i és que en aquella època el catalanisme es pot dir que encara no havia entrat en aquestes classes socials, o potser més bé, se n'havia oblidat". (125).

O com diu CLAUDI AMETLLA:

"Ni Valentí Almirall, primer formulador de la doctrina catalana, ni la Unió Catalanista, proclamant el 1892 les famoses Bases de Manresa, no reïxen a tocar el poble, a desgrat del republicanisme del primer i del caràcter no gens reaccionari de la segona. El poble, entenem com a tal especialment el menestral i l'obrer, o no és res, o és republicà espanyol" (126).

Per il·lustrar-nos del que acabem de dir, cal aportar la quantificació realitzada per Borja de Riquer (127), sobre les Assemblies de 1892 (Manresa), 1893 (Reus) i 1901 (Barcelona), la qual té la virtut aclaridora de poder copsar aquesta composició social en dos moments diferents del període d'estudi, per una banda, els inicis i per l'altra els principis de segle, quan el catalanisme es troba també estructurat en altres projectes, al marge de la Unió Catalanista.

	<u>MANRESA</u> (1892)	<u>REUS</u> (1893)	<u>BARCELONA</u> (1901)
1. <u>Professions liberals</u> (advocats, metges, enginyers, arquitectes, catedràtics)	44%	44,5%	35%
5 <u>Oficis menestrals</u> (fruiters, flequers, manyans, terrissers, sastres...)	2%	0,5%	3%
3 <u>Comerciants</u>	11%	15%	19%

2 <u>Propietaris</u> (generalment rurals)	33%	28%	32%
4 <u>Fabricants industrials</u> <u>i banquers</u>	10%	12%	11%

Es pot veure un predomini marcat dels intel.lectuals, professionals liberals, i propietaris rurals, amb molta diferència respecte dels altres tipus humans.

D'altra banda, destaca el pes específic de la ciutat de Barcelona en la direcció del moviment catalanista. Veiem això exemplificat i quantificat en l'Assemblea de Barcelona, segons Borja de Riquer, una altra vegada (128):

Percentatge de delegats. Assemblea de 1901. Barcelona.

	<u>Comarques</u>	<u>Barcelona-ciutat</u>
professions liberals i intel.lectuals	31%	60%
delegats oficis menestrals	3%	2%
delegats pagesos i obrers	3%	2%
delegats comerciants	19%	14%
delegats propietaris	35%	10%
delegats fabricants, industrials i banquers	9%	12%

Podem deduir que el moviment catalanista aplegat entorn de la UC, a desgrat de la preocupació per connectar amb comarques -on trobaran facilitats d'enllaç amb els professionals liberals i intel.lectuals- establirà el seu centre vital a la ciutat de Barcelona. És a dir, la implantació territorial de la UC volia abastar tot Catalunya, però la direcció efectiva residí a Barcelona i a més, la implantació fou més gran a Barcelona-província que a la resta de províncies catalanes.

Una conseqüència significativa de la base social i de la implantació de la Unió Catalanista, és la indeterminació i abstracció del programa polític. El president Domènech i Montaner en llegir el discurs de cloenda de l'Assemblea de Manresa, afirmava que les Bases aprovades no eren quelcom tancat i perfectament definit, sinó una mena de línies directives o esbossos. En aquest sentit, per a Borja de RIQUER, la indeterminació i l'abstracció de les Bases, "no amagava pas una real impotència alhora de dur a la pràctica mitjançant una tàctica política concreta, aquest programa." (129).

Aquest excés d'abstracció i la manca d'unes consignes polítiques concretes, portà la Unió Catalanista a una certa marginació de la vida política:

"mai arribà a l'establiment d'uns eixos de pràctica política que portin a la realització del programa (...). Si bé, per exemple, a l'assemblea de Reus de l'any 1893 Josep Coroleu defensà una ponència sobre la necessitat de participar en les eleccions municipals i Àngel Guimerà una altra que preconitzava la utilització de les eleccions provincials per a lluitar contra la corrupció caciquista, mai d'una manera clara la Unió Catalanista no farà política electoralista.

El refús del sistema parlamentari liberal, dels partits polítics espanyols, i de la corrupció caciquista donava arguments als directors del moviment catalanista per a no portar mai a la pràctica el que havia acordat l'assemblea de Reus. Gairebé sempre per "La Renaixensa", periòdic molt més intransigent i dogmàtic que no pas la Lliga de Catalunya i la Unió, eren utilitzats els arguments que el catalanisme es desvirtuaria i s'embrutaria si es ficava dins el joc dels partits espanyols.

Però aquesta automarginació del moviment catalanista responia també a la seva manca de força i de representativitat. La Unió Catalanista era una organització reduïda i representava sobretot sectors relativament marginals de la vida econòmica catalana, els més aliens al procés industrialista. Era molt més gran la representació d'elements del món rural i poc industrialitzat, de la Catalunya agrària, que no pas del catalanisme burgès i dels treballadors industrials" (130).

Així, l'activitat de la Unió Catalanista es limità, amb bona mesura, a la reivindicació del que havia aprovat l'Assemblea de Manresa, sense aventurar-se mai vers una política de realitzacions concretes.

VII. L'ESTRUCTURA ORGANITZATIVA DE LA UNIO CATALANISTA

Els Estatuts inicials de la Unió Catalanista foren inicialment aprovats pel Govern Civil de Barcelona el 24 de febrer de 1891 i foren objecte de dues modificacions posteriors. Una primera, la reforma que donà lloc als nous Estatuts aprovats pel Govern Civil el 5 de novembre de 1897, que introdueixen entre altres qüestions la promoció del programa polític contingut a les Bases de Manresa, com a objectiu central de l'activitat catalanista; i una segona, que portarà als Estatuts de 1914, adaptats a les noves orientacions de l'entitat per obra de la presidència del Dr. Martí i Julià (131).

"La Veu de Catalunya" del 30 d'agost de 1891 reproduïx un article de Narcís Verdaguer i Callís destinat a divulgar el que en diu "Bases de la Unió Catalanista". Comença explicant l'origen i el sentit del projecte de formació d'aquesta entitat:

"Dintre de la Secció de Relacions de la "Lliga de Catalunya s'iniciaren els treballs per a la realització d'aquell ideal i em pertocà la tasca, aspre per sas dificultats, agradosa per patriòtic fi que havia d'atenyer, de redactar un projecte de "Unió Catalanista"; projecte que, molt millorat pel talent i l'experiència dels més distingits individus de la "Lliga de Catalunya" es convertí en les que ara son Bases de la Unió Catalanista, per totes nostres associacions acceptades.

La "Unió Catalanista" hi és feta; i doncs, visca la "Unió Catalanista". Sia ella benvinguda al camp de batalla en que un dia han d'entrar en decisiva lluita el regionalisme i el centralisme; l'obra de Déu i de la Història, amb la creació despòtica de la tirania; la llibertat contra l'opressió; l'esperit vividor d'una raça encara vigorosa, contra el baix raser amb que vol subjectar-lo un poble consumit per la debilitat.

Creiem que ella ha de ser un element de gran força pel triomf dels legítims ideals de Catalunya. I puix que ve a lluitar per la pàtria, "La Veu de Catalunya" es posa a son costat, i lleal i coratjosament secundarà les bones obres que emprenga, a nostres nobles patriòtics fins encaminada" (132).

Els Estatuts inicials, vénen signats per membres de la "comissió organitzadora": el president Josep M. Vails i Vicens i el secretari Pere Sala. Ressaltem com a més destacable d'aquests en relació als de 1897, l'article 1 d'ambdós, que posa de manifest la importància de les Bases de Manresa com a programa polític de l'entitat: s'estableix, en els primers, com a finalitat essencial de la Unió, "la propaganda de les idees regionalistes (...) i la realització del programa del catalanisme, (...) dintre de lo que les lleis permetin", legitimant una actuació pública, per la via de la reforma i de la regeneració. D'altra banda, s'indica també que la "Unió Catalanista" aglutina "les corporacions o associacions catalanistes del Principat". Els segons estatuts recullen com a objectius de la UC "reunir tots els elements que desitjin l'autonomia de Catalunya, d'acord amb els principis establerts en les Bases de L'Assemblea de Manresa de 1892 i vulguin treballar per aconseguir-la fent ús de tots els medis permesos per les lleis". Com diu MOLAS (133), "s'ha concretat (...) l'aspecte polític, imposant l'obligació d'acceptar un text programàtic".

Tres òrgans composaven l'estructura de la UC, ja des de bon començament, si bé anà canviant el pes específic respectiu: el "Consell de Representants" i "l'Assemblea General de Delegats" i "La Junta Permanent". Arran de l'aprovació dels estatuts de 1897, el primer òrgan es transformà en "Consell General", heretant les funcions d'aquell però adaptant-les a la nova situació estatutària.

Veiem tot seguit les atribucions i funcions d'aquests òrgans en els dos estatuts, els inicials i els de 1897.

1. El Consell de Representants.

El Consell de Representants es constituïa pels "representants de les corporacions unides, elegits per a cada sessió un per cada una d'elles, amb igualtat de drets".

Les seves reunions podien ser de dos tipus, ordinària i extraordinària. En el primer cas es reuniria, prèvia convocatòria de la Junta Permanent, havent d'ajustar-se a tres requisits pormenortitzats: que sigui feta amb vuit dies d'anticipació, que ha de ser sempre a la ciutat de Barcelona i que s'ha de celebrar en el mes de desembre de cada any.

La reunió ordinària s'orientarà cap a realitzar les següents activitats: a) escollir delegats de les poblacions i comarques per a l'any vinent, b) acordar temes i proposicions a discutir a l'Assemblea General de Delegats de l'any següent.

Els criteris per a l'elecció de delegats, d'acord amb l'article 4, eren els següents: "a) Lo representant o representants de l'associació o associacions d'una mateixa població elegiran de comú acord els delegats d'aquestes. En cas de desavinença proposaran els noms sobre els quals hagi existit la controversia als representants de les corporacions, junts, i aquests faran l'elecció entre aquells. b) Tots els representants de les Corporacions unides elegiran, junts, els delegats de les poblacions de Catalunya en les quals no existeixi associació que formi part de la Unió. c) Tots els representants de les Corporacions unides elegiran junts als delegats de les comarques naturals de Catalunya que vindran a ser delegats de les poblacions menors de 3.000 habitants".

El nombre de delegats es computarà per les següents bases: "a) per a poblacions de 3.000 a 10.000 habitants segons lo darrer cens oficial, s'elegirà un delegat. No obstant, a les poblacions en que hagi associació catalanista adherida, encara que no arribi a 3.000 habitants, els hi correspondrà un delegat. b) Per a les poblacions de més de 10.000 habitants s'elegirà un delegat per cada 10.000 habitants i un altre per la fracció última d'aquest nombre. c) Per cada una de les comarques naturals de Catalunya, que fixarà el Consell de Representants, s'elegiran tres representants".

L'art. 4 indica les condicions personals dels delegats, els quals hauran d'ésser veïns o en el seu cas nascuts a la localitat o comarca per la representació de la qual han estat escollits. Malgrat això, les associacions que nomenin més d'un delegat podran proposar algú que no presenti les circumstàncies esmentades; aleshores li caldrà l'aprovació del Consell de Representants.

Segons l'art. 7 cada representant votarà en el Consell de Representants "la quantitat amb que la corporació que representi vulgui

contribuir per a l'any pròxim següent els gastos de la Unió, quantitat que no podrà baixar de 25 ptas. Les associacions que no hagin enviat representants a la reunió, hauran de donar dintre el mes següent de verificada aquesta, nota de la quantitat amb que vulguin contribuir".

Es marca un quorum d'assistència, de la majoria absoluta dels representants de les corporacions adherides, a fi que el Consell de Representants pugui adoptar acords a les seves reunions (art. 8).

Pel que fa referència a les reunions extraordinàries del Consell de Representants, tindran lloc sempre que ho demani la Junta Permanent, cinc de les associacions unides o quan aquella ho cregui convenient, sense que pugui adoptar cap acord que s'oposi al que hagi estat acordat per l'Assemblea (art. 10).

Per últim, hom estableix també que el Consell de Representants "podrà cridar extraordinàriament a Assemblea quan un cas d'urgència ho reclami" (art. 9).

II. Assemblea General de Delegats.

Cada any es reunirà l'Assemblea General de Delegats nomenada pel Consell de Representants, en població sempre diferent, prèvia convocatòria feta en nom d'aquell, amb un mes d'anticipació, per la Junta Permanent (art. 11). L'Assemblea quedarà constituïda qualsevol que sigui el nombre de delegats que hi assisteixin (art. 12). Els acords s'adoptaran per majoria dels assistents (art. 14) -s'entén per majoria-.

Les matèries a deliberar seran les proposicions que sotmeti el "Consell de Representants" (art. 13). Així, els delegats a l'Assemblea resten lligats a la iniciativa del Consell.

Hom estableix la igualtat de drets entre tots els delegats (art. 14, inici). Mentre no es reuneixi l'Assemblea, els delegats

romandran a les respectives poblacions o comarques, "obligats a desempenyar els encàrrecs que la Unió els hi encomani i a il·lustrar-la amb llurs consultes" (art 15). Hom introdueix per aquesta via el caràcter permanent del càrrec durant tot el període de vigència de la delegació.

Es reconeix la possibilitat d'una reunió extraordinària de l'Assemblea General de Delegats, prèvia decisió en aquest sentit del Consell -segons el que hem vist que estableix l'art. 9 -sense que mai no puguin tractar-se temes no proposats pel propi Consell. La convocatòria serà realitzada per la Junta Permanent (art 16).

III. La Junta Permanent.

La Junta Permanent queda definida com a òrgan executiu i representatiu de la Unió Catalanista, tal com es recull als arts. 17 a 21 els Estatuts.

L'art. 20 diu que la Junta Permanent estarà composta per 5 individus -un president, un secretari, un tresorer i dos vocals- indicant que "encara que no sigan delegats tindran veu i vot en l'Assemblea General". El president convocarà la Junta Permanent amb tres dies d'anticipació i podran adoptar-se acords sempre que hi assisteixin almenys tres dels cinc membres. (art. 21).

La Junta Permanent "se limitarà a executar los acords tant del Consell de Representants com de l'Assemblea General de Delegats". Li compet també, la missió de convocar el Consell de Representants "cada any, dintre el mes de desembre, per a los efectes dels arts. 4, 5, 6 i 7", és a dir, per a l'elecció i reunió dels delegats, nomenament dels membres de la Junta Permanent i finançament de les despeses de l'entitat. Per últim, malgrat que no s'esmenti en aquest apartat del text estatutari, se li atorguen totes les altres facultats de convocatòria que ja hem vist, amb un caràcter formal o procedimental, degut a la força d'atracció del present òrgan (134).

Així, sota la vigència dels Estatuts que hem analitzat a les línies anteriors es desenvolupà tot el procés que culminà a l'Assemblea de Manresa de 1892 i posteriorment, fins l'any 1897. Els nous Estatuts d'aquest any recullen l'assumoció del programa polític de les Bases de Manresa com a objectiu central de l'entitat. Un cop aconseguit el seu propòsit, però, és estrany com s'espera de 1892 a 1897 per realitzar una alteració dels Estatuts originals, que va més enllà d'una reforma per convertir-se de fet en la promulgació d'un nou text estatutari. Sens dubte, els lligams establerts durant aquests anys donaven més seguretat als dirigents de la Unió Catalanista i davant l'encorsetament que podien produir els Estatuts inicials, hom aprovà uns altres que reconeguessin a nivell jurídic, el que era, a la pràctica, un fet: l'augment de pes, socialment considerat, del moviment catalanista i de la xarxa d'associacions i afiliats.

Els Estatuts de 1897 (135) recullen canvis que cal esmentar en relació a l'afiliació a la Unió Catalanista, com a conseqüència d'aquest augment d'implantació de l'entitat. Així, l'art. 2 defineix qui podrà ingressar i formar part de la Unió: " a) Les associacions catalanistes constituïdes o que es constitueixin independentment de la Unió amb arreglo a les lleis vigents. b) Los periòdics catalanistes que comptin més de tres mesos de publicació. c) Les agrupacions de catalanistes que sense formar associació, se constitueixin de conformitat amb aquests Estatuts per a cooperar als fins de la Unió. d) Tots els catalans que vulguin contribuir a la regeneració de Catalunya".

Es continuà mantenint l'afiliació via cossos intermitjos, però combinant l'afiliació directa amb la indirecta a través del reconeixement del fet d'un suport social més ampli. En aquest plantejament subsisteix una concepció del catalanisme com a moviment social en el qual la Unió Catalanista té un paper de plataforma unitària representativa de tot el poble català.

En paraules de MOLAS, les innovacions més importants del nou article 2 són: "a) no es limita l'afiliació a les associacions, sinó

que s'accepten figures més o menys precises com ho són les agrupacions i els periòdics de més de tres mesos de durada (amb independència de la tirada); b) es permet l'entrada de persones a títol individual. Ens trobem doncs, davant d'un cas d'organització política amb afiliació de tipus mixt: directe o indirecte, amb preponderància del segon, organització política no gaire allunyada de la que es basava en el comitè" (136).

Els òrgans en els quals s'estructura la Unió, són anomenats ara: Consell General, Assemblea General de Delegats i Junta Permanent.

I. Consell General.

És l'òrgan representatiu i decisorí que adquireix més relleu polític. Segons l'art. 4 estarà compost pels següents representants -herència de l'antic "Consell de Representants", però ampliant a la nova situació estatutària-: a) els representants de les associacions unides (amb cinc vots cada una), b) els representants dels periòdics units (amb 3 vots cada u), c) els representants de les agrupacions catalanistes, que no formin associació (un vot cada u), d) els que contribueixin al sosteniment de la Unió (amb un sol vot), e) els que formin part de la Junta Permanent i els seus ex-presidents (tots amb un sol vot). (Art. 4 en relació art. 7).

Hom reconeix al Consell General les següents atribucions: a) admetre els membres individuals i col·lectius de la Unió Catalana, b) escollir la Junta Permanent, c) establir la celebració de l'Assemblea General de Delegats determinant el lloc i l'objecte de la reunió, d) aprovar els reglaments per a les deliberacions de les Assemblees i per a l'organització de les agrupacions catalanistes -s'entén de les que no formin associació-. La capacitat reglamentària s'extén a "tots els que l'aplicació pràctica d'aquests Estatuts exigeixi", e) facultat disciplinària d'"excloure de la Unió als individus o entitats que amb llurs actes contrarien els fins de la mateixa", f) aprovar els comptes que li presenti la Junta Permanent.

Hom preveu que la reunió ordinària del Consell General sigui cada mes d'octubre -i no de desembre com abans-. Hom suprimeix l'obligació de celebrar les reunions ordinàries a Barcelona, com una mostra més de la voluntat de voler abarcar tot Catalunya, que a un nivell orgànic fins aleshores només s'havia manifestat a la regulació de l'Assemblea General i la previsió de celebrar-la de manera rotativa en poblacions diferents. Es manté el requisit de convocatòria per a la Junta Permanent amb vuit dies d'anticipació com a mínim, en tot cas. Hom admet una reunió extraordinària del Consell General, "sempre que ho cregui necessari la Junta Permanent o bé ho demanin dotze membres del Consell, d'ells quatre col·lectius" -vegeu canvis en relació a l'antic article 10-.

"Lo consell es constituirà qualsevol que sigui el nombre de persones presents, mitja hora després de la fixada en la convocatòria. Les associacions, agrupacions i periòdics designaran un representant per cada reunió del Consell i els acords es pendran per majoria de vots dels assistents" (art. 7, paràgraf 1er.), amb la qual cosa es suprimeix el criteri de representació segons els habitants de la població o comarca per a la que foren elegits (art. 3 dels Estatuts inicials).

Els articles 8 i 9 recullen dues activitats centrals a desenvolupar pel Consell General en el marc de la seva reunió ordinària. En primer lloc, la quota de participació de cada entitat col·lectiva per sufragar les despeses de la Unió. E aquest sentit, l'art. 21 estableix que "Los fondos de la Unió Catalanista se recaudaran en la forma següent: a) Las Asociacions i Agrupacions hauran de contribuir amb una quota anyal que no podrà ser inferior a 25 i 40 ptes. respectivament. b) Los demás membres de la Unió que vulguin contribuir-hi ho faran per medi de donatius o quotas anyals a llur discreció. Los que contribueixin amb un mínim de 60 ptes. anyals tindran els drets a que es refereix l'incís d) de l'art. 4º", és a dir, formar part del Consell General, amb la qual cosa els que així no ho facin no en formaran part, limitant l'accés de persones individuals a tal òrgan. L'art. 9 estableix que és preceptiva -també en la reunió

ordinària del Consell General- l'elecció dels membres de la Junta Permanent, excepte quan les vacants siguin conseqüència de renúncies, que seran cobertes a qualsevol reunió que pugui celebrar l'esmentat Consell General.

II. Assemblea General.

Segons els Estatuts de 1897, aquest òrgan disminueix en importància, un cop fixat el programa polític a les Bases de Manresa. Això ens ho demostra la periodicitat de les Assemblees Generals celebrades per la Unió Catalanista, els primers anys convocada cada any: Manresa (1892), Reus (1893), Balaguer (1894) i Olot (1895), mentre que després varen ser celebrades de forma més distant, Girona (1897), Terrassa (1901) i Barcelona (1904).

L'art. 10 preveu una reunió anual continuant amb l'exigència que sigui en una població diferent cada vegada, en convocatòria feta per la Junta Permanent almenys amb quinze dies d'anticipació.

L'Assemblea quedarà constituïda, segons l'art. 11 "qualsevol que sia el nombre de Delegats que hi assisteixi, i en una o més sessions, discutirà i prendrà acords sobre lo que li proposi la Junta Permanent o hagi admès la Presidència de l'Assemblea al començar-se la sessió. Les sessions seran públiques, a menys que s'acordi que siguin secretes. Els acords se pendran per majoria de vots dels delegats que assisteixin al acte".

L'Assemblea es compondrà pels delegats que anomeni la Junta Permanent segons el següent barem: a) per les poblacions inferiors a mil habitants, un delegat màxim; b) per les poblacions de mil a cinc mil habitants, fins a tres delegats; c) per les poblacions de més de cinc mil habitants, tres delegats i un altre cada cinc mil o fracció; d) per cada comarca "històrica i natural", cinc delegats a part dels delegats que corresponen a les poblacions de la mateixa comarca; e) per cada periòdic adherit, un delegat. A vegades, era realment difícil trobar tantes persones, en determinades comarques per ostentar la representació.

Els delegats seran elegits segons les normes següents:

a) les associacions o agrupacions designaran els delegats de la població on resideixin, i els de la comarca respectiva. Quan en una mateixa població o comarca hi hagi més d'una associació o agrupació, les existents procuraran posar-se d'acord per a l'elecció dels delegats. En cas de desavinença, correspondrà a la Junta Permanent decidir el nombre de delegats que podrà designar cada una de les entitats en conflicte. b) quan en una població o comarca no hi hagi cap associació o agrupació adherida a la Unió Catalanista, la Junta Permanent nomenarà els delegats, d'entre persones "fillas o veïnas de la respectiva població o comarca o bé tenir-hi interessos o representació reconeguda". c) els delegats dels periòdics adherits a la Unió, seran designats per les respectives direccions.

Podem observar, doncs, un augment de poder per part de la Junta Permanent en detriment de l'Assemblea General amb atribució de poders decisoris que fan d'aquella l'òrgan central.

Quant al règim personal dels delegats, els arts. 14 a 16 afirmen que: "Tots els títols de delegat hauran de ser expedits vuit dies al menys avans de l'Assemblea, i aniran signats per president o vice-president de la Junta Permanent i pel secretari de la mateixa, fent-se constar en ella l'associació o agrupació que els proposa, el periòdic que representen o bé la població o comarca per on han estat designats". "Els delegats continuaran en llurs càrrecs fins que s'hagi fet la convocatòria per l'Assemblea següent. El Consell General podrà, no obstant, confirmar tots o part dels nomenaments per a una altra Assemblea, en qual cas ho haurà de fer públic al moment de fer la convocatòria". "Els delegats tindran en tot temps el deure de desempenyar els càrrecs que la Unió Catalanista els hi encomani, i hauran d'il·lustrar-la sempre que siguin consultats per la Junta Permanent".

III. La Junta Permanent.

Els arts. 17 a 20 fan referència a la Junta Permanent com a òrgan de direcció política. Com diu MOLAS (137) es regula "a tall de Comitè director". El seu domicili serà a Barcelona, però podrà celebrar reunions a qualsevol altre indret. Segons l'art. 19, la composició de la Junta Permanent s'amplia ara de cinc a set membres: un president, un vicepresident, un tresorer, tres vocals i un secretari. Tots ells tindran veu i vot al Consell General i a l'Assemblea General de Delegats. Aquests càrrecs duraran dos anys (art. 20) amb una renovació parcial anual, primer del vicepresident, tresorer i un vocal, i l'any següent la resta, és a dir, el president, dos vocals i el secretari. La primera renovació parcial es preveu per l'octubre de 1898 (art. 25), cal recordar que els Estatuts són de juny (aprovació pel Consell de Representants) -novembre 1897 (aprovació pel Govern Civil). L'article 24 estableix que una vegada aprovats els Estatuts, la Junta Permanent convocarà el Consell General per dur a terme el nomenament de la nova Junta.

Les seves competències (art. 18) són les següents: a) Representar la Unió Catalanista; b) Executar els acords del Consell General i de l'Assemblea General de Delegats; c) "Dirigir l'acció política del catalanisme prenent totes les resolucions i realitzant tots els actes que cregui convenient, sempre i quan no contrariïn els acords del Consell General o de l'Assemblea" (el subratllat és meu). d) Convocar el Consell General i l'Assemblea General de Delegats segons les disposicions estatutàries; e) Formular les proposicions que hagin de ser sotmeses a l'Assemblea General, posant-les en coneixement dels delegats prèviament, sempre que la naturalesa d'aquestes ho exigeixi i les circumstàncies ho permetin; f) Nomenar delegats a l'Assemblea General, de conformitat amb l'art. 12. Es pot veure el paper directiu que se li atorga a la Junta Permanent. g) Creació de comissions. El nombre i l'objecte es determinarà d'acord amb les necessitats de l'entitat. En elles poden participar tots els membres de la Unió Catalanista, siguin individuals o col·lectius (138).

En definitiva, els Estatuts de 1897 diferien marcadament dels funcionals de 1891 com a conseqüència del procés de consolidació de la Unió Catalanista. Els Estatuts inicials són tributaris d'una preocupació central: l'elaboració del programa polític de l'entitat -les Bases de Manresa- que un cop elaborades, són assumides com a objectiu primordial de la Unió Catalanista. D'altra banda, es passa d'una agrupació d'associacions catalanistes al reconeixement d'un àmbit molt més ampli: no només associacions, sinó també periòdics, agrupacions i personalitats catalanistes omplen les files de la Unió, col·locant en una situació de iure el que ja era una realitat de facto des dels mateixos orígens, i responent a la dinàmica de major implantació de la Unió Catalanista. Orgànicament, es produeix una evolució significativa que s'expressa en la força que adquireix la Junta Permanent en detriment dels altres dos òrgans i especialment de l'Assemblea General.

De totes maneres, cal no perdre de vista la pròpia dinàmica del moviment catalanista en la darrera dècada de segle, les tensions i dificultats per crear una xarxa organitzativa, una infraestructura a la societat catalana. Cal connectar l'estudi de l'estructura orgànica de la Unió Catalanista amb cada un dels elements afiliats, per veure la connexió i el nivell d'incidència del moviment catalanista representat per aquesta entitat.

La Unió Catalanista aconseguí un grau d'implantació més gran a la província de Barcelona que no pas a la resta de Catalunya, com ja hem esmentat en parlar de la seva base social, i la direcció efectiva radicà sempre a Barcelona. Potser la rellevància de la Unió Catalanista dins el moviment catalanista prové del fet de pretendre per primera vegada -i aconseguir-ho en gran mesura- crear una xarxa relacional i d'enllaç orgànic entre les entitats catalanistes d'arreu de Catalunya en una mena de confederació, que després s'amplià a ens de menor força i a persones individuals (139). Era la intenció que ja s'havia proposat el Centre Català, però que fracassà, en gran part per l'èxit dels elements conservadors dissidents. La plataforma que

quallà en la Unió Catalanista es començà a formar el 1887 i s'estructurà el 1891. Des d'aleshores hi hagué tot un procés de formació de nuclis catalanistes, dominats per les tendències conservadores, la dècada dels noranta. La plataforma unitària es mantení fins el 1899, no sense tensions internes.

El catalanisme de la Unió Catalanista no connectà mai amb les masses, ja que fou una entitat formada per un conjunt de persones que creien en la possibilitat de regenerar el país i l'Estat espanyol -en contacte per això amb els "regionalistes" d'altres zones d'Espanya- sense comptar massa amb el poble. Els nuclis catalanistes eren, així, escassament representatius del poble de Catalunya. No cercaven tampoc aquesta representativitat. El que cercaven era una legitimitat de llur activitat, més en la història i en la crítica a la realitat del centralisme -per contradicció amb llurs conviccions personals- que no pas en el fet de ser l'èlit dirigent d'un moviment popular.

Però la Unió Catalanista jugà el paper de la definició de quins havien de ser els continguts i les estratègies del programa catalanista. Per això s'organitzà amb uns òrgans centrals o directius que permetien el debat i la fixació programàtica (el Consell General des de 1897 -de Representants abans- i l'Assemblea General de Delegats) i un òrgan executiu i decisorí (la Junta Permanent) que eren molt més que elements de coordinació, d'informació o d'uniformització de les directrius de les diverses entitats o nuclis catalanistes de tot Catalunya. Podem dir que més aviat aquests rebien, com d'autoritat, com allò que ve "des de dalt" les orientacions a seguir aprovades per la Unió Catalanista. Els elements adherits, si bé mantenien llur personalitat independent i pròpia, no solament es coordinaven en la Unió sinó que s'aplegaven, es reunien, i acceptaven com a seves -perquè era el programa catalanista del qual participaven- aquelles orientacions dels òrgans centrals de l'entitat. I si hi havia algú que no hi estava d'acord es veia

obligat a plantejar l'escissió, com passà amb els "evolutius" el 1899. Això vol dir que el paper de definició ideològica podia produir -i de fet ho produí- un fort encarcament dels esquemes orgànics i funcionals de la Unió Catalanista, impedit en ocasions la renovació des de dins. I aquest fet trencà també el pretès paper de plataforma unitària del catalanisme.

La falta de força social, els esquemes rígids d'actuació, el paper ideològic dels òrgans centrals, l'abstracció sempre patida en la definició del programa polític, entre altres extrems, van impedir una vida llarga a la Unió Catalanista i la condemnaren a l'arraconament.

VIII. LES BASES DE MANRESA O LA FIXACIÓ DEL PROGRAMA
POLÍTIC A DESENVOLUPAR.

Entre els dies 25 a 27 de març de 1892 es reuní l'Assemblea General de Delegats a la ciutat de Manresa, en aplicació del que es va acordar en la reunió del primer Consell de Representants del 15 de març de 1891 celebrada a Barcelona.

Com un acte previ a aquesta reunió, que exemplificava la direcció que portava a terme la Lliga de Catalunya, es reuniren els presidents de nombroses associacions i periòdics catalanistes en el saló de juntes d'aquesta entitat,

"per a tractar de l'organització de la Unió Catalanista, que es reunira a Manresa els dies 25, 26 i 27 d'aquest mes. Entre els assistents, vinguts molts d'ells expresament de diferents poblacions catalanes, regna gran entusiasme i unitat de mires, acordant-se entre altres coses, que en la vinenta assemblea se fixi un terme improrrogable a tots els discursos, se fasin per escrit les defenses del projecte de Bases presentat a sa deliberació i de les esmenes fetes per alguns delegats, limitant-se la discussió a lo més estrictament indispensable" (140).

Un motiu per escollir Manresa podia ser com diu GASOL (141), el prestigi de la tradició catalanista de la ciutat, on funcionava des de feia dos anys la Lliga Regional, entitat catalanista fundada el 5 de febrer de 1890 i dirigida per LLuís Espinalt i Padró. El seu òrgan d'expressió era el "Setmanari Català" (142). També s'ha de tenir en compte que els Estatuts de la UC preveien la celebració de l'Assemblea General de Delegats en una població diferent cada any (143), tot emulant les antigues Corts medievals catalanes, mostrant influència romàntica i de caire historicista. S'ha de remarcar, en fi, que en cap de les quatre capitals de província es varen celebrar

les primeres reunions de l'Assemblea General de Delegats. Foren a Manresa (1892), Reus (1893), Balaguer (1894) i Olot (1895). Potser per aquesta via expressaven l'aversi6 envers l'organitzaci6 provincial, que reproduia esquemes d'organitzaci6 pol3tica centralista. I potser, tamb6, volgueren aix3 connectar i relan3ar el catalanisme a les diferents comarques.

La petici6 escrita de celebrar les sessions en el sal6 del consistori municipal fou realitzada per Llu3s Dom6nech i Montaner, president de la UC, i per Enric Pr6t de la Riba, secretari. Era alcalde accidental per abs6ncia de Pere Arderiu, en Josep Coll i Barrera, el qual acced3 a la sol.licitud en la sessi6 ordin6ria del 23 de mar3.

Durant la sessi6 consistorial hi hagu6 algun regidor que s'opos6 a la celebraci6 de l'Assemblea, principalment sota l'argument de no crear precedents perquè despr6s altres entitats l'utilitzarien per fer el mateix. Aquesta tend6ncia, per6, fou la minorit6ria i no prosper6.

L'acta de la sessi6, recull el debat i la decisi6 finalment triomfadora, la qual reprodu3m aqu3 pel seu inter6s:

"Dada cuenta del escrito reproducido por los Sres. Presidente y secretario de la Junta Ejecutiva de la "Uni6n Catalanista" y como a tales representantes de 6sta, en s3plica de que se les otorgue la oportuna autorizaci6n para que pueda tener lugar en la Sala Capitular de esta Casa Consistorial, en los d3as 25, 26 y 27 del corriente en las sesiones de la primera Asamblea General de Delegados que la expresada Uni6n Catalanista, compuesta de la casi totalidad de las asociaciones regionalistas de Catalu3a, acord6 celebrar en virtud de las prescripciones de su Reglamento, expuso el Sr. Teniente de Alcalde D. Jos6 Bosch que, siendo la Uni6n Catalanista una asociaci6n compuesta de personas respetabil3simas, conocidas por su capacidad y amor al orden, consideraba justo y muy laudable acceder a las Pretensiones de los Sres. Presidente y Secretario de la expresada Asociaci6n.

El Concejal D. Luis Riera manifest6: que si bien cre3a muy del caso agradecer a la "Unio Catalanista" la deferencia de haber escogido Manresa para celebrar su primera Asamblea, abrigaba sin embargo alg3n recelo de ceder el consistorio en raz6n de que otras sociedades

podrían considerarse con igual derecho para ejercer actos de igual naturaleza. Replicó el Sr. Bosch en el sentido de que los temores del Sr. Riera eran infundados, por cuanto dada la impotencia de la "Unión Catalanista", el mismo Ayuntamiento de Barcelona había cedido sus salones en más de una ocasión y, por otra parte, ninguna otra Asociación podrá tomar como precedente el que se dé una muestra de deferencia y cariñosa hospitalidad a una asociación que defiende elevados intereses y el orden en Cataluña.

Terciaron en el debate los Concejales Sres. Ferrer, Carol y Bartomeu, considerando como plausible y patriótica la idea de ceder a la "Unió Catalanista" la Sala Consistorial para celebrar en ella las sesiones de la Asamblea, y por último, la Presidencia, después de explicar en breves frases el ideal que persigue la "Unión Catalanista", en cuya Asociación, que está muy por encima de toda idea política, no puede menos de reconocerse un elemento sano de reorganización para nuestra sociedad, que ha de contribuir de una manera poderosa al enaltecimiento de nuestra tierra y a la consideración en que se nos tiene fuera de Cataluña, propuso a la Corporación Municipal acordara la cesión que se solicita, del Consistori, en los días 25, 26 y 27, no sólo como muestra de deferencia y cortesía a las respetables personas de orden que componen la Asociación y que merecen cariñosa hospitalidad sino que también para corresponder a la galantería que dispensan a esta ciudad, distinguiéndola por su valor histórico al elegirla para celebrar en ella las sesiones de la primera Asamblea Catalanista, para cuya cesión no debe ser un obstáculo el que vean un precedente todas aquellas asociaciones que persiguen fines tan nobles y levantados como la "Unión Catalanista", pues siempre encontrarán favorable acogida en el seno de las Corporaciones municipales, dignas y amantes del bien y de la prosperidad del país. En su virtud, acordó el Ayuntamiento por unanimidad hallarse conforme con lo que acababa de proponer la Presidencia" (Ajuntament de Manresa. Sessió del 23.III. 1892). (144).

Els diaris de Barcelona, llevat de "La Renaixensa" no donaren als actes cap importància. "La Vanguardia", però, va enviar un cronista mentre duraven les sessions. En general, la premsa catalanista d'arreu de Catalunya considerà que era un magne esdeveniment i recollí extensos comentaris.

Fou destacable el paper de suport que féu la Lliga Regional de Manresa a través del "Setmanari Català", que publicà un número especial dedicat a l'Assemblea (145).

Una vegada obtingut el vist-i-plau de l'Ajuntament s'inicià la reunió a les cinc de la tarda del 25 de març, sota la presidència de la Junta Permanent de la Unió Catalanista. Dels 248 delegats nomenats hi assistiren només 40 (146). Acte seguit, el secretari de la Junta Permanent, Prat de la Riba, llegí els articles 11 a 16 dels estatuts referents a l'Assemblea General.

Es nomenà una mesa de deliberacions que quedà constituïda per les següents persones: LLuís Domènech i Montaner, president, Oleguer Miró, vicepresident, de Manresa; Pau Font i de Rubinat, de Reus, Joaquim Vayreda, d'Olot, Pau Colomer, de Sabadell. Secretaris: Prat de la Riba, de Castellterçol, i Josep Soler i Palet de Terrassa.

LLuís Domènech i Montaner, llegí el primer discurs, el "Missatge de la Junta Permanent a l'Assemblea". Després de paraules de salutació i benvinguda, en presentar la ponència digué:

"Mes cal dir-ho amb tota claredat: no es una Constitució en el sentit que es dona vulgarment en aquesta paraula lo que venim a discutir. Resultaria risible, en un país en que tantes se n'han fet oficial i extraoficialment i de les que tant poc se n'han complert, venir ara al cap de la fi a fer-ne una mes (...).

No és, doncs, una Constitució ni un programa polític definitivament tancat sobre lo que anem a deliberar: són motius de meditació que proposarem, principis no desenrollats encara sobre els quals avui per avui desitgem que s'enca-mini el Regionalisme" (147).

A partir d'aquesta visió general, el discurs girà entorn de dos conceptes: l'autonomia de Catalunya i el regeneracionisme d'Espanya, dos camins on havia de lluitar el catalanisme:

"... tractem avui de retornarla (Catalunya) a la autonoma vida política que li pertany i necessita (...). Puix es tracta de perseguir la restau-

ració de "l'antic esperit autonòmic de Catalunya i moltes altres regions de la península" (148). "Inútil seria voler infundir el nostre esperit a l'Espanya, inútil pretendre guiarla a tota ella. Ni tenim medis ni força per a fer-ho, ni ens creurien ni ens voldrien seguir si tal camí poguessim emprendre. Cal limitar les nostres aspiracions de regeneració avui per avui a Catalunya; si a ella nos fos donat aplicar-les, ben aviat seria per les demés regions espanyoles un vivent exemple, que no tardarien en seguir a major o més curta distància totes elles segons sas especials aptituds. I vet aquí com la causa del regionalisme es eminentment espanyola..." (149).

Prat de la Riba, com a secretari, passà seguidament a la lectura del projecte de Bases tal com fou aprovat per la ponència formada a l'efecte. L'esmentat projecte deia així:

19

PROJECTE DE BASES PERA LA CONSTITUCIÓ REGIONAL CATALANA

Redactat per la comissió ponent

Base 1ª - PODER CENTRAL: Sas atribucions.- Vindrán á cárrech del poder central: a) Las relaciones internacionales.- b) L'exércit de mar y terra, las obras de defensa y l'ensenyansa militar.- c) Las relaciones económicas d'Espanya ab los demés païssos, y en consecuencia, la fixació dels aranzels y 'l ram d'Aduanas.- d) La construcció y conservació de carreteras, ferro-carrils, canals y ports que sían d'interés general. En las d'interés inter-regional podrán posar-se d'acort lliurement las regions interessadas, intervenint lo poder central sols en cas de desavinences. Las vías de comunicació d'interés regional serán d'exclusiva competencia de les regions. Igual criteri se seguirá en los serveys de correus y telégrafos.- e) La resolució de totas las qüestions y conflictes inter-regionals.- f) La formació del pressupost anyal de gastos, que,

en lo que no bastin las rendas d'Aduanas, deurá distribuirse entre las regions á proporció de sa riqueza.

Sa organització.- Lo Poder central s'organizará baix lo concepte de la separació de las funcions llegendivas, executiva y judicial.- Lo poder llegendatiu central radicará en lo Rey ó Cap del Estat y en una Assamblea composta de representants de las regions, elegits en la forma que cada una estimi convenient; lo número de representants será proporcional al d'habitants y á la tributació, tenintne tres la regi6 á la que n'hi corresponguin menos.- Lo Poder executiu central s'organizará per medi de Secretarías ó Ministeris que podrán ser: de Relaciones exteriors, de Guerra, de Marina, d'Hisenda y del Interior.- Constituhirá lo poder suprém judicial un Alt Tribunal format per Magistrats de las regions, un per cada una de ellas, elegits per las mateixas; cuidarà de resoldre 'ls conflictes inter-regionals y d'exigir la responsabilitat als funcionaris del poder executiu. Aquest tribunal no 's considerarà superior gerárquich dels tribunals regionals que funcionarán ab completa independencia.

Disposicions transitorias.- Atenent á que las relaciones que, segons los preceptes constitucionals vigents, uneixen l'Estat ab la Iglesia han sigut sancionats per la Potestat d'aquesta, se mantindrán aquellas, mentres abdúas potestats de comú acort no las modifiquin.

Lo Poder central procurarà concordar ab lo Sant Pare la manera de subvenir la dotació de Cult y Clero y de provehir las dignitats y prebendas eclesiásticas en armonía ab la organització regional; y tant si 's sosté 'l Real Patronat, com si 's restableix la disciplina general de la Iglesia, deurá procurarse que, respecte de Catalunya, 's previngui en lo Concordat que hagin de ser catalans los que exerceixen jurisdicció eclesiástica propia ó delegada, com també los obtentors de dignitats y prebendas.

Lo Deute públich avuy existent vindrá á cárrech del Poder central; mes aquest no podrá crearne de nou, quedant de compte de las diversas regions lo quin en l'esdevenidor contreguin pera son sosteniment y 'l de las cargas del Poder central.

Base 2ª.- Lo Poder central monárquich podrá ser representat á Catalunya per un Príncipe de la sanch; en defecte d'aquest, aixís com en cas d'establirse altra forma de govern, representarà lo Poder central un Delegat, que deurá ser necessariament catalá.

Base 3ª.- En la part dogmática de la Constitució Regional Catalana 's mantindrà 'l temperament expansiu de nostra legislació antiga, reformant, pera posarlas d'acort ab las novas necessitats, las sábias disposicions que conté respecte dels drets y llibertats dels catalans.

Base 4ª.- La llengua catalana serà la única ab caràcter oficial podrà usarse á Catalunya y en las relaciones d'aquesta regió ab lo Poder central.

Base 5ª.- Sols los catalans, ja sían de naixensa, ja per virtut de naturalisació, podrán desemprenyar á Catalunya càrrechs públichs, fins tractantse dels gubernatius y administratius que depenguin del Poder central. També deurán ésser desempenyats per catalans los càrrechs militars que importin jurisdicció.

Base 6ª.- La divisió territorial sobre la que 's desenrotlla la gradació jerárquica dels poders gubernatiu, administratiu y judicial, tindrà per fonament la comarca natural y 'l municipi.

Base 7ª.- Catalunya serà la ínica soberana de son govern interior: per lo tant, dictará lliurement sas lleys orgánicas; cuidarà de sa legislació civil, penal, mercantil, administrativa y processal, del establiment y percepció d'impostos, de la encunyació de la moneda, y tindrà totas las demás atribucions inherents á la sobiranfa que no corresponguin al Poder central segons la Base 1ª.

Base 8ª.- Lo Poder llegendatiu regional radicarà en las Corts Catalanas que deurán reunir-se tots los anys en época determinada y en lloch diferent. Las Corts se formarán per sufragi de tots los caps de casa. agruats en classes, fundadas en lo trevall manual, en la capacitat ó en las carreras professionals y en la propietat, industria y comers, mitjansant la corresponent organisació gremial en lo que possible sía.

Base 9ª.- Lo Poder judicial s'organisarà restablint l'antiga Audiencia de Catalunya; son president y vis-presidents, nombrats per las Corts constituhirán la suprema autoritat judicial de la Regió; y s'esta-

blirán los tribunals inferiors que sían necessaris, devent ser fallats en un período de temps determinat y en última instancia dintre de Catalunya tots los plets y causas. S'organizarán jurisdiccions especials com la industrial y la de comers. Los funcionarios del orde judicial serán responsables.

Base 10ª.- Desempenyarán lo poder executiu cinch ó set funcionarios nombrats per las Corts, los que estarán al davant dels diversos rams de la administració regional.

Base 11ª.- Se regoneixerá a la comarca natural la major latitud possible d'atribucions administratives pera 'l govern de sos interessos y satisfacció de sas necessitats. En cada comarca s'organizará un Consell nombrat per los municipis de la mateixa, quin exercirá las citadas atribucions.

Base 12ª.- Se concedirán al municipi todas las atribucions que necessita pera 'l cuidado de sos interessos propis y exclusius. Pera la elecció dels càrrechs municipals se seguirá 'l mateix sistema de representació per classes adoptat pera la formació de las Corts.

Base 13ª.- Catalunya contribuirá a la formació del exércit permanent de mar y terra, entregant al Poder central voluntaris. ó be una compensació en diners com abans de 1845. Tots los minyons d'una edat determinada quedarán subjectes á la reserva.

Base 14ª.- Pera la conservació del orde públich y seguretat interiors de Catalunya, se creará un cos semblant al de Mosos de la Escuadra ó de la Guardia Civil, depenent en absolut del Poder regional.

Base 15ª.- En la encunyació de la moneda, Catalunya deurá subjectarse als tipos unitaris en que convingan las regions y 'ls tractats internacionals d'Unió monetaria y essent lo curs de la moneda catalana, com lo de las demás regionals, obligatori en tota Espanya.

Base 16^a.- La ensenyansa pública, en sos diferents rams y graus, deurá organisarse d'una manera adecuada á las necessitats y caràcter de la civilisació de Catalunya. La ensenyansa primaria la sostindrà 'l municipi y en son defecte la comarca; en cada comarca, segons sia son caràcter agrícola, industrial, comercial, etz., s'establirán escolas pràcticas d'agricultura, d'arts y oficis, de comers, etz. Deurá informar los plans d'ensenyansa lo principi de dividir y especialisar las carre-ras , evitant las ensenyansas enciclopédicas.

Base 17^a.- La Constitució Catalana y 'ls drets dels catalans estarán baix la salvaguardia del Poder executiu catalá, y qualsevol ciutadá podrá deduir demanda davant dels tribunals contra 'ls funcionaris que la infringeixin.

Base 18^a.- Disposicions transitorias: -Continuarán aplicantse 'l Códich penal y 'l Códich de comers, pero en l'esdevenidor será de competencia exclusiva de Catalunya 'l reformarlos.

Se reformará la legislació civil de Catalunya prenent per base son estat anterior al Decret de Nova Planta y las novas necessitats de la civilisació catalana.

Se procurará immediatament acomodar las lleys processals á la nova organisació judicial establerta, y mentrestant s'aplicarán las lleys d'Enjuiciament civil y criminal.

Suscriuhen aquest Projecte á Barcelona, en 20 de Mars de 1892, y en nom de la Comissió Ponent: lo President, LLUÍS DOMENECH Y MUNTANER; lo Secretari, ENRICH PRAT DE LA RIBA."

Es va sotmetre a discussió la totalitat del projecte anterior. Intervingueren Joaquim Riera i Bertran, delegat per Girona, Pau Sans i Guitart (primer president de la UC quan començà a funcionar pel febrer de 1891), de l'Hospitalet de Llobregat, Pere Sala i Joan J. Permanyer, de Barcelona, i Martí i Roger, del Baix Empordà.

Joaquim Riera i Bertran, en defensa del projecte, llegí un discurs del que destaquem els temes centrals:

- Voluntat de lligar les Bases amb textos reivindicatius anteriors del catalanisme: "Les Bases són conseqüència immediata del Missatge entregat a la Reina Regent en sa estada a Barcelona per la Exposició Universal, així com d'aquest fou precedent el Memorial d'agravis de Catalunya presentat al Rei Don Alfons XII".

- Atac als partits polítics, per llur artificiositat i mancança de representativitat social: les Bases de Manresa "tendeixen, amb verdadera lògica, a fer viables i pràctics els ideals del catalanisme (...), el que les fa bones és, tant com lo que tenen lo que no tenen: vull dir que les diferencia dels programes habilidosos dels actuals partits polítics espanyols".

- No li preocupa la forma de govern, a diferència també dels partits polítics, inscrivint-se en la línia de l'acidentalisme: "El regionalisme -com ho proven les Bases que tinc l'honra de defensar- deixa a l'arbitri particular la qüestió de la forma governamental, considerant que el que de moment importa és (...) posar-nos d'acord respecte el substancial e ineludible: la vindicació de la pàtria, la restauració de sos gèrmens de nacionalitat, la sobirania de que es veu despüllada i que a dreta llei li correspon".

- Rebutja tota acusació de separatisme: "si justament el primer que s'hi tracta són les relacions entre el poder regional i el poder central, ¿com pot qualificar-se'ns sense evident mala fe, de separatistes? (...). Les nostres tendències no van (pel camí) de voler aïllar Catalunya del conjunt nacional del que forma gloriosa part integrant (...). L'estimació, la fervent adoració que sentim per Catalunya ens fa cada dia més catalanistes, però no enemics de la nació espanyola (...) per molt que s'empenyin en fer-nos-les odioses els arbitraris governs que tenim".

Així, "al combatre l'uniformisme no hem combatuda mai la unitat, com al combatre el parlamentarisme no combatem la necessitat de cossos deliberants per estudiar i votar les lleis generals de la nació".

Conclou amb l'afirmació següent: "volem (una Catalunya) natural i no artificial com avui (...). Així com s'hi tenen en compte els drets individuals (...) verdadera expressió de la dignitat humana (...), així també s'hi garanteixin, dintre organismes expansius, els drets de les col·lectivitats que comencen en els de família i s'extenen als territoris regional i nacional" (151)

El segon torn en defensa del projecte fou consumit per Pau Sans i Guitart, delegat de l'Hospitalet de Llobregat, qui afirmà que "considero que en aquest projecte de Bases està ben disposta la manera de fer el traspàs del règim unitari actual al regional" (152).

No hi hagué cap intervenció en contra de la totalitat del projecte, així que s'aprovà el projecte de la ponència per aclamació. Aleshores es passà a la discussió de cada una de les Bases en particular. Veiem seguidament com es desenvolupà aquest debat. Fou Joan J. Permanyer, delegat de Barcelona i màxim inspirador i artífex de les Bases, l'encarregat de defensar la Base primera. Aquesta Base recollia les atribucions del poder central i les relacions que Catalunya havia de mantenir-hi. Permanyer manifestà amb eloqüència el paper que l'Estat espanyol havia de tenir en un sistema regionalitzat amb distribució de competències entre el poder central i el poder regional català:

"ha arribat l'hora d'obrir els fonaments del nou règim que ha de substituir al sistema parlamentari que està enderrocant-se.

L'organisme polític social dels pobles és sempre contingent i relatiu. Els principis absoluts (...) poden i han d'informar-lo però sempre han de sofrir les inflexions de les circumstàncies (...)

(T)robem avui a Catalunya unida amb altres regions, formant la nació que en lo concert del món civilitzat s'anomena Espanya. Avui Espanya es presenta formant una nació, abans de tot hem de reconèixer-la i amb nostres vots hem de ratificar-la. L'esperit general de l'època porta en sí l'existència de grans nacionalitats: nosaltres som fills de l'època (...), sobre la base de l'existència d'Espanya hem de reconstituir-nos i organitzar-nos. Espanya està composta de diferents regions amb nacionalitat pròpia. La unió d'aquestes regions tingué lloc per medi de pactes.

(...) (R)eivindicar avui la personalitat respectiva de les regions que constituïen abans nacionalitats independents i autònomes i exigir el compliment dels pactes

amb que s'uniren, seria transtornar la Història, que no representa l'estat de coses en un moment determinat, si no que, del mateix que sintetitza la idea pretèrita, compren tot el passat dels pobles amb sas transformacions i metamorfosis fins a arribar al punt que actualment es troben.

Nosaltres (...) acceptem i ratifiquem la unió espanyola de la conformitat que avui l'ha solidada la història, volem que s'ens accepti dins la unió com som, sense posar trabes a nostra activitat i, en una paraula, deixant que siguem arbitres de nosaltres mateixos (...).

A això aspira el regionalisme, que de cap manera s'ha de confondre amb la simple descentralització, la qual per molta que sia la intensitat i extensió que se li dongui, no arriba mai a reconèixer el dret que tenen els pobles a disposar de si mateixos.

La forma externa en que (la sobirania) ha d'encarnar-se que es el punt que avuidona més joc a les enervants i funestes disputes de la política, és el que menys ha de preocupar els qui sostenim la idea regionalista" -argumentant una vegada més en la línia accidentalista- conclou Permanyer que, "(...) per a ser espanyols, hem de sacrificar els catalans, forçats per les circumstàncies molts dels nostres ideals, per a ser catòlics no sols no devem sacrificar-ne cap, sino que en serem tant més en quant més s'inspirin nostres actes en les antigues tradicions de Catalunya i amb peu més ferm seguim els camins que ens obriren els nostres avis" (153).

Obert el torn per presentar esmenes a la Base primera, intervingué el delegat del Baix Llobregat, Martí Roger, qui llegí una redacció alternativa a la redactada per la ponència, en els següents termes:

"El poder central s'organitzarà baix la base de separació de les funcions legislatives, executives i judicials. El poder legislatiu central radicarà en dues cambres: un representant per cada regió formaran el Senat; representants de les ciències, arts, agricultura, industria, comerç i demés manifestacions de l'activitat humana formaran el Congrés. Si la forma de l'Estat fos monàrquica, el Rei podria tenir el veto suspensiu. El poder executiu serà exercit pel cap de l'Estat i elegirà lliurement sos Secretaris i els Directors generals; las Secretaries seràn quatre: Relacions exteriors, Interior, Hisenda i Guerra. El poder judicial serà exercit per un Alt Tribunal format per un Magistrat per cada regió, elegit per ella mateixa: aquest Tribunal no tindrà cap jurisdicció sobre els Tribunals exclusivament regionals. Per a fer efectiva la dependència entre els tres poders es consignarà en la Constitució l'absoluta incompatibilitat entre els càrrecs de cada un

d'ells, i per a evitar la creació d'una oligarquia, es consignarà també a la Constitució la irrelecció temporal en tots els càrrecs deguts al sufragi" (154).

A instàncies de J. Permanyer, qui addueix la falta d'interès central de la Base primera dins del conjunt de les deliberacions, Martí Roger retirà la seva esmena, "per a no fomentar discordies en lo que totes les regions espanyoles tenen dret a reglamentar" (155).

La primera sessió acabà a les set del vespre. Acte seguit es celebrà una recepció d'honor als delegats i periodistes forasters en els locals de la Lliga Regional de Manresa.

Durant aquesta primera sessió l'Assemblea aprovà també una proposició incidental del delegat de Barcelona, Pere Sala, "facultant a la Junta Permanent per apoiar quantes lleis es presentin en el decurs de l'actual governació espanyola favorables al plantejament total o parcial d'alguna de les Bases que s'estàn discutint" (156).

La segona sessió de l'Assemblea començà l'endemà, després d'una excursió a Sant Benet del Bages. Hi assistiren 56 delegats, sota la presidència d'Oleguer Miró, vice-president de la mesa.

Un cop llegida i aprovada l'acta de la sessió anterior es deliberà sobre les bases 2ª, 3ª, 4ª, 5ª, 6ª i 7ª del projecte de la ponència.

Prengué la paraula en primer lloc el delegat de Lleida, Frederic Renyé i Viladot, per anar contra la Base 2ª del projecte: "Veieu, doncs, com la supressió dels Delegats -es refereix als representants del poder central a Catalunya- en lloc de tenir una tendència separatista, tendeix a aquella vida d'armònica relació que un dia juntarà a les diverses regions de la Gran Ibèria". En el mateix sentit, intervingué Antoni Sunyol, delegat d'El Masnou. En nom de la ponència, Permanyer i Font de Rubinat, intervingueren en el sentit de mantenir l'esperit de la Base 2ª que és el d'evitar conflictes entre les Regions. De tota manera, la qüestió quedà per a estudi i votació al final, però no prosperà i no s'incorporà al text definitiu.

A l'hora de discutir-se la Base 3ª intervingué Àngel Guimerà, qui llegí un discurs on, tot defensant l'autonomia de Catalunya, realitzà una exaltació de l'imperi dual austro-hongarès: "i, sobretot, mostreu-los-hi la Hungria, mirall on no es veurà mai prou Catalunya; l'admirable Hungria

que no ha reconegut a son rei fins que ha anat a la capital d'aquesta rassa d'herois a fer-se coronar i a jurar sos drets històrics i l'existència de la seva autonomia". (157).

Ramon Picó i Campanar, delcat de Barcelona, intervingué per defensar la Base 4^a. Amb noves referències a l'imperi autro-hongarès, va dir: "volem que el poder central respecti totes les llengües de les diverses regions d'Espanya, i que faci com l'Emperador d'Àustria, qui, al dirigir la paraula als distints pobles que s'abrigan sota son mantell imperial, ho fa parlant-los-hi la llengua que els hi és pròpia" (158). Perquè "que nostra llengua sia per a nosaltres l'oficial és, pels catalans no sols qüestió de dret sino de dignitat" (159). La llengua catalana és "l'expressió de l'esperit de nostra terra" (160). És tan espanyola com les altres peninsulars: "la coexistència de dues o més llengües oficials dins d'un Estat únic no és pas cosa nova ni mai vista. Això es veu a l'Àustria-Hungria, passa a Bèlgica i a Suïssa i a altres punts, i això mateix es veu i es veurà sempre en tot estat compost" (161). El català ha de ser doncs, l'única llengua oficial a Catalunya. Aquest fou potser, l'acord més clar i tangible dels presos a Manresa, constituint-se en divisa constant de la Unió Catalanista: "barreu les portes a aquella llengua (la castellana): si així no ho feu, si l'hi deixeu només una excletxa, la de que sia llengua oficial del Poder Central, ja veureu com aviat tindrem l'enemic a casa" (162).

La Base 4ª del projecte no tingué cap contradictor i es passà a la 5^a. Fou en aquesta ocasió quan parlà Narcís Verdager i Callís, fent gala del seu habitual llenguatge incisiu. Defensà la tesi que els càrrecs públics a Catalunya havien de ser ocupats per catalans:

"Oui, sense estar-hi hàbituat entrés a Catalunya, veuria el següent. Veuria el poble català entregat al treball, arrencat de la terra el pà, de les màquines la tela, del comerç el guany abrindat de suors; i al costat d'això, veuria grans colles de feïnats, lo gec o gorra enribetats de galons lluents, símbol d'autoritat. I al reparar que els qui treballen parlen una llengua, la llengua del país i els qui cobren, els qui administren, els qui manen, parlen una altra llengua, una llengua foratera, diria: aquí són amos els forasters, l'autoritat no és de la terra, això és un país de conquesta. Catalunya és una terra subjugada" (163).

Tampoc hi haqué discussió sobre aquesta base. La defensa de la 7ª anà a càrrec del delegat del Baix Empordà, Josep Torras i Sampol, realitzant una argumentació basada en l'organicisme:

"Amb l'individu neix la família, primera encarnació de l'Estat, en un principi permaneix aïllada, viu solament vida interna, però aviat la necessitat la posa en contacte amb altres famílies i de la vida en relació entre elles surgeix una nova entitat: la ciutat. De la mateixa manera, la vida de relació, entre les ciutats ha produït les nacions petites, els Estats regionals, i de la vida de relació entre ells ha nascut l'Estat nacional, últim cíclic. (...) Catalunya, per consegüent, ha d'ésser la única sobirana de son govern intern, sens que en el mateix com a referent que és a sa vida interna, pugui l'Estat nacional tenir-hi cap intervenció" (164).

A l'hora de discutir les Bases 8ª a 14ª hi hagué canvi de presidència: Pau Font de Rubinat rellevà Oleguer Miró. Aquell proposà al president de la comissió ponent que es discutissin juntes les bases 8ª a 14ª, perquè estaven íntimament relacionades. I així es va fer. Ernest Moliné i Brasés, delegat de Barcelona, intervingué per defensar-les: parlà del principi de separació de poders, de les Corts Catalanes, de l'Audiència de Catalunya i de l'Administració catalana, el sugragi orgànic com a mecanisme per donar vida al "self-governement" tot apartant-se de l'artificiositat parlamentària, entesa com "el predomini i govern absolut d'una classe composta en sa gran part d'inútils detritus caiguts de les demés classes" (165), amb noves apel·lacions a l'organicisme (166).

Prat de la Riba, presentà dues esmenes a les bases 9ª i 10ª, així com vàries addicions a d'altres que després retirarà. Prat es mostrà crític i en el seu discurs afirmà:

"El document que ha d'elaborar l'Assemblea de Delegats es intrínsecament un programa polític-nacionalista buïdat en la forma de Constitució Codificada; és la síntesi en forma constitucional de les reivindicacions autonomistes i dels principis polítics del catalanisme" (167).

"La ponència s'ha concretat a precisar l'esfera d'atribucions del poder federal (que equivocadament anomena central) i del poder regional eludint totes les altres qüestions constitucionals d'importància i se li demanava molt més (...) se li demanava que determinés els principis polítics que haurien d'infundir-se a la forma autonomista,

els principis que han de constituir en certa manera l'esperit de la forma autonomista" (168).

"... el catalanisme, no sols ha d'ésser reivindicació de la personalitat de Catalunya sino també programa polític-social, reivindicar la personalitat d'un poble no és constituir-lo, es sols lliurar-los d'una dominació o servitut, i nosaltres hem de combatre per a aconseguir l'autonomia de Catalunya i al mateix temps determinar com ha de constituir-se aqueixa Catalunya un cop emancipada" (169).

Prat argumenta des d'una combinació entre historicisme i positivisme: "s'ha de tornar a l'esperit de les institucions de la Edat Mitjana, avorrint tant el Renaixement com la Revolució Francesa, però també s'ha de conseguir garantir el principi de la separació de poders, fins i tot dràsticament, negant al poder legislatiu la facultat de donar vots de censura i de confiança al poder executiu, vedar al poder executiu el nomenament dels funcionaris de l'ordre judicial i tota altra intervenció en l'administració de justícia, creant per a garantir aquest principi, un super òrgan, la Diputació General de Catalunya. D'aquesta manera la unió entre les antigues corones d'Aragó i Castella s'ha de revitalitzar mitjançant el govern separat i tenint tan sols de comú el poder reial" (170).

El text de les esmenes presentades per Prat de la Riba era el següent:

"1ª. Tindran suprema representació de la nacionalitat catalana tres alts funcionaris nomenats per les Corts, un per cada braç, que constituiran la Diputació de Catalunya.

2ª. Correspondran a la Diputació de Catalunya: Primer: fer complir exactament la Constitució i lleis catalanes i, mantindre sa integritat; segon: nomenar els ministres i els magistrats del Tribunal Polític; tercer: convocar el cos electoral; quart: convocar i suspendre les sessions de les Corts; cinquè: promulgar les lleis; sisè: sancionar els reglaments; setè: nomenar el ministeri fiscal; vuitè: resoldre els conflictes entre els poders legislatiu, judicial i executiu.

3ª. Les Corts Catalanes es dividiran en representants de la capacitat de la propietat territorial i de la industria i el comerç.

4ª. Constituirà la suprema autoritat en l'ordre judicial un Tribunal compost de set magistrats que cuidarà d'exigir la responsabilitat a les autoritats i funcionaris superiors del Poder Executiu i a tots els del Judicial. Els jutges i magistrats seràn inamovibles. No aplicarán cap llei ni reglament ni ordenació que sia contraria a la Constitució.

5ª. Inmediatament que la Diputació tinga coneixement d'una infracció constitucional, violació de llei, abús d'autoritat o qualsevol invasió del dret particular realitzada per una autoritat, funcionari o empleat de qualsevol ordre i condició que sia, el suspendrà de l'exercici de son càrrec i cuidarà que l'autoritat judicial corresponent obri informació, judiqui i falli en el tema, maximum de tres mesos. Tots els ciutadans tenen dret de denunciar a la Diputació les faltes i delictes dels funcionaris en l'exercici de sos càrrecs" (171).

Prat de la Riba, tenia in mente un projecte força diferent del que després sortí aprovat. Tanmateix, manifestava la posició del sector més crític en relació a les orientacions majoritàries de la Unió Catalanista (172).

Fou el delegat del Baix Empordà, Martí Roger, qui contraatacà les esmenes de Prat. Expressà la idea que el poder harmònic que sobre els tres poders clàssics portava a terme la Diputació de Catalunya seria confusionari i no serviria per introduir res més que problemes. De tota manera, ja hem dit que Prat retirà l'esmena i la qüestió no anà més lluny, però testimonià -per les esmenes i l'il·lustratiu discurs que les acompanyà- una línia de tractament dels temes que amb el temps estava destinada a prendre carta de naturalesa, baixant de l'abstracció que patiren en moltes ocasions les declaracions i els textos pragmàtics de la UC.

Per a la defensa de les Bases 13ª i 14ª -servei militar i ordre públic- intervingué el delegat del Masnou, Antoni Sunyol, qui criticà el militarisme de l'Estat espanyol, així com les quintes, mentre que defensà el Sometent (173). Marià Serra, delegat de Canet de Mar, proposà una esmena aclaridora a la Base 13ª en el següent sentit: "El Poder central de comú acord amb el regional, fixarà cada any el nombre de individus amb que Catalunya tindrà que contribuir a la formació de l'exercit. Aquest serà format de voluntaris i sempre que el nombre dels inscrits no arribi al fixat, per cada individu que falti el Poder Regional entregarà al Central una quantitat en metàl·lic sempre i quan aquesta sigui previament convinguda" (174). El delegat del Baix Vallès, Vicenç

Plantada i Fonolleda, intervé per explicar com es feien les quintes abans de 1845. Ambdós les retiraren a instàncies de Permanyer, membre de la ponència. Ramon Pareras, delegat de la comarca del Congost, presentà una altra esmena a la base 13ª, a favor de la formació d'un exèrcit català i contra la contribució dels catalans a l'exèrcit espanyol en temps de pau. Pau Colomer, vocal de la Junta Permanent, refermà aquesta idea de creació d'un cos d'exèrcit català. Respecte a la Base 14ª del projecte, Josep Esquerra, delegat d'Olot proposà una esmena per a una nova redacció, introduint la referència al Sometent. S'arribà a un compromís amb la Ponència per fer un nou redactat. Però al final el text quedà igual.

La segona sessió acabà a les 8,30 del vespre. Després hi va haver com en la jornada anterior, una "vetllada literària", oferta per la Lliga Regional de Manresa, amb discursos de Pere Muntanyola, Joaquim Franquesa i Gomis, J. Riera i Bertran, A. Sunyol, J. Cabot i Rovira, Pau Sans i Guitart, Narcís Verdaguer i Callís, destacant-ne el de Lluís Espinal i Padró, director del "Setmanari Català" de Manresa, el discurs del qual es publicà després al Setmanari (172).

En aquesta segona sessió de l'Assemblea de Manresa, es presentà com en l'anterior una altra proposta incidental, amb menys fortuna, ja que no prosperà. El delegat del Congost, Ramon Pareras i Nogueras, demanà que es prenguéss l'acord d'introduir la creació de Sindicats municipals i de comarca per al foment de l'agricultura. Li contestà en nom de la ponència en Lluís Domènech i Montaner, reconeixent que la petició era molt sensata però que com es referia a organismes especials, convenia reservar-la per a altres deliberacions, la qual cosa sembla ser que convencé el Sr. Parera, qui retirà el que volia ser una esmena a la base setena del projecte, és a dir, uns sindicats, emmarcats en l'estructura del poder català i de caràcter gremial.

La tercera sessió, el diumenge dia 27 de març de 1892, s'obrí a les 9 del matí en presència de 70 delegats, presidits per Pau Colomer (vice-president de la Mesa i de la Junta Permanent de la UC). Hi havien més assistents perquè era diumenge. Després de l'aprovació de l'acta de la sessió anterior es discutiren les bases restants, és a dir, de la 15ª

a la 18^a. Demanà la paraula per defensar el criteri econòmic apuntat en les bases 7^a i 15^a, el delegat de Barcelona, F. Alsina (176), en un discurs que després fou editat separatament, on es declarà partidari del proteccionisme -en aquest sentit defensava els interessos del nucli "burgès" de la UC, a partir de negar la viabilitat del lliurecanvisme tantesvegades defensat des de Madrid- així com de l'encunyació de moneda catalana com a principal manifestació de política econòmica pròpia de Catalunya. Mentre Joaquim Vayreda ocupà la presidència dels debats, Josep M. Valls i Vicens criticava la tesi d'Alsina que Catalunya havia de tenir un sistema monetari propi, recollit a les Bases, defensant que això ja es fixaria en el seu moment. Demanà, per tant, la derogació dels extrems de les Bases 7^a i 15ª referents al sistema monetari. Domènech i Montaner en nom de la ponència s'oposà a l'esmentada supressió. Intervingué també en la discussió Permanyer. Com que Valls i Vicens mantenia l'esmena, la qüestió quedà reservada a la votació que es faria al final de la sessió.

La Base 16ª referent a la instrucció pública catalana fou defensada per Pere Aldavert, Josep Franquesa i Josep Puig i Cadafalch. Com que no hi hagué cap contradictor, es passà a la 17ª que no produí discussió. Permanyer defensà la Base 18^a, ja que ningú va prendre la paraula ni en pro ni en contra, explicant sobretot el perquè de les situacions transitòries que allí es recollien.

Una vegada Domènech i Montaner ocupà la presidència, la votació puntual de les Bases fou la següent:

- La Base 1ª fou aprovada per unanimitat.
- La Base 2^a, pendent la proposició de Renyé i Viladot sobre la seva complerta supressió, fou rebutjada per majoria.
- Les Bases 3^a, 4^a, 5^a, 6^a i 7^a, s'aprovaren per unanimitat.
- Les Bases 8^a, 9^a, 10^a, 11^a i 12ª van ser igualment aprovades per unanimitat, després de retirar-se les addicions i esmenes d'en Prat de la Riba.
- La Base 13^a, modificada per la ponència d'acord amb l'esmena d'en Ramon Pareras, s'aprovà per unanimitat.

- La Base 14ª modificada per la ponència d'acord amb l'esmena d'en Josep Esquerri s'aprovà per unanimitat.
- La Base 15ª s'aprovà per majoria, després d'haver-se rebutjat l'esmena d'en Josep Maria Valls i Vicens.
- Finalment, les Bases 16ª, 17ª i 18ª s'aprovaren per unanimitat. (177).

Les Bases quedaren aprovades definitivament amb el següent redactat:

“
BASES PERA LA CONSTITUCIÓ REGIONAL CATALANA

PODER CENTRAL

Base 1ª.- Sas atribucions. Vindrán á cárrech del Poder central:

- a) Las relaciones internacionales.
- b) L'exèrcit de mar y terra, las obras de defensa y la ensenyan-sa militar.
- c) Las relaciones económicas d'Espanya ab los demás païssos, y, en consecuencia, la fixació dels aranzels y 'l ram d'Aduanas.
- d) La construcció y conservació de carreteras, ferro-carrils, canals y ports que sean d'interés general. En las d'interés inter-regio-nal podrán posarse d'acort llurement las regions interessadas, interve-nint lo Poder central sols en cas de desavinensa. Las vías de comunicació d'interés regional, serán d'exclusiva competencia de les regions. Igual criteri se seguirá en los serveys de correus y telégrafos.
- e) La resolució de todas las cuestiones y conflictos inter-regio-nals.
- f) La formació del pressupost anyal de gastos que, en lo que no arribin las rendas d'Aduanas, deurá distribuirse entre las regions á pro- porció de sa riqueza.

Sa organització.- Lo Poder central s'organisara baix lo concepte de la separació de las funciones llegendativa, executiva y judicial.

Lo Poder Ilegislatiu radicarà en lo Rey ó Cap del Estat y en una Assamblea composta de representants de las regions, elegits en la forma que cada una estimi convenient; lo número de representants serà proporcional al d'habitants y á la tributació, tenintne tres la regi6 á la que n' hi corresponguin menos.

Lo Poder executiu central s'organisarà per medi de Secretarías ó Ministeris, que podrán ser: de Relacions exteriors, de Guerra, de Marina, d'Hisenda y del Interior.

Constituirà 'l Poder suprém judicial, un Alt Tribunal format per magistrats de las regions, un per cada una d'ellas, elegits per las mateixas; cuydarà de resoldre 'ls conflictes inter-regionals y de las regions ab lo Poder central y d'exigir la responsabilitat als funcionaris del Poder executiu. Aquest Tribunal no 's considerarà superior gerárquich dels Tribunals regionals que funcionarán ab completa independencia.

Disposicions transitorias.- Atenent á que las relacions que, segons los preceptes constitucionals vigents, uneixen l'Estat ab l'Iglesia han sigut sancionats per la Potestat d'aquesta, se mantindrán aquellas, mentres abduas Potestats de comú acort no las modifiquin.

Lo Poder central procurarà concordar ab lo Sant Pare la manera de subvenir la dotació de Cult y Clero y de provehir las dignitats y prebendas eclesiásticas, en armonía ab la organisació regional; y tant si 's sosté 'l Real Patronat, com si 's restableix la disciplina general de l'Iglesia, deurá procurarse que, respecte de Catalunya, se previngui en lo Concordat que hagin d'esser catalans los que exerceixin jurisdicció eclesiástica ó delegada, com també 'ls obtentors de dignitats y prebendas.

Lo Deute Públich avuy existent vindrá á càrrech del Poder central; mes quest no podrà crearne de nou, quedant de compte de las diverses regions lo que en l'esdevenidor contreguin pera son sosteniment y 'l de las cargas del Poder central.

PODER REGIONAL

Base 2ª.- En la part dogmática de la Constitució Regional Catalana 's mantindrà 'l temperament expansiu de nostra Ilegislació antiga, reformant, pera posarlas d'acort ab las novas necessitats, las sábias disposi-

cions que conté respecte dels drets y llibertats dels catalans.

Base 3ª.- La llengua catalana serà la única que, ab caràcter oficial, podrà usarse á Catalunya y en las relacions d'aquesta regió ab lo Poder central.

Base 4ª.- Sols los catalans, ja ho sían de naixensa ja per virtut de naturalisació, podrán desempenyar á Catalunya càrrechs públichs, fins tractantse dels gubernatius y administratius que depenguin del Poder central. També deurán esser desempenyats per catalans los càrrechs militars que importin jurisdicció.

Base 5ª.- La divisió territorial sobre la que 's desenrotlla la gradació geràrquica dels Poders gubernatiu, administratiu y judicial, tindrà per fonament la comarca natural y 'l municipi.

Base 6ª.- Catalunya serà la única soberana de son govern interior. Per lo tant, dictará lliurement sas lleys orgánicas; cuidarà de sa l·legislació civil, penal, mercantil, administrativa y processal; del establiment y percepció d'impostos; de la encunyació de la moneda, y tindrà totas las demás atribucions inherents á la soberania que no corresponguin al Poder central, segons la Base 1ª.

Base 7ª.- Lo Poder l·legislatiu Regional, radicarà en las Corts Catalanas, que deurán reunir-se tots los anys en época determinada y en lloch diferent.

Las Corts se formarán per sufragi de tots los caps de casa agrupats en classes fundadas en lo treball manual, en la capacitat ó en las carreras professionals y en la propietat, industria y comers, mitjansant la corresponent organisació gremial en lo que possible sia.

Base 8ª.- Lo Poder judicial s'organizará restablint la antiga Audiencia de Catalunya. Son president y vis-presidents, nombrats per las Corts, constituhirán la suprema autoritat judicial de la Regió, y s'establirán los Tribunals inferiors que sían necessaris, devent ser fallats en un període de temps determinat y en última instancia, dintre de Catalunya, tots los plets y causas.

S'organizarán jurisdiccions especials com la industrial y la de comers.

Los funcionarios del ordre judicial serán responsables.

Base 9ª.- Exercirán lo Poder executiu cinch ó set alts funcionaris nòbrats per las Corts, los cui estarán al devant dels diversos rams de la administració regional.

Base 10.- Se regoneixerá á la comarca natural la major latitud possible d'atribucions y satisfacció de sas necessitats. En cada comarca s'organizará un Consell nòbrat per los municipis de la mateixa, quin exercirá las citadas atribucions.

Base 11.- Se concedirán al municipi todas las atribucions que necessita pera 'l cuydado de sos interessos propis y excludius.

Pera la elecció dels càrrechs municipals se seguirá 'l mateix sistema de representació per classes adoptat pera la formació de las Corts.

Base 12.- Catalunya contribuirá á la formació del exércit permanent de mar y terra per medi de voluntaris ó be d'una compensació en diners prèviament convinguda com avans de 1843. Lo cos d'exércit que á Catalunya corresponga serà fixo, y á ell deurán pertanyer los voluntaris ab que hi contribuheixi.

S'establirà ab organisació regional la reserva, á la que quedarán subjectes tots los minyons d'una edat determinada.

Base 13.- La conservació del ordre públich y seguretat interiors de Catalunya estarán confiadas al Somatent, y pera 'l servey actiu permanent se creará un cos semblant al de Mossos de la Escuadra ó de la Guardia Civil. Dependrán en absolut todas aquestas forsas del Poder regional.

Base 14.- En la encunyació de la moneda Catalunya deurá subjectarse als tipos unitaris en que convingan las regions y 'ls tractats internacionals d'Unió monetaria, essent lo curs de la moneda catalana, com lo de las demás regionals, obligatori en tota Espanya.

Base 15.- La ensenyansa pública, en sos diferents rams y graus, deurá organisarse d'una manera adecuada á las necessitats y carácter de la civilisació de Catalunya.

La ensenyansa primaria la sostindrà 'l municipi y en son defecte la comarca; en cada comarca, segons sia son carácter agrícola, industrial, comercial, etz., s'establiran escoles prácticas d'agricultura, d'arts y oficis, de comers, etz. Deurá informar los plans d'ensenyansa 'l principi

de dividir y especialisar las carreras, evitant las ensenyansas enciclopédicas.

Base 16.- La Constitució Catalana y 'ls drets dels catalans estarán baix la salvaguarda del Poder executiu catalá, y qualsevol ciudadá podrá deduir demanda devant dels tribunals contra 'ls funcionaris que la infringeixin.

Base 17.- Disposicions tranzitorias.- Continuarán aplicantse 'l Códich penal y 'l Códich de comers, però en l'esdevenidor será de competència exclussiva de Catalunya 'l reformarlos.

Se reformará la llegislació civil de Catalunya prenent per base son estat anterior al Decret de Nova Planta y las novas necessitats de la civilisació catalana.

Se procurará immediatament acomodar las lleys processals a la nova organisió judicial establerta, y mentrestant s'aplicarán las lleys d'Enjudiciament civil y criminal. "

(178)

Joaquim Riera i Bertran, al discurs sobre impressions generals, va concloure afirmant que "hem donat amb la celebració (de l'Assemblea) i amb les conclusions adoptades, prova certa que, partidaris de la descentralització -que vol dir circulació de sang i vida per a tots els membres que integran la pàtria natural- sabem predicar amb l'exemple (...) No sols nos hi hem sustret (dels vicis del parlamentarisme), sino que hem procurat demostrar que, més que llargs discursos són raons curtes però sólides, las que convenien. Responent a la realitat, trobant-nos amb que Catalunya forma part integrant d'Espanya, no hem extremat cap pensament ... Tot ens hem mantingut dintre els límits de la prudència que no està renyida amb la valentia (ja que) sabem que els nostres enemics, amb més o menys bona fé (cada dia més rara) usen com a argument de terror contra nosaltres el del separatisme" (179). Dins la mateixa línia de moderació es declarà content

amb la perspectiva accidentalista que, entenia, s'havia consagrat a les Bases (180).

En aquesta tercera sessió de debats i deliberacions a Manresa també s'adoptaren acords, al marge de l'aprovació de les Bases. Foren els següents: a) S'acordà fer constar en acta el sentiment amb què va saber l'assemblea la mort d'alguns dels delegats posteriorment a llur nomenament. b) Es votà per aclamació donar un vot de gràcies a la ciutat de Manresa i al seu Ajuntament -Municipi en el text original- per l'acollida donada als seus delegats i igualment un altre vot de gràcies a la Junta Permanent de la Unió Catalanista pel bon èxit de l'Assemblea. c) A instàncies de Manuel Folguera i Duran, delegat de Barcelona, s'acordà comunicar a les entitats regionalistes de les altres regions d'Espanya, els acords i les actes de l'Assemblea, a fi i efecte d'animar-les a secundar l'activa propaganda de Catalunya. d) El delegat Marià Roig, proposà que es tractés sobre els mitjans per assolir el triomf de les Bases aprovades ja que el tema assenyalat en un principi per a les deliberacions comprenia també aquest extrem. N. Verdaguer i Callís donà suport a la petició. Per la ponència, Domènech i Montaner i J. Permanyer, contestaren que la justificació de l'eliminació de l'esmentat extrem de la present assemblea estava motivada per la manca de temps. A indicació de la presidència, s'acordà recomanar al "Consell de Representants" de les associacions unides que escollís dit tema per deliberar en l'assemblea de l'any següent. I aquest fou, efectivament, el motiu de la propera reunió de l'Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista celebrada a Reus, el 1893. D'aquesta manera les sessions de Manresa i Reus trobaven el canal de continuació lògica i temàtica (181).

El discurs de cloenda de la reunió de Manresa va córrer a càrrec del president de la Junta Permanent de la Unió Catalanista i de l'Assemblea General de Delegats, en LLuís Domènech i Montaner. Agrafa a Joan Permanyer la seva participació, i el considerà "l'enginyer que n'ha trassat el primer pla, sobre d'aquest pla hem treballat els demés" (182). Com Permanyer, els principals aportadors dels materials teòrics bàsics per treballar foren juristes de l'escola històrica com Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Coroleu o Josep Pella i Forgas.

Les paraules de Domènech reproduïxen l'esperit de les Bases que havien estat aprovades: la necessitat de regenerar l'Estat espanyol i de fer una política de reconstrucció nacional de Catalunya. El regeneracionisme de Catalunya i d'Espanya és el punt neuràlgic que hom observa a les Bases de Manresa:

"Fills nosaltres de la nació catalana, que té encara forces per a regenerar-se... De bona fé i de les seves planes voluntats vingué Catalunya a formar part de l'Estat espanyol... Res devem a l'Estat espanyol sino sagnant agravis i cruents humiliacions. I una altra vegada nosaltres, els motejats de separatistes, no girem els ulls enfora d'Espanya ni cap a prosperes ni veïnes nacions que ens rebrien amb els braços oberts, sino que quan s'acosta l'hora de la desfeta tornem a alçar la blanca bandera de parlament davant de les antigament agermanades regions ibèriques i els hi enviem nou missatge d'unió" (183).

"Encara hi ha esperança de salvar-nos tots... Treiem-nos de sobre el podrit monstre de l'administració centralista que ens corromp la sang i se'ns menja vius... Volem, doncs, l'ús oficial de nostra llengua perquè és per a nosaltres la llibertat de paraula, el dret a la vida de l'intel·ligència, signe i defensa de nostre existència com a poble... no volem administradors passavolants, sino els qui tinguin arrels i afecte en el país i als quals poguem exigir responsabilitat efectiva davant de sos ciutadans... Volem fer-nos lleis i justícia nosaltres amb nosaltres a dins de casa nostra; volem lleis duraderes i maduradament pensades i acomodades a nostra naturalesa i a nostres costums, fetes amb coneixement i apreci de nostre caràcter i baix les que poguem desenrotllar nostra prosperitat... La intervenció de totes les classes i estaments en el govern del comú és en nostra terra vella llei de llibertat que no ha necessitat de la moderna democràcia per a proclamar-se" (184).

Les darreres paraules de Domènech i Montaner a Manresa foren:

"Senyors, i que Déu sia amb vosaltres i amb la Pàtria!".

A les dues de la tarda finalitzà la reunió. Tot seguit els assembleïstes foren convidats a un àpat de germanor al local de la Lliga Regional de Manresa. Segons el "Setmanari Català" hi assistiren 120 delegats; 150 segons "El Vigia Manresano".

De tota manera s'ha de tenir en compte que molts dels delegats nomenats -els noms dels quals es recullen en el volum de deliberacions de l'assemblea- no hi assistiren personalment. D'un conjunt de 248 delegats, l'assistència s'ha de considerar, doncs, força migrada.

IX. SIGNIFICACIÓ HISTÒRICO-POLÍTICA DE LES "BASES DE MANRESA"

Les Bases de Manresa han passat a la història del catalanisme amb els honors del "mite", com el text paradigmàtic de les reivindicacions catalanistes, extrapolant-les del seu context a l'empara de la historiografia romàntica (185).

Per a GONZÁLEZ CASANOVA, han estat considerades "l'origen del catalanisme, com la seva primera formulació política i constitucional". Així ho explica aquest autor:

"Ja sabem que això no és exacte, però no hi ha dubte que tot el moviment catalanista dirigit per la Lliga Regionalista i que tindrà l'hegemonia dels projectes autonomistes de Catalunya fins a la Segona República, parteix del Missatge del 1888 i té la seva primera concreció constitucional en les Bases de 1892. El que succeeix és que les circumstàncies canviants del procés continuat de crisi de l'Estat de la Restauració, la influència d'altres forces i ideologies catalanistes i la vinculació decisiva de la burgesia industrial d'ençà del 1898, modernitzaran per dir-ho així, els plantejaments un xic medievalitzants que ja hem percebut en el Missatge a la reina regent i que, en certa manera, es reproduïen i especifiquen en les Bases de Manresa" (186).

També LLuís M. de PUIG critica la idea que les Bases de Manresa són l'origen del catalanisme. (187).

De tota manera, el cert és que les Bases de Manresa havien consagrat una sèrie de principis que més endavant serien determinants per al moviment catalanista (188), i que recollien un ventall ampli de temes destinats a realçar el paper de Catalunya dins la vida política espanyola (189). L'acte de Manresa, com diu TÀSIS, "causà sensació a Catalunya i serví de guia i de pedra de toc durant uns quants anys, de tota manifestació de catalanitat" (190).

A les Bases de Manresa es fixava un catalanisme tradicionalista, però d'un tradicionalisme integrat en el sistema de la Restauració, i en aquest sentit formulat de cara al futur amb manifestacions de conservadorisme, expressat en forma d'unes bases de text constitucional però amb la intenció clara de constituir un text programàtic i reivindicatiu del catalanisme vertebrat en aquelles coordenades. Les Bases de Manresa es mouen entre els paràmetres reivindicatius del partit republicà federal i del Centre Català almirallià. Comparant, doncs, les Bases de Manresa de 1892 amb el projecte federal de 1883 i amb el programa polític del Centre Català de 1890 -seguint González Casanova-tenim, en relació al primer, que les Bases insisteixen més en els aspectes catalans del poder regional i quant a l'organització política d'Espanya i de Catalunya, deixen de banda el democratisme federalista i es basen en un regionalisme tradicionalista i corporatiu. A part que la redacció del projecte federal era, tècnicament, molt superior car pretenia ésser una veritable constitució, mentre que les Bases són força genèriques i no pretenen gaudir de cap rigor jurídic (191). Respecte al programa del Centre Català, les Bases exemplifiquen el catalanisme alternatiu al d'Almirall, expressió de la tensió entre els dos sectors catalanistes, un de davallada i l'altre, aglutinat entorn de la Unió Catalanista, que trobarà un ressò més gran al llarg de la dècada dels noranta.

L'afirmació de ROVIRA I VIRGILI, en el sentit que "les Bases estaven inspirades en la fórmula federalista, amb algunes concessions al vell règim de Catalunya" (192), s'ha d'entendre, quant a la primera afirmació, que defensaven l'estructuració política de Catalunya i les seves relacions amb l'Estat espanyol, però com ja sabem, allunyant-se dels principis democràtics i predominantment racionalistes dels federals. Aquests tres textos, ens permeten tres òptiques diferents de reivindicació catalanista segons s'adopti una perspectiva dominantment racionalista, positivista o historicista.

Com ha dit SOLE TURA, amb les Bases de Manresa comença el període decisiu del catalanisme: "a partir d'aquest moment, el catalanisme es referma en el terreny doctrinal i esdevé coherent i prest per

a la contesa política" (193). Significació, que s'ha de matisar en- quibint-la dins la branca conservadora del moviment catalanista, puix com ha dit amb encert GIRALT, "de fet, a partir d'aquest moment resta confirmada la bifurcació del catalanisme en una tendència tradiciona- lista i conservadora -significada per les Bases de Manresa- i una al- tra de liberal i avançada" (194).

Martínez Cuadrado, per la seva banda, considera les Bases de Manresa un dels tres fets més destacats del període 1890-1898, junta- ment amb el triomf del proteccionisme i la introducció del sufragi universal (195).

Passant a una anàlisi interna, s'ha de dir que aquesta fórmula de Bases en comptes d'un projecte mínim no agradava tothom. N. Verda- guer i Callís entenia que:

"La nova idea era que el catalanisme neces- sitava formular les seves aspiracions en uns pocs i comprensius principis, els graus i sistemes de desenrotllament dels quals havien de deixar-se a les circumstàncies, i com que les Bases eren en realitat una Constitució complerta de Catalunya, com si haguessin de posar-se en vigor llavors ma- teix, això a mi no podia semblarme bé" (196).

Per a Prat de la Riba -posant un altre exemple- el programa del catalanisme contingut a les Bases de Manresa era poc precís, havia de contenir principis polítics inspiradors de l'autonomia, l'organit- zació social i el govern de Catalunya: "Se li demanava (a l'Assemblea) i el títol pompós de Bases d'una constitució ho permetia (...) que de- terminés els principis polítics que deuria infundir-se a la forma au- tonomista, els principis que han de constituir en certa manera l'espe- rit de la forma regionalista" (197).

Les Bases de Manresa reflecteixen unes inspiracions romànti- ques que les feien abstractes i de difícil aplicació immediata. Així ho ha dit Borja de Riquer: "El marcat to conservador i antiliberal d'aquest programa, que refusava el sistema parlamentari i reivindicava

el sufragi corporatiu, era el resultat del predomini en el si del moviment catalanista dels anys noranta d'una intelligentsia profundament conservadora amb preferències per una societat tradicionalista, pairal i catòlica" (198).

Les Bases de Manresa expressaven, en resum, la tendència dominant en el catalanisme del moment. La Unió Catalanista aplegava el gruix del moviment catalanista, ja que el Centre Català havia quedat reduït a no res. La Unió Catalanista a través de les seves Bases i a través del seu programa polític essencial, ens permet de conèixer el que podríem anomenar "l'estat d'esperit" del catalanisme dels anys noranta. I, des d'una perspectiva de futur, com ha escrit Manuel GERPE, "les Bases de Manresa constituïen el programa del catalanisme polític, però llur importància no ha d'ésser valorada al moment de llur confecció, ja que la representativitat de la Unió Catalanista era molt limitada, sinó que cal interpretar-les com un text doctrinal del catalanisme conservador i tradicionalista que influï en el regionalisme peninsular -Alfredo Brañas n'és un bon exemple- i que es mantingué fins a la República com l'herència de la Unió Catalanista" (199).

El tema central que es debat a Manresa i que hom pot observar a les Bases és la reforma de l'Estat espanyol, com a qüestió paral·lela a la implantació del programa catalanista, manifestat en una crítica a l'Estat de la Restauració i a la seva organització centralista i uniformista. Ha de canviar aquesta situació, cal modificar l'actual organització de l'Estat espanyol per poder aplicar el programa del catalanisme, que no és un programa radical ni "separatista" (200). Cal una activitat gradual per no trastocar l'ordre social. Es propugna, així, un reformisme descentralitzador que ha de portar a la instauració d'un règim d'autonomia per a Catalunya. Es desemboca, per aquest camí, en el regeneracionisme, com a mètode per restaurar la sobirania de Catalunya, ferida de mort per la centralització, especialment per la centralització modernitzadora de l'Estat liberal. Es tracta d'una apel·lació a les "forces vives" de la societat, aclaparades per l'Estat com aparell exterior destructor de la vida social a través del centralisme uniformista vertebrat entorn de l'oligarquia dominant, de

la qual no hi participaven els homes de la Unió Catalanista. MOLAS ens parla d'aquesta mentalitat, amb les següents paraules:

"El Estado liberal y parlamentario es una costra que oprime a la sociedad. Debe volverse a ésta, tal como está para reformar el Estado. Debe eliminarse la constitución racionalista y no real para ir a la constitución tradicional e histórica forjada por el pueblo, por la sociedad... Es la formulación del concepto histórico-tradicional de constitución frente al concepto liberal de la misma. Tradicionalismo frente a liberalismo. Es la lucha contra el Estado liberal, centralista y parlamentario, basado en el caciquismo y cuya máxima expresión lo ve el catalanista en el recaudador de impuestos" (201).

En aquesta lògica, l'acció política de la Unió Catalanista provarà de cercar el suport -en principi extern- de la burgesia industrial com a classe activa i transformadora i de portar a la pràctica una política conjunta amb altres moviments regionalistes de regeneració de l'Estat espanyol, sobretot a finals de la dècada dels noranta. El pes substancial de Barcelona, tant de la ciutat com de la província en el moviment catalanista, la consolidació d'un sistema de vida predominantment burgès i ciutadà, entre altres factors, faran que els continguts teòrics tradicionalistes es desvirtuin en favor de l'aplicació pràctica del programa global a fi d'obtenir un suport social considerable de la classe burgesa, tot i que el suport polític-electoral no es formalitzarà de forma estable fins el 1898 i no precisament dins la plataforma de la Unió Catalanista.

En l'elaboració de les Bases dominà el criteri dels homes de la Lliga de Catalunya, que així palesaven llur hegemonia en el si de la Unió Catalanista. Llurs plantejaments, de caràcter molt conservador, vertebrats entorn de "La Renaixensa", frenaren en ocasions els acords generals de l'entitat. Joan Permanyer fou l'home de la Lliga de Catalunya que deixà l'empremta més decisiva en les Bases de Manresa. Elegit l'any següent president de la Junta Permanent, dirigí des d'aquest càrrec la majoria dels debats de la propera Assemblea General de Dele-

gats reunida a Reus. Home de gran prestigi a la vida barcelonina, el veurem arribar anys més tard a la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació (1896) i de l'Ateneu Barcelonès (1897).

Plenes d'adriorismes, difícils d'aplicar a finals de segle XIX, les Bases de Manresa enlloc d'un text polític programàtic, restaren una declaració de principis abstractes i genèrics. Pella i Forgas, més tard, denuncià aquesta indeterminació, que ja havia estat destacada com una nota característica pel propi Domènech i Montaner, en el sentit d'un text obert i perfectible:

"jo em penso que els seus autors no podien ni volien sortir de generalitats i formes externes per a sumar i sempre sumar, encara que fossin quantitats heterogènies de monàrquics i republicans, catòlics i ateus indiferents, regionalistes i separatistes, i això creien lo més pràctic" (202).

Les Bases de Manresa apareixien, formalment, com un credo per a tothom; però les nostres ideològiques tradicionalistes les feia només sostenibles per determinats sectors del catalanisme. El mateix PELLA i FORGAS, en el seu llibre La crisi del catalanisme, publicat arran de la crisi de la Solidaritat Catalana, critica aquelles pretensions aglutinadores que en el fons no afavorien ningú:

"...(el catalanisme) pot fer una constitució com les Bases de Manresa, que el mateix podia servir per a ser governada Catalunya per una oligarquia despòtica, com per viure en plena llibertat, lo mateix per un govern catòlic que per un govern ateu, lo mateix estant el poble obrer amb un règim cooperatiu o socialista com sota el règim d'un patronat estret del feudalisme de la gran indústria, i ja no parlem que al capdamunt de l'Estat hi podria haver una monarquia tradicional el mateix que un govern presidencial republicà.

De substancial no s'ha convingut més que la qüestió de la llengua catalana i aquesta qüestió distraient de totes les altres".

En conseqüència, proposa obrir una etapa de més concreció i dinamisme:

"Acabi aquest regionalisme o nacionalisme tot formes externes i buit de dins. Acabi el període romàntic en

que l'amor patri ha sigut la Única substància. Veiem quin camí hem de seguir. Fixem-ne procediments" (203).

El moviment catalanista, dominat pel pensament tradicionalista, profundament catòlic, vertebrat -amb matisos i compromisos- ara al voltant de la Unió Catalanista, rebé una notable influència el 1892 de l'obra de Josep Torras i Bages, La Tradició Catalana, i també dels postulats recollits en les Bases de Manresa. D'alguna manera i de forma coincident, s'immortalitzava el catalanisme alternatiu al promogut per Almirall. Per la via regeneracionista esmentada, combregant amb uns postulats mínims regionalistes, menys exposats que el particularisme almirallià, el moviment catalanista conservador connectà amb els representants del conservadorisme barceloní, és a dir, els nuclis que giraven entorn a Duran i Bas i Mañé i Flaquer, veient-hi en ells el camí d'una possible dinamització de les seves postures, per impulsar millor una crítica a l'Estat de la Restauració en la via de l'autèntic regeneracionisme, el que es basa en el país real i no pas en el legal (204).

Simultàniament apareixen també les obres de Brañas i Arana. Són tres dades que ens posen es presència d'un moviment regionalista en augment, que expressa la necessitat de regenerar l'Estat espanyol i alhora constata el seu procés de crisi constant (205).

Amb les Bases aprovades el 1892, la UC gaudia ja d'un programa polític mínim, però necessitava anar-lo concretant i explicitant d'una forma un xic més detallada. En part, es dedicaren els anys següents a aquest objectiu, malgrat que una cosa era concretar-ne els postulats i una altra fer-los immediatament practicables.

Poc temps després dels acords de Manresa es va reunir la Lliga de Catalunya, presidida per Ferran Alsina, manifestant el desig d'imposar les seves orientacions dins la Junta Permanent de la UC -presidida ara per Joan J. Permanyer- un altre home destacat de la primera entitat (206).

Calia que una nova assemblea es dediqués a acordar els mitjans i la forma de portar a la pràctica els acords de Manresa.

Sebastià Farnés -delegat a Manresa, home que participava a títol individual dins la UC, crític amb els plantejaments dominants, però fidel a una plataforma unitària del catalanisme organitzat- es- crigué a "La Il.lustració Catalana" del 15 d'abril de 1892, el se- güent comentari sobre les Bases de Manresa, aplaudint també llur aprovació pel que significaven de punts determinats de reivindicació catalanista:

"Tot el que sigui definir i concretar les aspiracions catalanistes resultarà profitós pel catalanisme. I no perquè nosaltres, els qui de tants anys lluitem, tin- guem necessitat d'un programa dogmàtic. Els dogmes del catalanisme escrits estan en els cors de tots els fills d'aquesta terra i sols manca que l'estudi de la histò- ria pàtria i de la seva manera de ser actual els faci perfectament legibles. Les definicions dogmàtiques han de servir per a allisonar els qui encara no han vingut amb nosaltres, sigui perquè els partits madrilenys els han fet desviar el camí que porta a la pàtria, sigui perquè no saben cap on s'encaminen les nostres aspira- cions. L'acte de Manresa, doncs, ha aconseguit de con- densar aquestes aspiracions del catalanisme en disset articles o bases. Aquest resultat és importantíssim per al fins de propaganda, ensems que queda establert un criteri net, marcat per a acceptar o rebutjar dels ren- gles de la Unió Catalanista, els elements que d'avui endavant es presentin per a formar-ne part" (207).

A l'Assemblea de Manresa seguiren dies d'eufòria, amb mítings i actes de propaganda a moltes poblacions catalanes. Seguint amb la idea de creació d'una xarxa d'entitats i de nuclis catalanistes, es dinamitzà a partir d'aleshores el sentiment catalanista a moltes co- marques de Catalunya. Aquestes restaven connectades i enllaçades dins d'una organització de conjunt amb la qual podien participar tot cor- responsabilitzant-se en el seu esdevenir.

L'Assemblea General de Delegats prevista per al 1893, tingué lloc a Reus els dies 28 i 29 de maig, a l'antiga sala de l'Audiència, cedida per l'Ajuntament de la ciutat. Si a Manresa, l'entitat catala- nista era la Lliga Regional, ara a Reus, és el Centre de Lectura, qui aplega els elements catalanistes, i també l'Associació Catalanista,

més recent. D'altra banda, la celebració de l'assemblea es feia en un lloc diferent, cosa que era un mandat estatutari i Reus, en concret, gaudia d'una considerable força econòmica i cultural. El títol de la reunió, tal com ho va decidir el Consell de Representants seguint les conclusions preses a Manresa, fou "organització i medis per a portar a la pràctica les Bases de l'Assemblea de Manresa" (208). La Junta Permanent de la Unió Catalanista estava composta en aquests moments de la següent manera: President, Joan J. Permanyer (advocat i catedràtic de Barcelona); Tresorer, Rafael Mir (comerciant i propietari, de sant Sadurní d'Anoia), Vocals, Frederic Renyé i Viladot (advocat, de Lleida) i Bonaventura Gombau (apotecari, de Sant Pol de Mar); Secretari, Manuel Folguera i Duran (enginyer i propietari, de Sabadell).

La ponència que es nomenà per redactar el projecte de conclusions que es sotmetria a consideració i posterior aprovació de l'Assemblea General de Delegats, estava composta pels següents membres: Joan J. Permanyer, president, Lluís Domènech i Montaner, Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Franquesa i Gomis, Antoni Sunyol, Lluís Duran i Ventosa, Joaquim Valls i Pallerola, Frederic Renyé i Viladot, Rafael Mir, Bonaventura Gombau i Manuel Folguera i Duran, secretari. De llur treball i de la incorporació de les esmenes dels delegats, sortí el projecte de conclusions que es va sotmetre a l'Assemblea General de Delegats, dirigida en els debats per una Mesa formada ara pels següents membres: Joan J. Permanyer, president (Barcelona); Bernat Torroja (Reus), Frederic Renyé i Viladot (Lleida), Rafael Mir (Sant Sadurní d'Anoia), Bonaventura Gombau (Sant Pol de Mar), vicepresidents; Secretaris: Emili Saquer i Olivet (Girona) i Manuel Folguera i Duran (Sabadell) (209). El text del projecte s'aprovà per majoria, no per unanimitat, a causa dels criteris enfrontats entre la defensa que féu Pau Font de Rubinat i la impugnació per deficient feta per Pere Muntanyola. Es passà seguidament a la discussió i aprovació puntual de cadascuna de les conclusions.

Els acords presos a l'Assemblea de Reus anaven agrupats en dos àmbits, els quals també podem seguir aquí a efectes de sistematització:

a) mitjans per aconseguir l'aplicació parcial i immediata de les Bases de Manresa.

1. Llengua. Connecta amb la Base 3era. de Manresa. Es ratifica la idea de l'oficialitat del català, en tots els ordres: actes públics, ensenyament, administració de justícia, actes de l'Església. Reivindiquen tanmateix la constitució de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, amb la finalitat de fixar les regles del català i publicar un diccionari. Propugnen, en definitiva, l'ús generalitzat de la llengua catalana, concebut com a pas previ de sensibilització i culturització, per fer possible la reivindicació expressada ja a Manresa del català com a única llengua oficial a Catalunya i com a vehicle exclusiu de comunicació del poder regional català amb el poder central. Aquesta conclusió s'aprova per unanimitat. Com hem dit abans, l'oficialitat de la llengua catalana és la reivindicació més constant de la Unió Catalanista. D'altra banda, sembla lògic pensar que la idea subjacent en aquesta política de reivindicació lingüística havia d'ésser el reconeixement simultani per l'Estat espanyol de les altres llengües peninsulars distintes al castellà com a co-oficials en tot el seu territori. La qual cosa connecta, a més, amb la idea de cooperació interregional per regenerar l'Estat espanyol i també amb la de l'accés de les regions al poder central de l'Estat mitjançant la composició de l'Assemblea legislativa amb base regional.

2. Ensenyament català. S'enllaça amb tota una tradició catalanista de reivindicació de l'ensenyament en català (idioma) i català (tarannà o caràcter nacional), com a instruments per fer possible la implantació dels esquemes catalanistes. En aquest sentit perllonga el disposat a la base 15ena. de Manresa, en parlar aquesta d'un "ensenyament públic adequat a les necessitats i caràcter de la civilització de Catalunya".

3. Un tenor semblant ostentava l'acord de fomentar la propaganda catalanista per impremta, en quatre àmbits especialment: publicacions de primer ensenyament, de popularització en general, de propaganda ca-

talanista i religioses. En aquest punt, Joaquim Riera i Bertran demanà a l'Assemblea que afegissin en la llista d'obres a publicar per a propaganda, una "Doctrina de principis catalanistes" que en forma dialogada condensi les aspiracions regionalistes. Estem davant l'anunci de l'aparició del Compendi de Doctrina Catalanista, que apareixerà l'any vinent, per obra de Prat de la Riba i Pere Muntanyola, seguint un gènere típic de l'època:

"Em refereixo a un "Compendi de Doctrina Catalana" escrit amb tota la possible senzillesa, fins en forma dialogada per a major atractiu popular. Condensats en tal llibret els principis elementals del Regionalisme català i explicats amb fervorosa ingenuïtat, no dubto que produirà la "Doctrina" a que em refereixo gran i ben sabrós fruit. ¿Com no si seria expressió clara i justa de lo que pensen tants i tants sense adonar-se'n compte i que al trobar-s'ho explicat, exclamarien ben segur, amb rialleta d'intima complacència: "Just, i Això, això mateix!" (210).

4. Conservació del dret català. Lliga amb les Bases 6ena. i 17ena. de Manresa. Es manté la sensibilitat contra el codi civil recentment aprovat i en contra de les seves pretensions uniformitzadores. Es una conclusió que s'aprovà, com la de la llengua, per unanimitat. La lluita a favor del dret civil català es voldrà canalitzar ara al voltant d'una Comissió Codificadora catalana per mantenir al dia el dret tradicional català, formada exclusivament per juristes catalans, com a fre a les tendències uniformistes del codi civil espanyol.

5. Obres públiques. S'afirma un pla d'obres públiques i de conservació de monuments històrics, en una política de defensa de les "coses de casa" cuidant-les i viabilitzant una xarxa d'obres públiques que permeti realitzar un conjunt d'actuacions en aquest camp sense intervencions alienes. Implica, tanmateix, una crítica al caciquisme i a les arbitriïtats en aquesta matèria. Un tema que serà de preocupació especial per als homes de la Unió Catalanista, fins al

ount que el 1895 la quarta Assemblea General de Delegats es dedicà a tractar-lo de manera monogràfica.

6. Tributació, reivindicant un concert econòmic, semblant a l'existent en el País Basc. Aquest serà l'objecte de la propera Assemblea de la Unió Catalanista a Balaguer, com veurem més endavant. Conclusió aprovada també per unanimitat, prèvia defensa a càrrec d'en Ferran Alsina, representant del sector més "burgès" dins la Unió Catalanista. Va defensar una vegada més el proteccionisme, juntament amb un sistema impositiu de caire correctiu i progressiu, així com un sistema bancari i d'intermediaris financers adaptats a l'ordre regional. D'altra banda, els delegats assistents enviaren un telegrama al senador Manuel Duran i Bas, pregant-li que trametés al Senat llur protesta pels projectats Tractats de Comerç, que consideraven nocius per a la indústria i el comerç de Catalunya.

7. Quintes. Es reafirma el que es va dir a Manresa l'any anterior. Lluís Duran i Ventosa, en nom de la ponència, volgué concretar més i proposà que "tota vegada que semblant criteri ja restava en un paràgraf de la Constitució Catalana aprovada l'any anterior a Manresa, serà el millor prendre nota de tal acord i traslladar-lo als Ajuntaments del Principat per a que puguin judicar la diferència de conducta que en aquest punt representaria l'adveniment de l'autonomia regional, amb l'existència de l'actual Estat centralitzador i uniformista" (211).

Com a últim punt s'ha de destacar quant a l'aspecte organitzatiu, l'acord sobre la creació de comissions (212), facultant la Junta Permanent per a la creació de les que consideri convenientes en cada moment, així com la creació d'una "Junta Econòmica" depenent de la Junta Permanent per recaptar fons.

b) mitjans per aconseguir l'aplicació total de les Bases de Manresa.

En aquest punt s'aprovà la necessitat de participar en les eleccions però denunciant la seva corrupció. Respecte a les eleccions municipals, s'aprovà per unanimitat la proposta de Josep Coroleu, però no

fou pacífica la qüestió de la participació a les eleccions provincials.

La conclusió s'aprovà per majoria deixant un marge de moviment segons els moments i les circumstàncies, reconeixent l'autoritat de les orientacions de la Junta Permanent en cada cas. L'argumentació que es portà a terme parteix, en ambdós casos, de la conveniència d'aprofitar el sistema existent, per deficient que sigui, criticant-lo amb la voluntat darrera de reformar-lo. Amb la mateixa intenció es decidí prendre part en la dinàmica política mitjançant mítings i a través de la premsa. I es tornà a insistir en una política de col·laboració interregional, que entenia el regionalisme com el sistema polític alternatiu al centralisme de l'Estat i per tant interessant a totes les regions oprimides: es tractava d'"obtenir per medi d'una acció comuna lo plantejament del regionalisme" (213).

Les consideracions sobre l'activisme polític i la participació electoral, si bé foren aprovades per la Unió Catalanista, toparen sempre amb dificultats per portar-les a la pràctica, especialment pels arguments "apolítics" emanats de la Lliga de Catalunya. Aquesta societat, el mateix 1893, amb ocasió de les eleccions municipals, llençà un manifest on prohibia a tots els seus afiliats figurar en una candidatura i fins i tot votar. Tendència que topà amb la del sector més dinàmic: per exemple, Narcís Verdager i Callís, des de les pàgines de "La Veu de Catalunya" (29 de gener de 1893) va sostenir la conveniència de presentar una candidatura pròpia dels catalanistes, tot rebutjant per inadmissible la fórmula abstencionista.

Les consideracions d'intervenció electoral, especialment a l'àmbit municipal eren enteses com una tasca de regeneració moralitzant dels Ajuntaments i per tant amb la funció d'assolir l'autogovern primari. I en aquesta dinàmica anticoncentralista i contra el caciquisme que l'acompanyava, es tenia clar des del primer moment que calia cercar la col·laboració de les entitats regionalistes d'altres contrades de l'Estat espanyol. Segons indica CARRERA PUJAL (214), a principis del mes de maig -per tant pocs dies abans de celebrar-se l'Assemblea de Reus- anà a Madrid una comissió formada per la Lliga de Catalunya, el Centre Català de Sabadell i l'Associació Catalanista de Reus, a la qual s'agregaren allà

representants de Galícia i Navarra, amb la pretensió de fer lliurament a la Reina Regent d'un Missatge sol·licitant que el projecte de llei municipal que estava a punt de presentar-se a les Corts s'inspirés en llurs propostes de regeneració. Es referiren a les altres dues vegades que havien acudit al cap de l'Estat per tal de fer sentir la veu de Catalunya i afirmaven la particularitat del present missatge, que consistia a no ésser un conjunt de reivindicacions i queixes generals, sinó circumscrites a la necessitat de regeneració de l'administració municipal, car era una llàstima que en gran part de les poblacions espanyoles la hisenda municipal s'hagués convertit en un botí dels guanyadors de les lluites de partit. Denunciaven, en fi, el caciquisme. A Barcelona el ressò de la iniciativa aconseguí que 34 entitats s'adherissin a la idea i que designessin un grup d'individus elegibles en nombre suficient per formar candidatures a les properes eleccions. Afirmaven que desitjaven que el moviment regenerador s'extengués per tot Espanya. D'altra banda, Ferran Alsina, president llavors de la Lliga de Catalunya, féu un viatge arreu d'Espanya durant l'estiu del 1893 per tal de possibilitar una acció conjunta per portar a la pràctica les conclusions de participació electoral aprovades a Reus. Però ja hem vist com realment aquests criteris no triomfaren en el si de l'entitat esmentada, puix el punt de vista dominant era l'abstencionista, tal com anà expressant el diari "La Renaixensa" (215).

De tota manera, la tesi de l'abast espanyol del regionalisme -com a regeneracionisme de l'Estat espanyol- es va fer patent als Jocs Florals de 1893.

Hi participaren de forma destacada Teodor Llorente (de València) i Alfredo Brañas (de Galícia), essent el president del consistori el bisbe de Vic, Josep Morgades, qui va fer un discurs regionalista, posant com a senyera el símbol del recentment restaurat monestir de Ripoll. La resposta del centralisme no es va fer esperar: el capità general de Catalunya, general Martínez Campos afirmà en acabar els discursos que es llegiren que de saber-ho no hagués vingut i que el que hagués fet fóra enviar soldats. Sembla ser que aquests esdeveniments tingueren àmplia difussió i que aconseguiren aplegar voluntats entorn del catalanisme. El públic esclatà en visques a Catalunya i el

general es retirà força contrariat.

El catalanisme vertebrat al voltant de la Unió Catalanista anava trobant possibilitats d'expansió. Calia seguir amb la tasca de fixació de principis o de concreció dels ja aprovats. Amb aquesta finalitat la Unió Catalanista tornà a convocar l'Assemblea General de Delegats, ara a la ciutat de Balaguer. En ella, sota la presidència d'Àngel Guimerà, es definiren uns criteris econòmics regionalistes, que fins aleshores només havien estat insinuats a les reunions anteriors: novament la gran exigència del concert econòmic, un sistema impositiu, correctiu i progressiu i una recaudació pròpia dels tributs de Catalunya (excepte duanes) (216). D'altra banda, l'Assemblea acordà no utilitzar més el concepte "nació" referit a Espanya i parlar des de llavors d'Estat espanyol, però no establí cap criteri per referir-se a Catalunya. D'algun manera s'estava donant un pas important vers la configuració del catalanisme com a nacionalisme. Un pas tan important com el que significà la publicació del Compendi de Doctrina Catalanista, d'Enric Prat de la Riba i Pere Muntanyola, premiat en el Certamen Regionalista del Centre Català de Sabadell i aprovat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista, en compliment d'un dels acords presos a Reus (217). Una característica important del Compendi és la terminologia que deixa entreveure, afirmant que només hi ha una pàtria -Catalunya- i que Espanya és l'Estat. D'aquesta manera Prat de la Riba i Muntanyola exterioritzen el pas de les tesis nacionalistes defensades pels joves i enfrontades dins la Unió Catalanista amb el sector més regionalista. La terminologia regionalista predominà en els debats, acords i publicacions dels primers anys de la Unió Catalanista, però des de l'Assemblea de Balaguer els plantejaments nacionalistes comencen a prendre carta de naturalesa: Pere Muntanyola demanà que, en el primer principi general de les Bases proposades per la comissió ponent fos substituït el mot nació referent a Espanya per l d'Estat. Narcís Verdager i Callís mostrà simpaties pel canvi i s'adherí al discurs de Muntanyola. Després de consultar amb la ponència, es va admetre l'esmena. En paraules de Rovira i Virgili, pot dir-se que "era la primera vegada que la Unió Catalanista en un acord acceptava, de fet, la doctrina nacionalista, que els homes de "La Renaixensa" miraven amb hostilitat" (218). Si a Prat de la Riba trobem la

primera exposició del concepte Catalunya-nació en el marc d'una visió conservadora i dins l'òrbita de la Unió Catalanista, obrint-se camí entre les tendències majoritàriament regionalistes, Pere Muntanyola portà a la pràctica periodística la concepció nacionalista, subtitolant per primera vegada com a "nacionalista" una publicació periòdica, "Les Quatre Barres", de Vilafranca del Penedès. Els plantejaments nacionalistes entraren també de forma successiva a "La Renaixensa" el mateix any 1895, de la mà de Prat de la Riba, Puig i Cadafalch, Gallissà, Moliné, Duran i Ventosa, com a més destacats.

Els dies 29 i 30 de juny de 1895 es reuní novament l'Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista, ara a Olot (219). Tractà de les "Obres públiques segons els principis regionalistes", connectant i reproduint les preocupacions que ja havien estat manifestades a Reus el 1893, però també a Manresa i Balaguer. Els temes acordats, sota la perspectiva de reivindicar la competència de Catalunya per realitzar obres públiques d'abast regional sense interferències alienes, es poden considerar de doble contingut: obres públiques en sentit estricte -ja siguin d'interès de tot Catalunya, comarcal o municipal- i l'extensió de la preocupació als monuments històrics i a l'agressió a què havien estat sotmesos arran del procés desamortitzador. Es parlà, així, d'una mena de reconversió de la propietat privada sobre aquests béns envers una propietat "demanial" del poder regional.

Aquesta reunió tanca una primera tanda d'actuació de l'Assemblea General com a definidora del programa polític. De 1892 a 1895, les reunions eren anuals i amb la intenció de desenvolupar un o varis aspectes del programa polític, que només havia estat anunciat a Manresa. A partir d'ara l'activitat de l'Assemblea General serà molt més migrada. No es reunirà mai més amb aquesta periodicitat anual. A mitjan de desembre de 1895, en el local de la Lliga de Catalunya es reuní el Consell de Representants de la Unió, que elegí la nova Junta Permanent per a l'any 1896. La formaren: Pau Sans i Guitart, president, de l'Hospitalet del Llobregat; Andreu Pons, tresorer, de Manresa; Mari Godó, de Castelló d'Ampúries i Josep Puig i Cadafalch, de Mataró, vocals; Ernest Moliné i Brasés, de Barcelona, secretari. Acordà també que la propera

Assemblea es fes a Vic, els dies 25 i 26 de maig, per discutir el tema "administració en general". Però després de nomenar els delegats que haurien d'assistir, no arribà a celebrar-se. Potser va fallar la unitat interna necessària o es desistí per problemes externs d'hostilitat envers el catalanisme.

X. LA DINAMITZACIÓ DEL CATALANISME I LA CRISI DE FI DE SEGLE

La Unió Catalanista a mitjans de la dècada dels noranta ja aplegava nombrosos membres i aquesta tendència es refermà en els anys següents. El catalanisme es vehiculava a través de la Unió Catalanista i, per tant, el debat sobre quins serien els camins que seguiria es plantejava necessàriament en el si de l'entitat. Inevitablement la polèmica esclatà: Nacionalisme o Regionalisme; possibilisme o abstencionisme, per no "contaminar" els principis del catalanisme; apoliticisme o participació en les eleccions i en la vida política fins arribar al parlament, es convertiran en punts de debat que faran que la pretesa plataforma unitària vagi cedint a poc a poc, fins l'escissió de 1899 i la transformació posterior de l'entitat, amb l'accés a la presidència per part de Domènec Martí i Julià.

De tota manera, la Unió Catalanista rebé des d'aproximadament 1895, l'embranchida dels plantejaments nacionalistes i més "polítics". Coincidint amb la introducció dels nacionalistes a "La Renaixensa" es realitzà una campanya per la conquesta de les grans corporacions barcelonines. Dos homes prestigiosos de l'entitat accediren el 1895 a la presidència de l'Ateneu Barcelonès -Àngel Guimerà- i de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació -Joan Permanyer-. Ambdós eren homes de la Lliga de Catalunya, que sostenia l'apoliticisme però admetia l'exaltació patriòtica i la inseminació dels principis del catalanisme en les entitats culturals i cíviques. Paulatinament, s'anava passant de l'especulació teòrica a perspectives d'actuació pràctica, amb la conseqüent necessitat d'argumentar estratègies i aliances. En aquest sentit, l'elecció de Guimerà es va fer possible gràcies a l'acord amb el Centre Escolar Catalanista i les penyes republicanes i liberals de l'Ateneu Barcelonès -el grup que girava entorn de Jaume Carner i Ildefons Sunyol, com els més destacables.

Aquesta tasca de "proselitisme" la veiem ja plenament consagrada amb ocasió del Missatge a S.M. Jordi I Rei dels Helens, el 10 de març de 1897 (220). A iniciativa del Dr. Rubió i LLuch, en el marc d'una campanya organitzada pel Centre Escolar Catalanista i la Lliga de Catalunya, fou lliurat al Cònsul de Grècia a Barcelona un Missatge redactat per Prat de la Riba, en solidaritat amb els grecs i llur lluita contra els turcs pel domini de l'illa de Creta, controlada per aquests darrers. Resultava que els cretencs es consideraven majoritàriament grecs i volien unir-se a Grècia, deixant de viure sota el domini turc. Turquia, per la seva banda, amenaçava amb declarar la guerra a Grècia en el cas que acceptés l'annexió. A partir d'un acord adoptat per la Unió Catalanista, es subscriuí per 46 presidents de corporacions i directors de periòdics catalanistes, un document que fou lliurat per Antoni Sunyol, llavors president de la Junta Permanent de la Unió Catalanista. L'acte constituí una manifestació popular de catalanisme, interpretant cançons l'Orfeó Català i la Coral "Catalunya Nova".

Aquest acte va ésser considerat per la premsa dinàstica com subversiu i antipatriòtic, ja que identificava la lluita dels grecs per llur independència amb la dels catalans contra el centralisme. La premsa catalanista, especialment "La Renaixensa", "Lo Regionalista" i "Nació Catalana", foren suspesos. Les explicacions posteriors de Prat de la Riba a "La Renaixensa" li van costar ésser processat per "ofenses a la pàtria", així com també Pere Aldavert, el director de la publicació (221). Se'ls va aplicar la llei de suspensió de garanties, que havia estat promulgada amb la intenció central d'atacar l'anarquisme. Com a conseqüència dels fets el "Compendi" fou denunciat, el Centre Català de Sabadell fou multat i també processat el seu president. Foren prohibits en definitiva, nombrosos actes de propaganda nacionalista i fou denegat tot permís per a la publicació de diversos periòdics catalanistes. En resposta a aquestes mesures repressives els catalanistes i bona part de la premsa de Barcelona, incloent el conservador "Diario de Barcelona", iniciaren una campanya de protesta massiva, dirigida pels homes del Centre Escolar Catalanista, que defensaven la dinamització del catalanisme. Es conegué com la "campanya de la barretina", que es desenvolupà del 15 de març al 22 del mateix mes. Molts barcelonins es passejaren per la ciutat

portant aquesta prenda tradicional catalana, així com llaços i escuts catalanistes. Segons Borja de Riquer, el dia de Sant Josep, unes 50.000 persones portaven la barretina per les Rambles i el Passeig de Gràcia de Barcelona (222).

En plena campanya de la barretina, la Unió Catalanista publicà un manifest de suport titulat "Al poble català" (16-març-1897). Era una resposta a les acusacions de subversió amb què era titllat el catalanisme:

"Mai el catalanisme ha obrat a la ombra per arribar a la realització dels seus ideals... Aquest és el nostre catalanisme dins d'Espanya, el de les Bases de Manresa; aquest és el nostre regionalisme dins Catalunya. Això és el que volem, a això anem i a això arribarem aviat" (223).

El Manifest era signat pel president de la Unió Catalanista, Antoni Sunyol, i el secretari, Lluís Marsans. El reproduí el suplement de "Lo Somatent" de Reus, del 6 d'abril. "Lo Somatent" ja havia admès abans "La Renaixensa" com a suplement seu, arran dels fets que hem esmentat més amunt, del 25 al 31 de març. Es criticava molt vivament la interferència de l'Estat reprimint els sentiments i l'activitat del catalanisme. També li donaren suport diferents entitats federalistes de Catalunya (224), a més de representants del conservadorisme barceloní, del sector més catalanista de l'Església catòlica i d'altres personalitats com el liberal Frederic Schwartz, des de la Diputació de Barcelona.

Les reaccions des del si del catalanisme organitzat en la Unió Catalanista foren en gran mesura de dinamitzar encara més les postures, d'anar més a l'acció i d'enfrontar-se a les repressions de l'Estat. Fou, però, a l'Assemblea General de Delegats reunida a la ciutat de Girona, el 25 d'abril, on hom expressà amb més força la reacció del moviment catalanista. Es llegí la "Declaració del catalanisme en les presents circumstàncies", que fou aprovada pels 320 delegats que hi assistiren. A part, es confirmà en la direcció de la Junta Permanent, Antoni Sunyol, com a president i Narcís Verdaguer i Callís, com a vice-president, ambdós partidaris de l'actuació "política" de l'entitat. La "Declaració" tornà a reivindicar la vigència de les Bases de Manresa i

atacà el centralisme perquè impedia el desenvolupament integral de Catalunya. El context general de la reunió de Girona era la delicada situació social i política a la ciutat i província de Barcelona, on quedaren suspeses les garanties constitucionals, ambient de crisi que portà el 4 de maig a l'afusellament de cinc dels encartats en el procés de Montjuïc, consell de guerra celebrat contra diversos anarquistes (225).

En general, molts homes de la Unió Catalanista actuaren també a títol personal per defensar les tesis del catalanisme. Així, per exemple, Prat de la Riba intervingué des de la tribuna de l'Ateneu Barcelonès; Duran i Ventosa col·laborà a "La Administración", revista madrilenya d'orientació regeneracionista, dirigida per Silvela, Sánchez Guerra, Azcárate i Costa, amb un article que portava per títol "El catalanismo"; Joan J. Permanyer llegí el discurs presidencial a l'Ateneu Barcelonès, que obria definitivament les portes als catalanistes (226). Paral·lelament, la pròpia Unió Catalanista aprovà uns nous Estatuts on refermà el paper ideològic de les Bases de Manresa, com a eix del programa polític de l'entitat i, alhora, es reconeixia l'ampliació de l'estructura organitzativa donant entrada a nous elements, juntament amb un augment del pes de la Junta Permanent. La Unió Catalanista, esdevenia ja el nucli aglutinador del catalanisme conservador, quelcom per tenir en compte per part dels governants de l'Estat de la Restauració.

En aquests moments, des del propi Estat es comencen a donar també intents regeneracionistes: el 1900, Silvela llegeix a les Corts un projecte de descentralització administrativa de cara específicament a Catalunya, que fracassà com tots els anteriors. A les Corts, però, es discuteix apassionadament l'activitat propagandística dels homes de la Unió Catalanista, titllats de "separatistes". Abans, el 1891, el mateix Silvela i Sánchez de Toca havien presentat un projecte de divisió del territori estatal en 13 regions, mantenint, però, les províncies, que topà amb lamentalitat centralista de la majoria parlamentària i va fracassar. De la mateixa manera, abans havia fracassat un projecte de llei de Segismundo Moret (5 de gener de 1884) amb el que es proposava

la creació d'organismes regionals partint de la unió de les Diputacions Provincials.

El nou activisme de la Unió Catalanista, condicionà les primeres tentatives electorals de l'entitat. Es patrocinà la candidatura de Joan J. Permanyer pel districte de Vilafranca del Penedès, amb suport del sector federal d'orientació més catalanista -Vallès i Ribot, LLuhí i Riusech-, els intel·lectuals de l'Avenç i el grup republicà i liberal de l'Ateneu. L'intent va fracassar i la Unió no insistí en la intervenció electoral amb candidatura pròpia, a despit dels acords presos en diferents reunions de l'entitat, malgrat que donà suport a diverses candidatures, com en les eleccions de 1899, quan sortiren elegits Ramon d'Abadal, per Vic i Leonci Soler i March, per Manresa.

"La Renaixensa" publicà el 25 de novembre de 1897, un nou manifest de la Unió Catalanista titulat "Al poble català", redactat per Prat de la Riba, que es reafirmava en les idees del de març del mateix any. Tot criticant el parlamentarisme i el caciquisme, considerava que ajudaria un govern que acceptés com a mínim una part del programa catalanista. Reconeixia que la Unió Catalanista fins aleshores havia estat una entitat dedicada a la propaganda catalanista i a la presència en les corporacions públiques, però que ara aspirava a implantar el programa de les Bases de Manresa en totes les instàncies polítiques (227).

Davant la crisi colonial provocada per la pèrdua de Cuba i les Filipines, la Unió Catalanista participà en les demandes de pau proposades abans. Així, el 6 de juliol del 1898 la Unió Catalanista, juntament amb la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País, la Cambra de Comerç de Barcelona, el Degà de l'Associació de la Premsa i el bisbe de Barcelona Jaume Català, signaren una demanda de pau, combregant en un estat d'esperit constructiu sobre la vida política espanyola, allunyat de les reaccions pessimistes de la generació del 98 a Castella.

D'altra banda, la crisi cubana sensibilitzà els sectors més conservadors contra la idea d'autonomia, que suposaven que anava en contra de la "unidad nacional". El 12 de juny de 1898, la Unió Catalanista ja havia fet un manifest redactat també per Prat de la Riba, titulat "Als catalans", en el que, seguint les argumentacions que ja havia

iniciat al "Compendi", recorda a la burgesia catalana la necessitat de cobrir-se davant les amenaces del centralisme. I per tenir èxit en tal empresa proposa la intervenció en els afers de l'Estat espanyol. Ve a dir, en definitiva, que la buergesia -classe dominant a Catalunya- ha de llançar-se a dominar la política oficial de l'Estat espanyol. Diu Prat de la Riba:

"En les grosses crisis socials i polítiques les classes directores tenen immenses responsabilitats. Ai d'elles si no saben cumplir amb los devers que les circumstànies los hi imposen! Ai si no saben preveure los aconteixements i, deixant-se de mires estretes i prejudicis arrelats, no compleixen los devers que per sa posició social venen obligades a cumplir! (...)
Ara ho veura el poble català, sobretot aqueixa part del poble català que creu cumplir amb lo seu dever cuidant-se només dels seus negocis, ara ho veurà, si és urgent i d'absoluta necessitat que Catalunya tinga el govern dels seus interessos interiors i que influixi en la direcció dels exteriors a proporció de la seva força. Ara ho veurà si en tenim de raó, quan lo cridem a aixoplugar-se sota la nostra bandera, dient-li que no n'hi havia prou, de dominar en els tallers i magatzems mentre uns altres dominaven assemblees, ministeris i oficines; quan li diem, després de tants sigles de dolorosa experiència, que nostres idees eren la solució única per a desarrollar ses meravellosas energies. Ara ho veurà si n'es de perillós per la seva prosperitat l'actual desequilibri existent entre la nostra gran força econòmica i la nostra nul.litat política dintre d'Espanya" (228).

Però l'alta burgesia industrial catalana, la que podia potar a terme aquest projecte, dubtarà abans de seguir el camí traçat pel catalanisme segons sostenia Prat de la Riba en el manifest anterior. En paraules de González Casanova, "seguint un antic reflex de classe, posarà llurs esperances en Polavieja i esperarà el fracàs d'aquesta aliança per a iniciar un camí polític definit en el catalanisme" (229). La burgesia catalana ja havia realitzat anteriorment campanyes de pressió, discutint sobretot la política econòmica del govern. Per exemple, en juliol de 1882 protestà per la llei de relacions comercials amb les Antilles. En desembre de 1891, contra l'aranzel cubà. El 1894 contra el tractat comercial amb els USA, derogat en el mes d'agost. D'altra banda,

la indústria catalana, especialment la tèxtil, mitjançant l'exportació a les colònies trobava una sortida força important de cara a assegurar-se importants ingressos econòmics i una bona col·locació dels productes. La pèrdua de les colònies suposava patir pèrdues en dos fronts: en l'àmbit econòmic, pèrdua del mercat exterior segur, i en el terreny polític, consciència de la insatisfacció per l'actuació de l'Estat espanyol i que calia cercar noves sortides per la via de la "regeneració".

La premsa catalanista, especialment "La Renaixensa" i "La Veu de Catalunya" -aquesta darrera dirigida ara pel sector més polític i evolutiu de la Unió Catalanista que cercava la col·laboració amb els sectors burgesos, en la línia expressada per Prat de la Riba, i que es convertirà en diari l'1 de gener de 1899-, criticà durament la burgesia catalana per llur inacció i apatia davant la crisi colonial. Prat de la Riba havia denunciat l'1 de gener de 1896 -en un article aparegut a "La Renaixensa", titulat "Déu té un bastó"- la postura dels industrials catalans de consentir ésser governats per polítics ineptes i corruptes i de no lluitar per l'autonomia de Catalunya. Els acusava, en definitiva, de ser corresponsables de la guerra colonial. El mateix Prat de la Riba, havia escrit l'any 1898 una crítica dura contra l'Estat espanyol aprofitant la crisi cubana, titulat "La question catalane", en el mateix sentit de denúncia (230). Narcís Verdager i Callís des de les planes de "La Veu de Catalunya" també es significà per una actitud semblant. En general, a part de la premsa catalanista, també la federal i part de la republicana veien amb bons ulls la concessió de l'autonomia a les colònies. Tanmateix, els catalanistes des de les institucions cíviques on tenien càrrecs directius s'oposaren a la guerra i manifestaren una opinió en pro de la negociació com a criteri per solucionar el conflicte colonial. Així ho feren, Joan J. Permanyer des de l'Ateneu Barcelonès, el Foment del Treball Nacional -organització patronal catalana- i d'altres entitats que signaren un document demanant la finalització de la guerra, el 14 de novembre de 1898. Era el Missatge que ha passat a la història com el "Missatge dels cinc presidents".

Signaren el document, Bartomeu Robert -president de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País-, Joan Sallarés i Pla -president del Foment del Treball Nacional-, Carles Camps i d'Olzinelles -de l'Ins-

titut Agrícola Català de Sant Isidre-, Lluís Domènech i Montaner -president de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès-, Sebastià Torres -de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial. En consonància amb les negociacions que llavors es portaven a terme prop del general Polavieja, els esmentats elements representatius de les "forces vives" de Catalunya, juntament amb els catalanistes, formalitzaren una aliança per actuar conjuntament en la crítica a les patologies centralitzadores de l'Estat espanyol de la Restauració.

Després d'expressar les causes de la decadència d'Espanya i argumentar una alternativa regeneracionista, el Missatge demanava la reforma de l'Estat per posar fi a l'actual "parlamentarisme" i a la centralització administrativa (231). Es presenta un doble regeneracionisme: salvar Catalunya i intervenir en l'Estat espanyol. Es comença a intuir la força de les idees pràtiques. En aquest sentit, es reproduïxen els postulats que conformaven l'estratègia dels partidaris d'una intervenció política, dels "evolutius" o "possibilistes" en el si de la Unió Catalanista.

Aquest sector de l'entitat anà comptant cada vegada amb més força i es perfilà com un grup de característiques ben definides. S'expressava a Barcelona a través de "La Veu de Catalunya" i en constituir-se la "Societat d'Edicions Catalanes" amb capital de polaviejistes, començà a publicar-se com a diari. A principis de gener de 1899, els possibilistes controlaven la Junta Permanent de la Unió: Antoni Gallisà n'era el president, Jaume Carner el vice-president, Prat de la Riba el tresorer, Maspons i Camarasa el secretari, Joan Millet i Pagès, Jaume Arús i Antoni Utrillo n'eren els vocals. Aquesta orientació topà amb els "apolítics" que s'expressaven fonamentalment entorn de "La Renaixença". El futur del catalanisme passava per la via política, per poder plantejar alternatives a la crisi del 98.

Els elements evolutius de la Unió Catalanista cercaren primerament l'apropament dels nuclis polaviejistes. Polavieja, arribava de Filipines on s'havia fet famós per l'afusellament de Rizal, el màxim dirigent independentista. Era anomenat el "general cristiano" potser apel·lant a les garanties d'ordre que podia donar i fou rebut a Barcelona com un heroi. En realitat, com diu MOLAS, "no es rebia un militar

sinó el futur polític en el qual les "forces vives" de Barcelona havien de posar llurs esperances" (232).

Els elements econòmics que havien subscrit el Missatge dels cinc presidents de 1898, formaren a partir del 12 de novembre del mateix any l'anomenada "Junta Regional de Adhesiones al programa del general Polavieja". N'era el president, Lluís Ferrer-Vidal, i el vice-president, Miquel Fargas; el secretari, Ferran Agulló. En paraules de Borja de RIQUER, "el programa descentralitzador de Polavieja, molt en la línia del reformisme autoritari de la dreta, causà bona impressió entre els industrials catalans" (233). La Junta del Foment del Treball Nacional, envià una adhesió formal, i pràcticament d'ella en sortí el grup humà disposat a portar a la pràctica el programa reformador de Polavieja.

Aquest procés d'apropament s'inicià a través dels contactes de Domènech i Montaner, llavors president de l'Ateneu Barcelonès, amb els sectors polaviejistes i culminà amb la lletra que el febrer de 1898 dirigí Polavieja a Domènech exposant-li les reformes que es comprometia a realitzar una vegada arribés al govern: 1) concert econòmic de Catalunya amb la resta de l'Estat per a les contribucions directes. 2) Reorganització de la vida municipal sobre bases que donessin representació a les forces socials i als interessos corporatius. 3) Diputació Única a partir de la fusió de les quatre Diputacions catalanes, que dirigís la vida econòmica de Catalunya, sense funcions polítiques. 4) Autonomia universitària i foment de l'ensenyament, especialment professional i tècnic. 5) Respecte a les institucions de dret civil català. Sembla ser, segons afirma ROVIRA I VIRGILI (234), que també prometé portar al govern dos ministres catalanistes.

Darrera d'aquestes negociacions hi havia la figura de Prat de la Riba, el grup del qual redactà durant l'estiu de 1898 un text anomenat "Bases per a un projecte d'Autonomia Administrativa de Catalunya", que havia de presentar-se al general Polavieja. Ambdós grups, els catalanistes "possibilistes" o "evolutius" i els polaviejistes, pensaven en la descentralització administrativa com a fita immediata a assolir.

El sector més "ortodox" o dogmàtic de la Unió Catalanista considerà aquest text -redactat per Jaume Carner, Prat de la Riba, Antoni Ga-

Il·lisà i Domènech Montaner- una rebaixa respecte al programa configurat a les Bases de Manresa. La veritat és que les divergències entre els dos grups, encara dins la Unió Catalanista, esdevenien cada cop de més difícil coexistència sota un mateix sostre, sobretot d'ençà que els primers iniciaren contactes i realitzaren actuacions pel seu compte, i els segons, naturalment, no podien seguir-los. Com diu encertadament MOLAS, "Els catalanistes, tant els "ortodoxos" com els "evolucionistes", no podien acceptar aquest programa (el programa del general Polavieja esmentat més amunt) com a únic remei de tots llurs mals... La divergència d'ambdós grups polítics davant el programa del general Polavieja era profunda. Els ortodoxos rebutjaven qualsevol suport a Polavieja, es negaven a entrar en el seu joc, els evolucionistes, en canvi, adoptaven una posició més dúctil: mantenir les distàncies amb Polavieja, però ajudar els seus seguidors, no separar-se'n, per a influir-los, o, si podia ésser per a passar a dirigir-los si l'intent fracassava" (235).

Els "evolucionistes" acceptaven el programa expressat per Polavieja, que tenia del seu costat l'acord de la burgesia reformista. Sobre la base, doncs, del programa mínim, els "evolucionistes" anaven a posar-se de la banda de les forces vives de la societat catalana. Però aquest moviment de reforma de l'Estat espanyol no era pas privatiu de Catalunya sinó que s'extenia arreu d'Espanya on hi hagués una indústria i un comerç arrelats. En aquest sentit, el 20 de novembre de 1898 es reuní a Saragossa el Congrés Nacional de les Cambres de Comerç d'Espanya, a iniciativa de Basilio Paraíso, el qual aprovà tot un programa de reformes, d'austeritat, racionalització i moralització de la societat i de l'Estat. En el mateix sentit, trobem la Liga Nacional de Productores, sota la direcció de Joaquín Costa (236). La Unión Nacional nascuda una mica més tard, el gener de 1900, per fusionar les Cambres i la Lliga, havia perdut l'escàs vigor inicial i va caure en el més gran dels buits. Però la força de les idees regeneracionistes quedava ja palesada: Costa, Paraíso, Alba, Matías Picavea, n'eren una bona mostra, ensems, de la tendència de separació d'una part considerable de la burgesia respecte dels esquemes constitucionals canovistes i dels partits de torn.

A Catalunya, la burgesia polaviejista anà quedant paulatinament decebuda del programa reformista del general. Però quan el 7 de gener de 1899, Francisco Silvela llegí el programa del partit conservador -La Unión Conservadora- en el que es mostrava partidari d'una certa descentralització ben entesa, que era com el pont que el règim construïa per recollir la força de Polavieja, integrar-la en el torn constitucional i introduir-la dins la dinàmica de poder, no dubtà en donar-li suport. El 4 de març de 1899 Silvela formava govern amb Polavieja com a ministre de la Guerra i amb Duran i Bas com ministre de Gràcia i Justícia. Fernández Villaverde n'era el ministre d'Hisenda. Silvela volia atreure el regionalisme "econòmic" i donar-li representació a nivell polític. A més sempre havia estat defensor del regionalisme: proclamà les seves simpaties essent ministre de Gràcia i Justícia el 1885, durant les discussions sobre les bases del futur codi civil i projectà el 1891 els "Consejos Regionales", entitats administratives entre el municipi i l'Estat. Partidari de la "regeneración desde arriba", d'un nou conservadorisme amb preferències pel sufragi orgànic, anava a cercar amb l'aliança amb els polaviejistas catalans una base més àmplia per al seu regeneracionisme. Però les mesures del ministre Villaverde, sota la pretensió de disminuir el deute públic en el marc d'una política que intentés superar la greu situació econòmica que es patia, van fer pujar els impostos, entrant en confrontació amb els industrials catalans que volien una descentralització financera que els afavorís. Va presentar uns pressupostos que augmentaven els impostos indirectes i la creació de nous impostos directes, el d'utilitats i el d'interès i rendes del capital. És a dir, que el govern, enlloc de sostenir les mesures descentralitzadores que havia propugnat, augmentava la pressió fiscal sobre industrials i comerciants. En realitat, la política descentralitzadora només es notà en el nomenament per real ordre, de certs càrrecs públics per ésser ocupats per personalitats de significació catalanista, com els casos de Bartomeu Robert, alcalde de Barcelona, o de Pau Font de Rubinat -home que hem vist participar en el si de la UC-, de Reus, Francesc Ixart, de Tarragona, Josep Morgades, bisbe de Barcelona i Josep Torras i Bages, de Vic. Un punt que tant els industrials catalans com els catalanistes "evolutius" perseguïen

era el "concert econòmic", que pensaven que s'arribaria a portar a la pràctica. En lloc d'això l'augment de la pressió fiscal provocà un gran desencís. Els fets que seguiren són prou coneguts: la Lliga de Defensa Industrial i Comercial de Barcelona que aplegava 146 gremis de comerciants i industrials decidí no pagar els nous impostos, provocant el "tancament de caixes", iniciat el 3 de juliol i dirigit per Marià Pirretes. Com a conseqüència dels aldarulls dimitiren Duran i Bas i Polavieja. El Dr. Robert, dimití més tard, després de negar-se a signar els expedients sancionatoris contra els morosos i a corresponsabilitzar-se amb les mesures aplicades, gest que fou seguit el dia 12 de juliol amb un nou tancament general d'establiments. L'intent de captar el catalanisme des del govern i les simpaties de la burgesia, havia fracassat. Aquell es trobà sense forces per fer front al moviment i declarà sediciosos els industrials i comerciants que es negaven a pagar, empresonant molts d'ells. Els fets tingueren un efecte positiu de reacció envers la política centralista i desencadenà un moviment generalitzat de protesta a tot Espanya, especialment Múrcia, Saragossa i València, obligant el govern a declarar l'estat de guerra. El fracàs de la coalició Silvela-Polavieja comportarà el fracàs d'una concreta estratègia reformista des de dins del sistema polític de l'Estat de la Restauració (237), suposà el fracàs d'una voluntat de col·laboració des de dins del sistema. En efecte, ara, els industrials catalans cercaran una nova via, fora del sistema polític i dels partits de torn, la via d'un catalanisme polític organitzat per si mateix i vertebrat en un partit polític, és a dir, anaren posant les bases per a la formació l'any 1901 de la Lliga Regionalista. D'altra banda, tornà a exasperar els ànims dels centralistes que desconfiaren dels partidaris de l'autonomia o si més no de la més petita descentralització. (Vegeu els fets de la xiulada a Dato durant la seva vinguda a Catalunya, o el pamflet al·legòric del centralisme, titulat "Peligro Nacional" de Martos). Catalunya esdevenia ja un tema pendent, un conflicte obert. Com ha afirmat Raymond CARR (238):

"La novedad del fracaso de Silvela estribaba en gran parte en el papel que Cataluña representó en él. Es casi inconcebible que los catalanistas pudieran creer que su programa mínimo quedaría satisfecho dentro

de la centralización ofrecida por Silvela, y que éste pensara que podía llevar a sus partidarios "castellanos" a acompañarle en un intento de satisfacer el regionalismo catalán con alguna forma de autonomía, por limitada que fuere".

Els polaviejistes, desenganyats de la reforma de l'Estat des de dins i tanmateix els industrials i comerciants, s'afegiran als grups d'oposició al règim.

La burgesia catalana es trobarà ara, amb la necessitat d'escollir dues opcions concretes: 1) Fer front comú amb els sectors reformistes de la burgesia comercial i agrària espanyola, el moviment de les Cambres de Comerç, entrant en contacte amb la "Unión Nacional" de Joaquín Costa, Basilio Paraiso, Santiago Alba. 2) Crear un ampli front català amb la mitjana i petita burgesia, que havien estat els protagonistes del "tancament de caixes". Optaren per aquesta solució. El 27 de gener de 1901, els industrials ex-polaviejistes formaren un nou grup polític: la "Unión Regionalista", de la que fou president, Lluís Ferrer-Vidal, secretari, Ferran Agulló, vocals: Albert Rusiñol, Manuel Raventós, Ignasi i Joan Girona, Bartomeu Robert, Miquel A. Fargas. A la Junta de la nova entitat es situaren els mateixos de la dissolta Junta de Adhesiones al programa del General Polavieja. Com diu MÓLAS, "no eren pas catalanistes sinó simplement industrials descontents per l'abandonament en què es consideraven, per causa de l'acció -o la inacció- del Govern" (239).

La Unió Catalanista vivia en aquests moments una forta controvèrsia interna entre els dos sectors, els qui no volien saber res de les propostes dels industrials ex-polaviejistes i els qui hi volien col·laborar, sense que això comportés renunciar al programa polític essencial del catalanisme expressat en les Bases de Manresa. Eren dues concepcions sobre l'acció i la forma de realitzar la reivindicació catalanista (240). Quan es produeixi el "tancament de Caixes", els homes més polítics que s'expressaven entorn de "La Veu de Catalunya" donaran suport a la vaga dels comerciants i valoraran aquesta lluita com una gran mobilització anticoncentralista. Però mentre els "possibilistes" consideraven com a molt positiu el caràcter de protesta i creien que el moviment no tenia altre

sortida política que el catalanisme, els sectors més "ortodoxos" de "La Renaixensa", que tornaven a controlar la Junta Permanent, menyspreaven la lluita dels comerciants barcelonins per considerar-la poc política i sense cap interès per al catalanisme, argumentant que el catalanisme no podia participar en afers com aquells mentre no es reivindicessin, com imprescindibles, les Bases de Manresa (241). La nova composició de la Junta Permanent era aquesta: president, Manuel Folguera i Duran, vice-president, Josep Franquesa i Gomis, vocals, Joaquim Botet i Sisó, Josep Maria Roca, Domènech Martí i Julià, Frederic Renyé i Viladot, secretari Lluís Marsans. Aquest nou accés dels "ortodoxos" a la Junta Permanent prové de la reunió del Consell General de Representants del 15 d'octubre de 1898, on es valoraren i discutiren els contactes amb Polavieja. La Junta no va convèncer l'oposició intransigent sobre la naturalesa dels contactes amb Polavieja. Se'ls acusà de voler desnaturalitzar el catalanisme amb maniobres oportunistes pròpies de procediments estranys a la puresa tradicional del moviment. El grup encapçalat per Guimerà i per Aldavert -els "ortodoxos"- aconseguí la majoria en aquesta reunió del Consell General, obligant la Junta Permanent a assumir una declaració que posava per damunt de tot la innegociabilitat dels principis catalanistes (242).

La Junta Permanent celebrà una sessió extraordinària a la ciutat de Girona després dels fets del "tancament de caixes". Allí aprovà, l'onze de desembre, un manifest titulat "Al poble català", on es feia una nova i dura desqualificació del sector possibilista dirigit per "La Veu de Catalunya" (243).

Els catalanistes que s'havien allunyat de les directrius "ortodoxes" de la Unió Catalanista, els de "La Veu de Catalunya" fonamentalment, més un grup de catalanistes republicans i intel·lectuals de prestigi, constituïren a les darreries de 1899, una nova entitat, el "Centre Nacional Català", presidit per N. Verdaguer i Callís, essent Jaume Carner el vice-president; per tant, un de cada grup. Lluís Domènech i Montaner, Joaquim Casas-Carbó, Manuel Font i Torner n'eren els vocals. Prat de la Riba també formava part d'aquest grup i era un dels seus ideòlegs.

Com ha posat de manifest Isidre MOLAS, alguns dels noms d'aquesta Junta coincideixen amb els de qui ocupaven els càrrecs de la Junta Permanent de la Unió Catalanista el 1898 canviats totalment el 1899: "Podem veure, doncs, com tres al menys dels set membres de la Junta Permanent de 1898 formen a darrers de 1899, el nou centre i com la directiva de 1899 es manté incommovible amb l'escissió. Això sembla indicar que la pugna entre les dues tendències es porta a terme amb anterioritat i que, derrotada la tendència reformista, aquesta no tenia altre remei que sotmetre's a la política de la Unió o bé abandonar la formació"(244). Per altra banda, els del Centre Nacional Català eren resoltament nacionalistes, i partidaris d'una política que permetés de forma paulatina la implantació del programa catalanista, que encara seguia essent el contingut a les Bases de Manresa, ara, això, sí, "en el seu esperit i en la seva lletra, més en el seu esperit encara que la seva lletra", segons afirmà una circular per recaptar adhesions el mes de gener de 1900 (245). El seu objectiu era, bàsicament, baixar d'un plantejament de tipus ideològic i de resistència, per tal de fomentar la seva actuació vers la relació política, pràctica i pragmàtica, amb les "forces vives" de la societat catalana, especialment els homes de la Unió Regionalista, integrats en ella a partir del Foment del Treball Nacional (246).

Ja abans de produir-se l'escissió el que es discutia era, en definitiva, l'estratègia del catalanisme. Polèmica que seguí després, puix no debades eren dues posicions irreconciliables. El fet que ens il·lustra millor sobre les diferències entre els dos sectors, és la privació de la paraula a N. Verdager i Callís i F. Cambó en un míting de la Unió Catalanista a Lleida, el 19 de febrer de 1900, convocat per l'Associació Catalanista d'aquella ciutat. A partir d'aquest moment quedà clar que els "possibilistes", els políticament actius, havien de cercar llur actuació fora del marc del catalanisme tradicional, fora dels rengles de la Unió Catalanista.

Els fets de Lleida són d'una eloqüència incommensurable per veure de pas la consideració que el catalanisme finisecular tenia per a les autoritats estatals. En aplicació d'una llei d'1 de gener de 1900, que considerava atentatòries a la "unidad nacional" entitats com les catala-

nistes, el governador civil de Lleida, Martos O'Neale, denuncià els Estatuts de la Unió Catalanista davant dels Tribunals amb la pretensió que fossin declarats il·legals. Els jutges de Lleida, Cervera, Solsona i Balaguer, declararen il·legal l'article primer dels estatuts, que definia els objectius de la Unió: la implantació del programa de Manresa i la propagació del catalanisme. Acte seguit es suspengueren les quatre associacions catalanistes de la província. Aquestes mesures donaren lloc a un ampli debat en el Congrés, que s'inicià el 3 de gener de 1900, en el que prengueren part diputats catalans en les files dels partits dinàstics, Soler i March i d'Abadal, entre d'altres, així com el president del Consell de Ministres, Silveira, i el ministre de la governació, Dato. Fou llavors quan la Unió Catalanista convocà el gran acte de Lleida, al que varen assistir més de 300 forasters vinguts de Barcelona i unes 2000 persones de Lleida, una tercera part de les quals eren pagesos convocats per la Cambra Agrícola en la que abundaven els catalanistes. Es reobrí el debat al Congrés el dia 20. Romero Robledo parlà, com sempre, contra el catalanisme i s'aplaudí l'actuació del govern civil. Una vegada més, hom va poder copsar l'anticatalanisme dels elements més centralistes, exasperats per la desfeta colonial. Curiosament, es consideraven perilloses les Bases de Manresa, quan ja hem vist que aquestes no deixaven de ser uns punts programàtics força genèrics i reconegudament abstractes, que necessitaven un desenvolupament posterior. Potser hi havia la temença que el catalanisme organitzat entorn la Unió Catalanista, portés mínimament a la pràctica aquest programa o en fes propaganda. En el fons, es veia amb mals ulls tot reformisme que no fos dirigit "des de dalt", des del propi Estat. El catalanisme, evolutiu i polititzat, cercarà progressivament en l'aliança amb els grups industrials, una actuació al marge de la vida política oficial, actuació afavorida per la intransigència i l'agressivitat. Per això, el catalanisme polític partirà de la necessitat de reformar aquest Estat per poder implantar el programa catalanista i reconvertir "l'enemic" en "amic". Calia, doncs, cuidar-se de dominar l'Estat i amb tal voluntat el catalanisme polític era perillós per a l'Estat espanyol, estructurat sota l'oligarquia, el caciquisme, el centralisme, la inoperància administrativa. El propi Martos al llibre Peligro Nacional recull les seves experiències polítiques en contra del catalanisme, afirmant:

"Consideramos mucho más peligroso para los intereses de la unidad nacional y, por lo tanto, más favorable para los de la autonomía catalana, el triunfo de los oportunistas sobre el de los intransigentes..."(247).

Els evolucionistes -els reformistes, els oportunistes- s'havien situat en ben poc temps en la direcció de les lluites de les forces vives de la societat catalana. L'escissió del catalanisme ja s'havia consumat i des d'ara aquests homes cercaran la formació d'un partit polític -la Lliga Regionalista, el 1901- que portarà paral·lelament l'anul·lació de les possibilitats d'expansió de la Unió Catalanista, que deixarà d'aparèixer ja com la plataforma unitària del catalanisme, si és que ho havia estat en algun moment. La ruptura definitiva entre els dos sectors fou una realitat quan, al llarg de 1900, diferents membres adherits a la UC es donaren de baixa. A la reunió del Consell General de l'entitat del 13 de març de 1900, no acudiren els delegats de "La Veu de Catalunya" i del Centre Nacional Català, ni cap dels delegats arrengrats amb aquests darrers. En una circular repartida prèviament, la Junta Permanent, després de minusvalorar l'escissió, justificava la seva actitud intransigent, afirmant per boca de Manuel Folguera i Duran, llavors president:

"La Junta Permanent ve obligada a publicar... que no pot admetre que hagi donat mai dret a que se la consideri com sistemàticament partidaria d'una política catalanista radical i intransigent. La fórmula del tot o res que, amb estranya persistència se l'ha vingut atribuïnt es una nova intervenció no legitimada per cap dels seus actes..." (248).

Durant les deliberacions, Francesc Cambó -que hi participà com a delegat de l'agrupació catalanista de Besalú- aconseguí que es llegissin les cartes de Jaume Carner i N. Verdaguer i Callís, que no acceptaven les orientacions dominants a la Junta Permanent. Els dos sectors, reconeixent el pes del programa contingut a les Bases de Manresa diferien sobre els mitjans de portar-lo a terme.

A les eleccions generals de 19 de maig de 1901 anaren junts el Centre Nacional Català i la Unió Regionalista, presentant una candidatura

única. Com ha dit MOLAS, en aquest lligam els primers proporcionaren als segons "una tàctica i una ideologia" (249). Era la candidatura que ha passat a la història amb el nom de "candidatura dels quatre presidents": Albert Rusiñol (ex-president del Foment del Treball Nacional), Bartomeu Robert (ex-president de la Societat Econòmica d'Amics del País), Lluís Domènech i Monatner (ex-president de l'Ateneu Barcelonès) i Santiago Torres (de la Lliga de defensa Industrial i Comercial). Aquesta candidatura significava donar batalla en un doble front, al caciquisme i al catalanisme apolític (250). En guanyar àmpliament les eleccions, el 25 d'abril es va fer pública la fússió entre els dos grups. Havia nascut la Lliga Regionalista. A les eleccions municipals del 10 de novembre, triomfaren i portaren molts dels seus prohoms a l'Ajuntament de Barcelona. El moviment catalanista havia arribat a l'edat política, especialment a la ciutat de Barcelona i altres nuclis urbans de la seva província, no tant, però, a la resta de Catalunya.

XI. LES NOVES ORIENTACIONS DE LA UNIÓ CATALANISTA

Mentre que el catalanisme polític es vertebrava a través de la Lliga Regionalista, la Unió Catalanista protagonitzava fets com els ocorreguts amb motiu de la commemoració de l'onze de setembre, quan un grup de joves que sortien dels actes que es celebraven a l'associació catalanista "Catalunya i Avant", foren detinguts per la policia i empresonats després de llançar lloances a Catalunya, davant l'estàtua a Rafael de Casanova. La Unió Catalanista, en aquells moments dirigida per Folguera i Duran, era partidària de la mobilització ciutadana i no de la participació en les eleccions per portar a terme el programa del catalanisme, les Bases de Manresa.

La Unió Catalanista convidà tots els catalans que volguessin a fer una ofrena de flors al citat monument. L'acte es celebrà el 15 de setembre i segons afirma Rovira i Virgili, constituí un notable èxit (251). D'aquesta manera, nasqué la festa de l'onze de setembre entorn de l'estàtua a Rafael de Casanova.

Els detinguts eren membres dels grups més actius de l'incipient catalanisme juvenil i radical de començaments de segle, de les següents entitats adherides a la Unió Catalanista: "Lo Sometent", "Lo Renaixement", "Los Montañencs", "Catalunya i avant", "Lo Jovent Català-La Falç" i "Lo Triàngol-Llevant". Es decidí també instituir una organització exclusivament destinada a l'ajut dels catalanistes empresonats o perseguïts, "La Reixa", que s'instal·là al mateix local de la Unió Catalanista, al carrer Canuda (252).

En aquesta època es comencen a determinar dos sectors dins la Unió Catalanista: els partidaris de l'actitud de centre, i uns joves que a partir d'entitats creades de feia poc, volien donar al catalanisme un aire radical, combinant així la reivindicació catalanista entre la fidelitat a les Bases de Manresa i l'acció política simpatitzant amb un catalanisme republicà i socialitzant. Ambdós sectors s'oposaven frontalment als plantejaments de la Lliga Regionalista, especialment els se-

gons, que cercaven una nova via per constituir una alternativa al conservadorisme del grup de Prat de la Riba.

També els republicans federals, que havien mantingut una actitud catalanista, gràcies a la direcció de Vallès i Ribot, s'aproparen en alguns aspectes als catalanistes. En aquest procés, cal ressaltar les instruccions de Pi i Margall, des de "El Nuevo Régimen" i el discurs pronunciat als Jocs Florals de 1901. El Consell Regional Federalista de Catalunya publicà un manifest en aquest sentit, que rebé el suport de Pi. Mentrestant, Vallès i Ribot veia amb bons ulls les primeres declaracions republicanes del sector més radical de la Unió Catalanista (253), un republicanisme catalanista que es mostrava crític amb la tradició republicana de la Restauració i que es complementava amb una formulació nacionalista popular i radical. D'altra banda, el sector més catalanista dels federals ja comptava amb la societat "Catalunya Federal", en la que es formà políticament Martí i Julià.

Les noves orientacions del sector partidari d'un catalanisme radical foren inicialment poc compreses des de la direcció de la Unió Catalanista, però poc a poc anaren incorporant-se. S'està iniciant dins l'entitat el canvi d'orientació que volgué portar endavant Martí i Julià. Alguns dels joves radicals van ocupar càrrecs d'importància a la Junta Permanent com Lluís Marsans, Josep Mallofré, Josep Maria Folch i Torras, Pujolà i Vallès. Folguera i Duran, Josep Maria Roca, Àngel Guimerà, Pere Aldavert, no estaven disposats a perdre el temps, com Martí i Julià, amb aquella jovenalla exaltada amb la mirada fixa a trobar la manera de neutralitzar la dissidència de la Lliga Regionalista.

Per altra banda, l'evolució del partit republicà era ben vista, tant pels homes de la Unió Catalanista com pels de la Lliga Regionalista. Es coincidia en la reflexió sobre Catalunya, deixant momentàniament de banda elements de conflicte tan substancials com el programa social progressista i el laïcisme dels republicans federals. En aquest sentit, el llavors president de la Junta Permanent de la Unió Catalanista, Manuel Folguera i Duran, durant el banquet que fou ofert a Pi, declarà:

"Cataluña es autonomista y ama la autonomia de todas las regiones. Quiere para las demás lo que para sí y lo quiere aunque las demás no lo quieran. Si estuvi-

era en poder de Catalunya dar la autonomia a las demás regiones españolas se la daría. Al usar el término de "nacionalidad catalana" no excluimos de esa condición a las otras regiones y para todas las nacionalidades de España quieren los catalanistas los mismos derechos y las mismas prerrogativas" (254)

Bartomeu Robert, a la vetllada de l'Ateneu Barcelonès, manifestà que les idees de Pi eren molt anàlogues a les dels catalanistes i que podia arribar-se a una coincidència, per tal d'aconseguir la implantació d'una autonomia per a Catalunya i les demás regions d'Espanya. Les simpaties del catalanisme amb el federalisme no estaven destinades a quallar en cap aliança tàctica, ja que les diferències de contingut eren força més profundes del que podia semblar a primera vista. D'altra banda, el futur, passava per la contraposició regionalistes-republicans, que havia substituït en el joc de partits al sistema de torn conservadors-liberals, almenys a la ciutat de Barcelona. El més important del nou joc polític a Catalunya -com ha dit MOLAS- és que a partir d'ara "tota política catalana es plantejava com una política d'oposició; republicans, regionalistes, nuclis sindicals. Catalunya es trobava totalment a l'oposició, bé que els remeis proposats per a la reforma de l'Estat fossin distints" (255).

La Unió Catalanista no s'havia sentit mai inclinada a les lluites electorals, però davant l'hegemonia de la Lliga Regionalista tingué de replantejar-se la seva presència en el moviment catalanista. Celebrà una nova assemblea general de delegats, ara a la ciutat de Terrassa, els dies 26 i 27 de març de 1901, on redescobrí la virtualitat de les conclusions que adoptà a Reus el 1893, però que dificultosament portà a terme, a causa del fre manifestat pel sector més apolític de la Unió Catalanista. Revindicà l'oportunitat de concórrer a les eleccions com a mitjà per portar a la pràctica el programa catalanista, tot denunciant, una vegada més, i de manera simultània, el sistema electoral vigent i el món de la política espanyola (256). Tornà a reivindicar, a més, el concert econòmic. POBLET, en comentar els esdeveniments d'aquesta reunió, ens diu:

"Des de la celebrada a Reus, els elements catalanistes, en alguna ocasió, per bé que d'una manera indirecta, han presentat candidats, si més no donant su-

port als homes de les seves preferències entre els aspirants als càrrecs i tothora amb resultats no pas gaire satisfactoris. A l'Assemblea de Terrassa, doncs, a més de controlar les candidatures, es pretén únicament prendre part "en les ocasions i circumstàncies que es consideri que l'esforç ha d'ésser fructuós i la lluita digna i honrada". Almenys aquestes eren les conclusions a què s'havia arribat, així com que "els candidats hauran d'ésser catalanistes i estaran obligats a publicar un manifest electoral en què expressin la seva adhesió a les Bases de Manresa fent constar, a més, que la seva acció com a representants de la terra tindrà per principal objecte la implantació de l'Autonomia de Catalunya tal com la defineixen les citades Bases i els principals estatuts de les assemblees de la Unió". En el mateix acte de Terrassa es van concretar les interpretacions dels acords presos abans a Balaguer sobre finances. Aquells dies sumaven setanta-sis les entitats i els grups adherits a la Unió Catalanista i vint-i-dos els periòdics i revistes escrits en el nostre idioma que es publicaven als indrets més diversos de les terres catalanes" (257).

El 30 d'octubre de 1901, la Unió Catalanista celebra el seu "Consell General" ordinari. Hi són representades 82 associacions, agrupacions i entitats, i 15 periòdics. En total, 97 col·lectius (258). Això implicava un augment de militància força considerable dins el catalanisme, i alhora un significatiu procés de concentració del moviment a Barcelona ciutat i província. La direcció de la Unió Catalanista es renova: Folguera i Duran és substituït per Josep M. Roca, en la presidència de la Junta Permanent. Com a vice-president, Marià Vayreda ocupa el càrrec. El secretari és Manuel Rocamora. Vocals, Ernest Moliné i Brasés, Agustí Gibert i Josep Mallofré. Tresorer: Oriol Martí.

El sector renovador i jove es va imposant. Hi ha un radical canvi d'actitud vers la Lliga Regionalista, considerada com la guanyadora d'una lluita en el si del moviment catalanista. Són considerats "afins" amb la Unió Catalanista (259). El 6 de desembre de 1901, poc després de la victòria de la Lliga a les eleccions municipals de Barcelona, la Junta Permanent de la Unió fa públic un manifest titulat "Al poble català" on es presenta la política de la Lliga -especialment a partir de la defensa de les Bases de Manresa feta per Bartomeu Robert al Congrés- com a

coincident amb la política de sempre de la Unió Catalanista. Va ser publicat pocs dies després a les planes de "La Renaixensa" (260). La reacció de la Lliga, com ha estudiat Colomer (261), fou "fulminant": l'edició del vespre de "La Veu de Catalunya" del mateix dia 8, a la portada, sense firma i sota el títol "La feina dels inútils" considera que la Unió Catalanista està acabada (262).

La Lliga Regionalista es volia desmarcar de les postures de la Unió Catalanista. De tota manera, sembla ser que entre finals de 1901 i començaments de 1902 hi van haver alguns contactes entre ambdues entitats, que no reeixiren tant per la mort d'un interlocutor possible -el Dr. Robert- president de la Lliga com pel fre del sector més ortodox, de la línia més apolítica dels vells dirigents de la Unió.

El 30 de desembre de 1902 es convoca una reunió extraordinària de totes les entitats adherides a la Unió a la ciutat de Barcelona. El sector dirigit per Josep M. Roca aconsegueix imposar-se i es prenen -seguint l'aprovat a Reus i Terrassa-, dues decisions: primer, anar a la lluita electoral a les properes eleccions a diputats a Corts; segon, concórrer-hi juntament amb d'altres elements catalanistes (263). L'1 de gener de 1903, la Junta Permanent envià una circular a totes les entitats adherides en la que recomanava que arribessin a acords amb tots els elements catalanistes de la seva circumscripció per evitar competència de candidats que en definitiva resultarien favorables a l'enemic comú, la qual cosa implicava primar els candidats de la Lliga i en aquest context els de la Unió servirien com a màxim de complement en certes circumscripcions (264). Però la Lliga s'ho va pensar i la iniciativa no prosperà, augmentant l'oposició interna dels joves radicals a la Junta Permanent de la Unió.

El 1904 es separa el sector liberal de la Lliga Regionalista (Ildefons Sunyol, Jaume Carner). La crisi de 1904 afectà també en certa mesura la Unió Catalanista, que va veure com s'aguditzava el conflicte entre els vells dirigents catalanistes i els més joves. A l'Assemblea General de Delegats celebrada a Barcelona els dies 23 i 24 de març del mateix any, sortiren a la llum les dues tendències i les tensions entre elles. Regia l'entitat una Junta Permanent presidida per Domènec Martí

i Julià, des de l'any anterior en què fou elegit per al càrrec pel Consell General de Representants d'11 d'octubre de 1903 amb el suport dels nuclis radicals. Martí i Julià estava dirigint una important tasca de reorientació de l'entitat vers un nou àmbit on hi cabessin "tots" els nacionalistes. Era contrari a les diversificacions del moviment catalanista i volia traslladar a l'entitat una concepció personal del catalanisme com a moviment liberal i democràtic. En aquesta tasca topà frontalment amb els vells elements, que anà apartant successivament (265).

En primer lloc, Martí i Julià adquirí "La Renaixensa" i la dirigí, encara que per problemes econòmics deixà de publicar-se el 9 de maig de 1905. En segon lloc, a l'Assemblea de Barcelona intervingueren com a ponents Ildefons Sunyol i Raimon D'Abadal, el primer liberal i el segon conservador, però els dos polítics; intervencions que varen desplaure el sector intransigent, que abandonà l'entitat. En tercer lloc, el tema de la reunió, la "qüestió social" provocà desconfiança entre els vells elements. Per últim, en quart lloc, l'Assemblea aprovà unes conclusions que significaven de fet l'arraconament dels acords presos en les assemblees anteriors, incloent-hi les Bases de Manresa. Es volia que la Unió Catalanista fos una autèntica plataforma unitària del catalanisme i no només un sector del moviment catalanista.

La crisi de 1904 dins la Unió Catalanista és conseqüència també del pes dels modernistes que s'incorporaren al projecte d'aquesta entitat. De 1881 a 1883, la revista "L'Avenç" ja manifestà des del modernisme una tendència progressista del catalanisme. Fou, però, "Joventut", la revista modernista dirigida per Lluís Via, la que des d'aquest corrent, i amb vida de 1900 fins al 1906 -l'any de la Solidaritat Catalana- s'adhereix a la Unió Catalanista. Aquests homes es senten hereus de la tradició democràtica i liberal d'Almirall. Per tant, la presència de revistes com aquesta posa de manifest els inicis d'un canvi d'orientació que patiria formalment el 1904 la Unió Catalanista. Ildefons Sunyol, el veritable promotor de l'escissió del mateix any a la Lliga Regionalista, col·laborador de "Joventut", plantejà des de la revista l'estratègia de crear una futura esquerra catalanista, disposada a coexistir amb la dreta i a treballar independentment en un idèntic sentit autonomista -coincidència en

el programa mínim-.

L'equip de "Joventut" havia acceptat el programa de les Bases de Manresa, en adherir-se a la Unió Catalanista, però creia que calia plantejar-se la seva revisió per tal que pogués ser el programa comú mínim, acceptat per la dreta i l'esquerra del catalanisme. Els seus punts de vista es feren realitat el maig de 1904 amb ajuda dels dissidents de la Lliga Regionalista, aconseguint triomfar a l'Assemblea de Barcelona.

A partir de l'Assemblea de Barcelona (1904) toparen les estratègies proposades per liberals i radicals dins la Unió Catalanista. Els qui havien abandonat la Lliga, dirigits per Ildefons Sunyol i Jaume Carner del sector liberal, crearen com a primer pas vers un nou partit polític, una publicació periòdica, "El poble català", on hi col·laboraren els modernistes que abans havien estat a "La Veu de Catalunya" i membres sobressortits de la generació més nova, fet que perjudicà "Joventut". Els radicals de "Joventut" -Monegal i Via, especialment- es varen pronunciar per una configuració pluralista del nacionalisme català, i en el seu ja referit afany de fer de la Unió Catalanista el punt de reunió de l'esquerra catalanista que s'estava formant, varen pressionar perquè es suprimís de les Bases de Manresa qualsevol referència a qüestions en les quals diferien un sector i altre del catalanisme. Allà on es pogué arribar, el maig de 1904, fou a l'adhesió global de la Unió Catalanista a un "nacionalisme català" deslligat de tota opció específica en matèries religioses, polítiques i socials (266).

La Unió Catalanista havia adoptat una postura decididament contrària a la diversificació del catalanisme en branques, però malgrat tot, sota la direcció de Martí i Julià, rebé un sentit liberal i obert. Es configurà com una entitat supra-partidista, que volia aplegar en el seu si tot el moviment catalanista organitzat, sense excloure'n cap orientació. En aquest ordre de coses és important veure el pensament de Martí i Julià sobre la Unió i el moviment catalanista per tal de copsar íntegrament aquest "punt d'arribada" de l'entitat, a principis del segle XX (267).

Martí i Julià concebia la Unió Catalanista com a "lloc comú" del catalanisme, que havia de patir el renaixement d'una actuació integral. Seguint l'organicisme, per a ell la Unió representava d'alguna manera, el

poble de Catalunya, que si en un principi fou reaccionari, hauria de desenvolupar-se vers continguts més liberals. Per tant, el catalanisme era abans de tot un moviment social, no un partit polític, potser perquè entenia que encara no havia arribat el moment per constituir-se en partit polític. Malgrat les simpaties per l'esquerra catalanista, liberal i democràtica, que en gran mesura s'aplegava entorn del Centre Nacional Republicà i les oposicions respecte al catalanisme conservador i burgès de la Lliga Regionalista, combregant amb les idees esmentades d'unitat del catalanisme, convidà -tal com hem referit més amunt- Ramon d'Abadal (Lliga) i Ildefons Sunyol (CNR) a l'elaboració de les Bases sobre la qüestió social aprovades a l'Assemblea de Barcelona de 1904.

Martí i Julià fou president de la Junta Permanent, de 1903 a 1916, un any abans de la seva mort, quan, malalt, dimití. El 1905 féu entrar la Unió dins la Solidaritat Catalana, i durant aquests anys aconseguí que tant la Lliga com el CNR hi estiguessin adherits. La preocupació central de Martí i Julià fou que l'entitat no tingués mai el caràcter d'un partit polític, si més no, fins al 1915. Aquesta perspectiva unitària es mantingué fins a l'Assemblea de Tarragona de 1912, però els recels de la Lliga Regionalista s'anaven accentuant en evidenciar-se la proximitat entre la UFNR i les directrius de Martí a la Unió, arran de la crisi dels signants del "Pacte de Sant Gervasi" (1914).

Martí i Julià voldrà convertir la Unió en un partit polític catalanista i d'esquerra amb una forta dosi de contingut socialitzant. Aplicant el mateix organicisme que feia servir per enfocar la qüestió nacional de Catalunya, veia la Unió en tres etapes del seu esdevenir: una primera, la regionalista, exemplificada en les Bases de Manresa; una segona, nacionalista, des de l'Assemblea de Barcelona de 1904 que adoptà la redefinició impulsada per Martí; i una tercera, a partir d'aleshores, quan ja era precís superar la idea de "lloc comú" del catalanisme per entrar plenament dins la contesa política: el 3 de gener de 1915, el Consell General de la Unió aprovà a proposta de Martí un "Missatge" o programa que suposava la redefinició política radical de l'entitat i la seva pràctica conversió en un partit polític, que aplegava el catalanisme d'esquerres, dispers o procedent del republicanisme: Serra i Moret, l'esquerra catala-

nista de Rovira i Virgili, Daniel Cardona. Des de fora, Francesc Macià i Francesc Layret, seguien el projecte amb simpatia, però amb escepticisme (268).

El 1913, Martí reuneix en un volum titulat "Per Catalunya" un conjunt de textos anteriors, des de la seva entrada en la Unió Catalanista, el 1897. En el pròleg que afegí per realitzar l'edició, trobem l'explicació organicista del desenvolupament històric de la reivindicació catalanista, aplicat primer a Catalunya i després per la via de conseqüència lògica, a la Unió Catalanista. Reinterpreta les Bases de Manresa des d'un punt de vista liberal, ja que segons ell, les reunions successives de la Unió havien anat corregint les "deficiències" dels primers temps. El nacionalisme català havia aconseguit un procés d'enriquiment, a partir de tres etapes: la reacció, la perspectiva liberal, per acabar en el socialisme:

"Les Bases de Manresa no son una afirmació nacionalista absoluta, més son una afirmació de llibertat col·lectiva, en forma autonòmica organitzada amb l'Estat, que certament cap esperit liberal pot combatre. Aquesta es llur significació global. En llurs detalls hi ha afirmacions eminentment democràtiques i modernes al costat d'altres senzillament contemporitzadores; mes de reaccionaria no n'hi ha ni una, i sols la passió política ha pogut desfigurar els fets i fer aparèixer les Bases de Manresa, que ni el mateix Pi i Margall no hauria condemnat, com un codi harmònic i retardatari" (269).

Però totes les noves orientacions i iniciatives caurien en el més gran dels fracassos. L'estructura organitzativa de la vella Unió no podia suportar la dinàmica accionada pel petit grup dirigent i l'activitat d'aquest es descabdellà al bell mig de la passivitat del conjunt de l'organització. La falta d'empenta de l'entitat, les crítiques del PSOE al seu programa, la manca de seguiment de les propostes de Martí i Julià, feren que ell mateix, com a president, sol·licités la dissolució de la Unió Catalanista. El Consell General, en sessió de 30 de juliol de 1916 no ho aprovà. El 13 d'agost dimití Martí i Julià com a president.

La història posterior de la Unió Catalanista és un conjunt de successos sense gaire interès, que mostren una existència lànguida de l'entitat fins el 1936 en què desaparegué després d'obtenir un diputat al Parlament de Catalunya -que a més no la representava oficialment- en les eleccions celebrades el 1932. La Unió Catalanista era ja una vella relíquia que havia perdut el tren del futur.

De tota manera, l'entitat encara fa una reforma de les Bases de Manresa per adaptar-les a les necessitats de la vida política del període republicà i autonomista de 1931-39. Fou aprovada el 27 de maig de 1931 i es canvià el títol pel de "Bases per a la Constitució de Catalunya". Les modificacions que s'introdueixen parteixen de la visió de Catalunya com entitat que ha de pactar un "modus vivendi" amb l'Estat espanyol -unitari o no- i només com a perspectiva subsidiària es considera admissible un pacte federal amb la resta de territoris de la Península ibèrica. En relació a la Base 1ª, hom introdueix que "el poder central" gaudirà: de la competència de "relacions internacionals de caràcter diplomàtic" (Base 1ª, a.), "l'exèrcit espanyol de mar i terra, les obres de defensa i l'ensenyament militar de dit exèrcit" (Base 1ª. b.), "les relacions econòmiques d'Espanya amb els altres països, posant-se d'acord amb Catalunya per a la fixació d'aranzels i el ram de Duanes" (Base 1ª. c. -el subratllat és nou, tot i que l'apartat manté el mateix esperit), obres públiques d'interès general (Base 1ª.d.), facultat presupostària, en termes semblants a la redactació originària, però s'afegeix que "El Deute Públic espanyol avui existent vindrà a càrrec de l'Estat; però aquest no podrà crear-ne de nou que obligui a Catalunya sense el consentiment del Parlament Català" (Base 1ª.e.); l'organització de les Corts espanyoles, en les quals Catalunya tindrà els seus representants en proporció al nombre d'habitants; els dits representants seran elegits per Catalunya en la forma que estimi convenient" (Base 1ª.f.); la formació del Govern o del Poder Executiu de l'Estat en el qual Catalunya tindrà la seva representació (Base 1ª.g.), l'establiment d'un Alt Tribunal compost per membres designats per cada una de les nacions o regions de l'Estat espanyol a fi que solventi i resolgui totes les discrepàncies o diferències que sorgeixen entre elles. Les divergències que puguin sorgir de la

interpretació o aplicació d'aquestes Bases seran portades al Tribunal de La Haia o altre que el substitueixi. La sentència o resolució serà obligatòria per a ambdues parts" (Base 1^a.h.).

Respecte al "Poder Català", anomenat així, sense la consideració de "regional", la Base 5 reconeix el Municipi, la Comarca o demarcacions que les circumstàncies imposin, com a entitats territorials bàsiques. La Base 6ª introdueix la preocupació per la legislació social, per part del poder català, i també que aquest emeti segells i paper timbrat, així com que "El Govern Català podrà constituir i modificar tota mena de mitjans de comunicació i d'obres públiques dintre del seu territori i tindrà totes les altres atribucions inherents a la sobirania que no corresponguin al Govern espanyol, segons la Base 1^a. La Base 7ª estableix ara que "Les Corts es formaran per sufragi universal a base del sistema proporcional més rigorós". La Base 10^a, també de nou redactat, estableix que "Les Corts de Catalunya acordaran el nombre d'extensió de les comarques o demarcacions en que hagi de dividir-se el territori català, i els darà la major amplitud possible d'atribucions administratives per al govern dels seus interessos i satisfacció de les seves necessitats...". La Base 11ª introdueix el sufragi universal també per a l'elecció dels càrrecs municipals. La Base 12^a, totalment reformada, diu que "Catalunya tindrà el seu exèrcit i marina guardacostes exclusivament catalans, sota el comandament dels caps de terra i mar, oficialitat nomenats pel Govern Català. La instrucció i veus de comandament militar seran fetes en llengua catalana i la bandera de l'exèrcit de mar i terra serà la catalana". L'esmentada Base segueix dient que "En cas de guerra entre l'Estat espanyol i una potència estrangera no obligarà Catalunya si el Parlament Català no ratifica la declaració de guerra. En cas afirmatiu, l'exèrcit català podrà cooperar amb l'exèrcit espanyol en la forma en que el Govern Català i el Govern espanyol acordin. En cas negatiu, l'exèrcit català es limitarà a guardar el territori de Catalunya de tota ingerència exterior". La Base 14ª insisteix en la facultat d'encunyació de moneda, juntament amb les competències sobre Correus i Telègrafs, sense intromissió del poder central. La nova Base 17ª diu que "Quedaran de propietat de Catalunya tots els bens que l'Estat espanyol

posseeix dins el territori català, així com els Arxius, Museus i Biblioteques que l'Estat espanyol té al seu poder, des del Decret de Nova Planta, procedents de Catalunya". La Base 18ª, recull el règim concordatari entre l'Estat i l'Església, ja que la Base 1ª no té com en la redacció originària de 1892 una disposició transitòria, dient: "Siguin les que siguin les relacions que s'estableixin entre la República espanyola i l'Església, la facultat de resoldre directament amb la Santa Seu les qüestions que afectin els catòlics del territori català, correspon al Govern de Catalunya en el ple exercici de la seva autonomia interna, tal com es vigent en el Dret Polític de les Repúbliques federals de Suïssa i d'Alemanya. Àdhuc en el règim de separació de l'Església i de l'Estat ha de correspondre al Poder Civil de Catalunya, la facultat de formular observacions de caràcter polític a la designació dels alts dignataris eclesiàstics, si, com és general en aquests Concordats de les Repúbliques de post-guerra, fos establerta la prèvia notificació de llurs nomenaments per la Santa Seu. En tot cas, cal establir que han d'ésser catalans els qui exerceixin jurisdicció eclesiàstica pròpia o delegada així com les obtentors de dignitats i prebendes" (270).

En les pàgines precedents hem fet un recorregut històric de la configuració del catalanisme conservador des de finals de la dècada dels vuitanta del passat segle, que es reuneix el 1891 dins la Unió Catalanista, fins a la redefinició del programa polític contingut a les Bases de Manresa (1892) en els anys següents al començament del segle XX. Ara, podríem fer-nos una pregunta: Quin sentit té aquesta evolució històrica que hem presenciada? Ni els suports del catalanisme foren sempre els mateixos, ni les estratègies per portar a terme una política catalanista en aplicació de les Bases de Manresa foren homogènies. Podríem advertir, també, que sempre hi hagué una dreta i una esquerra dins el moviment catalanista organitzat en les diferents plataformes polítiques que es donaren i que la Unió Catalanista no es deslliurà d'aquesta lògica. Fins i tot la patí, ja que es manifestà del

primer signe en els seus començaments i fou tendencialment de la segona orientació una vegada entrat el segle XX.

Aquestes -i d'altres- relativitzacions esdevenen elements indispensables per copsar el sentit de l'aproach que volem portar en les pàgines que segueixen, en esbrinar la significació dels termes del programa polític contingut a les Bases de Manresa i altres textos del període 1891-1899. Les Bases de Manresa són efectivament, la "clau de volta" de tot el programa polític de la Unió Catalanista, ja que reflecteixen el lligam entre pressupòsits ideològics i plasmació constitucional -encara que només sigui com a projecte o Bases d'un futur text constitucional-. Des d'aquestes coordenades, l'estudi de les Bases de Manresa i els altres textos que reberen el segell de la Unió Catalanista es converteixen també en el recurs necessari per descobrir el pensament polític dels homes que s'aplegaren sota aquesta entitat.

CAPÍTOL SEGON: LES BASES DE MANRESA COM A PROGRAMA POLÍTIC.

I. LES CARACTERÍSTIQUES DEL PROGRAMA POLÍTIC

1. Les Bases de Manresa com a programa catalanista.

En el terme "catalanisme" trobaríem formulacions de més gran o menor capacitat reivindicativa, és a dir, que podríem omplir-lo de "regionalisme" o "nacionalisme".

Com hem vist, al llarg dels anys noranta del segle passat, la Unió Catalanista serà l'entitat que aglutinarà el catalanisme conservador i dins de la qual es podrà observar el pas del regionalisme al nacionalisme, especialment a partir de l'embranchida de la línia d'argumentació pràctica, tal com es manifesta ja en l'Assemblea de Balaguer de 1894 i en el "Compendi de doctrina catalanista" de 1895 (1).

El catalanisme, observat des de la perspectiva citada, ha de considerar-se, doncs, com un programa polític. Per a nosaltres el programa polític de la Unió Catalanista es vertebrava a partir de les Bases de Manresa. El caràcter peculiar de l'entitat, la seva feble implantació en la societat catalana -si més no, fins al canvi de segle-, l'especial relació entre els òrgans centrals de la Unió i els elements "adherits", els diversos nuclis a nivell territorial i organitzatiu que presenta, fa, tot plegat, que aquell programa polític vingui clarificat, mediatitzat i en certa mesura, determinat -en la lògica ideologia-praxis o pressupòsits teòrics de la praxi- pel pensament polític dels homes que es reuneixen i que participen en el projecte catalanista de la Unió. Només baixarem a aquest nivell quan sigui exclusivament necessari per a la finalitat indicada limitant-nos generalment a l'estudi dels textos programàtics institucionals.

2. Les Bases de Manresa com a programa polític del catalanisme.

Cal remarcar ara el sentit que donem al terme "programa polític" aplicat a les Bases de Manresa. Penso que seria d'interès parlar, en relació a l'esmentat terme, de quelcom semblant al concepte anglosaxó "policy". Les propostes polítiques de la UC podrien constituir una de les diverses "polícies" que, canalitzades pels diversos grups sociopolítics, pretenen arribar a constituir-se en "polítics" i, en la seva referència -per acció o reacció- envers l'Estat de la Restauració contribuir a la formació d'una mena de "polity" (2). Dit en altres paraules, es tracta de veure les alternatives que els homes de la Unió Catalanista plantejaven en relació al donat políticament en aquell moment. Arribats a aquest punt em sembla il·lustratiu fer venir a col·lació les paraules de SOLOZABAL, quan recentment ha afirmat, en definir el concepte de "política", que s'ha d'entendre com una

"actividad relacionada con la adopción de medidas o decisiones autoritarias sobre el modo de vida de la comunidad. La política tiene que ver con la intervención, la preparación, la participación, la crítica, la oposición, apoyo de la adopción de medidas o la toma de decisiones. La política es, en efecto, una actividad dirigida a reformar o mantener la realidad de un determinado sentido" (3).

3. Les Bases de Manresa com a programa polític reformista.

En aquestes coordenades, la virtualitat reformadora del programa polític de la Unió Catalanista s'evidencia en la mentalitat regeneracionista envers l'Estat espanyol i, en conseqüència, de la mateixa vida sociopolítica catalana. Les propostes programàtiques de la Unió Catalanista es dirigeixen efectivament a reformar (en sentit ampli) la situació existent, que d'alguna manera, sempre toca l'Estat espanyol, però és clar, com diu SOLE TURA:

"no del Estado entendido com complejo normativo situado por encima de las tensiones sociales, universalmente válido, no del Estado entendido com comunidad suprema en la que se desenvuelven armónicamente las diferencias de clase. El Estado es un órgano fundamental de la sociedad dividida en clases sociales y, por lo mismo, el tipo de equilibrio que asegura, la cohesión que mantiene, no son jamás neutros. El estado mantiene la cohesión de una formación social en función de los intereses de las clases hegemónicas. Su doble vertiente -el monopolio legal de la coacción y la organización del consentimiento- opera en el sentido de armonizar los intereses de los diversos sectores del bloque del poder, propiciar su alianza con las clases y capas intermedias, y desorganizar la cohesión de las clases antagónicas" (4).

En aquest sentit, el programa polític de la Unió Catalanista contingut a les Bases de Manresa és el reflexe d'una actitud de reforma-reacció enfront de l'Estat de la Restauració canalitzant i vertebrant interessos de grups socials en certa mesura marginals dins la dinàmica política oficial.

Efectivament, en considerar les Bases de Manresa com a màxim text expressiu del programa polític de la Unió Catalanista podem afirmar que ens aporten el sentit d'una dimensió de canvi, tant en la direcció del catalanisme, com en relació a la vida política catalana i espanyola dominada pels esquemes canovistes i per la dinàmica dels partits del torn dinàstic. L'acció política de la U.C. en aplicació dels postulats recollits a les Bases de Manresa es troba travessada d'una profunda voluntat de reforma. En aquest sentit, el terme "regeneracionisme" utilitzat pels seus homes, rep una significació de notòria voluntat de transformació de la vida política, encara que aquella no es canalitzi necessàriament a través de la participació electoral.

Així, sensibilitzar sobre l'estructura aclaparadora de l'Estat envers Catalunya, de la qual els homes de la Unió Catalanista es consideren els més autoritzats intèrprets, palesa segons ells, la conve-

niència de transformar l'Estat espanyol per fer-lo compatible amb els interessos de Catalunya. Per desenvolupar aquesta idea veiem com les Bases de Manresa es troben dividides en dues parts, que d'alguna manera es corresponen amb la Base primera, per una banda, i la resta, per l'altra. Aquestes dues parts ens posen de manifest la indissociabilitat de l'actuació a l'Estat espanyol i a Catalunya, dos poders, dues realitats connexionades i integrables. Per això, el catalanisme de la Unió, que s'expressa en les Bases de manera inicial -el 1892- no serà superat des de dins de la pròpia Unió, malgrat les formulacions teòriques més aprofundides de la línia d'argumentació pratiana, perquè tenir present l'Estat espanyol és una qüestió imprescindible per arribar a implantar el programa de les Bases de Manresa. El catalanisme vehiculat per la Unió Catalanista a la darrera dècada del segle XIX restarà sempre pendent de l'Estat espanyol i no superarà l'estratègia regionalista, en una actitud comuna de qualsevol programa polític catalanista no separatista. Els homes de la Unió Catalanista s'esforçaran per fer entendre que llur programa no és separatista, malgrat es pogués considerar com a tal des de l'Estat espanyol. L'acusació de "separatista" que en feien els seus detractors des de l'Estat és només conseqüència d'una manca de comprensió del problema català. La Unió Catalanista mai formulà cap proposta separatista, ans al contrari s'esforçà per integrar, dins una dimensió de moviment interregional, el moviment catalanista regionalista, per tal de sostenir una reforma de l'Estat que permetés la implantació del programa catalanista. Ens anticipa, així, una proposta reformista des de Catalunya que podrem observar tanmateix en moments posteriors. (5)

4. El programa polític formal i els interessos de classe.

Ara bé, la consideració del programa polític reformista que ens mereix el programa polític contingut a les Bases de Manresa i per extensió, la resta de textos programàtics de la Unió Catalanista en el període 1891-1899, ens porta a valorar-lo més enllà d'un programa polític

formal, com a portador d'uns interessos concrets, socials o de classe, que són els que es volen vehicular per mitjà de l'actuació política a partir dels textos programàtics. És corrent fer esment a aquests efectes del paper dels "intel.lectuals", i sobretot la reflexió sobre els intel.lectuals orgànics feta per Gramsci (6). Ja hem parlat, en el capítol precedent, de l'extracció social dels homes de la UC i hem afirmat que la majoritària presència de propietaris rurals, professionals liberals, i la poca representativitat dels àmbits burgesos a les reunions de la Unió Catalanista. Entenem que la burgesia catalana, l'alta burgesia industrial i urbana, no es relaciona "orgànicament" -de forma estable, més enllà de conjunturals mesures de pressió- amb el catalanisme, fins que va haver fracassat el projecte polaviejista (7). Però aleshores, de quina classe social són expressió els textos programàtics i el programa polític defensat per la Unió Catalanista? Ja sabem que majoritàriament de classes marginals dins el procés industrialitzador, de classes socials que tenen uns profunds lligams amb el camp català, del qual prenen llurs arrels ideològiques.

La societat catalana de finals de segle és precisament una societat de canvi, d'interacció constant entre el nou món industrial i urbà i el passat agrari, és a dir, que es produeix una assimilació de la mentalitat urbana al camp, lentament però amb consistència. En aquest sentit, entenem que el programa predominantment ruralista de la UC actua per reacció al món industrial, de la ciutat, i topa amb ell, però es troba comunicat: no és un programa ruralista en contra de la ciutat sinó un programa ruralista defensat per homes que tenen profunds interessos a la ciutat com a nova forma de viure, mantenint llurs lligams amb el camp. D'aquí vindrà la flexibilitat estratègica de les seves postures teòriques, puix en definitiva no volen trencar amb el sistema de vida urbà en el qual es troben enquistats. Aquesta mentalitat rural subordinada a un sistema de vida urbà, la podem observar en la dècada dels noranta del segle passat amb fets com el trasllat de "La Veu del Montserrat" a Barcelona per passar a ésser "La Veu de Catalunya" des de 1891; la concentració dels òrgans centrals del moviment catalanista a la ciutat de Barcelona; o l'obra ruralista de Torras i Bages, que no s'entén sense la capacitat de projecció pràctica de les seves tesis des de Barcelona.

L'activitat político-estratègica i la reflexió programàtica de la UC es troba emmarcada dins aquesta lògica de canvi i d'enfrontament entre dos mons recíprocament interaccionats. Això ens permet explicar tanmateix com l'argumentació tradicionalista per ells proposada s'aproparà en la pràctica a un conservadorisme acomodaticí amb el nou ordre, el qual no necessitaran canviar radicalment per la via contrarevolucionària, sinó només corregir, per adaptar-lo, per conciliar-lo amb la mentalitat rural i tradicionalista heretada (8).

II. EL TRADICIONALISME DE LES BASES DE MANRESA

Al meu entendre, el programa polític reformador de la Unió Catalanista té una característica força important: la perspectiva tradicionalista a partir de la qual elaboren el conjunt de les seves propostes polítiques. El tradicionalisme de les Bases de Manresa i altres textos programàtics de la Unió Catalanista determina, quant a la lògica discursiva, tots els elements del programa polític, que són estructurats a partir de l'assumpció d'aquesta línia d'argumentació.

1. El recurs a la tradició i la definició fixista de Catalunya.

Les Bases de Manresa parteixen d'una visió de Catalunya com a realitat natural que és precis restaurar, apel·lant a la tradició i a la història, com a dades conformadores d'aquella. Aquesta "bondat natural" de Catalunya es veu deformatada i distorsionada per un present gens afalagador que inspira el liberalisme i les seves manifestacions centralistes i laïcistes, de les quals es ressenteix Catalunya. Cal alliberar Catalunya d'una situació d'aquest tipus, que no la deixa ser ella mateixa.

Catalunya és entesa d'aquesta manera, com una entitat amb vida pròpia informada pel pas dels segles, amb la qual cosa és possible discernir el que és substancial i el que és momentani o accessori, partint aquí d'una concepció fixista de la realitat nacional: la Unió Catalanista a través de les seves Bases o programa polític es considera intèrpret d'aquella Catalunya de sempre que cal restaurar, una Catalunya que és com un organisme viu, la vida del qual ha d'ésser defensada.

L'argumentació tradicionalista serà molt determinant des de l'escissió de la Lliga de Catalunya l'any 1887 puix servirà per fonamentar tot l'edifici doctrinal que des de llavors s'edificarà i que sostindrà la Unió Catalanista en la dècada dels noranta. Ens fixem aquí sobretot en els anys 1891-1899, els anys de l'existència d'una pretesa

plataforma unitària en el catalanisme conservador. Fixeu-vos que afirmem que és un catalanisme conservador i no exclusivament tradicionalista, ja que l'argumentació tradicionalista es posa, al nostre parer, al servei d'una defensa d'interessos pròpia de la lògica conservadora, la qual cosa ens serveix per separar un tradicionalisme integrista propi de sectors polítics "ultramontants" -com foren els integristes i carlins- d'altres sectors transaccionistes amb l'ordre de la societat liberal-burguesa, que és el que anomenem tradicionalisme conservador dins del que hi podem adscriure la Unió Catalanista, durant els anys noranta del passat segle.

2. El tradicionalisme transaccionista de les Bases de Manresa.

A Espanya el sentit de les transformacions del tradicionalisme -entès més que no pas com a corrent intel·lectual com a línia argumental d'un discurs polític- es troba en gran mesura en la voluntat de supervivència de grups socials i polítics cada vegada més ofegats per la dinàmica política del canovisme. El tradicionalisme per via de transacció hagué de modificar les seves formes d'expressió per esdevenir quelcom amb possibilitats de supervivència dins el sistema canovista. El tradicionalisme antisistema expressat paradigmàticament^{en} el carlisme o des de 1888 també en el partit integrista, exasperat per la "qüestió romana" -el debat sobre la pèrdua de la sobirania papal sobre els Estats pontificis-, la derrota bèl·lica papal de 1870 i la desfeta militar carlina el 1876, anà produint en conjunt una certa moderació de postures (9). Per la seva banda, el tradicionalisme transaccionista, ja sigui el dels anomenats "mestissos" com la "Unión Católica", progressivament integrada en el partit conservador canovista, o les derivacions regionalistes de la perifèria peninsular, el que féu és modificar llurs formes d'expressió per tal de cercar una relativa conciliació amb el canovisme. A Catalunya aquesta és l'estratègia que portaren endavant per exemple els homes del "nucli de Vic" des de la influència de l'Església catòlica una vegada deixà de donar suport a la via bèl·lica carlina: el canvi d'orientació passava per defensar el col·laboracionisme operatiu amb l'ordre liberal però marcant distàncies en l'àmbit dels princi-

pis. Aquesta és, en definitiva, la lògica que el 1892 podem observar en dues dades centrals per entendre aquesta problemàtica: l'aparició de "La Tradició Catalana" de Torras i Bages, i l'elaboració de les Bases de Manresa, on la disposició transitòria de la Base 1ª ens mostra de la mateixa manera que l'obra citada, una intrínseca relació Catalunya-cristianisme en l'ordre dels principis però acceptant formalment l'articulació jurídic-constitucional de 1876 (10).

El regionalisme basc i gallec, especialment les obres de Sabino Arana i Alfredo Brañas respectivament, se situen en una òrbita propera, en tant que les seves reflexions s'elaboren a partir d'una relegació del carlisme i en alguns punts per derivació d'aquest (11). Per altra banda, la iniciativa vaticana, fonamentalment durant Lleó XIII, de restauració tomista i d'apaivagament de les lluites entre els catòlics espanyols -els "íntegres" i els "mestissos"- comportà tanmateix un cert suport als moviments regionalistes. Això facilità la incorporació d'un sector de l'Església catalana al catalanisme, simpatitzant amb el programa global de les Bases de Manresa, participant-hi fins i tot a nivell personal i de definició ideològica i canalitzant per aquest camí una crítica a l'Estat liberal de la Restauració però des del pacte i la transacció colateral.

En aquestes coordenades podem situar la transformació que el tradicionalisme patí a Catalunya a finals del segle passat, al servei del regionalisme defensat per la Unió Catalanista durant la dècada dels noranta. Un regionalisme que per ser tradicionalista fou no solament antiliberal sinó antimodernista, i en aquest sentit penetrat d'una mentalitat arcaïtzant, medievalitzant, lligat a una certa "ortodòxia" sobre la reivindicació catalanista que s'estructurava en la defensa d'una societat tradicional i catòlica, orgànico-corporativa, en un cert enyorament del passat perdut, en una apel·lació a la història com conformadora de la nacionalitat catalana.

En definir les connotacions de la nacionalitat catalana, el programa polític de la Unió Catalanista manifestat des de les Bases de Manresa s'emmarca en una perspectiva de guariment de la societat contra l'Estat: s'argumenta d'alguna manera que la societat és anterior a

l'Estat, a qualsevol tipus d'Estat i que per tant aquest ha de recollir les condicions de vida pròpies de la societat (regió-nació) catalana. El moviment regionalista trobà per aquesta via un camí de legitimitat de la seva activitat i de les seves propostes reformadores de la situació existent. Però a diferència d'altres discursos tradicionalistes no posarà l'èmfasi en instàncies institucionals encarregades de llur defensa, com la monarquia o l'Església: Davant la primera sostindrà l'accidentalisme respecte a les formes de govern, la qual cosa suposarà un canvi d'orientació notable en relació a la defensa de la monarquia dins la doctrina carlina. Quant a l'Església, aquesta es considerarà un element imprescindible del programa polític, però se situarà en un lloc diferent, en l'apoliticisme formal i ubicant-se en l'àmbit de la promoció dels principis de la nacionalitat catalana, connectant-la així amb el conjunt de la societat catalana.

El tradicionalisme de la Unió Catalanista anà quedant, doncs, com un discurs formal una vegada perduda la capacitat instrumental dels elements que des dels orígens d'aquesta línia d'argumentació havia fet seus: la monarquia i l'Església. D'aquesta manera, el tradicionalisme anà buidant-se de contingut propi, anà relativitzant-se per motiu de la transacció amb el nou ordre liberal, burgès i industrial, en una contraposició entre dos mons que en aquests moments es troben juxtaposats a Catalunya.

3. Les transformacions del tradicionalisme: de doctrina a "mentalitat".

El tradicionalisme com a doctrina filosòfica i teològica sorgí del catolicisme francès durant la restauració de Lluís XVIII a França en oposició al pensament il·lustrat, liberal i revolucionari. Afirmava la necessitat de la monarquia i de l'Església, segons ja hem indicat, com els dos elements centrals sense els quals no es podia mantenir la societat tradicional, entesa com a producte de la revelació divina, que d'alguna forma dirigia la història a través de la providència. En aquest esquema, el tradicionalisme acompanyava un cert menyspreu de la

raó, juntament amb l'enaltiment de l'autoritat. En certa mesura, se situa dins dels precedents del pensament irracionalista posterior i de les formes polítiques extremes que d'ell derivaren. El tradicionalisme quant a doctrina filosòfica i teològica fou denunciat pel concili Vaticà I, però això no va impedir un llarg abast de les seves tesis en la mesura que feien referència a la defensa de la societat tradicional i prerevolucionària. Perquè el tradicionalisme implicava abans de tot una concepció de la història i del món en la qual el "moment liberal" era una circumstància passatgera, adjectiva i per això mateix d'una artificiositat que el feia necessàriament erradicable.

En els seus orígens, els pensadors tradicionalistes se situen en la línia contrarevolucionària; Montalembert, Chateaubriand, De Bonald, De Maistre, serien els més significatius en aquest sentit, encara que alguns com Lamennais i la revista "L'Avenir" acaben comunicant el catolicisme amb un cert liberalisme, obrint el pas a una interpenetració d'idees no compartida pels primers. A Catalunya l'anomenada "escola apologètica catalana" (12) amb homes com Roca i Cornet, Quadrado, Ferrer i Sobirana, Aguiló, Rubió i Ors, Milà i Fontanals i en relació amb tots ells Balmes, es troba influenciada pel pensament dels tradicionalistes francesos, malgrat la seva heterogènia ubicació política. De tota manera es desmarcaren del carlisme com a vehicle d'operativitat política i defensaren una certa idea de catalanitat, d'inspiració romàntica, connectant-se així, amb els orígens de la Renaixença literària. Però el que sembla important de destacar aquí és l'existència a Catalunya d'un sector tradicionalista, pluriforme si volem, que no combrega amb els postulats del carlisme, motivat en gran mesura pels nous condicionaments de la societat burgesa que es va solidificant a Catalunya. Seran homes que voldran superar el carlisme i que s'incorporaran a l'esperit de la Renaixença. El minso catalanisme d'aquests primers temps, tot i ésser fortament conservador i també inspirat en el tradicionalisme, no voldrà tenir res a veure amb el carlisme, que consideraven massa estret.

A mesura que avançà el segle es contornejà un pensament conservador a Catalunya, molt lligat als sectors burgesos de la societat catalana, dins dels quals té lloc el moviment de la Renaixença, impregnat

d'inspiracions romàntiques. Entre aquests conservadors catalans, especialment barcelonins, trobem noms tan significatius com Reynals i Rabassa, Francesc Permanyer, Duran i Bas, o Manyé i Flaquer. Políticament es situaren en una voluntat col·laboracionista amb els governs de l'Estat, però els que els interessà és més que res defensar l'ordre social a Catalunya, en un reflex dels seus interessos de classe. Aquest ambient el podem combinar amb un altre de profunda transcendència cultural a Catalunya, el que des de Martí d'Eixalà fins a Llorenç i Barba i Milà i Fontanals, mitjançant la recepció de la filosofia del sentit comú i la reflexió historicista sobre Catalunya, posaran les bases per a la implantació a Catalunya d'una intel·lectualitat conservadora pròpia i de considerable influència en els àmbits burgesos. Ideologia conservadora, catòlica, però acceptant les mutacions motivades per la transformació econòmica i social de l'època. En definitiva, llur conservadorisme s'apartava radicalment del carlisme i del discurs tradicionalista més integrista.

A tots aquests sectors específicament burgesos -que s'esforçaren per associar la Renaixença cultural i literària a llur classe social, realitzant un discurs polític tradicionalista-conservador, d'un tradicionalisme racionalista, no màgic, en la terminologia de TIERNO (15), amb la voluntat de reconduir la bel·licositat carlina- s'hi ha d'afegir el desencís dels sectors més propers a les visions carlines i a l'integrisme polític a partir de la desfeta bèl·lica de 1876 especialment. Juntament amb l'ambient polític conservador burgès es donarà ara una reflexió tradicionalista derivada d'aquests nous sectors polítics que s'integren en el nou tradicionalisme racional, conservador, amb voluntat de transacció respecte l'ordre social burgès. El discurs tradicionalista que des de 1891 realitzarà la Unió Catalanista no és, en aquest sentit, tan allunyat del que en les mateixes dates portaran a terme homes conservadors, tot i que siguin crítics amb la direcció canovista, com Duran i Bas o Mañé i Flaquer. En definitiva, es combrega amb un estat d'esperit romàntic, historicista, amb un conservadorisme amb concessions a la tradició que fa que els elements del discurs polític de tots aquests homes puguin ésser, en cert sentit, intercanviables.

S'ha de tenir en compte tanmateix, la incorporació durant tot el final de segle d'un conjunt de persones formades dins el món conservador especialment barceloní, que s'afilien al catalanisme però beuen de les idees conservadores, ja que són amb les persones d'aquesta tendència amb les que coincideixen, moltes vegades per relacions professionals, de negocis o perquè freqüenten els mateixos llocs de reunió. Els homes de la Unió Catalanista participen d'una mentalitat d'ordre i de conservació social amb els sectors conservadors de la burgesia catalana, que es mouen políticament al voltant dels partits dinàstics, especialment del partit conservador. Podem parlar d'un discurs tradicionalista-conservador d'un abast general, delimitant les diferències entre els dos grups més per qüestions estratègiques que no en les fonts d'inspiració doctrinal. Estratègies que s'aproparen a partir de 1899 amb l'escissió dels catalanistes "evolutius" (Prat de la Riba, Verdaguer i Callís) que es coalitzaren políticament amb els homes del grup del Foment del Treball Nacional. El discurs tradicionalista de la Unió Catalanista a partir de la crisi de finals de segle deixà pas a un discurs clarament conservador, expressat en una acceptació de les regles del joc parlamentari per part de la Lliga Regionalista.

En definitiva, de tot el dit fins ara es desprèn la necessitat de separar conceptualment el tradicionalisme com a doctrina política, que en sentit estricte a finals de segle es podria subsumir en el carlisme i fins i tot en les tesis més modernes, dins d'aquest moviment polític realitzades per homes com Vázquez de Mella (14) i el tradicionalisme com a "mentalitat", que té poc a veure amb els orígens "ultramuntans" de l'argumentació tradicionalista estrictament contrarevolucionària -en la que incideix decisivament la recepció del neotradicionalisme positivista de Taine- i que d'alguna forma es podria entendre com un dels substractes argumentals del discurs conservador, que encara no s'ha després de la lògica tradicionalista. Un tradicionalisme-conservador, no pas un conservadorisme ple que és recelós amb el joc polític liberal parlamentari però que a la llarga es veurà determinat a assumir-ho. Hi ha doncs, una mentalitat tradicionalista, molt diferent de la contrarevolucionària, en tot el món conservador català tant dins com fora dels

partits dinàstics, i que en els moments que ens ocupen afecta significativament la Unió Catalanista.

En definitiva, el discurs polític de la Unió Catalanista i de les Bases de Manresa no és ex novo sinó que reinterpreta part del "foralisme" carlí i l'actualitza en sintonia catalanista.

D'altra banda, se situa fora de l'àmbit del conservadorisme barceloní -malgrat certes concomitàncies pròpies dels sectors conservadors- i, el que és més important, es mou en una lògica d'intercomunicació ciutat-camp que permetrà tot tipus de contacte ideològic entre ambdós àmbits de vida, així com l'aparició d'una burgesia del diner a Barcelona amb íntimes relacions amb una mena de burgesia "rural", totes de procedència agrària, la qual cosa permetrà la recreació dels considerats valors tradicionals de Catalunya, però des d'adscripcions i punts de vista renovats. Aquesta incorporació a nous esquemes comportarà una pervivència específica del discurs tradicionalista en el marc del catalanisme conservador i des d'un punt de vista més general, el recurs a una perspectiva unitària de Catalunya, per fer front a la crisi constant de l'Estat de la Restauració.

En el marc estricte del catalanisme organitzat, l'escissió dels elements conservadors que el 1887 formaran la Lliga de Catalunya i el 1891 la Unió Catalanista, implica un primer intent de reformular el pensament tradicionalista, paral·lelament a l'evolució que des de dins de l'Església catòlica patí aquesta línia ideològica, especialment per obra del "nucli de Vic" i el tàndem ideològic-operatiu format per Torras i per Collell. És la tendència que s'incorpora al que hem anomenat "reacció antialmiralliana", una postura que pel que fa als orígens del posicionament polític de Bofill i Mates ha estat estudiada per Jordi Cassasas (15).

Ja hem vist en la part primera d'aquest treball com davant de les formulacions dirigides per Almirall s'edificà el regionalisme conservador, tant el que desembocà en la Unió Catalanista (entre 1887 i 1891 en un primer moment), com el que no es deslligà del tot de l'esquema canovista (Mañé i Flaquer i Duran i Bas).

Pel que fa a la Unió Catalanista, el tradicionalisme que s'incorpora a les Bases de Manresa rep una forta influència del "nucli de

Vic" i de les reflexions que es desenvolupen en el si del setmanari "La Veu del Montserrat", on Torras i Bages i Collell entre d'altres, deixen la seva càrrega ideològica, que tindrà fins i tot una considerable repercussió en els nuclis burgesos barcelonins. Una relació que ens mostra especialment Narcís Verdager i Callís, representant de "La Veu" a Barcelona i, juntament amb Collell -que va mantenir una assídua correspondència amb Mañé i Flaquer- el responsable dels contactes de Vic amb el conservadorisme barceloní. El traspàs de les orientacions tradicionalistes renovades i transaccionistes de "La Veu", de Vic a Barcelona es féu efectiu quan Verdager i Callís i Collell publicaren en aquesta darrera capital "La Veu de Catalunya" com a setmanari a partir de 1891.

La perspectiva tradicionalista de les Bases de Manresa és en part deutora de la reflexió transformadora dels vigatanistes. El més destacable és, de tota manera, la innocul.lació d'una construcció ruralista de la societat en un moment especialment sensible pel que fa al camp català. L'any 1892, els efectes de la fil.loxera ja eren definitius, i havien reduït les exportacions vitícoles a la meitat i fet extraordinàriament onerosa la reconstrucció de les àrees del vi. Una crisi agrícola que sensibilitzà els propietaris rurals davant de la seva pròpia inestabilitat, posant-se en dubte seriosament la distribució de la propietat de la terra fins llavors. Pensem en aquest sentit, en la creació el 1892 a Reus, de la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya, o la gran importància que assolí entre 1891 i 1896 la Federació Espanyola d'Obrers Agrícoles de la Regió Espanyola directament enfrontada amb l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Una situació que es féu especialment crítica a partir de 1892, any en què s'acabà el Tractat Comercial amb França, i encara més el 1899 quan els efectes de la fil.loxera s'agregujaren amb el conflicte colonial. En aquest moment, el conflicte entre propietaris i pagesos es convertirà en lluita oberta: una lluita que implicava per part de la pagesia reivindicacions com la fixació de la redempció del cens i dels contractes de rabassa morta o l'assegurament d'un sistema jurídic que aconseguís l'accés a la propietat.

Però la crisi del camp català anava acompanyada -en la lògica d'intercomunicació urbano-rural a què ens hem referit reiteradament- d'un trasbals considerable de les àrees urbanes, especialment Barcelona, que va patir un creixement desmesurat des de 1888, amb les condicions de proletarització subsegüents, que propiciaven el desenvolupament del moviment obrer organitzat, i fins i tot, a partir dels inicis de la dècada dels noranta de l'augment de les accions anarquistes directes.

En aquest context, que suposava un fort trencament de les formes de vida tradicionals, se situen les propostes regionalistes conservadores des del conservadorisme barceloní a les postures renovadores del tradicionalisme realitzades per obra del "nucli de Vic". Fou a finals de segle, amb les conseqüències de la crisi colonial i el reagrupament de les forces catalanistes quan aquestes darreres trobaren un nou camí de sortida per obra de l'estratègia pratiana, un regeneracionisme de l'anquilosada vida política espanyola a partir del foment i defensa dels valors nacionals de Catalunya des d'un punt de vista tradicionalista renovat, en consonància amb una resposta activa i defensiva a l'esmentada crisi per part de les classes dominants a la ciutat i al camp. Un catalanisme polític que anava deixant de banda les perspectives romàntiques i historicistes de les Bases de Manresa per passar a plantejar una renovació dinàmica de les pràctiques polítiques espanyoles que permetessin la reconstrucció de Catalunya, el replegament sobre la "regió" per implantar un sòlid ordre social.

Les primeres formulacions de Prat de la Riba, en sentit nacionalista, encara que en el si de la Unió Catalanista, estaven abocades, per la pròpia dinàmica interna de l'entitat a gaudir de profunda difusió fora d'aquesta, justament quan la burgesia industrial catalana s'apropà al grup renovador dirigit per ell a fi i efecte de cercar-hi els continguts programàtics de la seva política.

El discurs tradicionalista que des d'un programa inicial contingut a les Bases de Manresa portà a terme en la dècada dels noranta la Unió Catalanista, trobà com a concreció i desenvolupament en regeneracionisme del canvi de segle, i en definitiva, la línia d'argumentació pratiana, durant l'etapa de la plataforma unitària, que és quan realment es preparen mentalment les propostes polítiques del futur

nacionalisme conservador, que no s'entenen sense aquesta etapa prèvia.

El nacionalisme pràctic i l'actuació política del sector "evolutiu" de la Unió Catalanista superaria en definitiva, els punts de vista estrictament regionalistes i tradicionalistes de les Bases de Manresa. En menys de deu anys, el catalanisme conservador havia anat molt més enllà i deixat en l'oblit les primeres formulacions, les de les famoses Bases de Manresa, i estava disposat a practicar tot un programa de reformes concretes i efectives. Ràpidament, doncs, les Bases de Manresa passaren al món dels precedents i de les primeres formulacions; passaren, en definitiva, a la Història.

III. ELS TERMES FONAMENTALS DE L'ARGUMENTACIÓ TRADICIONALISTA DE LES BASES DE MANRESA

Hem defensat a les línies anteriors que el programa polític de la Unió Catalanista expressat fonamentalment a les Bases de Manresa com a màxim text reivindicatiu de l'entitat que ens ocupa es troba re-
sidentiat en una lògica argumental tradicionalista. D'un tradiciona-
lisme que, a diferència del contrarevolucionari i doctrinari de base
integrista conduït majoritàriament pel carlisme, manifestà la voluntat
de cercar un "modus vivendi" amb l'Estat de la Restauració i llurs
connotacions liberals. Parlem així, d'un tradicionalisme conservador,
un tradicionalisme posat al dia, oferint noves sortides, emmarcant-lo
i conciliant-lo amb el nou ordre liberal, malgrat que sense perdre de
vista la perspectiva crítica davant d'aquest .

1. Les Bases de Manresa o "Bases per a una Constitució Regio- nal Catalana": el concepte de constitució.

Les Bases de Manresa, el títol oficial de les quals és, "Bases per a una Contitució Regional Catalana", volen ser, en efecte, les bases orientadores d'un text delimitat com una constitució de ca-
ràcter històric i tradicional, en oposició a una constitució racional
i normativa, si seguim en aquest punt la terminologia emprada per Gar-
cía Pelayo (16). La falta d'interès per concretar les Bases respon a
una desconfiança respecte a la virtualitat operativa de les constitu-
cions escrites. S'expressà d'aquesta manera la gran tensió entre ra-
cionalisme i sistema propi del constitucionalisme liberal i el factor
historicista com a producte de continuïtat de la societat, del poble
entès com a totalitat orgànica que es manifesta constantment en el
seu esdevenir. Les Bases de Manresa reflecteixen aquesta darrera ori-
entació. No volen ésser una "constitució de paper" des de l'òptica

historicista-tradicionalista, sinó les Bases programàtiques d'una futura constitució que hauria de recollir i positivitzar les característiques tradicionals del poble català. En aquesta lògica, les Bases pretenen reformar l'estructura centralista de l'Estat que aclapara Catalunya i no li deixa expressar el seu caràcter històric-natural. Per això, en la mesura en què s'enfronten amb la realitat de l'Estat espanyol i les seves manifestacions centralistes, com a via prèvia per a la instauració subsegüent del programa catalanista concebut com a revitalitzador de les notes naturals, de la vida pròpia i lliure de Catalunya, parteixen d'una reflexió de l'Estat com entitat aliena a Catalunya, quelcom artificial i modificable, reformable perquè Catalunya pugui expressar-se com el que és, segons ho demostra la tradició i la història.

Però el que ens interessa destacar ara, és que des de l'òptica tradicionalista no cal escriure tota la constitució històric-tradicional, que és en definitiva la vida del poble, ja que és en tot cas un reflexe, però no esgota totes les possibilitats de la seva manifestació ontològica. Es la mateixa desconfiança que caracteritza el pensament tradicionalista en relació a la llei escrita. Podem situar així la motivació de la no-concreció i desenvolupament de les Bases: no calia fer-ho perquè tampoc es creia en la bondat de tal operació. D'altra banda, aquesta vida del poble que és producte lliurat per la tradició dona una dimensió específica al concepte de sobirania entès com element legitimador del poder polític. Parlarem tot seguit d'aquesta categoria conceptual, relacionant-la en el marc de la realitat constitucional que fou vigent a l'Estat espanyol des de 1876: la constitució canovista.

2. El concepte de sobirania a les Bases de Manresa.

La constitució de 1876 recollí el principi clàssic del liberalisme doctrinari, de sobirania compartida pel rei i les corts, tal com es pot observar a l'article 18 on afirma que "La potestad de hacer las leyes reside en las Cortes con el Rey", i també en el preàmbul quan diu que el rei Alfons XII "por la gracia de Dios, Rey contitucional de Es-

paña; a todos los que la presente vieren y entendieren, sabed: Que en unión y de acuerdo con las Cortes del Reino actualmente, hemos venido en decretar y sancionar la siguiente Constitución de la Monarquía Española". Estem davant de la conjunció del principi monàrquic i el de sobirania nacional, pròpia del liberalisme doctrinari. Es rebutja formalment la idea de sobirania nacional per passar a legitimar-la en una mena d'esperit nacional, en la nació entesa com a successió de generacions, de connotacions organicistes. El resultat d'aquest procés és fortament conservador, en la mesura en què s'apel·la a una "constitució interna de la nació espanyola" forjada al llarg dels segles, immutable, situada al marge del debat polític. Però a diferència de la tesi tradicionalista que nega tota legitimitat a qualsevol altre element que no sigui el derivat de la història, el liberalisme doctrinari defensa -en paraules de CROCE (17)- una concepció "històrico-liberal" de la constitució i de la vida política, pròpia d'un liberalisme modul·lat per l'acció d'una burgesia que té por tant de l'absolutisme com de la democràcia i que intenta definir un model constitucional aprofitable per als seus interessos (18).

En aquest àmbit d'idees podem comunicar la constitució de 1876 amb les Bases de Manresa. La tesi de la sobirania compartida entre el rei i les corts la trobem a les Bases de Manresa en la base 1ª -dins les disposicions dedicades al "poder central"- la qual estableix una sobirania compartida pel Rei o Cap d'Estat (perspectiva accidentalista) i l'Assemblea composta dels representants de les Regions.

Es el concepte britànic King in the parliament, adaptat al constitucionalisme espanyol en la fórmula "las Cortes con el Rey", que s'observa a l'art. 12 de la constitució de 1837, l'art. 12 de la de 1845, i al ja citat art. 18 de la constitució de 1876. Com assenyala encertadament MOLAS en comentar aquest punt de la Base 1ª, hi ha un profund contrasentit entre l'afirmació de l'antiparlamentarisme d'origen tradicionalista i l'afirmació de la separació de poders amb una posició del parlament que no presenta cap variació substancial de plantejament en relació a les monarquies doctrinàries espanyoles decimonòniques. Però, com segueix el mateix autor, aquest contrasentit pot arribar a comprendre's si valorem qui era l'enemic polític del catalanisme:

"El mal del sistema político español (parlamentario) es que el Gobierno domina totalmente la vida política: no existe poder judicial independiente, sino ligado a él; no existen unas cámaras conformadas por la voluntad del cuerpo electoral, sino creadas por el gobierno. No existe en realidad un rey activo en política sino puramente "constitucional". ¿Y no existiría también una esperanza táctica de apoyo de la realeza para modificar el régimen existente? ¿No existe la esperanza de un apoyo del rey para sacudirse el yugo de los "políticos" y "caciques" y regenerar el Estado con el apoyo de la sociedad? Ni el rey es un enemigo para el catalanismo, ni el enemigo real, aunque se afirme por la base teórica del tradicionalismo, es el parlamentarismo, sino la fórmula del parlamentarismo adoptada" (19).

D'aquestes consideracions en podem obtenir una dada més per afirmar el caràcter transaccionista del tradicionalisme de les Bases de Manresa i del pensament polític recollit en els textos reivindicatius de la Unió Catalanista.

La crítica al parlamentarisme és una crítica no al principi parlamentari com a tal, sinó a la seva manifestació en aquell moment, amb les conegudes desvirtuacions oligàrquiques i caciquistes, participant en aquest sentit de la crítica regeneracionista de l'Estat espanyol. En aquest ordre de coses es recorre -com ho farà en moltes ocasions la Unió i les més sobresortints entitats adherides, com la Lliga de Catalunya- al Rey o després de la seva mort a la reina regent, com a instància per damunt dels partits i del funcionament del parlamentarisme liberal (20). Perquè el que interessa als homes de la Unió Catalanista és reformar l'Estat espanyol per poder restaurar la sobirania originària de Catalunya, fent de l'Estat espanyol un aparell dòcil per a la implantació del programa catalanista. Anem a parar així, a la base 6ª, on es defensa la sobirania originària de Catalunya, producte del desenvolupament històric, ja que si la sobirania a nivell espanyol resideix en les regions representades en una assemblea que comparteix el poder legislatiu amb el Rei o Cap d'Estat, a nivell regional-català resideix a Catalunya en el sentit de poble català concebut com un ésser orgànic, format per estaments i corporacions a l'estil tradicional medieval. Aquesta és, tanmateix, l'opinió de MOLAS, qui afirma que les Bases de Manresa en definir-se accidentalistes estan obviant el tema

central de la residència de la sobirania, ja que "se piensa en una voluntad española formada a partir de las regiones y una soberanía regional residente en los individuos organizados en gremios. No existe problema porque, en el fondo, no se entra en la concepción liberal, en la problemática teórica del liberalismo. Fuera de ella, en la problemática del tradicionalismo, del corporativismo medievalizante, el problema teórico no existe" (21).

El tradicionalisme de les Bases de Manresa dóna lloc a la possibilitat d'una interpretació relativitzadora del principi de sobirania. Però, en definitiva, el que s'ha de tenir en compte, en la nostra opinió, és la voluntat programàtica des d'aquesta lògica tradicionalista, d'instaurar un Estat compost o un Estat unitari però no centralista. Un sistema polític amb connotacions fins i tot pre-estatistes -poc importa aquest punt- que permeti en paraules que recull la ja citada base 6ª, que Catalunya sigui "soberana en son govern interior". Els continguts d'aquesta sobirania entesa com facultat d'autogovern d'un grup social vénen informats per les fonts tradicionalistes del discurs polític, però en aquest procés l'enfrontament sobre el model d'Estat queda en un nivell secundari. La reflexió catalanista de les Bases de Manresa és una reflexió que només toca l'Estat com a impediment real per a la implantació del programa catalanista. Tampoc no es reflexiona sobre un Estat català, ans al contrari, la restauració de la sobirania originària de Catalunya informada per la tradició i expressada per les forces socials que la desenvolupen, topa amb un Estat espanyol real amb qui es vol cooperar, regenerant-lo per fer viable la implantació de tot el programa catalanista, legitimat a partir del que estableix la base 6ª. Per això, el discurs tradicionalista de la Unió Catalanista es complementa amb una proximitat al discurs conservador, que és la nostra tesi en aquest punt, partint d'una intenció de negociació i cooperació amb el conservadorisme canovista. Per aquest camí veiem la moderació de les postures catalanistes conservadores més enllà de les possibles reivindicacions teòriques més extremes de caire verbal.

3. El concepte d'autonomia.

Creiem que en el pla teòric, la reflexió tradicionalista sobre Catalunya no descansa sobre el concepte de sobirania (en el sentit liberal), sinó en el concepte d'autonomia. Autonomia dels organismes naturals, de la Catalunya naturar per regir-se per ella mateixa, que és l'òptica amb què el pensament tradicionalista afronta el problema de l'autogovern. En aplicació d'aquesta idea Catalunya ha de tenir el conjunt de facultats que permetin el ple desenvolupament del seu ésser natural, entès natural igual a històric, i històric com a reinterpretació del passat en funció dels interessos del present. Aquest és el sentit del Missatge de la Junta Permanent a l'Assemblea de Manresa per part de Lluís Domènech i Montaner en presentar el projecte de Bases i afirmar que el que pretenen és restaurar "l'antic esperit autonòmic de Catalunya", retornat-li "l'autònoma vida política que li pertany i necessita" (22). Joaquim Riera i Bertran en defensar la totalitat del projecte de Bases també afirmà, seguint la mateixa orientació, que "lo que de moment importa és... posar-nos d'acord respecte a lo substancial i ineludible: la vindicació de la pàtria, la restauració de sos germans de nacionalitat, la soberania de que es veu despullada i que a dreta llei li correspon" (23). La mateixa postura seguí com una constant en el discurs polític dels homes de la Unió Catalanista. Així a l'Assemblea de Reus, el 1893, Emili Saguer i Oliver afirmà: "Sigui-nos permès demostrar, encara que molt a la lleugera, que el voler tal qual els regionalistes ho pretenem, que Catalunya torni a ser Estat autònom, i per consegüent, independent, i no diem pas Nació perquè aquest caràcter és impossible que el perdi, a pesar de tots els poders de la terra, i per tant amb facultat per a dictar-se ella mateixa ses pròpies lleis" (24).

Aquesta reivindicació autonòmica de Catalunya, com un ésser viu que té dret a manifestar la seva vida pròpia podem tornar-la a veure a l'Assemblea de Girona de 1897, quan, en el marc de les "Declaracions del catalanisme en les presents circumstàncies", és a dir, com a conseqüència de l'aplicació de la llei de suspensió de garanties a la província de Barcelona, arran dels fets que seguiren al lliurament

del Missatge a S.M. Jordi I Rei dels Helens, s'afirma: "Catalunya té personalitat pròpia i ben definida que li determinen son idioma, sas lleis, sas costums i sa història, i que no han lograt destruir los esforços que de més de tres segles ençà, en nom de l'absolutisme primer, i en nom de la llibertat després, se venen fent per a desnaturalitzar-la; Catalunya subsisteix com a tal, sense perdre sa unitat i son caràcter, malgrat la divisió artificial en províncies, que subordinada tan sols a mires burocràtiques, no serveix més que per a sembrar recels i antagonismes; i Catalunya en son esperit d'avençament i en sa aspiració tradicional al desenrotlló progressiu de sa activitat, no sols no troba dins les lleis d'ara el necessari esplai, sinó que ha de lluitar amb obstacles casi sempre insuperables. Catalunya, doncs, que per raó de sa personalitat te perfecte dret a sa autonomia, reivindica les facultats que li detenta el centralisme i de les quals abusa el fill d'aquest, el monstruós caciquisme, maquinador i causant d'immoralitats i perversions de tota mena" (25).

La perspectiva autonomista es lligà de bon començament a l'argumentació tradicionalista de la Unió Catalanista. Potser a mesura que passaven els anys i ja entrats en el segle XX, l'entitat anà veient com les posicions inicials restaven superades pel plantejament conservador-parlamentari de la Lliga Regionalista o altres grups polítics catalanistes que canalitzaven la reivindicació autonòmica al marge de la lògica programàtica de les Bases de Manresa. De tota manera, el 1901 els vells dirigents de la Unió encara no havien patit el desfenestrament que pocs anys després portaria al canvi d'orientació radical de l'entitat, aconseguint que en l'Assemblea de Terrassa d'aquell any, dins de l'apartat destinat a recollir els principis generals interpretadors i aclaridors dels acords sobre intervenció electoral establerts a Reus el 1893, establissin les següents afirmacions que en la meua opinió se situen en la dinàmica clàssica de reivindicació autonòmica d'inspiració tradicionalista que ja hem vist en moments anteriors, amb apel·lació a la història, a la moralitat, a la naturalesa: "el fi del Catalanisme, al mateix temps que l'assoliment de l'autonomia de Catalunya es la purificació i normalització dels usos, costums i funcions socials i de la política a Catalunya per a esborrar per a sempre més defectes i perversions que avergonyeixen i enfonçen, perquè degraden,

fent que en lo poble català totes les manifestacions de la vida social sian las dels pobles honrats, ..." (26). De la mateixa manera afirmen un xic més endarrera que els candidats catalanistes que la Unió presentí, han d'acceptar els principis consignats a les Bases de Manresa "fent constar que la seva acció com a representants de la terra tindrà per principal objectiu la implantació de l'Autonomia de Catalunya, tal i com la defineixen dites Bases i els principis estatuits per les Assemblees de la Unió, en lo que aquestos tenen de substancials o sia en quant consideran a Catalunya com a unitat ètnica indivisible i es refereixen a la seva autonomia en tots los ordres" (27).

Veiem doncs, com la reflexió sobre Catalunya manifestada per la Unió Catalanista en els seus textos programàtics parteix d'una reivindicació d'autonomia per a Catalunya en el context d'una crítica a l'Estat espanyol per les nostres centralistes i desnaturalitzadores de la vida política. En reivindicar l'autonomia de Catalunya pretenen transformar l'Estat espanyol i fer-lo penetrable per llur programa. Un programa que ja en les Bases de Manresa rep una profunda càrrega tradicionalista i que s'estén a la resta de textos del període, ja que és la línia argumental dominant en el si de la Unió Catalanista, si més no en els anys noranta.

4. L'organicisme a les Bases de Manresa.

A les Bases de Manresa, Catalunya apareix com un tot orgànic, sense fissures ni classes socials -en sentit liberal-. Catalunya té, així, un destí propi, al marge dels ciutadans els quals no estan legitimats per definir Catalunya, car d'alguna manera aquesta ja existeix abans o en un altre ordre de coses que ells. Els ciutadans, organitzats corporativament en el sentit tradicional medieval, expressen de forma concorrent els diferents interessos de Catalunya. És la idea tradicionalista dels cossos intermitjos entre la societat i l'Estat. Aquesta visió organicista-corporativista la podem observar a la base 5ª, referent a l'organització del poder regional català, en dir que

"La divisió territorial sobre la que es desenrotllarà la gradació jeràrquica dels poders governatiu, administratiu i judicial, tindrà per fonament la comarca natural i el municipi", en la base 6ª, en afirmar que "Lo poder legislatiu regional radicarà en les Corts Catalanes que deuran reunir-se tots los anys en època determinada i en lloc diferent. Les Corts se formaran per sufragi de tots los caps de casa, agrupats en classes, fundats en el treball manual, en la capacitació o en les carreres professionals i en la propietat, indústria i comerç, mitjançant la corresponent organització gremial en el possible que sigui", en la base 7ª, que estableix la introducció de jurisdiccions especials com la "industrial i de comerç" -una de les jurisdiccions suprimides pel decret d'unificació de furs de 1868-, en la base 10ª que afirma que "Se reconixerà a la comarca natural la majot latitut possible d'atribucions administratives per al govern de sos interessos i satisfacció de sas necessitats. En cada comarca s'organitzarà un Consell nomenat pels municipis de la mateixa, que exercirà les citades atribucions " (en desenvolupament de la base 5ª ja citada), en la base 11ª, que diu que "Se concedirà al municipi totes les atribucions que necessita per al cuidado de sos interessos propis i excludius. Per a l'elecció dels càrrecs municipals se seguirà el mateix sistema de representació per classes adoptat per a la formació de les Corts" (28).

En el mateix sentit s'ha d'entendre l'acord de l'Assemblea de Reus sobre la presentació de candidatures a les eleccions municipals "que representin les forces vives del país, essent compostes per les persones més significatives i acreditades en la propietat, la intel·ligència i el treball" (29), o l'acord de Balaguer quan en el principi general VII afirma que "La distribució o repartiment de les contribucions se farà sempre dintre d'una organització gremial que deu reposar sobre la doble base del territori i de la classe de contribuents a qui respectivament afecti" (30). Igualment, a Balaguer es recull una previsió sobre els béns comunals, un dels que van ser objecte de la política desamortitzadora: "Los Municipis seguiran posseint tots els bens que en l'actualitat son de sa pertinenca, devent ser-los-hi tornats aquells de que hagin sigut desposseits en virtut de les lleis desamortitzadores i estiguin en mans de l'Estat" (31), però sense posar en dubte, potser

per inviable políticament, la nova propietat burgesa, excepte en el cas dels monuments públics adquirits per particulars en virtut de les lleis de desamortització per als quals s'estableix a l'acord sobre monuments públics de l'Assemblea d'Olot que "seran recobrats per lo Poder Regional, mediant lo just reintegro". Els mateixos principis s'acorden en aquesta reunió per als monuments de tipus religions, convents i monestirs, afirmant que el poder regional es posarà d'acord "amb lo poder eclesiàstic per a que els monestirs i convents recobrats amb arreglo als principis anteriors, que encara sian apropiats per a la vida monàstica, siguin retornats a les Ordes religioses a las que havien pertenescut, amb tal de que aquestes conservin l'antiga organització regional o tornin a restablir-la, o a aquellas altres modernes que es considerin més idoneas dintre d'aquesta idea" (32).

La perspectiva estamental i corporativa torna a aparèixer entre els acords de Girona el 1897: "Volem Corts Catalanes, no sols per a estatuir legislació civil sino tot quan se refereix al règim intern de la nostra terra, puix sols així l'autonomia a que tenim dret pot ser completa. Volem Corts Catalanes que representin directament al poble en sos diversos estaments, i per a que aquesta representació sia una veritat, ja que no es avui possible ni tal volta convenient restablir la vida corporativa de la manera que els nostres avantpassats la tenien organitzada, creiem com digueren les Bases de l'Assemblea de Manresa, que les Corts s'han de formar per sufragi de totes les classes socials des de les més altas fins a les més treballadores, mitjançant la corresponent organització gremial en lo que possible sia" (33).

Estem davant de la consideració de Catalunya com un organisme, com un cos viu, com una unitat indivisible, amb una visió de la societat a l'estil tradicional medieval, quelcom semblant a la configuració social estamental-corporativa, que rep el segell inspirador de les fonts ideològiques tradicionalistes. Aquesta concepció portava a defensar el sufragi orgànic i a anar en contra del sufragi universal, introduït a l'Estat de la Restauració el 1890.

Des d'aquests criteris cal restaurar, doncs, el model de societat que va florir durant l'edat mitja. L'edat mitja és l'època de les corporacions, dels estaments socials, del sufragi orgànic, l'època també en què tots aquests criteris es podien observar a Catalunya, una Ca-

talunya que ve així determinada per la història. I una història que se'ns mostra ordenada, assenyada, amb valors propis, valors elevats ara a la categoria de programa polític.

L'organicisme tradicionalista servia, d'aquesta manera per fer front a l'individualisme burgès i el concepte de nació basada en paràmetres no orgànics. Podem situar en aquest context els tres grans corrents organicistes que es desenvolupen a finals del segle XIX. Krau-sistes, catalanistes i neotomistes, que critiquen tant l'individualisme liberal com el socialisme inorgànic (34).

Les construccions organicistes de la societat són molt antigues. Les teories medievals de la societat constitueixen un dels moments culminants de l'organicisme. Tomàs d'Aquino, Baldo de Ubaldis, Marsilio de Pàdua, N. Cusa, entre d'altres parlen d'una societat considerada com un corpus, com un organisme viu que es manifesta i s'estructura en estaments, gremis, corporacions. Podem considerar que al segle XV l'aparició de l'Estat modern, va trastocar l'ordre anterior en la mesura que la sobirania de l'Estat produirà un procés de centralització, de superació de la poliarquia medieval vers la monarquia de l'Estat absolutista (35). Els teòrics escolàstics i juristes espanyols de la contrareforma especialment, F. Suárez i Vitoria descendents de l'escolàstica medieval, reflexionaren des d'una concepció organicista de l'Estat, més que de la societat, puix els seus condicionaments històrics són profundament estatistes. En el De legibus de Francisco Suárez podem llegir: "el poder natural de dar leyes humanas no se da en los hombres considerados individualmente ni en una multitud agregada sólo accidentalmente, sino en la comunidad en cuanto unida moralmente y ordenada a formar un cuerpo místico (unum corpus mysticum) del cual resulta como una propiedad suya" (36). Eren esquemes, que des d'una reflexió sobre l'Església s'estenien a la societat i a l'Estat, impedit al mateix temps, l'entrada al lliure arbitri individual, impulsats per la Reforma protestant.

L'individualisme liberal i la teoria del pacte social com a font de legitimació del poder polític entre individus considerats lliures fou un segon moment en la tendència per trastocar les concepcions organicistes de la societat i de l'Estat elaborades dins les coordenades escolàstiques. Locke o Rosseau se situen en aquesta línia. L'organicisme restava, a partir d'aleshores com una perspectiva crítica de l'individualisme,

especialment de l'individualisme que subjacia a l'Estat lliberal.

L'organicisme romàntic i historicista de connotacions idealistes que es desenvolupà en Alemanya s'orientà a desqualificar la teoria individualista liberal que havia quedat consagrada i positivitzada per les revolucions burgeses. Möser, Herder, Fichte entre d'altres, amb llur reivindicació de la tradició nacional germànica obren les portes a altres reflexions profusament organicistes de Gentz, Baader, Schlegel, Görres, Kleist, Müller, Savigny o Albert Schäle -aquest últim d'especial incidència en Prat de la Riba-, els quals elaboren una concepció orgànica de la societat i de l'Estat, des de l'idealisme i l'historicisme, amb simpaties envers el medievalisme, en definitiva, cercant-hi factors de contraposició als principis de la revolució francesa, considerats expressió de la màxima abstracció. Hereva d'aquesta orientació és l'escola de doctrinaris alemanys que reelabora l'organicisme des d'una posició deista i liberal. És l'escola dels krausistes i especialment l'obra d'Ahrens, que tingué una important influència a Espanya, especialment a través de la Institución Libre de Enseñanza.

També fou organicista la reflexió sobre la societat i l'Estat formulada pels restauracionistes immediatament després de la revolució francesa des de principis del segle XIX. Es tractava, segons ells, de restaurar un cert "principi d'autoritat" encarnat en dues grans institucions que podien vetllar per ell: la monarquia i l'Església. És la línia dels doctrinaris francesos de la contrarevolució.

Però la formulació organicista afectà també i de forma molt determinant les teories sociològiques que en el marc del positivisme emergeren a finals del segle XIX. A l'empara de l'aparició de la sociologia positiva de Comte i Littré, i dels avenços de la biologia, es feren intents força reeixits per traslladar els esquemes d'organisme biològic a la societat. En aquest ordre de coses tenim molt especialment l'obra de Spencer, qui en el seu assaig "The social organism" (1860) establí una estreta analogia entre l'ésser viu i la societat. Ajudada pel desenvolupament del darwinisme, la sociologia positivista organicista tingué un èxit impressionant en els cercles acadèmics i intel·lectuals occidentals: Lilifield, Schäffle, Fouillé, Greef, Kid, Pioger, Worms, són força il·lustratius.

Per últim, esmentar que el positivisme neotradicionalista també es va basar en una concepció organicista. Taine n'és una bona mostra. Tanmateix, el corporativisme catòlic de Le Play, De Mun, La Tour du Pin, n'és un altre exemple d'organicisme, però des d'una visió confessional.

Podem considerar, en definitiva, que l'organicisme fou una perspectiva teòrica que afectà diverses línies de pensament. I, per altra banda, tingué una evident projecció pràctica en el marc constitucional de 1876, en admetre's que una part de la composició del Senat presentés una representació de base orgànico-corporativa.

A nivell institucional, l'organicisme es manifesta millor bicameralment, car l'home individual tindria dos tipus d'interessos: els territorials i generals, i els professionals i específics. És el vot plural i indirecte, en front del vot únic i directe, tal com es recollí en l'art. 20 de la constitució canovista de 1876, que diu: "el Senado se compone... de senadores elegidos por las Corporaciones del Estado". La llei electoral del 8 de febrer de 1877 enumera les corporacions amb dret de vot per designar senadors: nou arquebisbats, sis acadèmies, deu universitats i cinc agrupacions regionals de societats econòmiques. A aquests senadors s'hi han d'afegir els cent-vuitanta ja nats (grans d'Espanya, capitans generals, arquebisbes i presidents d'alts tribunals) designats pel rei. Segons explica el krausista POSADA: "Al llevar Cánovas del Castillo a la composición de su Senado, tan leve iniciación de una representación corporativa y social, obedeció quizás sin saberlo, a una sugestión recogida por un amigo suyo, profesor de la Universidad de Madrid, de labios de don Francisco Giner. El gran doctrinario percibió, sin duda, el enorme valor conservador, en el más alto sentido, de la sugestión de pura cepa krausista" (37).

Importa destacar les coincidències entre les concepcions krausistes i tradicionalistes, en la mesura que combreguen en uns paràmetres organicistes i corporativistes. Segons FERNANDEZ DE LA MORA (38), l'organicisme krausista i l'organicisme tradicionalista coincideixen en els següents punts: a) La societat no és una situació a la qual l'home accedeix voluntàriament a través del contacte social; la societat és quelcom necessari i donat on l'home neix. b) No existeix l'home aïllat, sinó únicament l'home dins un o varis grups. c) Entre la família i la humanitat hi ha una sèrie de cossos socials intermitjos. d) Aquests cos-

sos intermitjos, com el municipi i el gremi, tenen autonomia pròpia i l'Estat ha de respectar-la. e) La missió de l'Estat és subsidiària i solament podrà assumir aquelles funcions que no siguin efectivament realitzades pels cossos intermitjos. f) En els òrgans polítics hauran d'estar representats els interessos dels distints grups socials mitjançant el vot plural i corporatiu. g) El sufragi universal i individualista o inorgànic no permet la representació genuïna de l'estructura i dels interessos socials. h) L'autonomia dels cossos intermitjos incrementa les possibilitats de llibertat real.

Per a l'esmentat autor, la fonamentació teòrica de la doctrina és més sistemàtica, més rigorosa i més profunda en els krausistes que en els tradicionalistes, els quals no aporten més novetat conceptual que la distinció entre sobirania política i sobirania social elaborada per Vázquez de Mella. Els tradicionalistes abandonen la defensa de la representació estamental i adopten la corporativa després de la publicació del Curso d'Ahrens. En general, el corporativisme representatiu que des d'Aparisi Guijarro defensaren els doctrinaris tradicionalistes fou conceptualment deutor de l'organicisme krausista (39).

Políticament, però, l'organicisme corporativista fou només defensat pels tradicionalistes, ja que els krausistes se situaren en els partits republicans defensors del sufragi universal. Sufragi universal, sufragi censatari i sufragi orgànic se situaven políticament en punt de debat constant, com a reflex de diferents posicions polítiques. Per la seva banda, el sufragi orgànic subjacia en la base d'una concepció orgànica de la societat, primer en sentit estamental i després corporativa.

El catalanisme conservador, tal com quedà expressat programàticament a les Bases de Manresa el 1892, integrà en el seu discurs tradicionalista el component del sufragi orgànic. D'alguna manera la defensa del sufragi orgànic enfront de l'universal que havia estat introduït l'any 1890 fou una de les constants del pensament catalanista conservador. SOLE TURA amb motiu d'estudiar Prat de la Riba, ha posat de manifest la significació estratègica de tal defensa, al servei d'una canalització d'interessos de classes socials que no podien assolir tot el poder polític desitjable mitjançant el sufragi universal. La defensa d'un organicisme nacional, permetia obviar la societat dividida en classes

socials amb interessos no coincidents i per això mateix amb projectes catalanites diversos. Els homes de la Unió Catalanista, per llur ubicació social, llurs influències, llur formació mental, expressaren a través d'aquesta concepció de la societat el neguit que els abordava: Calia afirmar el sufragi orgànic com a alternativa al sufragi individual, tan universal com censatari, car d'aquesta forma els era fàcil d'argumentar una defensa de Catalunya com un tot orgànic, sense fissures, realitzant al mateix temps una crítica a la situació vigent.

La base social de la Unió Catalanista ens explica el sentit de les tesis organicistes sostingudes: homes representatius de la intel·lectualitat barcelonina i de classes socials alienes al procés industrialista, fortament determinades pel fenomen urbà. A Catalunya l'abast d'aquestes fou extens, ja que el catalanisme polític de la Lliga Regionalista adoptà en els seus orígens el que ja havia estat defensat pels homes de la Unió Catalanista. D'alguna manera, quan la burgesia catalana jugà la carta del catalanisme polític incorporà com a element decisiu el sufragi orgànic, car veié en ell, com també ho veié en el proteccionisme, un camí important de defensa i promoció de llurs interessos, considerats per aquest camí com associats als de tot Catalunya. Segons afirma SOLE TURA, el sentit històric de les tesis organicistes en el marc del catalanisme descansà en el canvi de segle en el fet que van acabar per ésser defensades per una burgesia "que ha pres consciència del seu particularisme de grup enfront de la resta d'Espanya, agrària i endarrerida; el procés d'acumulació i de concentració capitalista l'ha diferenciada de la mitjana i la petita burgesia i la menestralia; la lluita de classes l'ha oposada a una classe obrera ja políticament autònoma; el carlisme, vençut políticament, comença a ésser integrat; l'alta burgesia catalana creu que és ella la classe hegemònica, parla en nom de tot el poble català, de tota la comunitat catalana i es forja una imatge adient d'aquesta comunitat, legitimada per la continuïtat històrica, per la integració de totes les energies urbanes i rurals. Però, les concessions que fa a la tradició són el símptoma d'una feblesa inguarible, d'una incapacitat radical de dur a terme la seva comesa històrica de transformació capitalista d'Espanya" (40).

Les tesis organicistes seran dominants en tot el món conservador català. Però eren unes argumentacions formulades tant per regionalistes dinàstics com per catalanistes. Exemple d'aquest abast general de les tesis organicistes el tenim en el fet que són compartides per un Duran i Bas, un Torras i Bages o un Prat de la Riba, ja que en certa mesura les seves fonts tradicionalistes es poden considerar coincidents en bastants punts. Representa tanmateix l'oposició entre l'organicisme tradicionalista i catòlic, per una banda, i l'organicisme krausista per l'altra (41).

Domènech i Montaner, en el discurs inaugural de l'Assemblea de Manresa reproduí la concepció organicista: "Son comú llei de tota mena d'organismes, neixement, creixensa, plenitud de vida, decrepitud i destrucció. Sobre les despulles dels organismes preexistents, arrelan i prenen nova vida adaptada al nou medi en que venen a desenrotllar-se; llavors d'antigas ideas no mortes encara, se nodreixen en lo sí dels organismes polítics en descomposició i se despleguen amb força, seguint les evolucions i transformacions que els hi imposen els mateixos temps i les exteriors circumstancies que les han tornades a la vida" (42). Joaquim Riera i Bertran afirmà tanmateix: "Així com s'hi tenen en compte els drets individuals, presentant-los i garantint-los com a verdadera expressió de la dignitat humana (...) així també s'hi garanteixen, dintre organisme expansiu, els drets de les col·lectivitats que comencen en los de la família i s'extenen als dels territoris regional i nacional" (43). Josep Torres i Sampol, en discutir la base 7ª del projecte (base 6ª definitiva) argumentà una teoria orgànica de la nacionalitat catalana, en defensar una perspectiva de cercles concèntrics que des de la família, municipi, comarca, ciutat, regió, nacionalitat, fonamentés la necessitat d'un poder regional català autònom (44). Ernest Moliné i Brases, defensà el sufragi orgànic, perquè s'apartava segons ell de l'artificiositat parlamentària i sostingué també la tesi dels cercles concèntrics (45). A Reus Josep Coroleu afirmà: "La regió és a dins la gran família nacional lo que el poble en la regió i la família en lo poble. Podria dir-se que formen tres cercles concentrics" (46).

L'organicisme, doncs, s'incorporà al programa polític de la Unió Catalanista, com una reflexió sobre Catalunya que permetés superar els mals de la centralització liberal. Es pretenia viabilitzar una nova es-

tructuració de l'Estat, des de Catalunya, a partir del reconeixement de la vida pròpia de totes les parts integrants d'ella, entesa com un organisme natural. La forta incidència en els anys noranta del pensament i la mentalitat tradicional, pairal, catòlica -especialment el pes del corporativisme catòlic-, facilità aquesta incorporació, alhora com la difusió de les reflexions romàntiques sobre la nació elaborades a Alemanya, com l'obra d'Albert Schāle: "Estructura i vida del cos social", la introducció de l'escola històrica del Dret i el neotradicionalisme francès de connotacions positivistes (Taine, Renan i posteriorment Maurras i Barres).

Els requisits d'un sistema orgànic, des de la perspectiva tradicionalista tal i com defensà la Unió Catalanista, serien: 1) Autonomia funcional, en el sentit que, dins l'àmbit social, cada una de les entitats que l'integren gaudeixin de la màxima llibertat per assolir els seus fins específics, evitant el que es considera innecessària intromissió de l'Estat. Cada una de les entitats amb vida pròpia que desenvolupa dins la societat, mai per obra de l'Estat, té dret a una plenitud de vida, té dret en cert sentit, a l'autarquia. 2) Descentralització, ja que en complement de la idea anterior cal que el govern de cada un dels cossos intermitjos sigui exercit per les pròpies èlites dirigents (vegeu sobre aquest punt la reivindicació que els càrrecs públics del poder regional hagin de ser catalans, base 4ª, BM). En aquest sentit, Narcís Verdager i Callís, defensant i glossant l'esmentada base digué: "Qui, sense estar-hi habituat, entrés a Catalunya, veuria lo següent. Veuria al poble català entregat al treball, arrencat de la terra el pa, de las màquines la tela, del comerç el guany, abrandats de suors; i al costat d'això, veuria grans colles de feïnats, el gec o la gorra enribetats de gal.lons llueus, símbol d'autoritat. I al reparar que els qui treballen parlen una llengua, la llengua del país, i els qui cobren, els qui administren, els qui manen, parlen una altra llengua, una llengua forastera, diria: aquí son amos els forasters, l'autoritat no és de la terra, això és un país de conquesta. Catalunya és una terra subjugada" (47). 3) Jerarquia social, com a conseqüència de l'estratificació de les diverses funcions, cada una amb el seu grau d'autonomia pròpia i descentralització respecte els aparells polítics

centrals. Podríem parlar d'un ordre jeràrquic natural: la societat té les seves jerarquies naturals, diferents de les establertes pel poder polític. La primera seria la família, a través de la institució dels "caps de casa agrupats en classes fundades en lo treball manual, en la capacitació o en les carreres professionals i en la propietat, indústria i comerç, mitjançant la corresponent organització gremial en lo que possible sia" (vegeu Base 7ª, segon paràgraf). Aquest és el criteri rector per escollir els representants a Corts i els representants als càrrecs municipals (base 11) -el Consell comarcal integrat per representants nomenats pels municipis, base 10, també respectaria el mateix criteri-. La idea de jerarquia social, per oposició a les jerarquies estatals, va fortament lligada a les expressions corporatives per mitja de les quals es canalitzaven i s'organitzaven, tal com veiem a la base 7ª. L'home, entès com a "cap de casa" corporativament reunit s'incorpora a la col·lectivitat a través d'un procés progressiu de "socialització": la família, el municipi, la comarca, la regió... L'Estat esdevé l'aparell polític extern, al qual s'ha d'accedir des de la condició de membre integral de la regió. Aquí es tracta de reformular l'Estat espanyol per tal de fer-lo integrador de les diverses jerarquies naturals. 4) Tradicció, herència de qualitats adquirides per un poble com a conseqüència del seu desenvolupament històric. Implica entendre que aquest poble té una sèrie de característiques pròpies que vénen definides per la història, com una llengua pròpia, un dret consuetudinari, uns usos socials, unes formes de viure que tot govern ha de respectar. La tradició conté en si mateixa gèrmens de progrés en tant que el conjunt de factors lliurats pel passat es recreen en el present al ser actualitzats pels vius, però tanmateix contenen un factor d'ordre i de contenció social, car el respecte degut a la tradició -la tradició nacional, la tradició catalana- implica l'obligació moral (o jurídic-consuetudinària) de no sortir-se dels motlles per ella definits. En aquest esquema, hem de ressaltar la incorporació d'un sector important de l'Església catalana al projecte polític de la Unió Catalana, si més no, en el període de la pretesa plataforma unitària del catalanisme, els anys 1891-1899, tal com podem observar en el tàndem Collell-Torras, i, en general, per tot el "nucli de Vic". L'essència

cristiana de Catalunya és, segons aquesta línia de l'Església catalana el seu basament definidor, sense el qual no s'entenen les altres "manifestacions de la catalanitat" absolutament impregandes per ella.

"Potser no hi ha altra nació tan entera i sòlidament cristiana com fou Catalunya", ens diu Torras i Bages a la seva obra "L'Església i el regionalisme", "la nostra raça fou governada i dirigida, fou fomentada i educada, des que es pot dir poble català, per l'Església..." (48).

"En una època de civilització avençada és impossible el regionalisme sense una influència fortíssima cristiana; sense la influència de l'Esperit diví, la carn arrossega l'home a les grans i uniformes unitats; així ens ho diu la història, així ens ho demostra la recta raó; vindrà, és cert, a no tardar massa, la dissolució, perquè la carn és corruptible; mes, el renaixement regional ha d'ésser aidat per l'esperit català. Per això creiem que el gran instrument en eixa transformació que en la consciència de tothom està que ha de venir, hauria d'ésser la clerecia..." (49).

Des d'aquest conjunt de coordenades l'organicisme tradicionalista s'incorpora a la mateixa configuració de la Unió Catalanista. D'alguna forma és considerada emanació de la totalitat orgànica del poble català, representant de tot el poble català. El seu catalanisme és la defensa del que consideren drets i interessos de tot el poble, el seu catalanisme és tot el catalanisme possible, des del seu punt de vista, desqualificant els altres projectes catalanistes. L'organicisme tal i com l'interpretà políticament la Unió Catalanista partia de la consideració de la societat com un organisme viu, influït també per la mentalitat romàntica i historicista i pel desenvolupament de les ciències experimentals (especialment biologia i psicologia). En aquest sentit, la Unió Catalanista apareixia com emanació, com a representació -l'única possible- de Catalunya. Com sempre, sota la forma d'una concepció integradora de l'ésser català, s'amagava una visió molt més unilateral i excloent de la reivindicació catalanista, una visió que queda reflexada en els propis termes o continguts del programa polític.

L'estructura organitzativa, que ja hem estudiat, en la mesura que es fonamentava en uns nuclis directius, a tall d'òrgans confederals, reproduïa aquesta visió sintètica, del que es considerava que era Cata-

lunya. El que estem dient es pot percebre a la perfecció en el paper que segons ells havia de significar la periòdica reunió de l'Assemblea General de Delegats, una mena de reunió commemorativa, per tractar un tema puntual, a la qual acudien els delegats per actuar segons ells en nom de tot Catalunya i de tots els catalans. Es partia d'aquest procés de l'apriorisme sobre el ser català i de la bondat d'una Catalunya tradicional, conservadora, catòlica. És clar que segons això, la Unió Catalanista no podia jugar a ésser un partit polític. No solament perquè els partits polítics eren conceptuats com a responsables de la crisi de l'Estat espanyol, sinó també i sobretot perquè en el seu esquema organicista no entrava que el catalanisme es pogués canalitzar mitjançant un partit, o si més no, exclusivament un partit. Per als homes de la Unió Catalanista, en el període del nostre estudi, l'entitat és abans de tot, un moviment social, molt més que un partit polític. Com veurem després, el debat intern entre els partidaris de participar en les eleccions o d'abstenir-se de la lluita electoral descansà en aquesta concepció, que provocà una consegüent imprecisió sobre els mitjans d'incidència pública del catalanisme organitzat. Hi havia una voluntat d'omnipresència del catalanisme, entès com una manera de ser, com un caràcter, i tots els instruments d'actuació en principi es consideraven vàlids. Una omnipresència teòrica que desembocà en la pràctica en una escassa incidència pública.

5. El recurs a la història.

El recurs a la història, de connotacions romàntiques, també donà peu des d'un punt de vista ideològic per fornir un projecte catalanista globalitzador, totalitzador, essencialista, de grans abstraccions en el seu programa i de manca d'iniciatives i consignes polítiques conjunturals. Podem considerar que el 1892, s'incorporen dos grans tipus de mentalitats a les Bases de Manresa i, per extensió, a la Unió Catalanista, la qual cosa ha estat expressada per CACHO (50) de la següent manera: "El sector tradicionalista va demostrar ser més potent que no pas esperava Almirall, en veure's el catalanisme romàntic de "La renaixensa" reforçat amb el "catalanisme catòlic" que promovien els clergues il·lus-

trats del "cercle de Vic", molt especialment el canonge Collell i el futur bisbe Torras i Bages. Dos diagnòstics positivistes, els quals absolutitzen les seves conviccions respectives -la modernitat, la tradició religiosa- i s'enfronten d'ara en endavant com a expressions globalitzadores de la identitat nacional: Catalunya "o serà moderna o no existirà", "Catalunya serà cristiana o no serà".

Dins la Unió Catalanista, el sector historicista-romàntic, tal com ens mostra per exemple Guimerà, es completa amb el catalanisme tradicionalista i catòlic d'inspiració vigatana.

La reflexió sobre Catalunya dins la Unió Catalanista, especialment durant els primers anys, és especialment historicista. D'ella la Unió Catalanista patí una conseqüència força determinant i que, en cert sentit marcaria el seu futur: el debat sobre el marc d'actuació política de l'entitat. Especialment a través del nucli barceloní de la Lliga de Catalunya, i per mitjà de "La Renaixensa" es fomentà l'apoliticisme i les actuacions de "resistència", desvalorant com indignes del catalanisme les actuacions polítiques, en especial, les electorals. Com ens diu Borja de RIQUER (51), "El refús del sistema parlamentari liberal, dels partits polítics espanyols i de la corrupció caciquista, donava arguments als directors de la Unió per no portar mai a la pràctica acords presos sobre la necessitat de participar a les eleccions municipals i provincials. Era sempre la gent de "La Renaixensa" la més intransigent i dogmàtica en tot el que significués eleccions; per ella el catalanisme es desvirtuaria si es ficava dins del joc dels partits espanyols".

Isidre MOLAS (52), amb ocasió de fer un comentari sobre Guimerà, ens ha aportat una nova reflexió sobre les dimensions de la mentalitat historicista: la de situar-se en una mena d'"opcions prèvies", prepolítiques, encara que des d'un altre punt de vista, la funció que desenvolupi sigui profundament política. Es tracta de crides al cor, a la unitat de la pàtria, en el marc d'una concepció romàntica de Catalunya, que s'expressa unitàriament en el rerapaís. En definitiva, apel·lació a la unitat del poble que existeix naturalment sense figures -si més no en el seu estat natural, abans d'entrar en el segle XX i observar la disgregació dels valors tradicionals per obra de la societat urbana i

industrial-. Una unitat del poble que es deixa entreveure de la forma més excelsa en el tema de la llengua. El plantejament historicista connecta perfectament amb la mentalitat jocfloralasca de la Renaixença literària i s'incorpora de bon antuvi al món del catalanisme "oficial".

La perspectiva historicista i tradicionalista-conservadora serà moneda comuna en el catalanisme de signe conservador, que deriva en alguns aspectes de la mentalitat elaborada pels ideòlegs de la Renaixença literària. Potser conseqüència dels forts llaços orgànics establerts a mitjans de segle entre la burgesia catalana i els propietaris agraris amb un conjunt d'intel·lectuals que hom considerarà els màxims adalids de la Renaixença (especialment Martí d'Eixalà, els germans Milà i Fontanals, Rubió i Ors, Llorens i Barba) la generació següent es trobarà fortament influenciada per les reflexions per aquells elaborades. D'això en sortirà una orientació dominant en el romanticisme català, motor de la Renaixença, essencialment conservador, catòlic, historicista, amb simpaties per la "filosofia del sentit comú". La mentalitat catalanista conservadora, "ben pensant i culta" serà hereva d'aquestes orientacions dominants i farà que no pugui penetrar en aquest àmbit el gruix del poble català, que es mantingué al marge del moviment de la Renaixença i, en definitiva, de tot catalanisme fins entrat el present segle (53). Fou aleshores quan amb la primacia d'una burgesia que ha esdevingut conservadora, que se sap hegemònica, i que ho expressa en els llocs de la cultura oficial, en la Universitat, en l'Ateneu Barcelonès, en els Jocs Florals, impedeix l'entrada a les capes populars que es movien majoritàriament dins l'òrbita republicano-federal i més tard dins el moviment obrer. Una impenetrabilitat que, ja sabem,

patiren els homes que des de 1891 s'aplegaren entorn de la Unió Catalanista, perquè malgrat que inicialment eren marginals en el joc polític, foren progressivament absorbits i integrats en aquells àmbits predominantment burgesos.

Les forces socials que veuen amb simpatia el catalanisme conservador durant la dècada dels noranta s'inspiraran en unes fonts tradicionalistes i historicistes. D'alguna manera, ^{amb} el desig de lluitar contra la centralització i la uniformització de l'Estat espanyol cercaran punts de reflexió crítics davant d'aquest i especialment el trobaran en

el mètode històric. És la reacció enfront del que consideren artificiositat estatal que ha negat el dret a la vida de nacionalitats històriques, com Catalunya. El recurs a la història és un tema crucial en la lògica anticoncentrista, per la via d'entendre que la nació és anterior a l'Estat.

Les Bases de Manresa es troben emmarcades dins l'assumpció de la mentalitat historicista, amb una forta incidència de l'escola històrica i del romanticisme que l'acompanyà. En un sentit ampli, la introducció de l'escola històrica a Catalunya apareix dins dels esquemes generals d'inspiració del catalanisme. En front del jacobinisme "liberal" que comporta el centralisme, el moviment catalanista prendrà com a model el nacionalisme de tipus germànic, amb tota la seva càrrega romàntica. S'exaltarà, en conseqüència, "l'esperit del poble" estructurat unitàriament al llarg de la història i garantit per ella, manifestat en un dret consuetudinari, en una llengua, en uns caràcters nacionals en definitiva. D'aquesta manera, com afirma SOLÉ TURA (54), la introducció de l'escola històrica a Catalunya permetrà el lligam de la crítica tradicionalista de la societat burgesa amb un nacionalisme conservador. Un nacionalisme conservador penetrat, així, de romanticisme, d'idealització del passat i de culte al "volksgeist" com a encarnació d'aquell, de tradicionalisme i d'organicisme, on, l'ordre natural i la tradició esdevenen els puntals bàsics per comprendre la identitat del poble. És l'assimilació del moviment romàntic alemany que està en la base del catalanisme conservador, amb tot el seu antijacobinisme i la defensa específica dels "valors tradicionals". Una argumentació que connectant amb el tradicionalisme arribarà a ser usada per una burgesia que, tot i essent preferentment urbana i industrial, necessitarà -per la seva pròpia feblesa relativa i contradicció interna- acudir a les construccions agràries, arcaïtzants i premodernes, per tal de fer front, per aquesta via, a l'Estat centralista i uniformitzador (55).

El recurs a la història tal com podem observar a les Bases de Manresa propiciava un retorn a la nació, deixant de banda, per via defensiva potser o com argument d'ordre, la idea de l'Estat-nació revolucionària per tal d'anar a una reflexió de la nació separada de l'Estat. Podem dir, que el que es vol és recuperar la nació -recurs útil al ca-

taianisme-. L'Estat en aquesta lògica ha de venir després de matisar i polir els contorns espirituals i anímics de la nació, entesa sempre com a comunitat de vida determinada per la història i la tradició i no com a criteri de legitimació de l'Estat en el sentit liberal.

El 26 de febrer de 1889, en plena campanya en contra de la codificació civil, Duran i Bas explica des del Senat perquè pertany a l'escola històrica: "Pertenezco a la escuela histórica, en el sentido de que los pueblos no son una agregación. Los pueblos no encuentran su individualidad caracterizada puramente por las condiciones de raza, lengua, de costumbres, ni mucho menos por las fronteras de su territorio; hay algo más, y este algo más es su historia. En ella se encuentra representado el encadenamiento constante de las generaciones que hacen común el patrimonio de sus pasadas o presentes grandezas y de sus pasadas o presentes desdichas. En la historia se encuentra la virtualidad de la vida de un pueblo con las diversas manifestaciones de su vida moral. Y en la historia se encuentran con los grandes acontecimientos de la vida social, las grandes manifestaciones de la vida pública y privada de las Naciones. Por esta razón, siendo la legislación civil o política la expresión jurídica del espíritu de los pueblos en las relaciones entre los individuos, es por lo que pertenezco a la escuela histórica y pretendo que se mantenga la legislación de los pueblos como consignación, como mantenimiento de este espíritu..." (56).

Joan J. Permanyer fou un representant destacat de l'escola històrica en el si de la Unió Catalanista, de la que fou president el 1893. Dins la campanya activista d'accés a les corporacions ciutadanes endegada el 1896 llegí el 6 de març el seu discurs inaugural com a President de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. En ell ens mostra un aspecte essencial de l'evolució d'aquesta escola, en afirmar que "no quiere el ayer, quiere el hoy y quiere el hoy con la vista fija en el mañana", després de realitzar la gran afirmació que "hoy se ha convertido en positivista y naturalista" (57). En la mateixa conferència, una mica amb moral de combat diu: "Ha despertado Cataluña hoy de su letargo... La ciencia jurídica, por otra parte, abandonando los derroteros sin norte que le abrieron los principios de la revolución francesa, dentro de un

método histórico, positivista y experimental, acepta los hechos como base de derecho y proclama que, sin que se rompa la unidad política, ha de respetarse la variedad jurídica en toda su extensión y manifestaciones allí donde la existencia es varia y diferente... Si se habla de dar mayor expansión a la vida municipal y a la vida regional, hoy que la idea todavía está en germen, mañana, cuando fructifique, llevará consigo la completa autonomía" (58). Permanyer el 1896 se sent amb forces per integrar el discurs historicista dins el programa polític de la Unió Catalanista, de la que fou un membre destacat. Manifestà la voluntat de reivindicar la personalitat de Catalunya com a regió dotada d'autonomia. La reivindicació del dret històric és concebuda en el marc del moviment regionalista, en el marc d'un canal d'actuació real i existent, com el que en aquell moment significava la Unió Catalanista. Ha passat l'hora de recórrer a la història com una idea metafísica, ara és l'hora del catalanisme que té una tasca essencial a desenvolupar, basada en la "Necesidad de que la vida jurídica de Cataluña sea catalana en todas sus esferas y manifestaciones" com diu de forma gràfica el títol de la conferència que ens ocupa. Una idea que també podem observar en el discurs inaugural de l'Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista el 1893, quan digué, "Convé fer sempre present, que, si es veritat que el Regionalisme ve de endarrera, no es menos que va endavant" (59), i anar endavant vol dir fer-lo present. Aquesta és la tasca en la que Permanyer contribuí, i molt especialment, des dels inicis de la Unió Catalanista. Membre de la comissió-ponent que redactà el projecte de Bases que es va sotmetre a l'Assemblea de Manresa el 1892 i principal inspirador d'aquest, "enginyer que n'ha trassat lo primer plan" com li digué en el discurs de cloenda Domènech i Montaner (60), defensà a més la base 1ª, relativa al "poder central", amb criteris estrictament regionalistes: "...trobem avui a Catalunya unida amb altres regions, formant la nació que en lo concert del món civilitzat s'anomena Espanya" (61).

Joan de Déu Trias i Giró, el 1899, també relacionà l'escola històrica amb el regionalisme, tot afirmant que "si bien se mira el método de aquella escuela es la aplicación del principio regionalista en el campo del derecho" (62). Políticament, la reflexió historicista por-

tava a una contraposició regió-Estat, a una exaltació de les condicions de vida lliure del poble català -legitimades per la tradició i la història-, considerades com formes naturals de viure i per a les quals l'Estat esdevenia una entitat artificial i adjectiva (63). Per altra banda, l'escola històrica permetia oposar-se a tot individualisme, en nom d'un organisme substancial a la societat, al poble. L'esperit del poble és el recurs conceptual a l'ús per explicar l'esmentada substantivitat del cos social (64). Però sobretot permet derivar en una exaltació "nacional": la nació té una biografia, una història. La tradició és el testimoni de la vinculació a la història, de la vida d'un organisme. Com ha afirmat TIERNO (65), "Tradición, nación e Historia se unen en el supuesto común "orgánico".

Narcís verdaguer i Callís ja havia expressat en els següents termes el recurs a la història com a instrument conceptual legitimador de l'actuació catalanista: "Jo entenc, Senyors, que el catalanisme té dos importants aspectes: per una part, és la sagrada comanda que ens llegenden los passats, que amb tant d'heroisme es deixaren tallar les mans abans d'entregar als botxins l'honra i la ventura de la pàtria; per altra part, és una aspiració nascuda de presents i apremiants necessitats i per elles imposades" (66). Francesc Romani i Puigdemogles, del grup "La España Regional", escrivia en la seva obra "Antigüedad del Regionalismo español" (1890) que "concluimos nuestro trabajo congratulándonos del general desoertamiento de los pueblos primitivos; de aquellos en quienes la vitalidad de las antiguas raíces apunta con nuevos bríos en Cataluña, en la Basconia y en la Galicia. Las letras y las artes protegen sus esbozos, y la fuerza de la justicia, impulsada por la Providencia, que vivifica nuestros destinos, hará el resto" (67).

L'apel·lació a la història com a instrument legitimador de la restauració regional es troba perfectament reflectida a les Bases de Manresa, especialment pel que fa referència al dret català. Així, la base 2ª estableix que "En la part dogmática de la Constitució Regional Catalana es mantindrà el temperament expansiu de nostra legislació antiga, reformant, per posar-les d'acord amb les noves necessitats, les sàvies disposicions que conté respecte dels drets i llibertats dels catalans". Per altra banda, la base 8ª comença afirmant que "El poder

judicial s'organitzarà restablint l'antiga Audiència de Catalunya". Però és des d'una interpretació concordant de totes les Bases i sobretot des d'una lectura dels debats i deliberacions que les acompanyaren on es pot veure la mentalitat historicista.

Àngel Guimerà fou l'encarregat de defensar la base 2ª que ja hem transcrit més amunt i en el seu parlament féu una encesa defensa de l'autonomia integral de Catalunya, de la llengua catalana i altres manifestacions de la catalanitat, molt en la línia de l'argumentació romàntica de la ressurrecció de les nacionalitats europees durant el segle XIX: "I a aquells que us diguin, senyors, que les llibertats per a Catalunya, tal i com las volem nosaltres, estan renyides amb el moviment polític del nostre segle, mostreu-los-hi les nacionalitats d'Europa que estan avui en dia girant els ulls a la reconquesta de la seva passada independència" (68).

Josep Torres i Sempol, per la seva banda, en comentar la base 7^a, afirmava que calia partir d'unes atribucions originàries a la "regió" (69). Prat de la Riba, en presentar dues esmenes a les bases 8^a i 9^a -que després retirà-, malgrat les crítiques a la ponència, també negava la virtualitat a una concepció de les facultats de Catalunya producte del pacte: "... la ponència ... s'ha concretat a precisar la esfera d'atribucions del poder federal (que equivocadament anomena central) i del poder regional eludint totes les altres qüestions constitucionals d'importància, i se li demanava molt més...se li demanava que determinés els principis polítics que haurien d'infundir-se a la forma autonomista, els principis que han de constituir en certa manera l'esperit de la forma regionalista ... (car)reivindicar la personalitat d'un poble no és constituir-lo, es sols lliurar-lo d'una dominació o servitud..." (70).

L'òptica historicista apareix a primera vista en llegir les Bases: hom percebeix el seu medievalisme, les seves notes tradicionalistes, el seu corporativisme. Però també es reivindiquen facultats que històricament havien estat suprimides pel propi procés de formació de l'Estat espanyol i la centralització que patí. Així, les Bases tenen cura de defensar el caràcter català no solament del dret, sinó de la llengua, de les places de funcionaris públics, de l'establiment

d'impostos, de l'encunyació de la moneda, de la defensa i de l'ordre públic, de l'organització de l'ensenyament, entre d'altres, enteses com una restauració-reinterpretació del passat de Catalunya. Aquest és el sentit de les frases de Domènech i Montaner en el discurs de cloenda a Manresa:

"Fillis nosaltres de la nació catalana, que te encara forces per a regenerar-se ... De bona fe i de sas planas voluntats vingué Catalunya a formar part de l'Estat espanyol ... Res devem a l'Estat espanyol sino sagnans agravis i orrendes humiliacions. I una altra vegada nosaltres, els motejats de separatistes, no girarem els ulls enfora d'Espanya ni cap a prosperes i vehines nacions que ens rebrien amb los brasos oberts, sino que quan s'acosta la hora de la desfeta tornem a alçar la blanca bandera de parlament davant de les antigament agermanades regions ibèriques i els hi enviem nou missatge d'unió" (71).

Hi ha en les Bases, en definitiva, un sabor arcaïtzant, de retrobar la Catalunya medieval i aquella "sobirania" perduda en sortir de l'Edat mitjana.

O com digué Pau Font i de Rubinat a Reus:

"el que volem es tornar als antics regnes de la grandesa i la prosperitat que teniem abans de la decantada unitat nacional. El que volem es combatre, destruir, aniquilar, aqueixa política castellana que en tres-cents anys ha fet del conjunt de gran nacions un Estat pobre i miserable.

Nosaltres volem substituir a aqueixa política orgullosa i centralista, una política despresa i expansiva que faria de la unió de grans estats, un Estat més poderós encara. Quan s'hagi abolit aquest mesquí nom de províncies i s'hagin ressuscitat les antigues personalitats històriques dels distints regnes espanyols, el nom d'Espanya serà el nom d'una potència europea i es deixarà d'escriure al costat dels noms de Grècia i Turquia." (72)

O en paraules d'Emili Saguer i Olivet, també a Reus: el que volien era juntament

"amb les nacionalitats ibèriques (fer) la vida que va fer Catalunya amb Aragó, amb Mallorca i amb València; la vida que hauria fet amb Castella si en aquell país

haguessin après en els llibres de la confederació aragonesa, com se respecten els pactes establerts entre pobles i esqueixant compromisos jurats, no s'haguessin cegat per l'afany groller de subjecció i de conquesta" (73).

Al míting que tingué lloc a Vilanova i la Geltrú en el mes de maig de 1892 -poc després d'elaborar-se les Bases- organitzat per dues entitats adherides a la Unió Catalanista -l'Associació de Propaganda Regionalista i el Centre Català Vilafranquí- parlà Martí Roger, participant a l'Assemblea de Manresa. Explicant les resolucions d'aquesta, digué: "l'esperit que dominà als que redactaren dites Bases, fou lo de guardar tot lo bo que nostres passats nos trameteren, reformant lo que fos necessari donadas las necessitats actuals" (74).

D'altra banda, el 1894, el Compendi de doctrina catalanista de Pere Muntanyola i Enric Prat de la Riba, aprovat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista, recollint un acord pres a l'Assemblea de Reus, i recollint una notable influència del positivisme, corrector de l'historicisme més idealista (del catalanisme historicista tipus Guimerà-Aldavert amb el qual acabarà radicalment oposat el 1899), responent a la pregunta, "què és, doncs, la pàtria?", afirmà: "La comunitat de gentes que parlen una mateixa llengua, tenen una història comuna i viuen agermanades per un mateix esperit que segella amb quelcom d'original i característic totes les manifestacions de la seva vida" (75). Veiem que ja al voltant de 1894 surt amb força de les fileres de la Unió Catalanista, el sector dirigit per Prat de la Riba, amb els Verdaguer i Callís, Duran i Ventosa, Cambó, Collell, Torras i Bages, entre d'altres que rebran una profunda influència de les perspectives argumentals positivistes. Això els empenyarà a "fer política" i a plantejar una acció catalanista de reivindicacions quotidianes de la catalanitat des de paràmetres "activistes", d'enfrontament per tant amb la política oficial dominada pel joc dels partits dinàstics a Catalunya, una política que portarà en la dinàmica de progressió històrica a la constitució d'un partit polític, la Lliga Regionalista, el 1901, malgrat que en aquest fenomen hi puguin incidir d'altres condicionaments, en els quals no entrarem en aquest moment. La força del sector dinàmic en el si de l'enti-

tat portarà d'entrada a un canvi en les orientacions d'aquesta, i en conseqüència a un abandó progressiu de la inicial perspectiva idealista, romàntica i exclusivament de resistència dels primers moments de l'entitat. Les Bases de Manresa foren paulatinament relativitzades i considerades com un recurs pedagògic del catalanisme. El treball de refer Catalunya entrarà des de la segona meitat de la dècada dels noranta en una nova dinàmica: el 1895 es perseguí la conquesta de les grans corporacions barcelonines i començà el diàleg entre els catalanistes tradicionalistes i els modernistes; el 1897 es lliurà el "Missatge a S.M. Jordi I Rei dels Helens", durant els mateixos anys els elements més joves de la Unió Catalanista comencen a col.laborar, no sense problemes de coordinació a "La Renaixensa". El 1897, a conseqüència del "Missatge" els catalanistes de la Unió són severament perseguits des de les esferes repressores de l'Estat. La Unió Catalanista desemboca en una estratègia diferent de la dels primers anys, per obra de l'aplicació d'un diagnòstic positivista a la realitat catalana, que d'alguna manera ens explica el perquè de l'escissió del 1899 i la separació del nucli més "polític" partidari fins i tot de la participació electoral, en relació als vells elements que apel.lant a les Bases de Manresa consideraven que no era legítim en termes catalanistes acudir a estratègies electorals. El positivisme havia vingut a donar noves sortides a les inicials perspectives tradicionalistes i historicistes de les primeres formulacions del catalanisme, tal com es recolliren a les Bases de Manresa.

6. La mentalitat positiva, incorporada a l'argumentació tradicionalista de les Bases de Manresa.

La mentalitat positiva marca en la política catalanista una evolució significativa, la que va de Pi i Margall a Almirall, per exemple. Però el pensament positivista liberal toparà amb l'oposició dels tradicionalistes que també abraçaran el positivisme. Ara bé, tot positivisme voldrà connectar la seva argumentació a la realitat social, al medi so-

cial, i, en aquest sentit, revitalitzarà les ciències experimentals (biologia, ciències naturals, sociologia), i serà un ferm defensor del mètode inductiu.

Significativament, els homes del món tradicionalista, que inicialment es consideraven incompatibles amb la visió del món que oferiren els liberals -com ens ho mostra la figura d'Almirall- patiren en el moment que estudiem, una profunda transformació envers el positivisme. I és que el positivisme era com un vent de moda. En paraules de Rovira i Virgili: "Minva el vent càlid i humit del romanticisme que havia dominat fins aleshores els camps del nostre pensament i de la nostra literatura, i arriba el vent sec i fred del positivisme i del naturalisme, com una tramuntana" (76).

El krausisme, l'escola històrica, el neotomisme, patiran en aquest context una coincident transformació vers esquemes positivistes. Podem entendre que el positivisme arriba a Catalunya, des de França (Comte, Littré, Taine, Renan) i Anglaterra (Stuart Mill, Darwin, Spencer) especialment després de 1875. Tant els sectors de l'esquerra "almiralliana" com de la dreta tradicionalista dins el catalanisme es veuran influïts per les noves orientacions. En aquesta darrera línia ideològica és especialment destacable la introducció del neotradicionalisme positivista de Taine, el gran ídol doctrinari del catalanisme conservador dels anys noranta del segle passat. Una introducció que no serà pas acadèmica, sinó en els ambients polítics o culturals on es mouran els homes de la Unió Catalanista. Es crearà tot un lloc comú propici per a la recepció del pensament de Taine, juntament amb el naixent corporativisme catòlic de Le Play, La Tour du Pin o Albert de Mun. Podem trobar, doncs, una mena de positivisme catòlic, organicista, tradicionalista, preocupat pel que hom anomenà la "qüestió social", en el context del qual hem de situar també les reflexions sobre les colònies industrials i el paternalisme sobre els obrers, tal i com podem observar a les obres de Prat de la Riba o de Joan J. Permanyer, per exemple.

Per als homes de la Unió Catalanista, el mètode positiu donava peu una vegada més per sostenir una reflexió de Catalunya al marge de l'Estat espanyol, així com un retrobament de la societat o poble català amb si mateix. Existirà, així, una vida social, pluriforme, coneguda a través de l'observació i experimentació de la realitat, distinguint-se

entre societat i Estat, i entre les societats particulars amb les seves notes distintives, per una banda, i l'artificiositat i accessorietat de la vida política que es desenvolupa mitjançant l'Estat. Es propiciava, també, d'aquesta manera, una crítica a l'Estat de la Restauració per la via regeneracionista a què ens anem referint reiteradament en aquest treball.

Es desemboca una vegada més en el regeneracionisme com actitud de reforma de l'Estat espanyol, apel·lant a les "forces vives" de la societat i a les diferències caracteriològiques dels diferents pobles d'Espanya. Per altra banda, com ja hem insinuat més endarrera, la mentalitat positiva portarà als homes de la Unió Catalanista a una execució dels postulats recollits a les Bases de Manresa segons uns criteris intervencionistes, activistes, especialment a partir de 1895. Així s'explica el pes creixent del sector "pratià" i la direcció del catalanisme conservador des de les planes de "La Veu de Catalunya", en franca oposició a la línia "guimeriana" de "La Renaixensa", i també ens permet explicar el futur polític de la línia pratiana directament compromesa en una actitud regeneracionista a finals de segle.

Una bona mostra del llenguatge positivista la trobem en les deliberacions de l'Assemblea de Reus de 1893, en boca d'Emili Sagner i Olivet, en defensar el projecte de conclusions sobre dret. Reivindicant la nacionalitat catalana deia que "no és pas cap antigalla, ja que a més d'estar en lo que podem dir les verdaderes corrents del segle, i per ser aquest el modus com s'han organitzat tots els pobles d'Europa, si s'exceptúa la França i la Itàlia, està de conformitat amb els principis de la ciència política, tal qual l'entenen els més autoritzats membres.

En efecte, tots admeten, i en això està tothom conforme que la paraula última de la ciència és que respecte a la personalitat en que deu encarnar l'Estat, és la unitat superior de cultura, o sigui, aquella persona social, constituïda per la unitat de rassa, de cultura i d'idioma que és a lo que tots coneixen pel nom de Nació, concepte que té com elements que l'integren, doncs, el de territori o natural, el psicològic, que compren cultura i idioma, i l'etnogràfic, o sigui, la raça. Ara be, si la família catalana, si aquesta gran agrupació

que component quasi l'octava part de la població espanyola, viu en un territori conegut per Catalunya, reuneix aquests caràcters de tenir una cultura amb especial fesomia, una llengua seva, tan seva com per als castellans pugui ser la castellana, i de formar una varietat de l'especie humana, amb especials caràcters morals, intel·lectuals i filosòfics, be deu ser clar que es indubitable que en ells hi ha d'encarnar la idea de l'Estat, tinguent que ser, per consegüent, lliure i independent, i no viure com avui viu, formant part trossejada en províncies, del que se'n vol dir, la Nacionalitat espanyola, subjecte a unes mateixes lleis, i a unes soles institucions, per ser tot això contrari a l'ideal que ha de presidir la formació dels pobles, perquè aquest ideal no es altre que el de l'Estat Nacional constituït per la conjunció de la unitat de dret i de poder, i la unitat de cultura i civilització, i a més a més, perquè és condició essencial dels pobles lliures, i així ho sosté Stuart Mill en la seva obra de govern representatiu, en que coincideixen els límits dels estats amb els límits de cada nacionalitat, ja que el contrari es desenrotlla en els pobles la vida en complerta lluita amb sos governs respectius! Així ho proven les desmembracions de l'imperi Otomà i l'actual agitació dels Eslaus, i vulgui Déu que no tingui que ser Catalunya un exemple d'aquesta idea.

Que formem nosaltres una nació, crec que està en la consciència de tots, per això, doncs, demanem un Estat per aquesta Nació. No cal pas que ens detinguem a parlar del Territori que es l'element natural integrant del concepte de Nació, element que si es condició sine qua non per l'existència d'una nacionalitat, no es pas, a pesar de tot, el més important, sino que aquests són psicològic (cultura i idioma) i l'etnogràfic o de raça" (77).

Prat de la Riba, al capítol "La idea de nacionalitat" integrat dins "La Nacionalitat Catalana" el 1906, dirà "I l'organisme, la llengua, el dret, l'art, ¿són la nacionalitat? No. "Quan observeu l'home visible" deia Taine "hi cerqueu l'home invisible". Les paraules, els gestos, el vestir, la manera com disposa la seva casa, els seus escrits, les seves obres d'art, les seves empreses industrials o mercantils o polítiques, "totes aquestes exterioritats no són més que les avinenteses que es reuneixen en un mateix centre; allà hi ha l'home

veritable, és a dir, el grup de facultats i de sentiments que produeix totes les altres coses. Així mateix l'art, el Dret, la llengua són les grans avingudes que van a parar a l'ànima de la societat, al conjunt de facultats i sentiments que ha fet, tals com són, el Dret i l'art i la llengua" (78)..

La mentalitat positiva s'havia introduït a Catalunya durant la Restauració i en la dècada dels noranta havia qualitat una formulació catalanista moderada, eclèctica en molts aspectes. De la dicotomia Balmes-Pi a la dicotomia Torras-Almirall alguna cosa ha passat en el pensament catalanista, que no és altra que la incidència de les visions positivistes, que afectaren àmpliament tant en la dreta com en l'esquerra de l'espectre polític. El positivisme és, així, un element a tenir en compte a l'hora de comprendre les actuacions i reflexions d'un sector important d'homes que s'incorporen a la Unió Catalanista i que durant la dècada dels noranta comencen a combregar en l'activisme polític. Un positivisme que introduirà elements espirituals en el món empíric: la història, l'ordre social, la naturalesa de Catalunya i que, en termes generals, comptarà amb el vist-i-plau de l'Església. L'aparició el 1892 de l'obra "La Tradició Catalana" del canonge Torras i Bages, contribuï a dotar als sectors més tradicionalistes i antiliberals del catalanisme d'un autèntic cos doctrinal per defensar amb més força llurs plantejaments, des d'un diagnòstic clarament positivista:

"L'objecte final pel qual havem pres la ploma és la demostració de l'existència d'un regionalisme català amb raó suficient de vida. Per això havem posat per títol d'aquesta obra La Tradició Catalana. La tradició fa l'Església; i tota església, és a dir, qualsevol aplec d'homes amb unitat i perennitat de vida, suposa la tradició, com tot rosari suposa una cadena. Es aquest llibre, creiem, la veu de la tradició catalana, o sia, l'expressió de l'esperit de la nostra gent, l'eco de la seva veu. La teoria ha gallegat molt de temps en el si de la il·lustrada societat moderna, ha dominat en ella d'una manera absoluta, i ha servit per a descompondre l'organisme natural de la societat; mes avui, enfront del paorós socialisme, la teoria, usant un vell mot mercantil, s'és abatuda, i al pensador despreocupat no li queda altra mitjà que la tradició o la desesperació. ¿Què

significa l'aparició del Regionalisme, si aquest no vol ésser una cosa sense substància i contrària a si mateixa, sinó l'instint de conservació social que, desconfiant de la teoria, acut a la tradició? ¿Què és l'Observació social de Le Play i de Taine i de tants altres moderns, sino una espècie d'estudi de la tradició? En l'ordre ètic i racional, la tradició té més importància que el mateix poble..." (79).

7. Tradicionalisme i modernisme.

Del tradicionalisme de la Unió Catalanista se'n desprèn una altra nota caracteritzadora: l'antimodernisme generalitzat dels homes que s'apleguen sota les seves sigles, si més no en els primers anys (fins 1895). La mentalitat dels homes de la Unió Catalanista en el període de la plataforma unitària és més propera a un plantejament romàntic i medievalista que no pas al modernisme, que d'alguna manera podem considerar el moviment cultural i polític que cercava un recanvi de cara al futur del ja encarcerat món cultural de la Renaixença. I és que com ha dit en Borja de RIQUER (80):

"El modernisme, malgrat les seves limitacions, fou un intent important i significatiu de posar la cultura catalana a nivell de les cultures més rellevants dels països industrialitzats d'Europa. Fou un intent de ruptura amb tot el que representava la Renaixença, amb l'academicisme tronat, el romanticisme nostàlgic i el conservadorisme catòlic i rural. Els modernistes volien una cultura nacional catalana que s'acordés amb la força econòmica de Catalunya i la voluntat col·lectiva de crear un país lliure, autònom, "modern", avançat. Per tant, el modernisme actuà de revulsiu dins el món cultural català i el caràcter rebel d'alguns dels seus membres més radicalitzats coincidí amb una part dels plantejaments polítics dels sectors més activistes del moviment catalanista en expansió, com ho demostra el caire polític de les principals revistes modernistes: "L'Avenç", "Joventut", "Catalònia".

El modernisme com a nova oferta cultural, abarca seguint CACHO, un període de temps que aniria des de l'aparició de la revista "L'Avenç" -en la seva primera etapa- el 1881 fins el 1906, any en què deixa de publicar-se "Joventut". El modernisme era efectivament un moviment cultural, que no es limitava a les manifestacions literàries i artístiques, malgrat que, paral·lelament, les arts plàstiques i l'arquitectura sobretot immortalitzaven les noves concepcions, en una dimensió nova, la de Barcelona, com a ciutat que permetia la introducció i el foment dels pretesos valors de vida europeus. El modernisme significava, en definitiva, una voluntat de ruptura amb l'esperit tradicional, com posà especialment de manifest -en un altre àmbit separat de l'accepció que aquí seguim- el modernisme religiós, que arribà a ésser condemnat per la pròpia Església catòlica. D'aquestes consideracions hem de derivar una conseqüència important i és que el modernisme en el període històric de finals del segle XIX i principis del XX, no es pot reduir a una doctrina o escola estètica, sinó que com ha remarcat amb molta lucidesa VALENTÍ FIOL (81), l'hem de considerar "una cierta actitud que se adopta en una situació determinada, casi como una solución que se arbitra o se propugna para salir de un estado que se quiere corregir".

Les dues accepcions de modernisme que fem servir aquí tenen poca veure, com encertadament assenyala RÀFOLS (82). Però el modernisme cultural i artístic, i la "desviació" modernista condemnada per Pius X el 1907 en l'encíclica Pascendi Dominici culminant una tendència de desqualificació de les iniciatives de secularització i d'apropament al liberalisme formalitzada des del concili Vaticà I, tindrien en comú l'oposició a una visió del món basada en el lliure arbitri, i d'alguna manera encara que llunyana alguna relació guardarien. En el mateix sentit es manifesta DÍAZ-PLAJA (83) en dir que "coinciden ambos modernismos, el estético y el religioso, en su postura antitradicional, en la sustitución de los dogmas por actos de sinceridad interior, en la predicación del agnosticismo, en la valoración de las formas intuitivas por encima de las racionales, el culto al misterio como campo de la intimidad efusiva... ¿Coincidencia casual? ¿Signo de los tiempos?". Existeix, doncs, alguna relació, una relació que determina una forma de veure les coses, que porta potser fàcilment al dogmatisme: el mateix DÍAZ-PLAJA reproduïx unes declaracions de Juan Ramón Jiménez que considera

aclaridores de l'al·lusió al fenomen global del modernisme:

"El modernismo no fue solamente una tendencia literaria, el modernismo fue una tendencia general. Alcanzó a todo. Creo que el nombre vino de Alemania (donde se produce un movimiento de tipo reformador por los curas llamados modernistas). Y aquí en España, la gente nos puso este nombre de modernistas por nuestra actitud. Era el encuentro de nuevo con la belleza, sepultada durante el siglo XIX por un tono general de poesía burguesa. Eso es el modernismo: un gran movimiento de entusiasmo y libertad hacia la belleza" (84).

En el camp estètic i cultural l'antimodernisme dominant entre els homes de la Unió Catalanista, era sobretot una postura defensiva a partir de la concepció tradicionalista. Qui manifesta més clarament l'atac furibund al modernisme és Torras i Bages (85), però també un altre membre destacat de la Unió Catalanista, un polític nat, Narcís Verdager i Callís s'havia dedicat a desqualificar el modernisme des de les planes de "La Veu del Montserrat" (86).

No es podia acceptar des d'una posició axiològica catòlica la pretensió modernista d'expressar les idees de forma "realista" o "naturalista". Això derivava en una consideració del catalanisme amb valors propis, els de la Catalunya tradicional que evidentment topaven amb una altra concepció més neutra i menys apriorista. Aquesta darrera era la visió que es podia veure a les col·laboracions de la revista "L'Avenç" de la segona època (1889-1893). Seguint la línia ja encetada en anys anteriors el grup modernista reivindicà, en definitiva, una manera diferent de fer catalanisme.

Davant de l'escissió produïda el 1887 en el Centre Català d'Almirall, "L'Avenç" es declarà neutral i obert a tots els catalanistes de bé. Però com ha estudiat VALENTI FIOLE (87), hi ha una sèrie de temes de fons que ens mostren discrepàncies notòries d'enfoc amb els escindits: a) el concepte de raça, de connotacions sociològiques i positivistes, sembla que es vol introduir per a substituir el de regió o nació; hi ha una influència important en aquest grup de les teories racistes d'inspiració positivista de Pompeu Gener, adornades de científisme, biològisme, que permetia apel·lar als caràcters comuns del poble, reivindi-

cant la seva personalitat, sense acudir necessàriament a la història.

b) "L'Avenç" s'absté d'aplaudir la celebració de l'Assemblea de Manresa, però reconeix la bona fe dels organitzadors i es queixa dels atacs de què són objecte. La visió que adopta dels fets fa entendre que les idees de regeneració política no han assolit encara el grau de maduresa que cal, per poder-les connectar amb fórmules d'aplicació pràctica. Segons el mateix autor: "Esto significa que L'Avenç no dispone de ningún programa concreto que pueda contraponer al de los assembleístas de Manresa. No hubiera ocurrido así cuando Almirall predicaba el "intervencionismo" a todo trance".

Els elements que s'integren el 1891 a la Unió Catalanista marcaran posicions respecte al modernisme. El discurs tradicionalista era incompatible amb el discurs modernista. En les dues posicions es troba latent l'hegemonia burgesa a Catalunya i especialment l'ambient burgès dominant a la ciutat de Barcelona durant la dècada dels noranta i el canvi de segle, així com el debat sobre una incorporació d'aquesta classe social al moviment catalanista. En un primer moment, el del front unitari de la revista "L'Avenç" que apareix el 1892, els articles de Joan Maragall al "Diario de Barcelona", les crítiques d'art de Raimon Casellas a "La Vanguardia", les exposicions de Rusiñol i de Casas, les reformes ortogràfiques dirigides per Massó, Casas Carbó i Pompeu Fabra, el moviment modernista es caracteritzà per la seva agressivitat i radicalisme en relació a la societat burgesa. (així la línia regeneracionista que exemplifica Jaume Brossa de col.laboració i simpatia amb el moviment anarquista. (88)). Pretenen lluitar per una transformació global de la societat i de la cultura catalana, per tal de connectar-les amb el món "modern" d'Europa, amb el convenciment que, al costat del fracàs de la burgesia catalana per construir un país modern, han fet crisi a tota Europa, la civilització industrial i les formes ideològiques i culturals per ella generades (89).

Però quan la burgesia catalana començà, arran de les desfetes colonials, a adoptar la ideologia nacionalista, al temps que es produïa l'entrada dels corrents estètics i artístics europeus, els modernistes s'acomodaren a l'ordre burgès. Desenganyats els uns de la capacitat de l'artista per transformar la societat i els altres de no tro-

bar l'ajut econòmic suficient al marge de les classes dirigents, moderaren les seves actituds i s'incorporaren majoritàriament a una nova postura de col.laboració amb la burgesia que anava afiliant-se al catalanisme: el fet il.lustratiu d'aquesta nova etapa és, com ha estudiat a fons Jordi CASTELLANOS, el pas de Raimon Casellas a "La Veu de Catalunya"; també Joan Maragall, Pere Coromines, Josep Pijoan, es moderen. Tot i així, un sector modernista, es consagrà a recuperar la tradició d'un catalanisme d'arrel almiralliana i esquerrana especialment en torn de "El Poble Català" a partir de 1906.

Podem decantar-nos per afirmar que en el nostre període d'estudi i pel que fa al discurs intel.lectual dels homes de la Unió Catalanista, cal discernir dos moments de manera progressiva quant a la contraposició tradicionalisme/modernisme. Un primer, d'oposició radical i in totum, que des de 1891 fins a la crisi de finals de segle -que obriria el segon període- contraposaria dues visions de la cultura catalana i també del que ha d'ésser la reivindicació catalanista. Són dues òrbites -els tradicionalistes de la Unió Catalanista i els modernistes-, que representen dues tradicions marcades del catalanisme, de dreta i d'esquerra, però ambdues amb una nota comuna significativa: que es donen en un moment històric de predomini de la burgesia catalana, en una societat que malgrat que ha anat integrant el món agrari, manifesta un hàbit de vida preferentment industrial i urbà, que és el que va obrint les portes del futur. Un futur que passava per una burgesia cada vegada més hegemònica, encara que amb limitacions i frustracions, que integrà, en els sus interessos globals de classe, part important de les visions catalanistes representades pels corrents tradicionalistes i modernistes, en una síntesi moltes vegades contradictòria, en un aiguabarreig confusoriari, en una mostra més, en definitiva, de les contradiccions entre estructura mental i actuació pràctica de la burgesia catalana.

Cronògicament, el moment de trobada entre el modernisme i el catalanisme conservador de la Unió Catalanista, el podem situar al voltant de 1895, que obriria el segon moment de la contraposició tradicionalisme/modernisme, en veure els elements de la penya de L'Ateneu coalitzats amb els catalanistes en les eleccions del que hom anomenà campanya de "conquesta de les corporacions barcelonines". L'Ateneu

Barcelonès esdevindrà, així, un dels llocs de comunicació entre les dues tenències i on s'establiran els primers contactes amb els futurs dirigents del catalanisme conservador: Joaquim Casas-Carbó col·laborà des de dins de la Unió Catalanista; fora d'ella però amb proximitats tenim Joan Maragall i Raimon Casellas; situats en una direcció més esquerrana podem observar Jaume Massó i Torrents i Pompeu Fabra. La relació entre els modernistes i els dirigents de la Unió Catalanista es féu fonamentalment a Barcelona, amb el sector del Centre Escolar Catalanista, partidari d'un catalanisme intervencionista i actiu en la vida pública. Aquests homes s'obriren al contacte amb els modernistes, en la mesura en què ambdós participaren d'una voluntat de catalanitzar, d'incidir ideològicament en la vida col·lectiva, de transformar culturalment el país. Es una coincidència de voluntats que els fa participar en uns mateixos organismes i en una mateixa acció. En aquest sentit, uns anys més tard, Josep Puig i Cadafalch va escriure: "Amb en Prat teníem no sé quina mena de lligam amb els de "L'Avenç". "L'Avenç" era més o menys heterodox i nosaltres catòlics; però les novetats ortogràfiques d'en Fabra i en Casas o l'esperit crític d'en Massó i Torrents ens atreïen. Hi havia després dintre nosaltres tots un petit gra, com un gra de sal, d'anarquisme. En Brossa i en Coromines de llavors no repel·lien l'aire conservador d'en Prat" (90). Hi havia una coincidència de base en la voluntat de construir una cultura nacional, rigorosa i moderna, malgrat que des de punts de vista diversos.

Les conferències que es desenvoluparen a l'Ateneu Barcelonès durant el curs 1896-1897 tenen aquest mateix sentit de col·laboració entre els dos grups, que sempre es consideraren, malgrat les coincidències d'actuació, com a dos grups separats. Responien en definitiva, a dues tradicions diverses del catalanisme i perseguïen objectius a llarg termini ideològicament diferents. L'arrel vigatana i pairalista dels Prat de la Riba, Puig i Cadafalch, Duran i Ventosa, era el pol oposat dels modernistes. Però els primers assumiren d'alguna manera la patent del catalanisme. Com afirma Jordi CASTELLANOS, Prat de la Riba a "La Nacionalitat Catalana" en parlar del procés de transformació del "regionalisme" al "nacionalisme" ni tan sols esmenta el modernisme (91). Per als dirigents de la Unió Catalanista dels anys 90 hi havia una "or-

totdòxia" o uns límits del vertader catalanisme, dins dels quals difícilment entraven els modernistes, els quals podien ésser considerats, com a màxim, esporàdics col.laboradors. Una col.laboració que en certs aspectes pot entendre's com una integració parcial dins els esquemes directius del catalanisme conservador. Així, quan el grup renovador i actiu del catalanisme, en la voluntat d'aprofitar la reacció de la burgesia catalana després del fracàs de la guerra colonial, necessita la seva col.laboració intel.lectual, llençà una crida al grup modernista i aquest respongué afirmativament. Es el que manifesta l'esmentada incorporació de Raimon Casellas a la direcció de "La Veu de Catalunya", diari, el 1899.

A partir d'aleshores hi hagué tot un procés d'incorporació paulatina dels modernistes al catalanisme burgès que en part conduí al noucentisme orsià i carnerià. Paral.lelament als intents poc reeixits de restaurar els vells principis modernistes de "L'Avenç" amb revistes com "Catalònia" o "Joventut", es donà al voltant de 1898 tot un procés d'aparició d'activitats culturals i literàries en els cercles estudiantils catalans, que prenen un increment accentuat: la Congregació Mariana de Barcelona, dirigida pels jesuïtes (on es deixa sentir sobretot la influència de Prat de la Riba, Bofill i Mates i especialment Torras i Bages); el Centre Escolar Catalanista, que esdevé un lloc central de reunió dels joves catalanistes i apareix en el seu sí l'Agrupació Escolar Ramon Llull; la creació de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, van creant entorn seu unes bases ideològiques que assoliren l'èxit en els anys successius, especialment a partir de 1906. Entre aquest any i el 1911 aquest sector universitari, format en una "ortodòxia" catalanista, constituirà la intelligentzia de la Lliga Regionalista, s'imposarà sobre els altres nuclis intel.lectuals i sobre els vells modernistes fins a desbancar-los. Veiem com els modernistes acabaran per incorporar-se a l'esquema conservador dels dirigents de la Lliga Regionalista i esdevindran en la dècada dels anys deu del present segle els iniciadors de la intelligentzia noucentista. Això ho manifesten Josep Pijoan col.laborant a "La Renaixença", el jove Josep Carner a "La Veu de Catalunya" i el jove Ors al mateix diari. "La Veu de Catalunya" molt especialment posà les bases per a una integració dels diferents sectors fins aquells moments dispersos dins del catalanisme, fins i tot

els més dretans quan desapareixé l'any 1902 "La Renaixensa", tot servant per incorporar el sector modernista que després constituïran els noucentistes (si entenem com a tals els modernistes moderats i integrats dins el catalanisme burgès).

El diàleg entre el catalanisme tradicionalista i conservador de la Unió Catalanista i els modernistes acabà en una submissió d'aquest durant el canvi de segle. Un diàleg començat sobre el 1895 amb motiu d'una coincidència pràctica, mai teòrica, una coincidència d'actuació, mai ideològica. Una actuació pràctica que incidí en la tasca de transformació del catalanisme en un moviment reivindicatiu més elaborat teòricament, que desbordà les Bases de Manresa com a text programàtic del catalanisme.

El 1895, amb el nomenament de Josep Lluís Pellicer com a president de la Unió Catalanista, els dos sectors -tradicionalistes i modernistes- coincideixen en les protestes pels mètodes centralistes en la designació del professorat de Llotja (92), així com en la preocupació davant de les institucions públiques que veuen com l'única via que pot permetre l'assoliment dels objectius respectius. Una coincidència que provindrà tanmateix de la presència simultània en els mateixos llocs de reunió i especialment en l'Ateneu Barcelonès, que els integra en un projecte comú i els fa actuar dins el món urbà i sota el control en última instància de la burgesia barcelonina. (93)

CAPÍTOL TERCER: CATALUNYA A LES BASES DE MANRESA.

La reflexió sobre Catalunya que es realitza en el si de la Unió Catalanista parteix d'un debat intern que es podria determinar entre dos conceptes: regionalisme i/o nacionalisme, segons el grau de vigor reivindicatiu de la catalanitat. Hi hauria així una progressió, les referències substancials de la qual se situarien en els anys 1894-5, per obra de la reflexió nacionalista del grup pratià que la portaria a terme, enfrontant-se amb una visió més regionalista, amb la qual toparia (1).

Aquest esquema podria ésser vàlid inicialment, però ja a la segona dècada dels noranta, la distinció nacionalisme-regionalisme apareix de difícil discerniment, potser pel fet que els més "nacionalistes" són al mateix temps els que proposen un major activisme, una major participació en la vida política, i s'enfronten amb els que s'anomenaven "essencialistes" o "ortodoxos" que creien que el catalanisme es desvirtuaria si entrava en el joc polític-electoral i cercava aliances i compromisos de política activa. D'altra banda, el diàleg entre el tradicionalisme i el modernisme que s'inicià a partir de 1895, ens introdueix en una nova dimensió desdibuixadora de la inicial diferenciació conceptual entre què és regionalisme i què és nacionalisme, i en tot cas ens adverteix de la necessitat d'admetre l'existència de diferents nacionalismes catalans concurrents, encara que la direcció efectiva correspongui en major o menor grau a un d'ells.

Plantejada la qüestió en aquests termes, hauríem de procedir seguidament a delimitar teòricament els termes "regionalisme" i "nacionalisme" aplicats a Catalunya. Una primera consideració a tenir en compte seria la de superar el punt de vista filològic i anar més enllà, amb la finalitat de determinar el significat real, pràctic de cada terme, tenint en compte el moment històric en el que es dona el debat. Això vol dir que ens hem de sotmetre a una reflexió de present i mirar la qüestió

amb els ulls de l'interpret d'avui. En segon lloc, s'hauria de tenir en compte la referència constant i sense disjunció possible a l'Estat espanyol. Els termes del debat, per tant, no es comprendrien íntegrament sense aquesta consideració, car es tracta de tenir present no només una afirmació de Catalunya, sinó també aquesta dins la lògica del poder polític i per tant, en les seves relacions amb l'Estat espanyol de la Restauració. És un debat que té el seu sentit dins del "catalanisme" lligat a una altra dicotomia, la de autonomia-federalisme com a sistemes d'articulació de Catalunya dins de l'Estat espanyol. En tercer lloc, s'hauria de partir del fet de separar la reflexió teòrica que podríem qualificar de regionalista o nacionalista, i la seva connexió estratègica, que en ocasions pot flexibilitzar i reconduir al primer terme postures que en pura lògica podríem qualificar com a nacionalistes.

1. ALGUNS ASPECTES DE LA REFLEXIÓ SOBRE CATALUNYA EN LA PRIMERA ETAPA DE LA RESTAURACIÓ I ABANS DE 1887

El 1877 Pi a la seva obra Las Nacionalidades argumenta la necessitat d'un Estat federal per resoldre la unitat nacional espanyola, la qual només pot ésser federada, en reconeixement de la varietat i pluralitat regionals. El pacte federal serà, així, un acte de delegació de sobirania originària de cada regió. Encara que per a Pi la sobirania resideix en l'individu, aquest la va delegant de forma successiva als ens col·lectius com el municipi i la regió. Pi parla d'"Estat" aplicat a la regió, per això GONZALEZ CASANOVA (2) ho qualifica de "federalismo regionalista", perquè no es tracta d'una concepció d'Estats nacionals que es federen, sinó només d'Estats regionals, cadascun dels quals cedeix una part de la seva sobirania a la Federació, una sobirania que li ve donada per la delegació del poble. En aquesta lògica, no hi ha més nació que la Federació, però una nació de connotacions democràtiques, així com l'Estat que sobre ella es construeixi.

El 1873, la primera República espanyola intentà portar a la pràctica, sota la presidència de Pi i Margall, el projecte federal. Com antecedent, també l'anomenat "pacte de Tortosa" entre els republicans federals catalans, valencians, balears i aragonesos, volgué ser un projecte d'arrel federativa. Però finalment, allò que s'instaurà efectivament fou una república federal des del centre, "des de dalt", general i igualitària, temptativa que fracassà a causa de les febles bases socials del moviment fora de Catalunya i de la perifèria mediterrània. De tota manera, uns anys després, els congressos catalans del Partit Federal dirigits per Vallès i Ribot, reafirmaren el programa d'un Estat Català dintre la Federació espanyola (1877) i la construcció d'"una gran nació que, como España, es un conjunto de nacionalidades" (1883).

Una part del moviment federal es replegà mentrestant a Catalunya, en una línia que Valentí Almirall teoritzà a "Lo Catalanisme" (1886). Almirall, que va utilitzar la fórmula del "particularisme" per justificar el reconeixement de les desigualtats de desenvolupament dels diversos pobles d'Espanya, fou un dels primers a intentar definir un "caràcter català" contraposat a un "caràcter castellà" i proposà la formació de partits polítics d'àmbit català. Va formular de nou el projecte federal d'una "associació d'Estats" que permetés de "convertir l'Estat simple i unificat que forma la nació espanyola, en un Estat compost o federació d'Estats".

Almirall a "Lo Catalanisme", sosté d'una banda que "davant de les nacions estrangeres, lo gerent de l'Estat compost té la categoria de nació, i tracta d'igual a igual amb totes elles", i d'altra banda, que "Des del punt que la unitat política entre vàries regions deixa d'existir, fins a aquell en què s'arriba a rompre tot lligament entre les mateixes, convertint-se cada una en personalitat política completa, l'agregació rep lo nom genèric d'associació d'Estats, i el sistema es diu federalisme o particularisme. Aquest mot és lo que havem adoptat nosaltres al dar lo títol a aquesta part del nostre llibre, no perquè el jutgem el més precís i propi, sinó per raons d'oportunitat i conveniència. Entengui's ben bé, no obstant, que al parlar d'organització particularista amb tot i que lo significat de la frase sigui més ample, ja usem com sinònima d'associació

d'Estats o de federalisme" (3). Sembla que aquí Almirall fa concessions tàctiques als grups catalanistes tradicionalistes, que conceben la confederació germànica, en la qual volien inspirar-se, més com una associació d'antics "estats" tradicionals, que com allò que acabà essent efectivament amb Bismarck: un Estat federal. Malgrat tot, la nació continuava essent una en aquella associació d'Estats, ja que per a Almirall, Estat simple no significa Estat-nació, sinó Estat-membre, com per a Pi i Margall. De fet, el seu nacionalisme no el portà a substancialitzar la nació catalana, com ho farà Prat de la Riba, sinó a acceptar la nacionalitat de Catalunya com a fenomen social que no per això l'obliga a constituir-se en Estat nacional, sinó en Estat simple dintre d'un altre, compost, per l'associació amb altres nacionalitats o Estats de la península.

El "Memorial de Greuges" (1885) és el símbol més clar de la política "catalanista" que volgué endegar Almirall. I des del 1886 intentà portar a terme una acció conjunta entre la burgesia industrial i la intel·lectualitat barcelonina del regionalisme romàntic i historicista. Qüestions conjunturals com la crisi econòmica de 1886-1896, les variables inquietuds de la burgesia catalana, el ressorgiment del moviment obrer i el terrorisme anarquista, la introducció del sufragi universal el 1890, les aportacions doctrinals del catalanisme conservador i tradicionalista, van acabar per enfonsar el projecte d'Almirall. D'altra banda, tant Almirall com Pi, no veien més nació que l'espanyola. Però Pi, durant els últims anys de la seva vida, va patir un cert apropament amb la Unió Catalanista, especialment després del 98, car els considerava, a despit de la no coincidència en el republicanisme i el democratisme, partíceps en un ideal autonomista útil per a la reconstrucció de l'Estat espanyol, dient-los-hi: "Catalanistas! Vosotros sois, como nosotros, verdaderos amantes de la patria" (4). La perspectiva autonomista desemboca en una reivindicació d'estructuració regional de l'Estat, i per això Pi i els catalanistes de la Unió coincideixen en aquest punt: si les regions són autònomes, "seran ellas las que rigiesen el poder central, no las regidas" (5).

Per la seva banda, en donar-se l'escissió dels conservadors el 1887, Almirall els considerà "separatistes". Però els integrà en el Centre Català en un primer moment i amb ells actuà públicament, tant al míting de Llotja (11 de gener de 1885), com en el "Memorial de Greuges" (febrer de 1885): "Entre los firmantes, como entre los que representamos, nos hallamos partidarios de todas las escuelas políticas y filosóficas, y si muchos de ellos tienen en la forma monárquica y en la dinastía actual el ideal de sus aspiraciones, en defensa del que emplearían todas sus fuerzas, otros lo ven en instituciones muy distintas". El Memorial fa una proposta de regeneracionisme regionalista d'Espanya, sintonitzant amb una coincidència de criteris que Catalunya inicia com a capdavantera del moviment regional de regeneració de la nació espanyola. El Memorial traspuja una concepció de la monarquia medievalitzant, una monarquia regional que fos una còpia peculiar dels imperis alemany i austro-hongarès, de l'antic neoforalisme de Carles II, de l'antic federalisme medieval que era posat al dia pel tradicionalisme carlí (6). El resultat era una monarquia regionalitzada i, pel que fa a Catalunya, observada amb voluntat "espanyolista", és a dir, segons la contribució que ella pot fer a Espanya com a nació. Es reivindiquen els interessos morals i materials de Catalunya en el marc d'un Estat nacional format per regions harmonitzades. El Memorial, com tota la reflexió almiralliana de la primera dècada dels vuitanta, es troba immers en la perspectiva regeneracionista en el sentit de propugnar una reforma de l'Estat espanyol per la via del respecte i promoció dels considerats drets naturals o de plenitud de vida de les regions-nacions espanyoles, en una actitud d'influència positivista d'elevat la realitat social a categoria rellevant estatalment i política en una mena de procés inductiu. Com escriu SOLÉ TURA (7), "Almirall no fue nunca nacionalista, pero la mecánica de los hechos lo llevó hacia una orientación claramente nacionalista de hecho. Para él la nación era y fue siempre España. Cataluña era la región, y el movimiento que él quería poner en marcha era específicamente regionalista, es decir, un movimiento que se proponía rodear el centro desde la periferia... Hubo de buscar el criterio de definición de la catalanidad en diferencias extrínsecas, o sea, en las diferencias que la separaban de la no-cata-

lanidad. Cataluña se oponía, de este modo, a Castilla en bloque, a la no-Cataluña. Las diferencias sociales dentro de Cataluña y la no-Cataluña desaparecían en función de la condición superior de catalanidad o no-catalanidad... Ahora bien, Almirall se lanzó a la tarea prisionero de una condición que nunca llegó a superar: sus presupuestos ideológicos y políticos no eran exactamente los de la alta burguesía catalana. Tenía una concepción de la vida laica, positivista y urbana. Aquella burguesía, en cambio, tenía raíces muy profundas en el campo, en la tradición". Precisament, quan la burgesia catalana cercà infructuosament Almirall s'apropà als teòrics del catalanisme, especialment a finals de ls noranta, es trobà a gust i ben interpretada per les formulacions tradicionalistes que des del sí de la Unió Catalanista s'havien estat gestant els anys anteriors -des de l'escissió conservadora del 1887 al Centre Català- per part del grup més dinàmic i col.laboracionista amb ella.

II. LA CONSOLIDACIÓ DEL CATALANISME CONSERVADOR DES DE 1887

I LA REFLEXIÓ SOBRE CATALUNYA

Els textos que hem citat en la primera part d'aquest estudi -en la lògica del tractament del procés històric de conformació del catalanisme conservador- es mouen segons hem pogut veure en una òrbita clarament regionalista. Es aquesta una tendència que recolliran les Bases de Manresa en el seu articulat, malgrat que en els debats col·laterals es pot percebre la incidència dels plantejaments dels joves nacionalistes.

Per als escindits el 1887, com per a Almirall, sembla clar que només hi ha una nació, que és l'espanyola, en la línia de la regeneració d'aquesta per obra del moviment regionalista impulsat pel regionalisme català, pel catalanisme. Però els elements joves integrats en el Centre Escolar Catalanista de Barcelona comencen en les conferències i debats que celebren a parlar de la conveniència de fer ús del terme de nació catalana, tot i mantenint molt bones relacions amb els homes de la Lliga de Catalunya, amb els qui coincidien en un comú conservadorisme (8).

La Lliga de Catalunya començà la seva singladura amb un to marcadament regionalista. En el primer discurs inaugural de les seves sessions, P. Sans i Guitart afirmava: "La nostra terra segueix lo progrés i avenços d'aquest segle amb més velocitat que les demés regions d'Espanya i per lo mateix no va unísona amb lo to de la nació", per passar després a explicitar els caràcters distintius de Catalunya (9). El Missatge lliurat per la Lliga de Catalunya el maig de 1888 durant l'estada de la reina regent a Barcelona amb ocasió de la festa dels jocs florals, partint de la condició de reina regent i comtessa de Barcelona, manifesta una actitud que GONZALEZ CASANOVA qualifica de "nacionalisme històric, com una consciència de nació catalana en el sentit pre-revolucionari del concepte" (10); i al mateix temps una actitud que els seus detractors qualificaren de "separatista" i que provocà les iras dels sectors que giraven entorn

del canovisme, com Mañé -qui el 1887 en el seu llibre El Regionalismo va fer servir un esquema naturalista i biològic de nació per presentar la imatge d'una Espanya composta d'òrgans regionals diversos que eren els que, segons ell, calia potenciar- i, com ja sabem, del nucli almirallia del Centre Català. La reivindicació i restauració integral de Catalunya dins d'Espanya continua la inèrcia regionalista del "Memorial de Greuges" i se situa així en el marc del precedent de les "Bases de Manresa".

1. La idea de nació a les Bases de Manresa.

Les Bases de Manresa, el 1892, insisteixen més en el tractament de la reivindicació de Catalunya, des del "poder regional" català, potser amb més força que en els projectes federals, com per exemple el de 1883 (per obra de Vallès i Ribot). Es posa més èmfasi en la instauració d'un sistema social i polític que fes possible la restauració de la "sobirania originària de Catalunya", com una qüestió substancialitzada de la construcció de l'Estat espanyol, tot i que aquest no es pot perdre de vista, ja que de la seva configuració dependrà la subsistència d'una autonomia a Catalunya. Però el "regionalisme" que proposen no queda fixat en les Bases per a tot l'Estat, sinó que els interessa aconseguir-ho per a Catalunya, i d'aquesta manera donar exemple i capitanejar el procés que porti lògicament a la instauració d'un règim polític regionalitzat a tot l'Estat espanyol. Hi ha, per tant, una insistència respecte dels aspectes catalans del poder regional, que no trobem en els projectes constitucionals d'inspiració federal de l'època. És un petit canvi de perspectiva que, evidentment, no comporta que el producte sigui més o menys autonomista, sinó que afecta la posició de l'Estat en l'edifici polític, considerat en recepció de les fonts tradicionalistes de les Bases de Manresa com una cosa artificial i adjectiva que de cap manera pot coronar l'estructura del poder regional, el qual no es troba integrat constitucionalment dins del poder central. A les Bases de Manresa, aquest poder central resta configurat amb unes atribucions poc més

que de coordinació entre els poders regionals futurs, de caire progressivament residual, per tal d'establir un sistema en el que cada regió, i per tant Catalunya, "torni" a exercir facultats d'autogovern que la centralització liberal li va sostreure.

D'aquesta manera, a les Bases de Manresa podem determinar l'oposició des d'una posició tradicionalista al concepte de nació d'inspiració liberal. La nació catalana que es vol ressuscitar parteix de l'argumentació historicista i tradicionalista que hem pogut observar en les pàgines precedents. En aquest sentit podem considerar que és, en cert sentit, una concepció pre-estatista, ja que intenta remontar-se romànticament al passat com a instrument de legitimitació de la política nacionalista que es vol aconseguir. Un passat que es troba més identificat en l'edat mitjana que en les construccions estatistes que es desenvolupen durant el renaixement i que quallaren, amb més o menys fortuna, al llarg de tota l'època moderna i contemporània. La possible consciència de nació catalana esdevé incompatible, així, amb l'Estat espanyol format durant el citat procés històric. Hi ha, en definitiva, una oposició a la idea d'Estat-nació postmedieval, a la teoria de l'Estat construïda sobre els motlles monàrquico-absolutistes o nacional-comunitaris. És tracta de superar l'etapa de l'uniformisme per tal de restaurar l'antiga estructura "foral", els antics vincles unitius entre els diferents regnes de la península. Podríem entendre que hi ha dos nivells progressius d'oposició, un primer contra l'Estat espanyol construït en el renaixement a l'empara de les idees uniformitzadores de la monarquia absoluta i un segon arran de la instauració dels borbons, fonamentalment en la mitologia de l'11 de setembre -més que com a tal sortirà amb força ja entrat el segle XX- i en l'oposició de les idees il·lustrades i liberals sobre l'Estat (11).

A les Bases hi ha, doncs, preocupació pel que podríem dir-ne problema nacional de Catalunya, motivat per la superposició dominant de l'Estat espanyol als diferents pobles de la península i en especial (com a problema de consciència pròpia) a Catalunya. Aquesta, com antiga nació, actual regió de l'Estat espanyol, ha de tornar a ésser ella mateixa. Això vol dir que en aquesta lògica hi

ha un atac al concepte de nació derivat de la teoria de l'Estat-nacional, que té com a màxim exponent el jacobinisme, tot defensant, al contrari, el concepte de nació historicista i tradicionalista d'arrel germànica.

Des d'aquestes premisses, la nació no es realitza mai en l'Estat, és una nació-poble, infraestructural, la qual cosa legitima per per establir un "poder regional", com a instrument jurídic-polític al marge de l'Estat espanyol. Des de la perspectiva que trobem a les Bases de Manresa, el poble català, que ha estat nació històricament en el sentit de poble diferenciat per les seves manifestacions "ontològiques", té dret a autogovernar-se perquè és aquell ens orgànic amb característiques definides que hem vist a les pàgines anteriors. Però els lligams que trava amb el que anomenen les Bases "poder central" són més aviat fluixos i poc fiscalitzables, a tall d'unió confederal o com en la lògica "poliàrquica" de l'edat mitjana actualitzada pel pensament polític "foral" d'homes en gran mesura formats dins una mentalitat derivada del carlisme (12).

Existeix una tensió societat (nació) -Estat. L'Estat actual és una crosta que oprimeix la societat, la qual té unes característiques que cal desenvolupar i potenciar, necessàriament al marge de l'Estat. En aquest sentit, el segon bloc de Bases aplegades sota el títol de "poder regional", ens posen de manifest la conveniència de revitalitzar les notes "adormides" del poble català, malgrat que en aquest procés, com hem reiterat i expressa la base 1ª, s'ha de procedir tanmateix a una reforma de l'Estat espanyol, perquè sense ella la instauració del programa de reintegració de les notes característiques del poble català esdevé inviable. En tot cas, és una qüestió d'estratègia per a poder portar a terme el programa contingut a les bases 2ª i següents, que se situa, a l'igual que l'Estat espanyol que cal reformar, en l'àmbit d'allò contingent, adjectiu i accessori, en l'àmbit d'un dels dos elements de la contraposició radical entre societat-Estat. El programa catalanista és, així, un programa de recuperació social i de remodelació històrica, corregint els excessos assimilistes de la centralització política per una banda i per l'altra de l'individualisme liberal. Enfront de la primera es

propugna un sistema de regionalització que afavoreixi l'autogovern de Catalunya, i davant del segon s'afirma la configuració d'una societat estamental-corporativa, amb cossos intermigs, dins d'una visió tradicionalista de la societat.

Dins d'aquestes coordenades, la restauració del que es considera "ordre natural de la societat" és anterior als drets i llibertats dels individus, a l'inrevés de la perspectiva liberal. Aquí s'enfronten clarament tradicionalisme i liberalisme. L'àmbit societari, no pot ser el de la sobirania individual ni nacional, sinó el de la història, car no es pot fonamentar en la voluntat sinó en la naturalesa. És un esquema que desborda l'individu. La societat és molt més que el lloc on es desenvolupa l'economia, és més complexa que aquell àmbit del privat com pretenia el pensament liberal primigeni. La societat no pot ésser un conjunt de relacions jurídicoprivades de contingut fonamentalment econòmic amb una perspectiva d'harmonia natural entre elles. D'ací que també poguem veure com un sector important d'homes de la Unió Catalanista defensaven aferrissadament el proteccionisme i ataquen durament el lliurecanvisme (13).

L'individualisme liberal havia atomitzat el poble, l'havia convertit en una agregació de "ciutadans", els quals formaven la nació i sobre ella s'organitzava l'Estat. És la idea de l'Estat-nació basat en la sobirania nacional. D'aquesta manera la idea de nació fortificava l'Estat, ja que li donava alguna mena de legitimació (14). Però la societat, dividida en classes socials, no permetia realment una construcció tan homogènia. I per altra banda, una nació-Estat així considerada, no impedeix que un sector d'ella es constitueixi en una altra nació-Estat (15). Com afirma GONZALEZ CASANOVA, en la idea liberal "la Nación como un todo unitario no admite la personalidad jurídica de ningún "sector". Lo único particular son los trabajos, pero todas las funciones son públicas o del todo. Los estamentos, los gremios, los partidos, los reinos o regiones, todo queda absorbido por el Todo Nacional. La Nación requiere, así concebida, un Estado centralizador, sin poderes intermedios. La secesión de un trozo del territorio nacional será un crimen de esa Patria. La Nación jurídica no admite las naciones naturales que, con voluntad de ser naciones políticas, pretendan, en seguimiento de

la teoria de Sieyès, constituirse en Estado nacional. La causa es bien sencilla: la idea de Nación, tal y como se ha impuesto modernamente para caracterizar al Estado, fortifica popularmente la lógica interna que presidió la formación de los Estados y su principio de soberanía: todo Estado es incompatible con otro en su propio seno. Todo Estado implica unidad. Toda Nación-Estado refuerza es unidad" (16).

La unitat de la nació es sentit liberal implica tanmateix que els representants polítics ho són de tota la nació i no d'un sector social. Els representants ho són de la nació, no dels representats (això darrer sí que passa en la lògica estamental-corporativa: vegeu Base 7ª, composició de les Corts Catalanes sobre una base d'aquest tipus). La Unitat de la Nació porta a la unitat de l'Estat i també a la unitat de la societat, a la negació de la societat dividida en classes socials antagòniques, en un efecte que també farà seu l'organicisme tradicionalista basat en estaments socials convergents en un projecte comú, un organicisme nacional fonamentat en la unitat de destí de tot el poble.

Com gràficament diu ALFONSO BOZZO, "La revolució liberal, la personificació de la qual pot establir-se en la Revolució Francesa del 1789, féu sorgir en l'àmbit de la conceptualització política el terme nació en el seu sentit modern, que expressa la realitat política nova que es concreta en el cos social homogeneïtzat i sotmès a una única ordenació jurídica i que s'identifica amb el cos polític o estat. Tota la construcció teòrico-política del liberalisme clàssic es basa en la unitat del poder estatal, que concretava la "sobirania nacional" (concepte nascut en oposició al de "sobirania reial"), fet que implicava la constitucionalització d'un estat caracteritzat per la unitarietat, la centralització i la igualtat jurídica, oposat al reconeixement dels cossos intermedis i estaments, del privilegi i la desigualtat, que havia servit fins aleshores com a sustentació del règim monàrquic. D'aquesta manera, unitarisme, centralització, individualisme i igualtat formal eren els principis que regien el nou ordre polític que s'expressava ideològicament en el concepte de nació, concepte que s'identificava amb el d'estat i que es basava precisament

en una suposada homogeneïtat del cos social que no feia sinó amagar la verdadera hegemonia d'un sector social sobre la resta de la societat" (17).

Les Bases de Manresa i el programa polític que es vol desenvolupar a partir d'elles per la Unió Catalanista apareixen com una mena de denúncia o alternativa al règim constitucional de la Restauració i a l'Estat liberal del qual aquest n'és manifestació. Contraposició des del discurs tradicionalista al discurs liberal, malgrat que la constitució de 1876, en admetre el principi de sobirania compartida entre el rei i les corts propi del liberalisme doctrinari, s'aparti de les construccions liberals més progressistes. Manifestacions d'aquesta característica són, entre d'altres: la no discussió de la monarquia perquè pertany a la "constitució interna" del país i és anterior a la constitució, la introducció en el Senat d'una part de representació orgànica, la influència de l'Església, el caciquisme o la inexistència pràctica de drets polítics fonamentals. El règim polític de la Restauració és un règim de liberalisme autoritari que permetrà un cert diàleg crític amb els catalanistes conservadors.

El canovisme mateix tingué il·lustres representants a Catalunya, amb homes que a la llarga se separaren de la direcció més per qüestions de disciplina de partit i de canalització d'interessos socials al marge d'ella que no pas per dissensions ideològiques (els reiterats casos de Mañé i de Duran, que no són tan diferents en quant a fonts ideològiques respecte dels catalanistes conservadors). En definitiva, el primer catalanisme conservador, encara força connectat a l'argumentació tradicionalista, era atacat sota el nom de "separatista", però no ho podria haver estat per les fonts ideològiques d'inspiració. Només perquè posava en entredit la configuració llavors observable de l'Estat espanyol i especialment la nota de l'artificial centralització, era un enemic de consideració per als dirigents de l'Estat de la Restauració montat sobre els esquemes ideològics del canovisme. Però ja hem vist com el tradicionalisme dels homes que s'apleguen dins la Unió Catalanista és un tradicionalisme de transacció amb l'ordre liberal, especialment amb la via conservadora del liberalisme doctrinari.

Evidentment, de la tradició constitucional dominant espanyola del liberalisme doctrinari, recollit a la constitució canovista del 1876, de sobirania compartida entre el rei i les corts, s'en deriva que la constitució torna a ésser expressió del pacte entre els grups oligàrquics que controlen els aparells de dominació política; un pacte, que en aquell moment històric, relegava considerablement els grups socials que donaven suport a la Unió Catalanista a un segon terme, com a grups socials marginals i també anacrònics, en gran part descendents evolucionats del carlisme, els quals no tenien més sortida de futur que la integració paulatina dins l'esquema de joc del canovisme. No debades, el projecte catalanista per ells dirigit té una forta presència de grans propietaris rurals en sintonia amb la intel·lectualitat romàntica conservadora, en un ambient on el que es vol conservar és, precisament, la propietat. Cánovas és el gran intèrpret de la burgesia conservadora, interessada en la conservació de la propietat, enfront del repte revolucionari del proletariat industrial i agrari. D'aquí també una de les raons d'apropament (regionalista) entre els catalanistes de la Unió i els grups canovistes, especialment barcelonins.

Les Bases de Manresa parteixen d'una construcció de la nació en sentit tradicionalista, o millor dit, de "poble", ja que el concepte de nació com a tal seria convenient d'associar-lo al pensament liberal. Però l'oposició des del tradicionalisme al liberalisme, es concreta en els seus termes, com diem, des del moment que la constitució del 1876, seguint la lògica dominant del constitucionalisme liberal espanyol decimonònic, recull una formulació moderada i doctrinària, que s'expressa de forma paradigmàtica en el principi de la sobirania compartida entre el rei i les corts. La idea de la constitució i la vida política que d'ella se'n deriva com a producte del pacte entre aquestes dues instàncies, és el que li dona existència. Esquema que en part podem observar a la Base 1ª i que implica una certa aproximació a l'ordre canovista en aquells moments vigent. Aproximació, de tota manera; relativa, per la configuració que el poder central presenta a les Bases, ja que el que sembla principal des de la seva òptica és la instauració d'un poder català adaptat a

la "sobirania originària de Catalunya" com a poble en sentit tradicionalista, és a dir, nació històrica. Una vegada organitzada i revitalitzada, Catalunya esdevé regió de l'Estat espanyol o "poder central": incorpora uns representants a l'Assemblea legislativa (que comparteix aquesta funció amb el rei o cap d'Estat). En aquest procés hi ha la idea de reformar l'Estat espanyol, però sense perdre de vista l'estratègia evolucionista que es dedueix, així com les coincidències (com la ubicació conjunta dins el bloc de classes hegemòniques) entre els esquemes ideològics liberals però conservadors del canovisme i els esquemes fonamentalment tradicionalistes de la Unió Catalanista, tal com ens mostra també la disposició transitòria a la base 1ª, en la mesura que respecta el règim de relacions Església-Estat llavors vigent, és a dir, l'acceptat pel canovisme.

El projecte constitucional que es recull a les Bases de Manresa vol ser inicialment vehiculat per uns homes pertanyents al món preliberal, i que es resisteixen a ésser integrats en els nous esquemes, entre els quals trobem el de l'Estat-nació postrevolucionari, tal com els liberals espanyols anaren formulant des de les Corts de Cadis, que implicava l'assoliment progressiu del control polític de l'Estat per la nova classe burgesa que havia fet la seva revolució i que a Espanya podem considerar que s'ha forjat després de la revolució de setembre de 1868 i que fins i tot amb anterioritat té fenòmens perfectament característics com és tot el procés desamortitzador i el nou repartiment de la propietat rural, ara en mans de la burgesia. En aquesta dinàmica, les classes retardatàries catalanes reorganitzen en gran mesura les seves forces i formulen intents diferenciats dels estatistes, aixecant la bandera del regionalisme, del nou "foralisme" adaptat a les condicions adverses però irreversibles del liberalisme canovista, com a fet consumat. Per altra banda, l'economia agrària sobre la qual s'havien elevat unes institucions i unes reflexions sobre la comunitat (nacional-social) anava cedint a les noves maneres derivades de la revolució industrial, especialment significatives en la perifèria peninsular. Calia també en aquest ordre un diàleg i un nou posicionament estratègic de les forces antisistema en el canovisme. Des de l'òptica de l'Estat de la Restauració, escombrar l'Antic Règim es podia veure

com un procés a llarg termini i necessàriament negociable, d'ací també el pes del liberalisme moderat a Espanya. En aquest sentit, el tradicionalisme expressat com a regionalisme, era l'aportació organitzativa que els homes de la Unió Catalanista, molt influïts per la mentalitat del carlisme, aportaven per a la reformulació de l'Estat espanyol, un Estat espanyol que precisava caminar pels paràmetres diferents, però comunicables, del liberalisme moderat del canovisme.

La nació, amb les seves notes característiques, producte de la història i de la tradició, té unes constants. És una nació objectiva i no determinada per la voluntat dels seus membres. La nació és una comunitat de vida predeterminada, a la qual es pertany pel naixement i el desenvolupament vital, dins d'un marc traçat per uns esquemes històrico-tradicionals. És aquesta una de les notes que diferencien la perspectiva de la nació-societat de les Bases de Manresa dels projectes federals, com el ja reiteradament citat de 1883. A les Bases no hi ha una perspectiva pròpiament federal i, menys encara, democràtica (en el sentit democràtico-liberal). Pel contrari, hi ha una mena d'unió o de relació no del tot clarificada entre el poder central i el regional, potser fruit d'una tendència de rebuig o de recel envers l'Estat espanyol, considerat en l'òptica tradicionalista, un artifici opressiu de la nació-societat catalana. D'aquí se'n deriva, com posa de relleu GONZALEZ CASANOVA (18), la inexistència d'una preocupació (com a projecte constitucional) per l'assegurança de les garanties jurídiques de l'autonomia regional mitjançant la constitució o pacte federal. Això sembla no ésser d'interès. L'autonomia de Catalunya s'enfoca com l'assoliment d'un reivindicació històrica i com una qüestió que no cal regular, car no es pot racionalitzar. Catalunya per damunt de tot i també les altres regions d'Espanya han d'aconseguir ser plenament sobiranes, i el poder central, com a àrbitre i ens dotat d'unes competències mínimes, no està legitimat per la constitució per garantir l'existència de l'autonomia catalana, ja que aquesta no l'afecta en absolut. L'autonomia és sempre un aspecte nacional, mai estatal. En conseqüència l'Estat espanyol no és garant de l'autonomia catalana, no pot ser-ho, desborda els límits del que es configura com a poder central a les Bases de Manresa.

III. ELS ELEMENTS DE LA REFLEXIO SOBRE CATALUNYA SEGONS

LES BASES DE MANRESA

1. El poder regional català.

Partint del fet que les Bases de Manresa utilitzen un llenguatge tradicionalista i no liberal, veurem a continuació els elements que es configuren com a descriptors de la nacionalitat catalana. Dem de partir de la Base 6ª en la que s'afirma que "Catalunya serà l'única sobirana de son govern interior" i tindrà per tant "totes les demás demás atribucions inherents a la sobirania que no corresponguin al poder central, segons la Base 1ª". Es a dir, es parteix d'un principi general d'atribució de competències per a Catalunya, com una mena de clàusula oberta competencial, que contrasta amb el criteri estricte de competències taxades per al poder central segons especifica la base 1ª.

Ens centrarem en la visió que les Bases tenen dels poders que s'instauraren a Catalunya (visió institucional) i en les atribucions que es reivindiquen per ella. En definitiva, tractarem del dispost a les Bases 2ª i següents posant-les, quan s'escaigui, en connexió amb d'altres textos programàtics de la Unió, per a poder realitzar així una interpretació del sentit polític que gaudien en el seu moment històric les afirmacions i les propostes polítiques fetes per l'entitat objecte del nostre estudi.

Ja sabem que és la base 6ª la que consagra el dret de Catalunya a autogovernar-se autònomament com a regió dins l'Estat espanyol, a partir de l'assignació d'unes competències pròpies que només ella pot desenvolupar i que no poden absorbir-se per part del poder central configurat com a moderador i àrbitre, com a detentador d'unes funcions primàries cedides per la història i la tradició, i recollides per les Bases de Manresa.

Des d'aquest principi s'estableixen uns poders concrets dins de Catalunya que han de desenvolupar les competències originàries i indelegables, que en cas de posar-se en dubte la seva aplicació pràc-

tica o la seva interpretació haurien de solucionar-se pels òrgans del poder central destinats a l'efecte (poder judicial central).

1.1. Organització dels poders de Catalunya.

A les bases 7^a, 8^a i 9^a es recull l'organització dels tres poders clàssics que corresponen al Poder Regional Català. Com en el cas del poder central, les Bases tenen cura de dibuixar un règim de separació teòricament radical dels poders. En no establir-se un delegat del Rei o Cap de l'Estat a Catalunya (base 2ª del projecte suprimida en el text definitiu) i ésser el poder executiu de caràcter administratiu i de gestió sense facultats polítiques decisòries, el principi de separació de poders és més radical, més virtual, que en el cas del poder central.

Això ho posa de relleu Ernest Moliné i Brasés en el seu discurs defensant les bases 8^a i 12^a (19), una separació entre els poders que, no obstant, degut al pes que gaudien les Corts Catalanes en relació amb el cos administratiu nomenat per ella, li servia per afirmar l'existència d'un règim d'Assemblea. Per una altra banda, Prat de la Riba defensà la conveniència d'instaurar una "Diputació de Catalunya" que tindria la suprema representació de la nacionalitat catalana, formada per tres alts funcionaris nomenats per les Corts, un per a cada braç: "Li correspondria, primer: fer complir exactament la constitució i lleis catalanes i mantindre sa integritat; segon, nomenar els ministres i els magistrats del Tribunal Polític; tercer, convocar el cos electoral; quart, convocar i suspendre les sessions de les Corts; cinquè, promulgar les lleis; sisè, sancionar els reglaments; setè, nomenar el ministeri fiscal; vuitè, resoldre els conflictes entre els Poders legislatiu, executiu i judicial". "Immediatament que la Diputació tinga coneixement d'una infracció constitucional, violació de llei, abús d'autoritat o qualsevol invasió del dret particular realitzada per una autoritat, funcionari o empleat de qualsevol ordre i condició que sia, lo suspendrà de l'exercici de son càrrec i cuidarà que l'autoritat judicial corresponent obri informació, judiqui i falli en el terme màxim de

tres mesos. Tots els ciutadans tenen el dret de denunciar a la Diputació les faltes i delictes dels funcionaris en l'exercici de sos càrrecs". Aquestes idees de Prat de la Riba contingudes en el marc d'una esmena per ell defensada i que abarcava també altres extrems del poder regional català, no prosperaren i foren retirades, especialment per obra de l'opinió en contra de Martí Roger (20). D'aquesta manera, la configuració dels tres poders en quant fa referència al poder regional català presenta una radical separació entre ells, sense cap institució que les aplequés o que fes com de cap d'Estat o similar. Veurem a continuació cada un dels tres poders, seguint la denominació de les mateixes Bases.

1.2. El poder legislatiu regional.

La base 7ª estableix que "El poder legislatiu regional, radicará en les Corts Catalanes, que deuran reunir-se tots los anys en època determinada i en lloc diferent. Les Corts se formaran per sufragi de tots los caps de casa agrupats en classes fundades en lo treball manual, en la capacitat o en les carreres professionals i en la propietat, industria i comerç, mitjançant la corresponent organització gremial en lo que possible sia". Veiem com es rememoren les antigues Corts Catalanes, suprimides arran de la instauració dels borbons. Però la imatge de les Corts Catalanes que es té present és la de les Corts medievals de la Corona Catalano-Aragonesa, l'època de plenitud d'aquesta institució i de les seves famoses lleis paccionades.

Les Corts Catalanes neixeren en temps de Jaume I i van prendre forma concreta en el regnat de Pere el Gran (1283). Es componien de tres braços: l'eclesiàstic o de la clerecia, el militar o de la noblesa, i el reial o de les viles. El rei convocava les Corts i les obria amb un discurs o "proposició reial", però les facultats legislatives corresponien sempre a les Corts, que les exercien juntament amb el Rei. La iniciativa de les lleis podia correspondre al Rei (constitucions) o als braços (capítols). El Rei podia legislar sense intervenció de les Corts (actes de Corts) però aleshores les lleis necessitaven la ratificació d'aquestes per tenir força.

Les Corts Catalanes sota la casa d'Austria rara vegada són convocades. De tota manera, després de la unió amb Castella, la idea de Rei de les Espanyes donà un nou abast a la relació Rei-Corts Catalanes, que d'alguna manera és la que es pot observar a les Bases de Manresa. En elles, el Rei o Cap d'Estat hauria de ser qui convoqués les Corts, qui sancionés en el seu cas les normes, qui d'alguna manera exemplifiqués la unió entre els poders central i regional a tots els nivells.

Aquestes Corts medievals, estamentals en tot cas, són les que els homes de la Unió Catalanista volen reinterpretar des d'una mentalitat romàntica, d'enyorament de les institucions tradicionals catalanes, abolides per la força revolucionària del segle XVIII.

En les mateixes coordenades se situa l'afirmació dels delegats a Manresa d'entendre que les Corts Catalanes es reuniran una vegada a l'any i en lloc diferent. Com expliquen COROLEU i PELLA I FORGAS, les Corts Generals de Catalunya no començaran a existir de dret, fins que Pere el Gran el 1283 promulgà la famosa constitució "Una vegada lo any", que segons els autors citats deia -traduït al castellà: "Una vez al año, en aquel tiempo que nos parecerá más oportuno, Nos y nuestros sucesores celebraremos dentro de Cataluña Corte General a los catalanes, en la cual con nuestros prelados, religiosos, barones, caballeros, ciudadanos y hombres de villas tratemos del buen estado y reformation de la tierra; cuya Corte no creemos tenido a hacer ni celebrar si nos lo impidiese una justa razón" (21). A partir d'aleshores començaren a ser paccionades les lleis. El Rei i les Corts Generals treballaren de comú acord. Aquestes no existien com a limitació d'un poder desbordant del monarca sinó que s'interpreten des de la coincidència de voluntat entre ambdues instàncies per al millor govern de la cosa pública, com ho mostra també la forma d'extracció dels representants del poble a les Corts Generals, per braços o per estaments (a les Bases més aviat per un sistema estamental-corporatiu) i mai des de l'oposició ideològica sinó de la cooperació entre àmbits socials diferents.

Ara bé, hi ha una variació substancial amb la configuració de la cambra legislativa del poder central. La primera, es compon

d'uns representants elegits per les diferents regions segons la forma en què cadascuna estimi més convenient, és a dir, que es dibuixa com una institució representativa de les regions. La segona, s'integra directament pels representants del poble català seguint una divisió gremial o corporativa de la societat, o sigui, que és una càmera de representació dels interessos de la societat. Els tres "braços" o els tres sectors corporatius en què es divideix el poble català a efectes d'assolir la representació en les institucions d'aquest caràcter a Catalunya són: a) el "treball manual", concepte que s'apropa a l'artesanat, al treballador independent. b) "la capacitat o en les carreres professionals", que es lliga en certa mesura amb el predomini de la intel·lectualitat romàntica, específicament barcelonina, en el si de la Unió Catalanista i grans promotors de tot el moviment catalanista. c) "la propietat, indústria i comerç", apel·lació a les forces vives de la societat catalana, com a classes amb possibilitats d'empentes transformadores. La propietat és entesa fonamentalment com a propietat rústica. La indústria i el comerç són igual que l'anterior, factors subjectius d'identificació de les persones: i així es considerarà substancial en aquest àmbit, la condició personal de propietari, d'industrial (titular d'una indústria, amb tota la seva càrrega distintiva en relació a l'empresa) o comerciant (posant lògicament l'accent en la condició subjectiva de comerciant, pròpia d'una mentalitat preliberal, precapitalista, poc dinàmica, i no pas en la realització d'actes de comerç, o de traslació de la propietat).

Prat de la Riba en la seva esmena entenia que: "3) les Corts Catalanes se divideixen en representants de la capacitat, de la propietat territorial i de la indústria i comerç", amb una distinció conceptual dels tres estaments socials molt més clarificadora que en el text de les Bases (22).

Com a perspectiva general hi ha una visió de la societat dividida en els grups socials esmentats, co-partíceps dels destins de la nació dins la qual tots hi conviuen. Per altra banda, com diu la base 7^a in fine la societat així dividida s'ha d'entendre des d'un paràmetre concret que és l'organització gremial, "en lo que possible sia", que ens mostra el caràcter corporatiu de les Bases de Manresa.

D'aquesta manera, les Corts Catalanes que es pretenen reimplantar tenen una fesomia clarament corporativa, d'agrupació de les classes socials-estaments, relativitzant la presència de l'individu concret i abstracte dins la societat en funció de la pertinença a una d'aquelles. D'aquí que el sufragi sigui orgànic i corporatiu, ja que respon a la divisió social que es predica. I en aquest sentit, les Corts són una institució que aplega representants dels interessos respectius dels tres blocs socials, cercant-hi una coincidència, de la qual és expressió l'activitat i les atribucions que gaudeix (23).

Degut a la generalitat i al caràcter de Bases d'un futur text constitucional, no s'especifiquen altres extrems relatius al funcionament i règim d'actuació de les Corts Catalanes que es perfilen. Però, des del punt de vista tradicionalista, les Bases, tot i no dir res, no se situen en una òptica allunyada de la previsió que sobre la condició dels membres de les Corts estableix el projecte d'estatut d'autonomia de Catalunya aprovat pel Partit Carlí el 1899, el qual ens diu que "El diputat respon davant dels gremis o corporacions que l'hagin elegit, els quals podran donar-li ordres, i fins destituir-lo, mitjançant el "mandato imperativo". Així ni el diputat serà un lacai del Poder executiu ni haurà de votar contra la majoria de sos electors, com ara tan sovintment succeeix" (24). Em sembla que quelcom semblant es podria predicar de la lògica de les Bases de Manresa. En tot cas, com a denominador comú, la perspectiva tradicionalista està íntimament present a les Bases i al projecte esmentat, servint d'element d'oposició al liberalisme. En la mateixa línia, sembla clar que allò que es vol erradicar de la configuració de les relacions entre els Poders i el funcionament institucional entre ells és tot el conjunt de "vícis" que es considerava que havia portat aquest sistema resumits amb el mot "parlamentarisme".

Juntament amb les funcions legislatives, les Corts tenen altres funcions que fan que siguin la institució central i amb més pes substantiu, ja que nomena els funcionaris del poder executiu (base 9ª) i els membres (president i vice-presidents) del màxim òr-

gan de la Justícia a Catalunya (Audiència) -base 8ª-. Així, la voluntat d'instaurar un règim de separació radical de poders acaba en un predomini de les Corts, que es mostra també en la interrelació poder central-poder regional pel fet d'enviar a través seu i establir les normes del procés electoral dels membres del "poder legislatiu central", que com sabem són elegits per les regions "en la forma en que cadascuna estimi convenient" (25).

1.3. El poder executiu català.

La base 9ª afirma que "Exerciran lo Poder executiu cinc o set alts funcionaris nomenats per les Corts, els qui estaran al davant dels diversos rams de l'administració regional". Es propugna, doncs, una fórmula semblant a la recollida per al poder executiu central, relativitzant el pes d'aquest òrgan sempre subordinat a les Corts, amb unes notes funcionaries de culminació de l'administració catalana. Es vol reduir al màxim l'actuació d'un govern independent dels altres poders, com passa al poder executiu del poder central a fi de subsanar els "viciis" i l'artificiositat del sistema polític de la Restauració. El poder executiu català ha d'ésser un "cos administratiu" subordinat en tot cas a les directrius generals de les Corts, les quals en una interpretació àmplia del text sembla que podrien nomenar i cessar lliurement els funcionaris encarregats de dirigir l'administració regional.

La base 16ª estableix que "La Constitució Catalana i els drets dels catalans estaran baix la salvaguarda del Poder executiu català i qualsevol ciutadà podrà deduir demanda davant dels tribunals contra els funcionaris que la infringeixin". En ella es recullen les dues característiques fonamentals del poder executiu català. Per una banda, l'exercici actiu de les competències atribuïdes a la regió, amb especial preocupació per la garantia d'aquestes pel que afecta els drets (individuals i col·lectius) dels catalans. És aquest un poder d'actuació i de defensa de les facultats que gaudeix la regió catalana i dels drets dels catalans a l'empara del que reconeixen les Bases com atribucions pròpies d'ella. Això vol dir, que

el poder executiu català no pot actuar arbitràriament, sinó que es fa responsable de la seva actuació, una actuació que ha de ser ajustada a normes i al respecte de "la constitució i els drets dels catalans". Es el revers de la seva actuació positiva, establint-se a l'efecte un control jurisdiccional d'aquella mitjançant l'exigència de responsabilitat penal, exigible també a instància de part. En concordància amb la base 8ª es podria entendre que el poder judicial també estaria legitimat per actuar d'ofici a fi i efecte d'exigir responsabilitat als funcionaris directors del poder executiu, en una línia bastant propera a l'establert en aquest punt per al "poder executiu central" a la base 1ª.

En tot cas, el control jurisdiccional de l'executiu regional es troba explícitament a l'esmena de Prat de la Riba: "4art.) Constituirà la suprema autoritat en l'ordre judicial un Tribunal compost per set magistrats que cuidarà d'exigir la responsabilitat a les autoritats i funcionaris superiors del Poder executiu i tots els del judicial..." (26).

Les Bases també fan alguna altra precissió sobre com ha de ser l'administració catalana, subordinada al poder executiu català, afirmant que a Catalunya només els catalans podran exercir càrrecs públics (base 4ª), com a mesura defensiva davant el centralisme, davant l'extensió d'institucions forànies detentades per funcionaris provinents de fora del país. El que passa és que no defineix qui és català, l'abast de la condició jurídica de tal, els límits definidors del que podria ésser la "nacionalitat catalana". Per altra banda, es reconeix la necessitat d'organitzar l'administració de manera el més descentralitzadora possible dins de Catalunya, i amb aquesta intenció s'estableix que la comarca natural i el municipi constitueixen la divisió territorial bàsica del país, havent-se de crear els corresponents òrgans administratius i de gestió amb aquesta base territorial: així les bases 10ª i 11ª reconeixen l'autonomia dels municipis i de les comarques, amb les mínimes interferències possibles per part del poder executiu català i de l'administració d'ella dependent, en tot cas coordinada amb la de comarques i municipis.

1.4. El poder judicial.

Diu la base 8ª: "El poder judicial s'organitzarà restablint l'antiga Audiència de Catalunya. Son president i vice-presidents, nomenats per les Corts, constituïran la suprema autoritat judicial de la Regió, i s'establiran els Tribunals inferiors que s'han necessaris, debent ser fallats en un període de temps determinat i en última instància, dintre de Catalunya, tots els pleits i causes. S'organitzaran jurisdiccions especials com la industrial i la de comerç. Els funcionaris de l'ordre judicial seran responsables".

Estem davant el poder judicial pròpiament dit configurat a les Bases, ja que l'anomenat "poder judicial suprem" o central no gaudeix d'aquesta condició. Es tracta, en definitiva, d'una jurisdicció d'abast regional, en aquest cas esgotable dins el territori de Catalunya. Estratègicament, la reivindicació d'un poder judicial estrictament autònom anava molt lligada a la lluita pel manteniment del dret privat i en contra de la centralització jurídica de la codificació liberal. Però també implicava una voluntat política concreta de formular un esquema de l'administració de justícia a l'estil tradicional pre-liberal, aplicant el dret de la terra i no el dret concebut com a manifestació de la sobirania de l'Estat. L'específic dret tradicional, topa així amb el principi de la unitat de jurisdiccions que es vol implantar, des de la Constitució de Cadis. En la mateixa línia trobem l'afirmació de restablir les jurisdiccions "d'indústria i comerç" enfront de l'afirmació constitucional (art. 75) que "Unos mismos códigos regirán en toda la monarquía, sin perjuicio de las variaciones que por particulares circunstancias determinen las leyes. En ellos no se establecerá más que un solo fuero para todos los españoles en los juicios comunes, civiles y criminales".

S'ha de dotar a cada regió del seu poder judicial, de la seva organització autònoma de la justícia, i al mateix temps s'ha de reconèixer i aplicar el dret propi de cadascuna.

Ens centrarem ara, en l'organització i estructura del poder judicial regional de Catalunya, al qual -per altra banda- s'atribueix l'aplicació del dret propi, un dret que és fruit de la història

del poble català entès amb una configuració corporativa.

A les Bases de Manresa traspua una visió antiliberal i antiestatista de l'administració de la justícia i de l'aplicació del dret. I, per altra banda, l'esgotament del poder judicial en l'àmbit de la regió, sense que passi de l'ordre d'un Tribunal suprem federal, fa que s'aparti dels models d'Estat compost de tipus federal, ja que de cap manera hi ha una penetrabilitat d'alguna facultat jurisdiccional del poder judicial strictu sensu -que és el regional-català- envers el poder judicial suprem.

A l'Assemblea de Girona la Unió Catalanista tornà a repetir les afirmacions de Manresa, ara en els següents termes: "Volem que a Catalunya radiqui'l poder judicial, puig que la administració de justícia no sols exigeix, com he dit, que sian de la terra'ls jutges y magistrats, sino que requereix aixis mateix que la jurisdicció s'exerceixi dins lo territori objecte d'ella, y que may se fallin fora de dit territori, encara que sia tan sols en última instància, los plets y causas" (27).

Una estratègia inicial i puntual que s'estableix per aconseguir un autèntic poder judicial català, tal com es presenta a les Bases de Manresa és el de l'ús del català en l'administració de justícia. L'editorial de "La Veu de Catalunya" de 25 de febrer de 1894 propugna que els magistrats, els processats i totes les persones que intervinguin en judici coneguin el català. L'objectiu és sempre catalanitzar l'administració de justícia. I "Mentre això no s'estableixi, lo funcionament dels tribunals a Catalunya es una ofensa a la Justícia i un gran perill a la ignocència" (28).

En tot cas, com diu MILIAN I MASSANA, "Les Bases de Manresa en respondre més a un regionalisme tradicionalista que no pas a un federalisme democràtic, denoten^{que} les reivindicacions sobre el poder judicial no eren exclusives dels corrents federalistes" (29).

A les Bases de Manresa es predica la catalanitat dels càrrecs públics i es reivindica l'establiment d'un poder polític propi: legislatiu (Corts estamental-corporatives), executiu (funcionarial nomenat per les Corts) i judicial (restablint l'antiga Audiència de Catalunya, nomenat per les Corts). Ampli poder de les Corts, que es

consideren formades a partir d'unes eleccions celebrades a tot Catalunya. En l'àmbit local, és a dir, en els nivells comarcal i municipal, es reconeix una àmplia competència per regir les qüestions del seu interès a través del Consell respectiu format a base de criteris també estamental-corporatius. El que no s'especifica, degut al caràcter genèric de les Bases són les pautes a seguir per delimitar les competències que exerciran els poders, diguem-ne "generals" de Catalunya i els "locals". De tota manera, es preveuen unes competències que s'exerciran pel poder regional català que afecten fonamentalment la política lingüística, jurídica, tributària, de protecció "aforada" dels drets dels catalans, monetària, d'ensenyament, d'ordre públic, etc.

2. El catalanisme en el marc del moviment interregional proposat per la reforma de l'Estat espanyol.

A les Bases hi ha la recepció d'una construcció sobre la nació en sentit tradicionalista, i, per tant, en oposició a les construccions liberals que durant el segle XIX s'anaren imposant a Espanya com a conseqüència de la revolució burgesa. Una oposició que hem analitzat i que té tanmateix una sortida de futur: la consideració de moviment interregional que aquesta restauració nacional presenta. Les antigues nacions d'abans de la centralització liberal i fins i tot d'abans de la formació de l'Estat espanyol modern, han d'esdevenir regions amb vida plena, entitats de base del nou Estat o organització política d'abast peninsular que es predica. Aquesta afirmació porta a dues conseqüències a la vegada: la primera és la formulació d'una sortida política que no vol ser separatista sinó de l'establiment de nous llaços polítics, la segona, derivació de l'anterior, és que el manteniment d'una certa dependència respecte al poder central fa que les afirmacions teòriques nacionalistes es dilueixin en formulacions necessàriament més febles, o sigui, la difuminació del nacionalisme en una perspectiva regionalista, producte del fet que els formuladors de les Bases de Manresa així com tot el programa polític dirigit per la Unió Catalanista en les darreries del segle XIX no pensés mai en un Estat català propi, en una instància política autòc-

tona, deslligada de l'aparell polític que va produir la centralització -l'Estat espanyol-, sinó que pel contrari, sempre veuran l'Estat com una entitat aliena i inoperant per si mateixa per a realitzar les reformes regionalistes. Aquestes les haurà de fer sempre la nació o les diferents nacions de l'Estat espanyol que assoleixen les condicions de regions, però mai d'aquest procés es perseguirà -potser perquè es considera absolutament inviable- la creació d'un Estat català separat. L'Estat seguirà essent sempre l'espanyol. Vet aquí una peculiaritat original del pensament polític que traspuja en els textos i documents programàtics de la Unió Catalanista, i que els diferencia de manera força considerable de les reflexions nacionalistes que tenen lloc al País Basc o Galícia, o fins i tot en els altres moviments nacionalistes europeus. Serà aquesta una tendència força general, que àdhuc es mantindrà fins els nostres dies, és a dir, la manca d'una formulació d'un Estat-nació per a Catalunya, considerant sempre com a convenient (però reformable) l'Estat espanyol. Així s'arriba a una visió nacionalista de Catalunya, que és realment regionalista, moderada, producte també de la mentalitat de pacte i negociació amb els dirigents de l'Estat espanyol. Cal accedir a l'Estat per tal que aquest no pertorbi la vida de la nació catalana, cal reformar l'Estat espanyol per poder així instaurar una vida nacional catalana segons els paràmetres formulats a les Bases de Manresa i desenvolupats en els altres textos programàtics de la Unió Catalanista. I la reforma de l'Estat espanyol dins d'aquestes coordenades, fa que poguem parlar d'una actitud regeneracionista que és, en gran mesura, una de les manifestacions més considerables de la mentalitat tradicionalista, com hem anat dient a les pàgines anteriors. Una mentalitat que critica l'Estat com a tal però que se n'aprofita per reformular-lo i lluitar per aconseguir la implantació d'un nou ordre socio-polític més ajustat als interessos de classe de llurs propugnadors.

Es tracta, doncs, d'intervenir en la reforma de l'Estat espanyol, la qual passa per regionalitzar-lo. Els homes de la Unió Catalanista s'adonaren d'aquest procediment d'actuació i el propugnaren en el pla programàtic des de bon començament. A l'Assemblea de Reus s'exterioritzà aquesta idea en la conclusió que afirma: "L'Assemblea acorda iniciar una reunió de caràcter interregional de representants de Galícia, Navarra, les Províncies Basques i Catalunya, a fi d'obte-

nir per mitjà d'una acció comuna lo plantejament del Regionalisme". Aquí es veu clarament l'estratègia de superar la perspectiva de reivindicació catalana per anar a una conjunció amb les altres nacions històriques avui pertanyents a l'Estat espanyol, per tal d'endegar un camí de regeneració, de reformulació, per tal de fer que l'Estat es descentralitzi i reconegui els drets històrics de les esmentades nacionalitats (30).

La influència més important de les Bases de Manresa dins el marc del moviment interregional fou el regionalisme gallec, especialment l'obra d'Alfredo Brañas. Reconegut "germà de causa" del catalanisme, el programa galleguista dirigit per aquest autor mostrà efectivament proximitats i concordàncies evidents amb el programa de les nostres Bases. Les esmentades característiques es poden extreure sobretot a les obres El Regionalismo (1889) i Discurso de apertura de curso en la Universidad de Santiago (1892-3). En elles estructura una reivindicació de Galícia com a regió compatible amb la unitat de la nació espanyola, en el marc d'una construcció en gran part deutora de les concepcions carlines que legitimaven la monarquia espanyola de base regional. Brañas -com podem observar també a les Bases de Manresa- és partidari de l'accidentalisme, però sense amagar les simpaties per una monarquia tradicional i els recels envers el parlamentarisme liberal, confessant-se acèrrim defensor del sufragi orgànic. (31).

Brañas entén, com els catalanistes de la Unió, que cal crear un moviment interregional destinat a promoure els interessos de les regions que gaudeixen d'elements definidors que no poden ésser oblidats per un Estat assimilista i centralista. Però el regionalisme de finals de segle passat no deixava de ser una queixa amb efectes força migrats, i en el cas de Brañas no anà més enllà d'una influència estrictament acadèmica.

Brañas fou ponent del programa galleguista de 1892. En la seva explicació deia que tindria com a suport el programa contingut a les Bases de Manresa i que el regionalisme gallec era "germà legítim del català i ambdós es dirigeixen per un mateix camí a la consecució d'un mateix fi: la divisió dels dos poders central i regional, la descentralització administrativa, les Corts provincials, la conserva-

ció del llenguatge propi, l'autonomia municipal i tots los demás principis que sustenta el famós document manresà seran admesos i consignats en son programa per lo regionalisme galleg, quals progressos son cada dia més visibles" (32). La simpatia i acord amb el catalanisme el portà a ser vocal del consistori dels Jocs Florals de 1893 i a romandre en íntima connexió humana i intel·lectual amb els homes de la Unió Catalanista. El Centre Escolar Catalanista, a més, li envià el 7 de desembre de 1892 un Missatge de solidaritat amb motiu del discurs d'obertura de la Universitat de Santiago, que hem fet referència més amunt.

La reivindicació catalanista i el plantejament d'una estratègia regionalista d'abast general són les dues cares d'una mateixa moneda. En paraules de Domènech i Montaner, llegint el Missatge de la Junta Permanent a l'Assemblea de Manresa: "Cal limitar nostres aspiracions de regeneració, avui per avui, a Catalunya; si a ella nos fos donat aplicar-se, ben prompte seria per a les demás regions espanyoles un vivent exemple, que no trigarien en seguir a major o més curta distància totes elles segons sas especials aptutuds. I veus aquí com la causa del regionalisme es eminentment espanyola" (33).

Efectivament, el regionalisme s'oposa al separatisme ja que ha de ser el nou vincle d'unió dels pobles d'Espanya. Amb les següents paraules ho expressava Pau Font i de Rubinat, quan defensava a Reus la totalitat del projecte de conclusions que immediatament després s'aprovaren: "Jo dono, senyors, una grandíssima importància a la última de les Bases proposades: la que es refereix a les relacions interregionals. Es sumament convenient donar-nos la mà amb les demás regions que senten les mateixes aspiracions que nosaltres, no solament perquè d'aqueixa unió n'ha de sortir un augment de força, sino desmentir d'una vegada el qualificatiu de separatistes amb que ens motejen. No volem separar a Catalunya d'Espanya al menys fins al dia que ens convencerem que aqueixa unió és incompatible amb la nostra llibertat i la nostra dignitat" (34). Tanmateix, Joaquim Riera i Beltran, a la reunió de Manresa, expressà el sentiment de regeneració que movia els homes de la Unió Catalanista: "Responent a la realitat, trobant-nos amb que Catalunya forma part integrant d'Espanya, no hem extremat cap pensament... Tots ens hem mantingut dintre els límits de la prudència

que no està renyida amb la valentia... Sabem que els nostres enemics, amb major o menys bona fé (cada dia més rara) usen com argument de terror contra nosaltres el del separatisme" (35).

La solució moderada i més pràctica per als problemes de Catalunya i la seva relació amb l'Estat espanyol és el regionalisme, que implica el reconeixement de les manifestacions de vida de cada regió i de les institucions pròpies d'autogovern, amb les facultats més grans possibles. Desemboquem ara en una nova idea, que provocarà fortes polèmiques i discussions internes dins la Unió Catalanista, i que, malgrat les declaracions teòriques per definir una àmplia gama d'intervencions en la vida pública per incidir en ella des del prisme del catalanisme, no quallà en una estratègia uniforme ni definida, essent al contrari un dels pols de fricció entre els diferents sectors de l'entitat objecte del nostre estudi.

3. Els mitjans d'actuació pública.

Com afirma Rovira i Virgili, "No es pot dir que a l'Assemblea de Manresa prevalgués el criteri del "tot o res", puix que hi fou aprovada una proposició incidental de Pere Sala, delegat de Barcelona, facultant la Junta Permanent de la Unió per a donar el seu concurs a totes les lleis espanyoles favorables al plantejament "total o parcial" d'alguna de les Bases" (36). Dués estratègies tenia davant seu la Unió Catalanista, la intransigent del "totorresisme" i l'evolucionista o de negociació progressiva. Aquesta darrera acabaria essent capitanejada per Prat de la Riba, de manera significativa des dels voltants de 1895 i establiria els fonaments estratègics del futur catalanisme polític conservador. Aquest sector es revelà amb força des de l'Assemblea de Manresa i anirà aprofundint en una mentalitat cada vegada més nacionalista en la teoria i més regionalista o acomodaticia amb el joc polític en la pràctica. A Reus -per altra banda- es distingí entre els "mitjans d'aconseguir l'aplicació parcial i immediata de dites Bases" i els "mitjans per a aconseguir l'aplicació total de les mateixes", en una mena de separació concep-

tual, que posava de relleu la importància de les activitats compreses dins del segon grup: la participació electoral, la propaganda en mítings i a través de la premsa, així com l'establiment d'una xarxa d'actuació interregional.

3.1. El recurs a les eleccions.

En relació al recurs a les eleccions com a mitjà d'actuació pública del catalanisme, la Unió distingí sempre entre el que significaven les eleccions locals -provincials o municipals- i les eleccions generals o legislatives. Pel que fa al recurs a les eleccions municipals, el ponent Josep Coroleu, a Reus, afirmà que "Aquesta ponència opina que el primer principi que ha de proclamar-se en la matèria, es la urgent necessitat de sortir d'una vegada del terreny purament platònic i especulatiu per a entrar en el de les doctrines concretes i les solucions pràctiques en el terreny dels fets. Per això no hi ha més remei que pendre part en la lluita amb les condicions que imposa les circumstancies i usant les armes que la llei ens dóna". Seguint la línia ja acordada a Manresa de fomentar la participació corporativa de la societat, segueix: "els Ajuntaments haurien de compondre-se de les persones més distingides i acreditades de la propietat, la intel·ligència i el treball, a part que no cal afegir que amb aquest sistema tindrien les corporacions populars una competència administrativa que molt sovint resulta ara deficient, i una força moral que seria una segura garantia de sa independència" (37). Àngel Guimerà, màxim adalid durant els anys posteriors de l'estratègia abstencionista en les eleccions com a forma d'actuació del catalanisme organitzat, realitzà en l'Assemblea de Reus una dissertació en la que defensà -paradoxalment- la conclusió sobre participació electoral a nivell provincial i legislatiu central, tot afirmant: "I al dir que el catalanisme ha d'internerir en la vida activa de la política acudint a les eleccions municipals, provincials i legislatives, la Comissió Ponent demana a l'Assemblea que es consigní en el darrer passatge de la present Base que el catalanisme condemna energicament tot medi electoral abusiu; preferint sempre la pèrdua de les

eleccions a guanyar-les per procediments que per sa immoralitat repugnen a tota persona honrada... Tot s'ha de capgirar, senyors, en aquest país tractant-se de eleccions. De la immoralitat se'n diu ser llest, tenir talent polític, saber viure. A igual altura de rebaixament immoralitzador se troba un Ministre de la Governació que un escombriaire i un guardia de costums; sino que el primer capitaneja el vici i els altres se deixen conduir, molts cops per no perdre el pa de sos fills... El catalanisme més despert i amenaçador que mai, s'obre amb aquesta Assemblea les portes del Congrés de Madrid, per a dir-los hi als representants de la tirania parlamentària en nom de la Catalunya regionalista i de totes les nacionalitats germanes d'Espanya: Nosaltres si que la portem la representació legal del país: els boigs o els criminals sou vosaltres" (38).

La corrupció electoral que produïa el caciquisme propiciava que l'àmbit local -municipal o provincial- fos el lloc on tingués d'endegar-se la tasca de reforma que es proposava per al catalanisme. Per això, la Unió Catalanista, primer a Reus i després a Terrassa va sostenir la necessitat de concòrrer a les eleccions amb un especial interès pel que fa a aquest àmbit. Ensenms, era una manera d'aconseguir representants dins Catalunya, seguint un sistema electoral diferent -orgànic i corporatiu- del que es pogués seguir per a les eleccions generals. Sempre hi hagué un tractament diferenciat pel que feia a les eleccions locals i a les generals, com dues accions polítiques diferents.

El catalanisme organitzat ja havia manifestat la preocupació per la participació electoral. Recordem, si més no, l'intent de presentar-se a les eleccions generals del 4 d'abril de 1886. El Centre Català, llavors principal aglutinador del moviment catalanista, nomenà una comissió electoral que repartí unes fulles de propaganda en les que anunciava la candidatura per Barcelona, que seria designada per les persones que haguessin firmat la candidatura adherint-s'hi. Dels tres candidats que es podien presentar, un seria "conservador monàrquic", l'altre "avançat i republicà", i un tercer, que no hagués manifestat públicament preferència per una o altra ideologia, segons consta en l'esmentada fulla publicada pel Centre Català, el març de 1886 (39). Per altra banda, la mateixa Lliga de Catalunya ha-

via iniciat gràcies a la influència de Verdaguer i Callís, ja abans d'iniciar-se els treballs de l'Assemblea de Reus, el mateix 1893, les gestions per presentar candidats a les eleccions municipals a Barcelona, enviant comunicacions en aquest sentit als gremis i corporacions de la ciutat de Barcelona, però aquests o no en feren cas o bé demanaren explicacions als seus afiliats, o, els menys, escolliren un candidat del gremi, i la iniciativa no va anar més enllà (40).

De tota manera, la Unió Catalanista no abandonà mai les eleccions municipals donant suport a candidats independents que consideraven propers. Així, en les eleccions a diputats provincials de febrer de 1893, pel districte de Reus es presentà i triomfà el candidat Antoni Serra i Pàmies, amb el suport de les forces catalanistes, i Josep Soler i Palet i Josep Arch també a les eleccions municipals de Terrassa. Durant l'any 1893 guanyà pes la polèmica sobre la concurrència electoral, a l'espera que l'Assemblea de Reus es decidís pel tema. I ho va fer en sentit afirmatiu -a despit de les pressions i interpretacions dels acords que impediren la seva aplicació- en el sentit de promoure la plena participació en tot tipus d'eleccions, encara que sense deixar de banda la crítica al sistema electoral -ara amb el sufragi universal- i al caciquisme. En tot cas, el recurs a les eleccions com a mitjà d'incidència pública del catalanisme no era pacífic. Es considerava una qüestió que per portar-se a terme calia que es fes segons els paràmetres establerts a les Bases de Manresa, que configuraven un model de societat organicista i corporativista. Verdaguer i Callís, apostillant la circular del general subinspector dels Sometents, reproduïda a "La Veu de Catalunya", el 16 d'abril de 1893 afirmava, "La tesi indicada del sistema electoral basat en la vida corporativa i en el mandat dels elegits, és l'aspiració consignada en el nostre programa; i la solució proposada per les circumstàncies presents i, segons els medis a ma, també respon d'una manera la més complerta als desitjos del patriota més depurat de Catalunya" (41).

Aquell mateix any de 1893, la segona Assemblea de la Unió Catalanista celebrada a Reus, aprovà la ponència de Josep Coroleu sobre participació a les eleccions municipals i la d'Àngel Guimerà sobre

les provincials, però quan el mes de novembre arribaren les eleccions generals a diputats, la Lliga i la "Renaixensa" recomanaren als catalanistes l'abstenció (42).

L'any 1896, la Unió Catalanista llançà la consigna de l'abstenció total, en contradicció amb els acords de Reus. Aquell any, però, uns quants candidats amb el qualificatiu de regionalistes van ser elegits diputats. Joan Puig i Saladrigas, president del Foment (Barcelona), Frederic Rahola (secretari general del Foment), de Vilademuls -Girona-, Josep Pella i Forgas (Girona). A les eleccions municipals del mes foren elegits nombrosos catalanistes que es presentaren com candidats independents (Reus, Olot, Tarragona). Aquests fets, juntament amb la demostració de força realitzada amb motiu del "Missatge a S.M. Jordi I Rei dels Helens" (10 de març de 1897), animà aquell sector polític a presentar les eleccions municipals del 8 de maig de 1897 una candidatura: Prat de la Riba intentà de presentar una candidatura catalanista que hagués tingut el suport de Mañé i possiblement, de Planas i Casals, però els homes del sector més proper a les directrius de "La Renaixensa", es negaren a secundar-lo.

En les eleccions legislatives del 27 de març de 1898, la Unió Catalanista acordà de presentar candidat pel districte del Penedès Joan J. Permanyer. La Junta Permanent de la Unió Catalanista aprovà en bloc la iniciativa i hom es llençà a la campanya electoral. "La Renaixensa" justificava el fet d'anar a les eleccions per la necessitat de fer neteja, de lluitar contra el caciquisme i de respondre amb "virilitat a les provocacions de Madrid i dels seus virreis a Catalunya" (43). Verdaguer i Callís aprovava l'acció dient que aquesta era la política principal del moviment catalanista, perquè calia treure els cacics dels Ajuntaments i de les Diputacions presentant candidatures independents de coalició en contra d'ells. A les eleccions a Corts calia, a més, presentar candidatures clarament catalanistes (44).

Permanyer es presentà com un veterà catalanista que només volia portar al Parlament de Madrid el programa de la Unió Catalanista: les Bases de Manresa. La seva candidatura, feta pública el 13 de març de 1898, fou atacada violentament tant pels carlins de "El Correo Catalán" que la consideraven poc religiosa i aliada dels federals, com

pels republicans que qualificaven Permanyer de reaccionari i semi-carlí (45). Malgrat no triomfar tingué un considerable èxit de publicitat de les tesis del catalanisme, del sector "possibilista", a més de servir de provatura d'acció coalitzada en presentar-se dins una candidatura en la que també prenién part els rabassaires i els federals. La desfeta electoral reafirmà els homes de la Lliga de Catalunya en l'opinió abstencionista en relació a les eleccions, però la Junta Permanent de la Unió Catalanista, controlada majoritàriament pel sector "possibilista" valorà positivament l'intent. Per altra banda, en aquesta campanya feren les primeres armes electorals algunes personalitats dirigents del futur catalanisme, que comptaren ara amb el suport explícit dels federals, essent escollits diputats Raimon d'Abadal, per Vic; Leonci Soler i March, per Manresa; S. de la T. Rius i López, per Mataró; el Marquès de Camps, per Olot; tots enquadrats dins els partits dinàstics.

En el marc estricte de la Unió Catalanista, la divulgació de les Bases de Manresa plantejava el problema dels canals d'actuació amb els quals portar-la a terme. El debat central partia també de considerar l'entitat com agrupació patriòtica o partidista. La primera condició restava cada vegada més discutida a mesura que calien formes concretes d'actuació i que l'execució de les Bases entrava en conflicte amb problemes sobre la seva interpretació. La resposta inicial de la pròpia entitat a l'Assemblea de Reus que aplaudí el recurs a les eleccions no fou mai del tot desenvolupada i concretada. A Girona (1897) i a Terrassa (1901) es tornà sobre el particular sense que hi hagués mai una decisió clara. Com diu Miquel Ferrer, "les pràctiques electorals i els oportunistes polítics començaven a estrafer les Bases de Manresa i perillaven de donar pretext als polítics pràctics per fer adaptacions de conveniència personal d'uns acords considerats com intocables" (45). Per això, com recorda el mateix autor, a Girona s'acordava: "No està en nostra mà lo suprimir ni tant sols variarlos (els principis), perquè formen part de l'existència de Catalunya com son mateix territori. Mes de la nostra mà està'l platejarlos trevallant sense repòs: aprenent, ensenyant, desenmascarant als vividors de la política; fugint de conxorxes indignes; portant la moralitat a tots